

**MÜSLÜMAN GÜRCÜLERİN KİMLİK
İNŞASININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ:
ARTVİN VE BATUM ÖRNEKLERİ**

İlknur BEYAZ ÖZBEY

**Doktora Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Prof. Dr. Yıldız AKPOLAT
2018
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

İlknur BEYAZ ÖZBEY

**MÜSLÜMAN GÜRCÜLERİN KİMLİK İNŞASININ
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: ARTVİN VE BATUM ÖRNEKLERİ**

DOKTORA TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Yıldız AKPOLAT**

ERZURUM - 2018

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

23.02.2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “Etno-Dinsel Bir Topluluk Olan Müslüman Gürcülerin Kimlik İnşasının Karşılaştırmalı Analizi: Artvin ve Batum Örnekleri” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

23.02.2018

[Tarih ve İmza]

[Öğrencinin Adı Soyadı]

İlknur BEYAZ

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Yıldız AKPOLAT danışmanlığında, İlknur BEYAZ ÖZBEY tarafından hazırlanan bu çalışma 23 / 02 / 2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Yıldız AKPOLAT

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Sibel KALAYCIOĞLU

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mizrap POLAT

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Kemal BAKIR

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Özkan AYDAR

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
TABLolar DİZİNİ	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE METODOLOJİ**

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
1.1.1. Literatür Tarama	4
1.1.2. Etnisite	12
1.1.2.1. Etni, Etnisite ve Etnik Topluluk.....	12
1.1.2.2. Etnisiteye İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar	17
1.1.3. Din	26
1.1.3.1. Din Kurumu	26
1.1.3.2. Toplumsal Farklılaşma ve Tabakalaşma Açısından Din.....	28
1.1.4. Ulus, Ulus- Devlet ve Ulusçuluk	31
1.1.4.1. Ulus	31
1.1.4.2. Ulus-Devlet	33
1.1.4.3. Ulusçuluk	35
1.1.5. Kimlik	39
1.1.5.1. Kimliğin Bireysel ve Toplumsal Boyutları	40
1.1.5.2. Etnik Kimlik.....	43
1.1.5.3. Dinsel Kimlik	45
1.1.5.4. Ulusal Kimlik.....	48
1.1.6. Kuramsal Yaklaşım	50
1.1.6.1. İnşacılık Kuramı (Konstrüktivist Kuram)	50
1.2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	53

1.2.1. Araştırmanın Yöntemi	54
1.2.2. Araştırmanın Evreni.....	54
1.2.2.1. Örneklem Seçimi	58
1.2.3. Veri Toplama Teknikleri ve Analiz Yöntemi	60
1.2.4. Çalışmada Karşılaşılan Güçlükler	63

İKİNCİ BÖLÜM

ETNİK VE DİNSEL BİR TOPLULUK OLARAK MÜSLÜMAN GÜRCÜLER

2.1. GÜRCÜLER KİMDİR? GÜRCÜLERİN MÜSLÜMAN OLMA SÜRECİ	65
2.2. MÜSLÜMAN GÜRCÜLERİN TARİHİNE YOLCULUK.....	69
2.2.1. Osmanlı Döneminde Müslüman Gürcüler.....	69
2.2.2. SSCB Döneminde Müslüman Gürcüler.....	75
2.2.3. SSCB Sonrası Dönemde Müslüman Gürcüler.....	76
2.3. TÜRKİYE VE GÜRCİSTAN'DA MÜSLÜMAN GÜRCÜLER	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALAN ARAŞTIRMASI VERİLERİNİN ANALİZİ VE SENTEZİ

3.1. GÖRÜŞÜLEN KİŞİLERİN DEMOGRAFİK PROFİLİ	83
3.2. GÖRÜŞÜLEN KİŞİLERE AİT ANA TEMALAR.....	85
3.3. KİMLİĞİN TANIMLANMASI VE ALGILANMASI	86
3.3.1. Müslüman Gürcülerin Kendilerini Tanımlama Biçimleri	87
3.3.2. Türkiye ve Gürcistan'da Müslüman Gürcülerin Algılanış Biçimleri	101
3.3.3. Artvin ve Batum'daki Müslüman Gürcülerin Birbirlerini Algılama Biçimleri	107
3.4. KİMLİK İNŞA PRATİKLERİNİN KARŞILAŞTIRMA ALANLARI	114
3.4.1. Aile	115
3.4.1.1. Evlilik Türleri ve Evliliklerde Melezleşme.....	116
3.4.1.2. Nişan-Düğün Uygulamaları	124
3.4.2. Din	129
3.4.2.1. Dini Bayramlar.....	130
3.4.2.2. Cenaze Törenleri.....	133
3.4.3. Çalışma Hayatı ve Ekonomik İlişkiler.....	140
3.4.3.1. Meslek Türleri.....	141

3.4.3.2. Din ve Etnisite Ekseninde İş Bulma Süreci ve İş Seçimi	144
3.4.4. Siyaset.....	148
3.4.4.1. Siyasal Partiler ve Siyasette Temsil Sorunu	149
3.4.4.2. Kamusal Alanda Örgütlenme: Dernekler.....	153
3.4.5. Toplumsal Cinsiyet.....	156
3.4.5.1. Kadın ve Erkeğin Toplumsal Konumu ve Rolü.....	157
3.4.5.2. Kimlik Bilincinde Kadın-Erkek Farklılaşması	163
3.4.5.3. Kimlik İnşa Sürecinde Kadın ve Erkeğin Mücadele Örüntüleri	167
3.4.6. Kimlik İnşasında Toplumsal Dinamikler ve Etkileşim Süreçleri	171
3.4.6.1. Sınırın Açılması ve Zihinsel Haritalardaki Kırılmalar.....	172
3.4.6.2. Ulusal Eğitim, Yaygın Kültür ve Dil	178
3.4.6.3. Kır-Kent Farklılaşması.....	184
3.5. KİMLİK İNŞASINDA YAYGIN DİN ANLAYIŞI VE ULUSAL KİMLİK KARŞISINDA KONUMLANMA BİÇİMLERİ	190
3.5.1. Yaygın Din Anlayışıyla Birlikte ve Yaygın Din Anlayışına Rağmen	192
3.5.2. Müslümanım, Türküm, Gürcüyüm ve Gürcüyüm ama Müslümanım	198
3.6. VERİ SENTEZİ	202
SONUÇ.....	213
EKLER.....	232
EK 1. GÖRÜŞME FORMU	232
EK 2. ALAN ARAŞTIRMASI İZİN BELGESİ.....	236
ÖZGEÇMİŞ.....	237

ÖZET**DOKTORA TEZİ****MÜSLÜMAN GÜRCÜLERİN KİMLİK İNŞASININ KARŞILAŞTIRMALI
ANALİZİ: ARTVİN VE BATUM ÖRNEKLERİ****İlknur BEYAZ ÖZBEY****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yıldız AKPOLAT****2018, 237 Sayfa****Jüri: Prof. Dr. Yıldız AKPOLAT****Prof. Dr. Sibel KALAYCIOĞLU****Prof. Dr. Mizrap POLAT****Doç. Dr. Kemal BAKIR****Yrd. Doç. Dr. Özkan AYDAR**

Bu çalışma, Müslüman Gürcülerin kimlik inşasını karşılaştırmalı bir biçimde analizi etmeyi amaçlamaktadır. Müslüman Gürcülerin kendilerini nasıl tanımladıkları, kimlik inşasında yaygın din anlayışı ve ulusal kimlik karşısındaki konumları, kimlik inşa pratiklerinin özellikle maddi, sembolik ve toplumsal görünümler açısından ne tür benzerlik ve farklılıkları içerdikleri bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu sorunsal doğrultusunda, inşacılık yaklaşımı temelinde konu, kuramsal çerçeve ile araştırma verilerinin analizi ve sentezi şeklinde ele alınmıştır. Çalışma kapsamında, Artvin’de 24 ve Batum’da 20 olmak üzere, toplamda 44 kişi ile derinlemesine mülakat tekniğiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Alan araştırması sonucunda, Müslüman Gürcülerin kimlik inşasının Türkiye ve Gürcistan’daki içsel dinamiklere ve özgül koşullara göre farklılaştıkları tespit edilmiştir. Yaygın din anlayışı ve ulusal kimlikle kurulan ilişkiselliğin kimlik inşa etme pratiklerini şekillendirdiği sonucuna ulaşılmıştır. İçinde buldukları koşulları anlamlandırma, gündelik yaşamlarını deneyimleme ve toplumsal ilişki ve etkileşim süreçlerini düzenleme biçimlerinin, kimlik inşa örüntülerini belirlediği sonucu ortaya çıkmıştır. İki farklı ulus-devlet temelinde karşılaştırma yapıldığında, kimlik inşasının hem toplumsal koşulların hem de bireysel yaşam deneyimlerinin, hem yapısal dinamiklerin hem de öznel anlamlandırmaların bir ürünü olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Müslüman Gürcüler, Kimlik İnşası, Artvin ve Batum.

ABSTRACT**Ph D. DISSERTATION****COMPARATIVE ANALYSIS OF THE IDENTITY CONSTRUCTION OF
MUSLIM GEORGIANS: THE CASES OF ARTVIN AND BATUM****İlknur BEYAZ ÖZBEY****Supervisor: Prof. Dr. Yıldız AKPOLAT****2018, Pages: 237****Jury: Prof. Dr. Yıldız AKPOLAT****Prof. Dr. Sibel KALAYCIOĞLU****Prof. Dr. Mizrap POLAT****Assoc. Prof. Dr. Kemal BAKIR****Assist. Prof. Dr. Özkan AYDAR**

This study aims to analyse the identity construction of Muslim Georgians in a comparative way. How the Muslim Georgians describe themselves, how they are positioned with respect to the widespread understanding of religion and national identity and what kind of similarities and differences in terms of material, symbolic and social aspects of identity construction are involved constitute the fundamental problem of this study. According to this problematic and on the basis of the constructivist approach, the research subject is dealt with as a theoretical framework and analysis and synthesis of research data. Within the scope of the study, interviews were conducted with a total of 44 people, 24 in Artvin and 20 in Batumi with in-depth interview techniques.

As a result of the research, the construction of the identity of the Georgian Muslims were identified to differ according to the internal dynamics and specific conditions in Turkey and Georgia. It has been concluded that the widespread understanding of religion and the relationship established with national identity have shaped identity-building practices. When comparisons are made on the basis of two different nation-states, it is understood that the construction of identity is a product of both social conditions and individual life experiences, of both structural dynamics and subjective meanings.

Keywords: Identity, Muslim Georgians, Identity Construction, Artvin and Batum.

KISALTMALAR DİZİNİ

AGM : Gürcü Müslümanları Yönetimi

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

YSB : Yorumlayıcı Sosyal Bilim

v.b. : Ve benzeri

v.s. : Vesaire

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Alan Araştırması Kapsamında Görüşülenler	60
Tablo 2. Gürcülerin Türkiye’de İllere Göre Dağılımı	79
Tablo 3. Görüşülen Kişilere İlişkin Tanıtıcı Bilgiler ve Kodlamalar	83
Tablo 4. Tüm Görüşmelerde En Sık Kullanılan İfadelerden Seçilen Kelimeler	212

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Artvin ve Batum'un Kuş Bakışı Görünümü	55
Şekil 2. Çalışmanın Ana Temaları	86
Şekil 3. Öteki Üzerinden Kendini Tanımlama ile Biz Arasındaki İlişki	96
Şekil 4. Tarihsel (B)ağlar ile Osmanlı Arasındaki İlişki.....	100
Şekil 5. Müslüman Gürcülerin Algılanış Biçimleri ile Hristiyan Arasındaki İlişki	105
Şekil 6. Müslüman Gürcülerin Algılanış Biçimleri ile Müslüman Arasındaki İlişki ...	106
Şekil 7. Müslüman Gürcülerin Birbirlerini Algılayış Biçimleri ile Çok Arasındaki İlişki	112
Şekil 8. Müslüman Gürcülerin Birbirlerini Algılayış Biçimleri ile Onlar Arasındaki İlişki	113
Şekil 9. Evlilik Türleri ve Evliliklerde Melezleşme ile Evlilik Arasındaki İlişki.....	122
Şekil 10. Nişan-Düğün Uygulamaları ile Nişan Arasındaki İlişki.....	127
Şekil 11. Nişan-Düğün Uygulamaları ile Düğün Arasındaki İlişki	128
Şekil 12. Dini Bayramlar ile Bayram Arasındaki İlişki.....	132
Şekil 13. Cenaze Törenleri ile Cenaze Arasındaki İlişki	139
Şekil 14. İş Bulma Süreci ve İş Seçimi ile Devlet Arasındaki İlişki	147
Şekil 15. Siyasal Partiler ve Temsil Sorunu ile Temsil Arasındaki İlişki.....	152
Şekil 16. Kamusal Alanda Örgütlenme Dernekler ile Dernek Arasındaki İlişki.....	155
Şekil 17. Kadın ve Erkeğin Toplumsal Konumu ve Rolü ile Erkek Arasındaki İlişki .	161
Şekil 18. Kadın ve Erkeğin Toplumsal Konumu ve Rolü ile Kadın Arasındaki İlişki .	162
Şekil 19. Kimlik Bilincinde Kadın-Erkek Farklılaşması ile Gürcü Arasındaki İlişki ..	166
Şekil 20. Kadın ve Erkeğin Mücadele Örüntüleri ile Eşim Arasındaki İlişki.....	171
Şekil 21. Sınırın açılması ve Zihinsel Haritalardaki Kırılmalar ile Sınır Arasındaki İlişki	177
Şekil 22. Ulusal Eğitim, Kültür ve Dil ile Dil Arasındaki İlişki.....	182
Şekil 23. Ulusal Eğitim, Kültür ve Dil ile Eğitim.....	183
Şekil 24. Kır-Kent Farklılaşması ile Burada Arasındaki İlişki	188
Şekil 25. Kır-Kent Farklılaşması ile Gürcüce Arasındaki İlişki	189
Şekil 26. Yaygın Din Anlayışı ile Hristiyan Arasındaki İlişki	196
Şekil 27. Yaygın Din Anlayışı ile Biz Arasındaki İlişki.....	197
Şekil 28. Müslüman, Türk ve Gürcü Kimlikleri ile Olarak Arasındaki İlişki	201
Şekil 29. Tüm Görüşmelerde En Sık Geçen İfadeler.....	211

ÖNSÖZ

Müslüman Gürcülerin kimlik inşasını ele alan bu çalışma, araştırmacının yaşadığı Artvin ilinin Borçka ilçesinin etnik çeşitliliği, Sarp sınıra yakınlığı, Gürcistan'dan gelen Gürcülerle ve Artvin'de yaşayan Gürcülerle diyalog halinde olması ve çeşitli gözlemleri neticesinde şekillenmiştir. Söz konusu diyaloglar çerçevesinde, aynı etnik kimliğe sahip, fakat farklı ulus-devlet içerisinde yaşayan Gürcülerin birbirlerini tanımlama biçimleri, Artvin'de yaşayan Gürcülerin yaşadıkları ulusa bağlılıkları, Gürcistan'dan gelen Gürcüleri, Müslüman-Hristiyan fark etmeksizin öteki olarak görmeleri, Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülerin ve sınırın diğer ucunda yaşayan Müslüman Gürcülerin benzerlik ve farklılıkları araştırmacıyı, araştırma yapmaya yönlendirmiştir.

Bu çalışmanın her aşamasında deneyimi, birikimi ve özverili yaklaşımıyla, ilgisini benden hiç eksik etmeyen ve beni sürekli motive eden saygıdeğer hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Yıldız AKPOLAT'a çok teşekkür ederim. Çalışmayla ilgili yorum ve önerilerde bulunan Prof. Dr. Sibel KALAYCIOĞLU'na, Prof. Dr. Mizrap POLAT'a, Doç. Dr. Kemal BAKIR'a ve Yrd. Doç. Dr. Özkan AYDAR'a teşekkürlerimi sunarım. Alan araştırması esnasında Gürcüce konuşan görüşmecilerle tercümanlık yaparak yardımda bulunması nedeniyle Hasan MISIRLIOĞLU'na çok teşekkür ederim. Araştırmanın yapıldığı süreçte eleştiri, öneri ve yorumlarıyla desteğini ve yardımlarını hiç esirgemeyen eşim Yrd. Doç. Dr. Kerem ÖZBEY'e teşekkürü bir borç bilirim. Bana bu yolda her türlü desteği sağlayan, öğrenimimi sürdürmemde hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan annem ve babama minnettarım.

Erzurum - 2018

İlknur BEYAZ ÖZBEY

GİRİŞ

21. yüzyılda özellikle küreselleşmenin etkisiyle tüm dünyada etkilerinin görüldüğü çeşitli gelişme ve değişimlerden birisini ise, etnik ve dini meseleler üzerinden kimlik tartışmaları oluşturmaktadır. Ekonomik, kültürel ve siyasi gelişmelerin odağında, hem yerelleşme hem ulus ötesi dinamiklerin var olması, sosyo-kültürel gruplar ekseninde kimlik tartışmaları yeni bir boyut kazanmıştır. Özellikle modern ulus-devlet bünyesinde mevcut olan farklı sosyo-kültürel grupların yeniden yorumlanmasına neden olmuştur.

Ulusun siyasal örgütlenmesi, ulus-devlet olarak tezahür etmektedir. Ulus ve ulus-devlet olgularıyla ilişkili bir diğer sosyolojik olgu ise, ulusçuluktur. Ulusçuluk, modern devlet ile ulusun sınırlarını, diğer bir ifadeyle, politik toplum ile sivil toplumun sınırlarını kesiştiren, siyasi ve ideolojik bir harekettir. Bu haliyle ulusçuluk, modern ulus-devletlerin ortaya çıkması yönünde görünür hale gelen bir özelliğe sahiptir.

Ulusçuluk akımının yönlendirmesiyle modern ulus-devletler, yönetimi altındaki topluluğu bir ulusal kimlik ekseninde türdeşleştirmeyi amaçlamaktadırlar. Bu amaç doğrultusunda, ulus-devletler, aynı coğrafya içerisinde yer alan ve farklı dinsel, etnik ve kültürel kimliklere sahip toplulukları tek bir ulusal kimliğe göre homojenize etmektedirler. Ulusal kimlik örüntüsü çerçevesinde homojenize edilen azınlık konumundaki etnik ve dinsel kimliğe sahip topluluklar da, kendi kimliklerini ulusal kimliğin güçlü etkilerine ve yönlendirmelerine rağmen sürdürmekte ve yeniden inşa etmektedirler. Etnik ve dinsel kimliğe sahip toplulukların ulus-devlet örgütlenmesi içerisindeki kimlik inşa süreçlerinin bir örneğini, Türkiye ve Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcüler üzerinden anlamak mümkündür.

Hem Türkiye hem de Gürcistan, birer ulus-devlet örgütlenmesi olarak pek çok etnik ve dinsel kimliğe sahip toplulukları bünyesinde taşımaktadırlar. Türkiye, çok-uluslu Osmanlı İmparatorluğu'nun bakiyesi üzerinde ulus-devlet örgütlenmesini gerçekleştirerek, İmparatorluğun çok-etnili, çok-dinli ve çok-kültürlü toplum yapısını Türk ulusal kimliği temelinde dönüştürmüştür. Etnik ve dinsel bir kimliğe sahip olan Müslüman Gürcüler de, söz konusu dönüştürme pratiğinden etkilenen topluluklardan birini oluşturmaktadır. Müslüman Gürcülerin Gürcistan'daki kimlik oluşum süreci ise, Türkiye'den farklı bir yolu izlemiştir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)

deneyimini içeren Gürcistan'da Müslüman Gürcüler, sosyalist bir ulus-devlet yapısı içerisinde kendi kimliklerini oluşturmuşlardır Sovyetler Birliği'nin çökmesi ve Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla birlikte, kimliklerin yeniden tanımlanması ve kurgulanması gündeme gelmiş ve kimlik inşası süreçleri giderek belirgin hale gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Müslüman Gürcüler, Türkiye ile Gürcistan'da, farklı modernlik deneyimlerinin ürünü olarak şekillenmişlerdir. Çalışmanın temel konusunu ise, Türkiye ile Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülerin iki farklı ulus-devlet içindeki örgütlenmesinin karşılaştırılması oluşturmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye ve Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülerin kimlik inşasının karşılaştırmalı analizini yapmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye ve Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülerin kimlik inşasının iki farklı ulus-devlet örgütlenmesi içinde nasıl şekillendiği, bu inşa sürecinde hangi dinamiklerin benzer ve farklı yönleri ortaya çıkardığı, bu süreçte toplumun yaygın din anlayışının ve ulusal kimlik kurgusunun ne yönde belirleyici olduğu ve etnik ve dinsel temelde algı, değer ve tutumların nasıl farklılaştığı, bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu sorunsal ekseninde Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerle yapılan nitel araştırmadan elde edilen veriler, İnşacılık kuramı (konstrüktivist kuram) temelinde analiz edilmiştir.

Müslüman Gürcülerin kimlik inşasının karşılaştırmalı analizini gerçekleştirmek için nitel araştırma yöntemiyle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Alan araştırması için Artvin valiliğinden gerekli izinler alınmış ve Artvin'de 24 kişi ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Alan araştırmasında Batum ayağını gerçekleştirmek amacıyla gerekli izinler için başvuruda bulunulmuş, fakat herhangi bir yazı tarafımıza ulaşmamıştır. Bunun üzerine Batum'da gerçekleştirilmesi gereken görüşmeler, Türkiye sınırında yapılmıştır. Gürcistan vatandaşı olup Batum'da ikamet eden ve Batum'dan Türkiye'ye çalışmak için günübirlik giriş çıkış yapan Müslüman Gürcülerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda Batum ayağı için, toplamda 20 kişi ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır.

Birinci bölümde etnisite, ulus, ulus-devlet, ulusçuluk, din ve kimlik gibi sosyolojik kategorileri içeren kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Araştırmanın

metodolojisi ile kuramsal yaklaşımı bu bölümde ele alınan diğer bir konuyu oluşturmaktadır.

İkinci bölümde, çalışmanın da temel inceleme nesnesini oluşturan Müslüman Gürcüler hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Bu kapsamda Müslüman Gürcülerin kim oldukları, tarihsel boyutlarıyla ortaya çıkarılmıştır. Müslüman Gürcülerin tarihsel yolculuğu, dönemsel farklılıklar ekseninde ele alınmıştır. Tarihsel arka planın yanı sıra günümüzde Müslüman Gürcülerin Türkiye ve Gürcistan'daki mevcut durumları bu bölümde etraflıca analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, alan araştırmasında elde edilen verilerin analizi ve sentezine yer verilmiştir. Bu anlamda öncelikle görüşülen kişilerin demografik profiline ve daha sonra üç ana tema ve bu ana temalara ait alt temaların analizi yapılmıştır. Ayrıca veri sentezi kısmında ise, elde edilen verilerin İnşacılık kuramı çerçevesinde yorumlanması yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE METODOLOJİ

Birinci bölümde, çalışmanın kavramsal çerçevesine ve metodolojisine yer verilmiştir. Bu kapsamda, kavramsal çerçeve içerisinde alanla ilgili literatür tarama ve çalışmanın kuramsal yaklaşımına odaklanılmıştır. Çalışmanın metodolojisi de, bu bölümde ele alınan diğer bir konuyu oluşturmaktadır.

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.1. Literatür Tarama

Genelde sosyal bilimlerde ve özelde sosyolojide yapılan çalışmalar, araştırma konusuyla ilgili daha öncesinde yapılmış olan araştırmalar, yapılan çalışma için büyük bir önem arz etmektedir. Sözü edilen yapılmış çalışmalar, yapılacak olan çalışmalar için önemli referans kaynağı olabilmektedir. Nitekim bu çalışma için de aynı durum söz konusudur. Daha öncesinde yapılmış olan yerli ve yabancı çalışmalar, çalışma için hem referans kaynağı olabilmekte hem de çalışmanın onlardan ayıran yönü vurgulanmaktadır. Bu anlamda bu bölümde, çalışma konusuyla ilgili yapılan yerli ve yabancı çalışmalara yer verilmiştir.

Nani Gelovani, “Women in Georgia: Trace of Islam” (2012) adlı çalışmasında, genelde Gürcistan-Acara’da, Müslüman Gürcü kadınlarını ve İslami geleneklerin gündelik yaşama yansımalarını konu edinmiştir. Acara’da üç asır Osmanlı egemenliğini, halkın çoğunluğunun İslam’ı kabul ettiğini ve bu durumun yerel halkın hayatına yansımalarına değinen Gelovani, İslami yaşam biçiminin Gürcü yaşam tarzı ve kültürünü nasıl etkilediğine odaklanmıştır. Acara’daki Müslüman kadınların, İslami yaşam tarzını benimsemiş olsalar dahi, Gürcü kültür ve yaşam tarzını korudukları sonucuna ulaşmıştır. Söz konusu durumu ise, Acara’daki yerli halkın ve özellikle kadınların gündelik yaşam pratikleri üzerinden okumasını yaparak, İslami yaşam tarzına rağmen etnik bilincin devam ettiğini düşünmektedir.

George Sanikidze ve Edward W. Walker, “Islam and Islamic Practices in Georgia” (2004) adlı çalışmalarında, Gürcistan’da İslam ve İslami gelenekler konu alınmıştır. Sadece Müslüman Gürcüler için değil, diğer Müslüman etnik azınlıklar üzerinden çalışmanın seyri devam etmiştir. Etnik ve dilbilimsel bağlardan yola çıkarak,

Gürcistan'da ve özellikle Acara'da Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisi üzerinde durulmuştur. Tarihsel süreç içerisinde söz konusu etkilerin siyasi kimliği değiştirdiğine, Müslüman azınlıkların dilbilimsel açıdan Gürcüce yerine Arapça öğrenime ağırlık verdiği ve ideolojik anlamda ciddi değişikliklerin meydana geldiğinden bahsetmektedir. Bu durumda ise, Gürcistan Hükümetinin, Müslüman Gürcü ve diğer Müslüman etnik azınlıklarına karşı tavırlarında, iç çatışma oluşturacak bir duruma yol açmamaya dikkat ettiklerine değinilmiştir. Bu anlamda bu çalışmada, ülkede belirli tarih ve deneyimler sonucu Gürcistan'da dini hoşgörü ve eklektizm geleneği var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İnga Popovaite, "Religious and national Aspects of Georgian Muslim Women's Identity in the Autonomous Republic of Adjara" (2014) adlı çalışmasında, Müslüman Gürcü kadınlarının, dinsel ve ulusa yönlerini konu almıştır. Bu çalışmada genel olarak, Müslüman Gürcü kadınında ulusal ve dini kimliklerine, Hristiyan Gürcü ve diğer etnik azınlıklara, Acara'da Ortodoks kilisesine, kamusal alanda dine, eğitim enstitülerine, Müslüman Gürcüler arasındaki farklılıklara, değinilmiştir. Sonuç olarak Müslüman Gürcü kadınının dini ve etnik kimlik arasında kaldığı, söz konusu arada kalmışlık sonucu oluşan tutarsızlıkların mevcut olduğu, Müslüman Gürcü kadınlarının, Ortodoks Hristiyanlığı tercih etmeyi ya da Ortodoks Hristiyanlığa dönüşmeye engel oldukları gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Jessica Merie Preston, "Adjarians, you are Georgians too: Religion, Nationalism, and Ethnicity in the Framing of Georgia's European Identity" (2016) adlı çalışmasında, Acaralıların Gürcü olduğu iddiası üzerinden, Avrupalı kimliği çerçevesinde din, etnisite ve ulusçuluk kavramlarını ele almıştır. Bu çalışma daha çok, ulus, etnisite ve din kavramlarını açıkladıktan sonra Gürcistan'da mevcut olan dinsel kimlikler olan Ortodoks Hristiyan Gürcü ve Müslüman Gürcü kimliğini, Gürcistan ve Avrupa kimliğinin bileşenlerinin ne olduğu, azınlıkların korunması, Müslüman Gürcüler ve diğer azınlıklar üzerinden bir açıklama ve değerlendirme yapılmıştır. Gürcistan Cumhuriyeti, Sovyet Rusya'dan kalan kimlik çerçevesini yeniden şekillendirme yolunu tercih etmiştir. Gürcü Ortodoks Hristiyanlığın Gürcü etnik kimliğinin ayrılmaz bir parçası olduğu çalışmada yer alan öneli bir ayrıntıdır. Bu manzara karşısında Gürcü Ortodoks Hristiyanlığın, Müslüman ve diğer azınlıklar

üzerinde baskıcı bir tutum izlemediğini ve özellikle Gürcistan Hükümetinin, ülke içerisinde ayrımcılığa karşı bir tutum sergilediği, fakat Gürcü Hristiyanların İslami ve diğer dinsel azınlıklara karşı gayri resmi bir şekilde ötekileştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

George Sanikidze, “Muslims Minorities of Georgia” (2007) yapmış olduğu çalışması da Gürcistan’da Müslüman azınlıkları konu almıştır. Sanikidze’ye göre Gürcistan’da İslam’ın gelişimi birtakım özelliklerle karakterize edilmiştir. Söz konusu olan bu durum ise, Gürcistan’da yaşayan İslam cemaatlerinin sosyal, kültürel ve aile yaşamlarını etkilemiştir. Ortaçağ’ın başlarından beri Gürcistan daima İslam dünyasıyla yoğun temaslara sahiptir. İslami genişleme şartı altında Gürcülerin (özellikle Adjara ve Meskheti’nin bölgelerinde yaşayan) küçük bir kısmı İslam’a dönmüştür. Günümüzde, Gürcistan’da yaklaşık 400.000 Müslüman var. Bunlara, hem tüm İslami kuralları ve ayinleri takip etmeye çalışan aktif müminler hem de dini gerekliliklere karşı daha kayıtsız pasif olanlar dâhildir. Ayrıca Gürcistan’da İslam’ın olağanüstü özellikleri var. Örneğin, Acara’daki Müslüman Gürcülerin ritüelleri ve dini uygulamalarında Hristiyanlığın bir miktar etkisini gözlemleyebilir. Dahası, son zamanlarda Müslüman Acaralıların Hristiyanlığa dönüşmesi gittikçe daha sık karşılaşılabir bir durum olagelmiştir. Dünyadaki genel dini canlanma bağlamında, Gürcistan’daki Müslüman vatandaşların (öncelikle etnik Gürcü olmayanların) dini kimlik düzeyindeki artış dikkati çekmektedir. Yeni camiler inşa edildi ve bazen yüksek İslam eğitimi almak için İslam ülkelerinin din eğitim kurumlarına bazen gençler gönderildi. Sanikidze bu çalışmasında genel olarak, bugün Gürcistan’daki Müslümanlar arasındaki dini pratikler üzerine yoğunlaşmaktadır. Müslümanlarla diğer dini gruplar arasındaki ilişkileri değerlendirerek; dinin gündelik yaşam üzerindeki etkisi; dini ve ulusal bilinç arasındaki ilişkiye değinmektedir. Sonuç olarak ise, Gürcistan’ın bu küçük bölgesindeki durum yalnızca Sovyet sonrası değil, aynı zamanda dünyadaki gelişmelerin bir bütün olarak yansımaları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Thomas Liles “Islam and Religious Transformation in Adjara” (2012) adlı çalışması, Gürcistan-Acara’da İslam ve dini dönüşümü konu almaktadır. Liles bu çalışmasında, Gürcistan’ın Güneybatı köşesinde ve Türkiye sınırında bulunan Acara özerk Cumhuriyeti’nde ağırlıklı Müslüman nüfusunun çoğunlukta olduğu ve etnik

bakıdan ise, Gürcü olduklarını dile getirmiştir. Daha yakın geçmişteki rakamlara bakıldığında Acara'nın yaklaşık %65 Hristiyan ve %30 Müslüman olduğunu ortaya koymaktadır. Acara'da İslami kimliğin azaldığı yönünde görüş belirtmektedir. Özellikle Acara'nın başkenti olan Batum'da bu oranların daha yüksek olduğu yönünde tespitlerde bulunulmuştur. Bu bölgelerde Gürcistan Ortodoks hâkimiyetinin altında olduğunu, buna karşılık kırsal bölge dediğimiz, Khulo bölgesinde ve Shuakhevi ve Keda ilçelerinin daha kırsal bölgelerinde İslam'ın güçlü bir varlık olarak bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gürcistan Ortodoks Kilisesi, devletin maddi desteği ile Acara'da giderek daha fazla varlığını sürdürüyor ve bölgedeki Hristiyan dönüşümleri daha yaygın hale gelmektedir. Buna karşılık ise, bölgenin Müslüman nüfusunun belirli kesimleri, esas olarak yerel İslami kurumlar için devlet finansmanının eksikliği ve bu kurumları yasal olarak kaydettirmenin zorluklarından ötürü, algılanan devlet ayrımcılığından duydukları memnuniyetsizliği ifade etmektedir. 2011 yılında Gürcü Müslümanları İdare'sinin (AGM) kurulması, Müslüman Gürcülerin bu bakış açısını yumuşatacak bir mahiyette olduğu düşünülmektedir. Ayrıca çalışmada ulaşılan bir başka sonuca göre ise, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden bu yana Gürcistan ulusal kimliğinin modern anlayışı neredeyse münhasıran Hristiyanlıkla bağlantılı hale geldi. Eş zamanlı olarak genç adayların eğitim ve ekonomik fırsatlara erişimi genellikle Hristiyanlığın hâkim olduğu şehirlere ve bölgelere taşınmayı gerektirir. Acara'daki birçok insan - özellikle genç insanlar - bu yapısal gelişmeler ışığında, çoğunlukla Gürcistan ulusunun meşru üyeleri olarak algılanabilmek için, dini kimliklerini yeniden yapılandırıyorlar. Başka bir ifadeyle bu çalışmada Müslüman Gürcülerin eğitim ve ekonomik fırsatlar için Müslüman Gürcüler arasında özellikle genç kuşakların dini kimliklerini yeniden şekillendirdikleri, Hristiyanlığı tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Conor Prasad "Georgia's Muslim Community: A Self-Fulfilling Prophecy?" (2012) adlı çalışmasında ise, yine Gürcistan'da Müslüman toplulukları konu almaktadır. Bu çalışmanın temel amacı Gürcü Müslümanların yeni yönetim kurulunun oluşturulmasını incelemek, nasıl ve neden oluşturulduğu, hangi rolü ve işlevlerinin bulunduğunu araştırmaktır. Mayıs 2011'de başında Gürcü Müslümanlar Yönetimi (AGM) kurulmuştur. Hükümet yardımı ve Hükümet yetkilileri tarafından kurulmuş olsa da resmi olarak bir sivil toplum kuruluşu olarak değerlendirilmektedir. Amacı ise, Gürcistan'da Müslüman nüfusunun sorunlarını çözmektir. Prasad'a göre, Gürcü

Müslüman Yönetimin kurulmasından ve işleyişinden Müslüman azınlıkların memnun olduğu yönünde bir sonuca ulaşmıştır. Fakat bu çalışma daha çok ülkedeki en büyük etnik ve dini azınlık olan ve Kveno Kartli bölgesinde yoğunlaşan Gürcistan'ın etnik-azeri topluluğuna odaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle Gürcistan'ın Gürcü olmayan Müslüman nüfusu ile ilgilendiği söylenebilir.

Mathijs Pelkmans, "Religion, Nation and State in Georgia: Christian Expansion in Muslim Ajaria" (2002) adlı çalışmasında Gürcistan'da din, ulus ve devlet ekseninde Acara'daki Hristiyan genişleme konu alınmıştır. Pelkmans bu çalışmasında, Gürcistan'ın Güneybatısındaki dini değişimler üzerinde odaklanmıştır. Özellikle Acara'nın Sovyet dönemi öncesinde Müslüman olduğunu, fakat Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Hristiyanlığa geçildiğini vurgulamaktadır. Bu çalışma, yerel, ulusal ve dini kimliklerin birbirleriyle olan ilişkilerinin, karmaşıklıkların ise, nasıl oluşturulduğu, geliştirildiği ve yükseltildiği ortaya koymuştur. Sonuç olarak ise Pelkmans, vatandaşlık, etnisite ve dinin bir nüfusun değiştirilemez nitelikleri olmadığını, bunun yerine ulusal, etnik ve dini kimliklerin toplumsal değişim ve karışıklıklı oluştuğunu ileri sürüyor. Dahası, bu kimlikler birbirinden ayrı olarak mevcut değildir, ancak Acara'da olduğu gibi iç içe girerler, çarpışır ve bazen birleşirler.

Mehmet Çoğ (2007), Gürcüler Arasında İslamiyet'in yayılması ile ilgili bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmanın amacını ise, Gürcüler arasında İslamiyet'in yayılması ve bunda etkili olan belli başlı faktörleri ele alma oluşturmaktadır. Çoğ bu çalışmada, İslam ordularının bölgeye hâkim olmasıyla birlikte İslam dinini yavaş yavaş etkisini hissettirmeye başladığını dile getirmiştir. Arap, Türk ve Moğol hâkimiyetinde Gürcüler arasında bireysel ve küçük gruplar İslam dinini benimsemeye başlamışlardır. Moğol istilasında ise zayıflayan kilise teşkilatı zamanla işlevini yitirmeye başlamıştır. 16. Yüzyıldan itibaren Osmanlı ve İran hâkimiyetinde Gürcüler arasında büyük topluluklar arasında İslam yayılmaya başlamıştır. Buradan hareketle Çoğ, bu çalışmasında, tarihsel süreç içerisinde Gürcülerin İslamiyet'i kabul etmesine tesir eden belli başlı faktörleri ele almaya çalışmıştır.

Muammer Demirel, "Artvin ve Batum Göçmenleri:1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşından Sonra" (2009) adlı çalışmasında, belirli bir dönemi ele almıştır. Demirel bu çalışmasında, 93 Harbi'nden sonra Kafkasya'dan Anadolu'ya yapılan göçler üzerinde

durmuştur. Bu savaşta Kafkasya üzerinden göçlere ivme kazandırdığı, Kafkas bölgesinde Türkler, Çerkezler, Çeçenler, Abazalar ve Acara bölgesinde yaşayan Müslüman Gürcüler, Osmanlı Devleti'nin yanında savaşa katılmışlardır. Demirel, bu savaşın Osmanlı aleyhine neticelendiğinde Artvin ve Batum'dan gerek kara yolu ile gerekse deniz yolu ile iç bölgelere doğru göçlerin meydana geldiğine değinmiştir.

Muhittin Gül, “Türk- Gürcü İlişkileri ve Türkiye Gürcüleri” (2009) adlı makalesinde, tarihsel süreç içerisinde Türkiye ve Gürcistan ilişkilerine odaklandıktan sonra, Türkiye’de yaşayan Gürcüleri ele almıştır. Gül’e göre bugün Türkiye Gürcüleri, Atatürk’ün işaret ettiği doğrultuda Türklüğü tam anlamı ile benimsemiş ve Anadolu coğrafyasına intibak ederek rahat bir yaşantı sürdürdüklerini dile getirmiştir. Bu bir şekilde zoraki asimilasyon değildir. Dolayısı ile Türkiye Gürcüleri, bir etnik düşünce peşinde olmadan, Türklük ve Müslümanlıkla özdeşleşmişlerdir. Ayrıca bu üzerlerinde hiç bir baskı olmaksızın oluşmuştur. Sonsuza kadar da bu şekilde gideceği sonucuna ulaşılmıştır.

Alexandre Nakaidze, “Gürcistan Müslümanlarının Nişanlılık ve Evlilik Uygulamalarının İslam Hukukundaki Yeri” (2013) adlı Yüksek Lisans çalışmasında, Gürcistan’da yaşayan Müslümanların, nişan ve düğün ritüellerini ele almıştır. Nakaidze bu çalışmasında, Sovyet dönemindeki Gürcü Müslümanlar İslami kanunlara göre yaşamak veya herhangi bir davranışta bulunmak açısından biraz sıkıntılı bir dönem açıdan çok büyük darbe aldıklarını ifade etmiştir. O dönemde bazı adet ve gelenekleri yavaş yavaş dine karışmaya başlamıştır. Bundan dolayı evliliklerde, Müslüman ve Hıristiyan Gürcülerin aynı adet içerisinde devam etmekteydi. Fakat Doksanlı yıllardan beri dine serbestlik gelince, insanlara dini yeniden anlatma imkânı doğmuştur. Sonuç olarak söz konusu bu durum, Müslümanlar açısından dinin gerektiği gibi öğrenilmesine katkıda bulunurken, gündelik yaşam pratiklerine yansıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Fahrettin Çiloğlu, “Dilden Dine, Edebiyattan Sanata Gürcülerin Tarihi” (1993) adlı kitap çalışmasında, Türkiye’de yaşayan Gürcüler üzerine önemli tespitlerde bulunarak, önemli bir boşluğu doldurmuştur. Çiloğlu, genel olarak Gürcülerin kim oldukları, tarihsel süreçte hangi aşamalardan geçtikleri, dilleri hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Ayrıca, Türkiye Gürcüleri hakkında ise, tarihsel arka planlarını, hangi

bölgelerde yaşadıklarını, etnik kimlik tanımlamalarına yer vererek, sanat ve edebiyat hakkında da çeşitli bilgiler sunmuştur.

Özge Ç. Denizci, “Gürcüler, Tarih, Dil, Kültür ve Müzik” (2010) adlı çalışmasında Gürcüler hakkında genel bilgilere yer vermiştir. Denizci, Gürcistan hakkında genel bilgilere değinerek, Gürcülerin tarihi, dili ve dini gibi konuları ele almaktadır. Özellikle Gürcülerin Müzik kültürü, halk şarkılarına da yer vererek, Gürcülerin düşünlerinden, cenaze törenlerine, dillerinde tarihlerine her bir kültürel öğenin müzikle yoğrulduğunu göstermeye çalışmıştır. En önemlisi müzikal kültürel kimlik tanımlamasıyla Gürcüleri tanımlama yolunu seçmiştir.

Ayşegül Aydıngün, Ali Asker ve Aslan Yavuz Şir, Gürcistan’daki Müslüman Topluluklar: Azınlık Hakları, Kimlik, Siyaset” (2016) adlı çalışmasında Gürcistan’da Müslüman olan bütün toplulukları konu almaktadır. Bu çalışmada, Gürcistan’daki dört Müslüman topluluğun-Müslüman Acaralılar, Borçalı Türkler, Ahıska Türkleri ve Kistler- geçmişte ve günümüzde maruz kaldıkları ayrımcılıklar ve bunların yol açtığı sorunlar azınlık hakları, kimlik ve siyaset açısından incelenmiştir. Bu bağlamda, Gürcistan’ın üye olduğu uluslararası örgütlere olan yükümlülükleri, taraf olduğu uluslararası anlaşmalar, yasal düzenlemeler ve bu düzenlemelerin azınlıklara ne şekilde yansıdığı ele alınmıştır. Bu amaç doğrultusunda bu çalışma Gürcistan’da geniş bir saha araştırması sonucu önemli verilere ulaşılmıştır.

Gürcülerle ilgili olarak yerli ve yabancı kaynaklara yer verilmiştir. Söz konusu bu kaynaklar gerek Türkiye’de yaşayan Gürcüleri gerek Gürcistan’da yaşayan Gürcüleri ele almıştır. Etnik ve dinsel azınlıklar çerçevesinde ele alınan Gürcülerin tarihsel ve kültürel anlamda pek çok aydınlatıcı bilgiye yer verilmiştir. Benzer şekilde diğer etnik kimliklerle ilgili birkaç örnek çalışmaya yer vermek gerekmektedir.

Su Erol, “Mazlum ve Makul: İstanbul Süryanilerinde Etno-Dinsel Kimlik İnşası ve Kimlik Stratejileri” (2016) adlı çalışmasında, etno-dinsel bir topluluk olan İstanbul Süryanilerini konu edinmiştir. Erol bu çalışmada, kendilerini Süryani Ortodoks ya da Süryaniler olarak tanımlayan halkın gerek tarih boyunca gerekse günümüz İstanbul’unun gündelik yaşam sağlamak için çeşitli kimlik stratejileri üretme kapasitesine sahip oldukları sayılısından hareket etmiştir. Bu anlamda 20. Yüzyılın

ortalarında İstanbul'a göçen grup üyelerinin metropol koşullarında siyasi, sosyal ve ekonomik alanlar söz konusu olduğunda icat ettikleri, koşullara göre esnekleşen ya da içe kapanmacı eğilimler gösteren farklı kimlik stratejilerinin varlığına değinilmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında Erol bu çalışmada, daha çok kimlik inşa süreçlerinde Süryanilerin Metropol-yerel ve kuşaklar arasındaki kimlik stratejilerinin nasıl farklılaştığı konusunu ele almıştır.

Ayşe Serdar, "Yerel ve Ulusal Ölçekte Lazlığın Etnik Sınırlarının Yeniden İnşası: Dil, Hafıza, Kültür" (2015) adlı çalışmasında, Lazların etnik sınır inşasının yerel ve merkezi politik ve ekonomik yapılarla ilişki içinde nasıl şekillendiği incelenmektedir. Etnisite, inşacı kuramların geliştirdiği üzere çevresi ve ötekiyle etkileşim içinde ortaya çıkan, ancak ilişkisel sınırlarla kurulan bir grup olma hali olarak kabul edilmektedir. Bu haliyle etnisite sabit değil akışkan ve değişime açıktır. Lazlara göre Lazlığın etnik sınırlarını çizdiği kabul edilen özellikler ele alınarak bu değişimin siyasal, ekonomik ve toplumsal dinamikleri açıklanmaktadır.

Fulya Doğruel, "İnsanîyetleri Benzer" (2013) adlı çalışmasında Türkiye'de etnik kimlik oluşumunu, Hatay'da yaşayan farklı etnik ve dinsel topluluklar üzerinden incelemeyi, bu toplulukların sosyal hayatın sıradan akışı içinde kimliklerini, 'biz'i ve 'öteki'yi nasıl kurguladıklarını ve bu kurgunun ilişkilerine nasıl yansıdığını incelemektedir. Üç etnik-dinsel topluluk ele alınarak, Hatay'da yaşayan Nusayri Alevi, Hristiyan Arap ve Ermeni toplulukların sosyo-demografik profilleri, aralarındaki ilişkiler, aile, yaşam biçimleri, kültürel alışkanlıkları, dinsel ritüelleri, komşuluk ilişkileri, ekonomik ilişkileri anlamayı amaçlamaktadır.

Genel olarak, gerek Gürcüler gerekse diğer etnik kimlikler üzerinden yapılan yerli ve yabancı çalışmalara yer verilmiştir. Gürcülerle ilgili olarak hem Türkiye'de yaşayan Gürcüleri hem de Gürcistan'da yaşayan Gürcüleri ve diğer etnik ve dinsel kökenli kimlikleri ele alan çalışmalar mevcuttur. Fakat hem Türkiye'de yaşayan Müslüman Gürcülerin hem de Gürcistan'da yaşayan Gürcülerin kimlik inşasının karşılaştırmalı analizinin yapıldığı çalışma mevcut değildir. İki farklı ulus-devlet içerisinde yaşayan Müslüman Gürcülerin kimlik inşasının karşılaştırmalı analizinin Artvin ve Batum örnekleri üzerinden ele alınması, diğer çalışmalardan farklı bir yönünü ortaya koymaktadır.

1.1.2. Etnisite

Etnisite kavramının taşıdığı anlamda zamanla değişim söz konusuysen, sosyal bilimler literatürüne girişi ise yakın bir tarihe eşlik etmektedir. Bu anlamda etnisite kavramının tanımlanmasında ise çeşitlilik mevcuttur.

1.1.2.1. Etni, Etnisite ve Etnik Topluluk

Etni, belli bir topluluğun tarihsel gerçekliğini ifade etmesi açısından ulus için bir zemin işlevi görmektedir. Belirli özelliklere sahip bir insan topluluğunu anlamlı bir bütün haline getirerek türdeşleştiren etni, aynı zamanda tarihsel miras niteliğine de sahiptir. Bu noktadan bakıldığında etni, tarihsel geçmişi temsil etmesi açısından gerçeklik zeminini; ulus ise bugünün ihtiyaçlarına ve endişelerine cevap vermek açısından kurguyu ifade etmektedir (Karakaş, 2007: 40).

Oxford English Dictionary'ye ilk defa 1972'de giren etnisite kavramı ise (Eriksen, 1997'den akt. Somersan, 2004: 22), doğuştan getirilen verili bir durum, bireylerin aidiyet duyguları ile kabul ettikleri, genetik yollarla nesiller arası sürekliliği sağlayan, ortak noktaları aynı dili, gelenekleri canlı tutan, topluluk oluşumunda temel olan ritüelleri eksen alan toplumsal organizasyon olarak tanımlanabilir. Etnisite, gelenek oluşumunda birincil rolü bulunan ortak bir ataya sahip olmayı, kökene ait mitolojileri ve paylaşılan bir tarihi içerir (Göka, 2006: 233).

Etnisite, zamana ve mekana göre değişebilen pek çok farklı kriter kullanılarak tanımlanan esnek bir kavramdır. Ulus-devlet öncesinde, kabile ve klanlarla özdeş olan kavram, ulus-devletlerle birlikte farklı görüngülerin temelini oluşturmuş ve kavrama bir siyasallık atfedilmiştir. Kavramın ulus, millet, ırk, etnik azınlık gibi terimlerle eş anlamlı kullanılması ve etnik kimlikleşme benzeri kavramların anlamdaşı haline getirilerek siyasallaştırılması ise farklı tiplerde anlaşmazlıklara ve çatışmalara yol açma potansiyeli taşımasına neden olmuştur (Eriksen, 2004: 15-16). Oysa etimolojik olarak, etnik sıfatı ve ethnîe kökünden türetilen etniklik, etnisite gibi kavramlar, Yunanca, halk anlamında, ethnos sözcüğünden gelmekte ve orijinal kullanımıyla siyasallıktan çok belirli bir beşeri birlik biçimini ifade etmektedir (Aydın, 1998: 53).

Etnisite terimi, oldukça açık bir şekilde, İngiliz dilinde Ortaçağ'a kadar uzanan daha büyük ve daha yaygın bir şekilde etnik sıfatından türetilmiştir. İngilizce etnik sıfatı eski Yunan terimi ethnos'tan kaynaklanmaktadır (Hutchinson ve Smith, 1996: 4). Latin

dilinde ethnicus, ethnica veya ethnicum gibi değişik biçimlerde kullanılan ethnic kavramı, pagan, putperest, batıl inançlı anlamına gelmektedir. Oxford English Dictionary, sözcüğün İngilizcede 14. Yüzyıldan 19. Yüzyılın sonlarına kadar kullanımlarından örnekler vermekte, bu kullanımlarda kavramın belirtilen anlamı koruduğu görülmektedir (Öztoprak-Sağır ve Akıllı, 2004: 3). Amselle'e göre de kavramın asıl kökeni eski Yunandaki ethne (tekili ethnos) ile polis (site) arasındaki karşıtlığa dayanmaktadır. Amselle, ethne'nin, Yunan kültüründen gelen, ama şehir devleti örgütlenmesinden yoksun olan toplumlar anlamını taşıdığını kaydetmektedir. Hatta o, etnolojinin kelime anlamıyla ele alındığında apolitik ve bu balgamda, kendi tarihlerinin öznesi olmaktan mahrum toplumların bilimi olduğunu söyler. Bununla birlikte kavram, Orta Çağ'da değişikliğe uğrayarak, kilise geleneği içinde Hristiyan olmayan ulusların, yani kâfirlerin adlandırılmasında kullanılmıştır (Amselle, 1998: 134). Eski Yunan'da ortak ata ve ortak gelenekleri ifade eden etnisite orta birlikteliğe vurgu yapmaktadır. Ortaçağ'da ise farklı bir anlama bürünerek ortak birliktelik dışında kalanları tanımlamak için kullanılan bir kavram haline gelmiştir.

Orta Çağ boyunca kilise geleneği içinde etnisitenin kâfirleri tanımlayan anlamı tüm zamanların dışında bir nitelermeyi ifade eder ve bu bakımdan kendine özgüdür. Bu nitelendirme Orta Çağ sonlarına doğru kaybolmaya başlamış ve bir topluluğu işaret eden anlamına yeniden rastlanmıştır. Hatta bu yeniden kullanım, modern dönem boyunca etkili olacak içeriğin de şekillenmeye başladığı haliyle karşımıza çıkmaktadır. 14. Yüzyılın ortasından, giderek ırksal özellikleri ifade etmeye başladığı 19. yüzyılın ortalarına dek İngilizcede de bu anlamıyla kullanılmıştır (Eriksen, 2004: 15). 19. yüzyıldan itibaren de etni sözcüğü Amselle'in kaydettiğı haliyle modern teorisyenler tarafından ırka dair bir sorunsala atıfta bulunarak yeniden kullanılmıştır (Amselle, 1998: 134). Zaman içerisinde değişik anlamları ve tanımlamaları bulunan etnisite kavramı, Ortaçağ sonrasında belirli bir topluluğa ya da ırka göndermede bulunan bir anlama bürünmüştür. Bu çağdan sonra ve özellikle sosyal bilimlerin tanımlama alanına girmesiyle birlikte, farklı tanımlamaları da içermektedir.

Steve Fenton'a göre, tarihsel kullanımı ve insanoğlunun temelden farklı türlere ayrıldığını savunan, bugün artık itibarını yitirmiş teorilerin mirası, "ırk" terimini fiziksel veya görünür farklılıklarla ilişkilendirmekte veya açık yahut örtülü bir şekilde kendilerine özgü görünüşleri ile göze çarpan nüfusların yapıları veya biyolojileri

açısından farklı oldukları görüşünü taşımaktadır. Bunun aksine, “etnik” veya “etnik grup” terimleri özellikle kültürel farklılık bağlamlarında kullanılırlar; kültürel farklılık gerçek veya yaygın şekilde algılanan ortak bir soy, dil ve köken ile bağlantılıdır (Fenton, 2001: 5).

Baştan beri ileri sürülen görüşler, etniklik kavramının son derece esnek ve girift bir oluşum olduğunu bize göstermektedir. Ancak, gerçek odur ki, etniklik kavramı veya olgusu tek bir unsurla belirlenemez. Bu nedenle, modern sosyoloji açısından etniklik anlayışı, yeni ve deneyime dayalı görüşleri taşımaktadır. Şöyle ki, dünyanın birçok kısmında insanlar deri rengi, saç dokusu, çeşitli yüz şekilleri, kafa biçimleri gibi ırk özellikleriyle farklılık gösterirler. Bu tür doğuştan gelen özellikleri biz soy olarak belirliyoruz. Buna karşılık dil, din, iktisadi düzenlemeler, hükümet, beslenme alışkanlıkları, elbise şekilleri ve aile kalıplarıyla dünya üzerindeki insanlar kültürel ayrılıkları sergilerler. Kültürel uygulamalardaki bu farklılıklardan ötürü bu insanlara etnik gruplar diyoruz. Antropologlar da hemen hemen aynı görüşte birleşmektedirler. Örnek olarak Charles Winick’e göre etniklik: Bantu ve Mamayo-Polynesian dil grubu gibi genel kültürel özellikleriyle ayırt edilen bir gruba ait özelliktir. Bu tanımlamada anlaşılabilceği gibi, etnik grup niteliği daha ziyade azınlıkta kalan grubun göze çarpan genel kültürel özelliğidir. Burada dil, din, kültürel ayrılıklar, aile kalıpları, beslenme şekilleri ve giyim kuşam farklılaşmaları önemli etkendirler. Bir anlamda etniklik, aynı dili konuşan ve aynı kültüre sahip olan insan grubudur (Türkdoğan, 2005: 33). Dolayısıyla Türkdoğan etnisite kavramını, kültürel özellikleri ön plana alan bir tanımlama yapmaktadır.

Çoğu kimlik talebinde, bulunan kişi veya topluluklar, kendi farklılıklarını öne çıkarırken; ayrımcılık durumunda, aynı kişi veya topluluklar farklılıklarında kalmaya zorlanmaktadır. Birinci halde ben/biz, sizden farklıyım/farklıyız söylemi; ikinci halde ise sen/siz, bizden farklısın/farklısınız söylemi hâkim olmaktadır (Bilgin 2007: 33). Dolayısıyla etnisite, kültürel değerleri paylaşan bireyler için, birleştirici unsur sayılırken; aynı kültürel değerleri paylaşmayan bireyler için ayırıcı bir unsur haline gelmektedir.

Anthony D. Smith, bir etnik topluluğun altı ana özelliğe sahip olduğunu belirtmektedir:

- 1- Kolektif bir özel ad,
- 2- Ortak bir soy miti,
- 3- Paylaşılan tarihi anılar,
- 4- Ortak kültürü farklı kılan ya da daha fazla unsur,
- 5- Özel bir yurtla bağ,

6- Nüfusun önemli kesimleri arasında dayanışma duygusu olarak sıralanmaktadır (Smith, 2010: 42).

Etnik kimliği oluşturan maddelere bakıldığında sadece içeriklerinin tarihi ve kültürel oluşları değil, (dördüncüsü hariç) aynı zamanda son derece öznelde oldukları görülecektir. En önemlisi ecdada dair herhangi bir olgusal veri değil, ortak ecdada dair mitlerdir. Etnik aidiyet duygusu için önemli olan hayali bir soy, farazi bir ecdattır. (Smith, 2010: 43). Smith için etnisite kavramı, tarihsel ve kültürel ortak pratiklere vurgu yapmaktadır. Bu durumun ise öznelliğe yol açtığını vurgulamaktadır. Etnik aidiyet duygusunun ise hayali olarak kurulduğunu düşünmektedir.

Etnik aidiyet açısından önemli olan, bir toprak parçasında ikamet etmek veya onun sahibi olmaktan ziyade bu tür sevgi ve bağlılıklardır. Ait olduğumuz yerdir orası. Atalarımızın, kanun koyucularımızın, krallarımızın, azizlerimizin, şairlerimizin ve din adamlarımızın, anayurdumuz haline getirdikleri kutsal bir topraktır da. Biz ona ait olduğumuz kadar biz de ona aitizdir (Smith, 2010: 44-45). Bu anlamda etnik aidiyetin var olmasını sağlayan toprak parçasıdır. Toprak parçasını anayurt haline getiren şey ise, sosyo-kültürel, siyasal olarak gündelik yaşam pratiklerimizi şekillendiren ve bunları içselleştirdiğimiz dinamiklerdir.

Önemli olan genetik miras değil, ortak soy miti ve inancıdır. Fiziki kökenin gerçek olup olmadığı değil, buna olan inanç önem taşır. Bu yüzden etniklik kan ve genlerle değil, mitler ve ortak kökenle ilişkilidir. Etniklik, renk, dil ve din açısından farklılıklar gösteren grupları içerir; kabileler, ırklar, milliyetle ve kastla bunun içindedir. Bir değişken olarak alındığında, etniklik çoğu defa dil, din ve ortak tarih gibi bileşenler için karmaşık bir olgudur. Bu yüzden tek bir boyuta indirgemek hatalı olur (Yıldız, 2016: 41).

Modern çağda, etnisite aynı zamanda siyasal bir bilince sahip olmayan topluluk anlamında kullanılmıştır. Bir etnik topluluğu ulustan ayıran ölçüt onun henüz devlet olma düşüncesini barındırmaması ile açıklanmıştır. Bu bakımdan modern etniklik ile Antikitenin etniklik anlayışı arasında bir benzerlik vardır. Ancak, modern çağda her ulusun bir etnik kökene dayandığı varsayımı, etnisitenin tamamıyla apolitiklik anlamını taşımaktan ziyade, henüz uluslaşamamayı ifade ettiğini göstermektedir. Çünkü bir ulus etnik bir kökene dayanması nedeniyle aynı zamanda bir etnik topluluk da sayılmaktadır. Bu anlamıyla her etnik topluluk, bir ulus değildir; ancak her ulus bir etnik kökene sahiptir ya da onu benimsemiştir. Oysa Antik düşüncede devlet olabilmiş topluluk etnisitenin dışında kalmaktadır (Say, 2013: 158-159). Dolayısıyla her ulus bir etnik topluluktur, fakat her etnik topluluk ulus özelliği taşımamaktadır.

Günümüzde ise etniklik dendiğinde akla gelen ilk nitelik hala ırk ya da soy bağı olsa da aslında, Giddens'in belirttiği gibi bir kimliğe atıfta bulunabilecek grubu ifade etmektedir. Bu anlamıyla etnisite, çağımızda kolektif bir tanınma ve tanımaya dair inancı temsil etmektedir. Irk ve soy grupları kadar artık dinsel ve kültürel gruplarda kendine özgü aidiyet duygusu ve kimlik kazanımı sağlayabildikleri kabul edilmektedir (Say, 2013: 159). Fenton'a göre ise, etnisite, başlıca önemin soya, kültüre ve dile verildiği bazen uysal ve bazen de zorlayıcı karakterli bir grup kimliğidir. Etnik değerler ve kolektif kimlikler, koşullar değiştikçe şekil ve içerik bakımından değişirler, ama yine de, etnik değerler ve bağlılıklar sadece inşa veya icat edilmiş olgular değildir. Etnisite, hem bir dizi değişen etiketler ve taleplerle sosyal açıdan inşa edilmiştir, hem de sosyal örgütlenme şekilleri ve akrabalığın uzantıları içinde yükümlülükler ve sosyal bağlarla dolu bir düzende sosyal olarak temellenmiştir (Fenton, 2001: 34).

Genel olarak bakıldığında etni, etnisite ve etnik topluluk kavramları, tarihsel süreç içerisinde hem esnek hem de girift bir yapı arz etmektedir. Dolayısıyla tanımlamalarında tarihsel dönemleri de dikkate alacak şekilde farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıklar genellikle, ırk ya da soy gibi biyolojik temeller dikkate alınarak yapılan tanımların yanında kültürel, tarihsel açıklamalara dayandırılan etnisite tanımlamaları da bulunmaktadır. Bu anlamda etnisiteye dayalı kuramsal yaklaşımlar da söz konusu farklılıklar dikkate alınarak temel argümanlarını sunmaktadırlar.

1.1.2.2. Etnisiteye İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar

Etnisite konusunda altı temel kuramsal yaklaşım bulunmaktadır: Asimilasyonist yaklaşım, Primordializm (Primordialism), Araçsalçı-Durumsalçı (Circumstantialism), Etno-Sembolcü, Marxizm ve İnşacılık (Constructivism).

Birinci kuramsal yaklaşım olan Asimilasyonist yaklaşımın temel tezi, farklı topluluklar arasında sabit sınırlar olmadığı ve kültürel ve çevresel belirleyicilerin etkisi ve topluluklar arası deneyim/etkileşim sonucunda bu sınırların değişebilir olduğudur. Bu değişimin, çoğunluğu oluşturan hakim kültür içinde asimile olmayla sonuçlanacağını savunan asimilasyonist yaklaşımın kurucuları, Franz Boas ve Robert Ezra Park'a göre, etkileşim döngüsü adı verilen ve rekabet, çatışma, uyum ve asimilasyon aşamalarını içeren bir süreçte gerçekleşmektedir (Matthews, 1977: 160-161'den akt. Keser, 2008: 41).

Asimilasyonist yaklaşım, etnik toplulukların oluşum nedenlerini biyolojik değil kültürel ve çevresel etkilerde, dolayısıyla sosyal süreçlerde arayarak bu alanda bir sıçrama yapmış; ancak etnik toplulukların mutlak bir biçimde çoğunluk kültürü içinde asimile olacağını ileri sürerek de genel evrimci yaklaşımla aynı yanılgıya düşmüştür. Asimilasyonist yaklaşımın bu eksikliği nedeniyle 1950'li yıllarda primordialist yaklaşım ortaya atılmıştır (Keser, 2008: 42). Bu yaklaşım etnik toplulukları genel olarak, biyolojik unsurdan ziyade kültürel unsurlara dayandırmaktadır. Kültürler arası etkileşim açık olduğundan dolayı bu tür etnik topluluklar kolayca değişime ve dönüşüme uğramaktadır.

İkinci kuramsal yaklaşım olan Primordialist etnisite teorileri iki ana gruba ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi grupların kültür, dil, din, tarih gibi ayırt edici özelliklerine birinci dereceden önem veren teoriler; ikincisi ise, biyolojik-genetik özelliklere vurguda bulunan ve etnisiteyi, kıt kaynaklardan yararlanma yarışında avantaj sağlamakta kullanılan akraba seçiminin bir uzantısı olarak gören teorilerdir (Öztoprak-Sağır ve Akıllı, 2004: 9).

Clifford Geertz ve Edward Shils tarafından ileri sürülen primordializmin temel tezi, etnik toplulukların oluşturucu unsuru olan başlangıçta/doğum anında mevcut olan bağlar anlamındaki primordial bağların kişiler tarafından doğumla birlikte edinildiği, bu nedenle de etnisitenin verili, sabit, değişmez temel (fundamental) bir sosyal kategori

olduğudur (Cornell ve Hartmann, 1998: 48'den akt. Keser, 2008: 42). Primordializm bir bakıma Weber'in tanımlamasının ana özelliği olan, etnik bağların kuruluşunun gerçek ya da farz edilen bir soy inancına dayandığı ve etnik bağların kan bağı olduğu şeklindeki yaklaşımın yinelenmesidir (Keser, 2008: 42). Etnik topluluklar biyolojik temel varsayımından hareket ederek etnik bağların kan bağı ile oluştuğunu ileri sürmektedirler.

Antropolojik çalışmalarıyla bilinen Clifford Geertz, ilksel bağlılığı, akrabalık, dinsel topluluk, dil ya da lehçe gibi toplumsal pratiklerle açıklamaktadır. Ona göre insanlarda kan, dil, gelenek gibi niteliklerle benzetmek, anlatımı imkânsız bir aidiyet sağlamaktadır. Kişi akrabasına, komşusuna ve dindaşına sırf bu aidiyet hissiyle bağlılık duyar. Üstelik bu bağlılık yalnızca ortak çıkar ya da zorunlu yükümlülüklerden ötürü duyulmadığı gibi kişisel de değildir. Bu bağ, büyük ölçüde kendisine atfedilerek açıklanamaz, mutlak anlamı nedeniyle varlık kazanmaktadır. Bununla birlikte ilksel bağların gücü ve önemi farklı kişilerde, toplumlarda ve zamanlarda değişebilmektedir (Geertz, 2010: 289'dan akt. Say, 2013: 65). Zira Gertz'in yaklaşımında primordial bağ, soy ilişkisine ait olmanın yanında din, dil ve kültür gibi toplumsal yaşamın içindeki kurumsal niteliklerle oluşabilmektedir. Toplum içindeki bu kurumlaşmaların gücü her toplumda farklı olabileceği için ilksel bağlara ait nitelikler de her bir toplumda ayrı bir kuvvetle ortaya çıkacaktır (Say, 2013: 65). Dolayısıyla kültürel özellikler ise, etnik toplulukların ilksel bağlılıklara ait özellikleridir. Söz konusu özellikler ise her toplumda ve her etnik grupta farklılık göstermektedir.

Primordialistler, insanların topluluklaşmasını sağlayan bağlardan en önemlisinin gerçek ya da varsayılan bir kan bağı olduğu için etnik toplulukların bir aileye benzediğini ve etnisiteyi anlamlı yapan şeyin de tam olarak doğum bağı ya da herhangi bir durumda bir topluluğun bir kişiyi doğum bağıyla bağlymış gibi kabul etmesi olduğunu savunmuştur. Primordialistler, primordial bağların aile kadar, daha geniş kolektiviteler için de esas olduğunu, aile içindeki sosyalizasyon sürecinin de daha büyük kolektivitelerin inşasının başlangıç noktası olduğunu ileri sürmüştür (Horowitz, 1985: 56-60'dan akt. Keser, 2008: 42). Primordialistlerin etnik bağların, kişisel ve sosyal anlamda, gücüne vurgu yapmaları etnik toplulukların sosyal süreçleri değerlendirirken önemsenmesi gereken bir kategori olduğunu gözler önüne sermiştir. Primordialistlerin etnisite çalışmalarına en büyük katkıları da, güçlü bir dayanışma ve

kişisel ihtiyaçlara cevap verme yetisine sahip olan bir topluluklaşma biçimi olan etnik toplulukların, sosyal aktörler olarak göz ardı edilemeyecek bir öneme sahip olduğunu göstermiş olmalarıdır (Keser, 2008: 43).

Primordialist yaklaşımda eski etnik aidiyete yapılan vurgu, 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyılın ilk yarısında biyolojinin diğer bilimler ve toplum düşüncesi üzerine yaptığı etkiden bağımsız değildir. Biyolojide canlı organizmaların evrimi ve değişimi konusundaki çalışmalar, devletlerin ve toplulukların canlı bir organizma gibi evrilerek geliştiği düşüncesinin yaygınlaşması ile zamandıştır. Biyolojik çalışmalarda insanın tarihsel serüvenine ve ırksal farklılıklarına verilen önem, ulusların tarihsel temellerine özel ilgi duyulmasıyla ve her birinin geçmişten beri süregelen topluluk olduğunun ispatlanmaya çalışılmasıyla paralellik göstermektedir. Bu haliyle aslında biyolojideki evrimci-organizmacı yaklaşım, bir topluluğun ulus sayılması için tarihi geçmişe sahip olmasının yeterli ölçüde olarak görülmesine dayanak sağlayan bilimsel bir arka planı oluşturmuştur (Say, 2013: 64).

Primordialist yaklaşımın etnisiteyi açıklamada biyolojik kökenlerin yönü daha ağır basan türevlerinin ise kaynağını Pierre Van Den Berghe'nin öncülüğündeki sosyo-biyolojik perspektiften aldığı söylenilebilir. Van Den Berghe'ye göre, kültürel grup geniş bir soy grubu olarak ele alınır ve kültürel simgeler (dil, din, renk vb.) biyolojik benzerliğin işaretleri olarak kullanılır. Ona göre, bu son, sadece ussal bir stratejidir, çünkü etnik kökenler mitlerinin büyük bir kısmı gerçek biyolojik kökenlerle uyumludur. Bunun içindir ki doğrudan akrabalık olunmayan insanlar, bilinmeyen ortak etniklere soydaş olarak davranmaya ve onları sanki soydaşmışlar gibi beslemeye ve savunmaya hazırdırlar. Sonuç olarak kültürel göstergeler düzeyine adım atarak, indirgemeci biyolojik açıklamasının katılığını ve saflığını yumuşatıyor ve genetik etkenlerin etkisini kaçınılmaz olarak azaltan kültürel ve toplumsal etkenlere çok daha büyük bir rol veriyor (Smith, 2013: 77-78). Dolayısıyla iki gruba ayrılan primordialist yaklaşımın ilki, tamamen biyolojik köken aidiyetine önem verirken, ikinci grup biyolojik köken aidiyetine ek olarak kültürel dinamiklerin eklemlenmesiyle ilk gruptaki düşünciyi yumuşatmaktadır.

Primordialist yaklaşıma göre etnik topluluklar aile benzeri kan bağı ile birbirine bağlı topluluklardır. Başka bir ifadeyle etnik topluluğa dahil olmak doğuştan verili bir

durumdur. Kültürel özellikler ise, etnik toplulukları diğer topluluklardan ayıran en önemli etkenler olarak düşünülmektedir. Primordialistlerin etnisiteyi soy, akrabalık, dil, din ve doğum yerine indirgemiş olmaları kendilerine yöneltilen eleştirilerin odağı haline gelmiştir. Özellikle küreselleşmeyle birlikte dil, din ve doğum yerinin değişkenlik arz etmesi kuramı çıkmaza sürüklemiştir. Bu yönüyle çalışmada, Müslüman Gürcülerin kimliklerini nasıl inşa ettiklerini açıklamada yetersiz kaldığını söylemek mümkündür. Çünkü iki farklı ulus-devlet içerisinde yaşayan Müslüman Gürcülerin kimlik tanımlamaları, birbirlerine yönelik algı ve tutumları, gündelik yaşam pratiklerini farklı şekillendirmeleri, etnik toplulukların biyolojik temele dayandırılması ile analiz edilmesi yetersiz kalmaktadır.

Etnisite kuramlarından *üçüncüsü* Araçsalcı-Durumsalcı kuramdır. Araçsalcı kuramın en önemli varsayımlarından birisinin, Paul Brass'ın da belirttiği gibi etnisitenin kültürel, siyasal ve ekonomik seçkinler tarafından toplumda iktidar ve avantajlarını koruyabilmek için siyasal mitler yaratmaların ve bu mitlerin manipülasyonun bir sonucu olarak görülmesi olduğu söylenebilir (Brass, 1991: 25'ten akt. Öztoprak-Sağır ve Akıllı, 2004: 13). Araçsallık kavramı etnik kimliğin ve mobilizasyonun duygusal bağlılıktan ziyade bir hesaplama meselesi olabileceğini söylüyorsa "*durumsal etnisite*" kavramı da ondan farklı bir şey ifade etmez. Bu, bireyin bakış açısından görülen etnisitedir, yani şimdiye kadar eylem bağlamı olarak tanımladığımız şey. Bireyler günlük hayatlarında bir sosyal ortamdan diğerine hareket ederek, kendilerini farklı ortamlardaki önemli ötekilere -yani bireyin, onlar tarafından onaylanmaya önem verdiği insanlara- takdim ederler. Ancak araçsal etnisite görüşünün ima ettiği şey, grubun varsayılan üyelerinin bazıları veya tümü için görünür olan kazanımların, elde edilmesinde sadakat duygularına maksatlı olarak başvurulduğudur. Bu iddianın "tutup tutmaması" etnik liderlerin grup içindeki mevcut veya potansiyel bölümlerin üstesinden gelmekte göstereceği başarıya bağlı olabilir. Brass'ın özellikle vurguladığı gibi etnik dayanışma ve grubun sembolik belirleyicileri ve kültürel çerçevesini kontrol etmek için verilen savaş, gruplar arasında olduğu kadar gruplar içinde de yaşanmaktadır. Etnik, etno-ulusal veya ırksallaştırılmış bir topluluğu tanımlama sürecinin bir bölümü, liderliği ele alma ve grubun tarzının ve amacının yönünü belirleme hakkı için, topluluk içindeki birbirine karşıt unsurlar arasında geçen mücadele sürecidir. Bir grup içindeki farklılıklar kadar zorlayıcı olabilir (Fenton, 2001: 133). Brass'a göre ilk olarak, etnik kimliğin canlanması

ve ulusa dönüşmesi kaçınılmaz değildir. Tam tersine kültürel kimliklerin siyasi farklılıklara temel oluşturması ancak çok iyi araştırılması gereken belirli koşullar altında mümkündür. İkincisi bu koşullar etnik grupların kültürel farklılıklarında değil, seçkinlerin genel, siyasi ve ekonomik ortam bağlamında şekillenen rekabetlerinde aranmalıdır. Üçüncüsü, seçkinlerin rekabeti etnik grupların kendilerini nasıl tanımladıklarını etkileyecek, ne ölçüde kalıcı olabileceklerini belirleyecektir. Bunun nedeni toplulukların kültür ve değerlerinin iktidar ya da ekonomik güç peşinde olan seçkinlere siyasi kaynak oluşturmasıdır. Söz konusu kültürler gerektiğinde etnik grubu oluşturan bireylerin yeni bir siyasi kimlikle özdeşleşmesini kolaylaştıracak sembollere dönüşür, dolayısıyla anlamları ve içerikleri siyasi koşullara bağlıdır (Özkırımlı, 2016: 136).

Araçsalcı yani durumsalçı yaklaşımın bir diğer temsilcisi olan Banton'a göre etnik toplulukların taşıdıkları özellikleri doğumla kazanılmış olan özellikler olarak değerlendirmek doğru bir yaklaşım değildir. Etnik toplulukların sahip oldukları özellikler, sürekli bir biçimde değişmekte, toplulukların üyeleri yeni durum ve imkânları değerlendirerek eylemektedirler (Banton, 1997: 4'ten akt. Keser, 2008: 46). Bu anlamda etnik topluluklar farklı şartlara göre şekil almakta ve en önemlisi değişen şartlara göre tercihte bulunmaktadırlar. Yeni durumlar ortaya çıktıkça kişilerin rasyonel tercihleriyle birlikte önceden var olan durumları ya azalır ya da tamamen ortadan kalkarak farklı bir form alır. Bu durum doğal olarak farklı kimliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır ya da var olan kimliklerin devamı söz konusu olabilir. Dolayısıyla etnikliğin devamını sağlayan şey, grubun çıkarlarının korunmasıdır. Grup çıkarları, etnik grubun var olmasını, aynı zamanda grup üyelerinin bir aradalığının mevcut olmasını, çıkarlar önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Genel olarak, araçsalcı yaklaşıma göre etnik grup üyeleri yeni durumlarda veya yeni şartlarda belirli kazanımlar elde etmek için, var olan durumu değiştirebilmekte ve yeni durumları tercih edebilmektedirler. Duruma göre ya da kendi çıkarlarına göre hareket ettiklerindedir ki rasyonel bir tercihte bulunmuş olmaktadırlar. Rasyonel bir tercihte bulunan etnik grup üyeleri üzerinde aynı zamanda seçkinlerin tercihleri ve yönlendirmeleri de etkilidir. Bu anlamda etnik grubun, kültür ve tarihsel geçmişlerini geri plana itmiş olmaları ve daha çok akılcı seçimlerin yapılmış olmasında dolayı eleştirilmekte olan araçsalcı yaklaşım, çalışmamızı analiz etmede yetersiz kalacaktır. Bu

yetersizliği, etnik ve dinsel bir kimliğe sahip olan Müslüman Gürcülerin kimlik inşaları üzerinden okunabilir.

Dördüncü kuramsal yaklaşım olan etno-sembolcü yaklaşım, modernistlerin yirmi-yirmi beş yıl süren hegemonyasında bir tepki olarak doğmuştu ve temel savlarını modernizm eleştirisinden yola çıkarak geliştirmişti. Terim milliyetçilik çözümlerinde etnik geçmişe (ve kültüre) ağırlık veren kuramcıları nitellemek için kullanılır. İlkçiliği reddeden ve modernist açıklamaları ise yetersiz bulan John Armstrong, Anthony D. Smith, John Hutchinson gibi etno-sembolcüler, bu iki yaklaşımdan hareketle bir senteze ulaşmaya, bir tür orta yol bulmaya çalışırlar. Armstrong 18. yüzyıla, milliyetçilik çağına geldiğinde durur. Bu tarihten sonrasının yeterince araştırıldığını, dolayısıyla kendisini fazla ilgilendirmediğini söyler. Yine de Armstrongun ortaya attığı savların, özellikle de benimsediği genel bakış açısının daha sonraki yıllarda Smith'in çalışmalarıyla kendini kabul ettirecek olan etno-sembolcülüğün kurucusu olarak anılır (Özkırımlı, 2016: 202-206).

Etno-sembolcü yaklaşıma göre etnik sınırlandırmalar herhangi bir topluluğun/toplumun kültürel formasyonu değişime uğradığında dahi kalıcı bir hüviyettir. Çünkü kültürel formasyonda/ağda yaratılan semboller veya mitler nihai durumda etnik sınırların devamlılığını sağlama noktasında işlevsel bir bütün sergileyecektir. Sosyolojik anlamda Mead'in ifade ettiği "ben" ve "beni" kategorisi ile paralellik sergileyen bu durum "ben" olarak gelişen bireysel kimliğin yaratıcı evren olarak kategorize edilecek olan "beni" ile bütünleştirebildiği boyut olarak kültürel kimlik dolayımında grup kimliği formelleştirilerek etnik kimliklerin de benzer yapılaşmalar sergilediği duruma kaynaklık edebilecektir. Topluluk kimliği, bu durumda etnik kimliğin kodifikasyonlarını sağlayarak ben ve öteki arasındaki ontolojik ayrımlaşmanın olası yönlerini şekillendirir. Bu sayede kültürel doku ile rabıtalı bir olarak şekillenen bu sınır, mesafenin etnik kimlik bağlamında ötekiden ayrımlaşmayı ve sabitlikler haline dönüşmeyi gerekli kılar. Dolayısıyla etno-sembolcülere göre etnisiteler ve uluslar eş zamanlı olarak birbirine bağlantılıdır (Yanık ve Kara, 2016: 577).

Armstrong'a göre etnik kimliklerin izlerine antik çağlarda bile, örneğin eski Mısır ve Mezapotamya'da rastlanabilir. Bu açıdan günümüz milliyetçiliği, insanların

yüzyıllardan beri geliştirdiği tüm siyasi/toplumsal örgütlenme biçimlerine yön veren etnik bilincin son aşamasından başka bir şey değildir; çünkü bu bilincin en önemli özelliği devamlılığı, kalıcılığıdır. Bu nedenle etnik kimliklerin oluşumu yüzyılları kapsayan bir zaman dilimi içerisinde incelenmelidir. Ancak bu tür bir yaklaşım etnik bağlılığın sürekliliğini, farklı biçimler altında tekrar tekrar gündeme gelişini anlamamızı sağlayacaktır. Buna göre etnik kimliklerin sabit, değişmez bir özü yoktur. Kimliklerin sınırları etnik grubu oluşturan bireylerin algılamalarına göre değişir, bu nedenle etnik grupların nesnel özellikleri yerine grupları birbirinden ayıran mekanizmalar üzerinde yoğunlaşmak daha akılcıdır. Burada önemli olan grupların kendilerini sahip oldukları özelliklere göre değil, başkalarıyla aralarında olan farklılıklara göre tanımlamalarıdır. Farklılıkları keşfetmek, etnik bilinçlenme sürecini başlatacak, gruba duyulan bağlılığın tohumlarını atacaktır. Etnisitenin farklılıklara ve karşıtlıklara göre belirlenmesi birtakım sonuçlara yol açar. Bunların en önemlisi, etnik kimlikleri din, sınıf gibi diğer kolektif kimlik türlerinden ayırmanın mümkün olmadığıdır. Etnik kimlik değişken bir yapıya sahipse ve etnisite algılamalara/etkileşimlere göre tanımlanıyorsa o halde sık sık diğer kimliklerle örtüşecek, bağlılıklar zaman zaman birbirini tamamlar hale gelecektir. Etnisiteyi belirleyen topluluğun algılamaları, kendisini çevreleyen diğer topluluklara ötekilere bakışıdır; dolayısıyla etnik bağlılıkları konu alan çalışmalarda odak noktası etnik kültürlerden ve bu kültürleri simgeleyen özelliklerden, mitler ve sembollerde ifade bulan sınırlara kaydırılmalıdır (Özkırımlı, 2016: 207-209).

Etno-sembolcü yaklaşıma göre, etnik topluluklar zamanla değişebilmektedir. Söz konusu değişimin kaynağını ise, etnik grup üyelerinin algılamalarına göre şekillenmektedir. Etnik grup üyelerinin algılamaları ise, iletişim ve etkileşim neticesinde gerçekleşmektedir. Etnik toplulukların zamanla değişebilen özelliğine vurgu yapılmasının yanı sıra etnik bilinçlenmeye de önem atfetmektedirler. Etnik bilinçlenme ise, etnik topluluğa ait semboller ve mitler sayesinde gerçekleşmektedir. Etnik gruba ait semboller ve mitler, diğer topluluktan ayıran en önemli dinamiklerdir. Bu dinamikler sayesinde etnik bilinç varlığını devam ettirmektedir. Söz konusu etnik bilinç ise, etnik topluluğun varlığını devam ettiren önemli bir özelliktir

Beşinci kuramsal yaklaşım olan Marxist kurama bakıldığında; Klasik Marksizmin, liberal teorinin ve büyük ölçüde de modern sosyoloji teorisinin paylaştığı, önemli ve giderek daha ikna edici varsayım: endüstriyel toplumun iş kolları, kültürel farklılıkları

yaşatan ve barındıran uysal yapıları çözmektedir. Kültürel farklılıklar endüstriyel üretimin buldozeri tarafından dümdüz edilecektir. Etnisite, birbiriyle çakışan ve birbirini harekete geçiren kültürel farklılıklardan ibarettir; kendisini görünür kılan ve özünü teşkil eden bu farklılıklar silindikçe, o da kuruyup gidecektir. Endüstriyel toplumsal örgütlenme, toplumsal yapıları erozyona uğrattığı, kültürel farklılıkların kökeninde yapısal ayrışmaların yattığı, entinisteyi oluşturan da, yukarıdan dayatılan ve karşılıklı olarak birbirini harekete geçiren kültürel farklılıklar (Gellner, 2013: 61-63) olarak Marksist kuramın temeli olarak özetlenebilir. Dolayısıyla Marksist kuram etnisiteyi, kültürel farklılıklar olarak değerlendirmektedir. Söz konusu kültürel farklılıkların özünde ise, çatışma mevcuttur.

Immanuel Wallerstein, ırk ve etnisite konusunda dört ayrı pozisyonu şu şekilde özetlemiştir:

1. Kapitalist dünya ekonomisi çoklu siyasal yapıların (devletlerin) varlığından yararlandığı gibi, değişik kültürel birimlerin varlığından da yararlanmıştır (etnik ve ırksal gruplar). Dünya ekonomisinin tarihsel evrimi küçük, güçsüz ve kültürel ve ırksal olarak farklı olan halkların emeğin uluslararası bölünmesine katılması için egemen merkez bölgelerin (temelde Avrupa) genişlemesi sürecidir. Değişik değerler, diller ve üretim biçimlerine sahip çok kültürlü birimlerin varlığı emeklerinin denetlenmesindeki kolaylık nedeniyle dünya ekonomisinin yayılması ve güçlenmesini kolaylaştırmıştır. Kölelik gibi zorunlu emek biçimleri ve doğu Avrupa'nın "ikinci sertliği" sömürgeleşme altında, daha sonraki zorunlu emek biçimlerinde olduğu gibi kapitalizmin erken birikim ve yayılması için hayati öneme sahipti. Kültürel olarak farklı halkların dünya sistemine katılımı arttıkça beyaz ve Avrupalı olmayan halklar üzerindeki Avrupa hakimiyetini hem akılcılaştıran hem de haklı gösteren yalancı-bilimsel bir ideoloji olarak ırkçılık gelişti.

2. Etnik süreci anlamının merkez değişkeni ırksal ve etnik gruplarla bu grupların emeğin uluslararası bölünmesindeki konumlarını karşılaştırmaktır. Bir başka deyişle emeğin uluslararası bölünmesindeki sınıflar dahilinde meslekler veya özel sınıflar içinde ırksal ve etnik grupların ne derecede sınırlandırıldıkları veya aşırı temsil edildikleri araştırılmalıdır. Wallerstein'a göre emeğin uluslararası bölünmesi, ırksal ve etnik sınıflandırmaların, duyguların ve örgütlenme biçimlerinin birincil nedenidir.

Böylelikle ırksal, etnik ve diğer statü gruplarını “sınıfların belirsiz temsilleri” olarak görür.

3. Emegın ırksal ve etnik olarak bölünmesi, kapitalist dünya ekonomisinden bir kaç nedenle yararlanmaktadır. İlk olarak ırksal ve etnik grupların belirli mesleklere veya üretim biçimlerine sınırlandırılması, ırksal ve etnik bağları güçlendirmekte, ırksal ve etnik farklılıkların devam etmesini sağlamakta ve etnik bilinci yükseltmektedir. Bu ise ırksal ve etnik azınlıkların özde sınıfsal olan sorunlarının hem kendileri hem de hakim grup tarafından ırksal ve etnik kavramlarla tanınması sebebiyle sınıf bilincinin gelişmesini engellemektedir. İkinci olarak, emegın ırksal ve etnik bölünümü belirli emek biçimlerinin belirli ırksal ve etnik gruplara uygun olduğunu ileri süren (siyahlar en iyi köleliğe uygundur, çünkü amaçsızdırlar ve entelektüel ve ahlaksal olarak aşağılıktırlar vb. (Çinliler lokanta ve çamaşır işlerine uygundur gibi) ideolojilerin gelişme sahalarıdır. Bu tür ideolojiler, etnik stereo-tipleri güçlendirmekte, sınıf bilincinin gelişimini engellemekte ve etkinlikleri devam ettiği oranda, sınıf bilincinin gelişimini engellemekte ve ırksal ve etnik olarak ayırık işçilerin sürekli olarak teminini garantilemektedir.

4. Etnik hareketlerde dünya çapında görülen farklılıklar, merkez-periferi ayrımıyla açıklanabilir. Merkez bölgeler periferik bölgelere göre daha değişik etnik örgütlenme biçimleri ve etnik bilinç modellerine sahiptir. Her ne kadar hem merkez hem de periferide meydana gelen etnik hareketler kültürel Rönesans ve siyasal ve ekonomik eşitlik üzerinde dursalar da, bu hareketlerin aldıkları şekil farklılık göstermektedir. Gelişmiş merkez ülkelerdeki etnik gruplar genellikle nüfusun küçük bir kısmını oluşturmaktadırlar ve kentlerdeki ekonomik işlerde barınmaktadırlar. Bu hareketler içinde buldukları devletin siyasal çerçevesi dışına çıkmamaktadırlar. Oysa etnik grubun çoğunlukta olduğu periferik bölgelerde etnik bilinç kendisini, ulusalcılık biçiminde ifade edebilmektedir (Thompson, 1989: 117'den akt. Öztoprak-Sağır ve Akıllı, 2004: 16-17).

Wallerstein'a göre, sistemin son anı gelecektir ve o an evrenselcilik ile ırkçılık/cinsiyetçiliğin, sentezine ulaşılması gereken bir tez-antitez ikilisini değil, tarihin bizi aşmaya çağırdığı bir şeyi, birleşik bir tahakküm ve kurtuluş refleksleri ağını oluşturduğunu hatırlamak gerekmektedir (Balibar ve Wallerstein, 2013). Bir başka

deyişle, komünist topluma geçiş yaşanacaktır. Bu yönüyle araştırmamızda, etnik ve dinsel bir topluluk olan Müslüman Gürcüleri incelerken, yol haritası olmaktan uzak kalacaktır.

Yedinci ve son kuramsal yaklaşım olan İnşacılık kuramına göre ise, etnisite, verili olmaktan ziyade bireyler tarafından değiştirildiği, tercih edildiği, reddedildiği yani kısacası yeniden inşa edildiği bir durumdur. Çalışmanın da kuramsal yaklaşımını oluşturan İnşacılık kuramı, çalışmanın kuramsal çerçevesi başlığı altında etraflıca ele alınmıştır.

Etnisite olgusuyla birlikte, kimlik inşası sürecindeki bir diğer olgu ise, dindir. Din olgusu da, hem bireysel hem de toplumsal-kurumsal ilişkiler ağı içerisinde merkezi bir yer tutmaktadır.

1.1.3. Din

Tarih boyunca insanoğlunun olduğu her yerde din de var olagelmiştir. Din, çeşitli yönlerden insan topluluklarını etkilemiş ve bazen da onlardan etkilenmiştir. İnsanoğlu bireysel ve sosyal hayatını sürdürürken “dini olanı” ve “kutsalı” değişik dozlarda hep göz önünde bulundurmıştır. Hatta din, toplumda çeşitli grupların ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bir yönüyle toplumsal birlikteliğin temel harcı olurken, başka bir yönüyle toplumda yeni grup ve anlayışların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

1.1.3.1. Din Kurumu

Geçmişten bugüne kadar farklı din ve dini anlayışlarla karşılaşmıştır. Hemen hemen hepsinde ortak olan yön; inanç, ibadet ve toplumsal ilişkiler boyutunun mevcut olmasıdır. Belirli doktrinler çerçevesinde belirlenen ritüellere göre, toplumsal hayat şekillenmekte, inşa edilmekte ve hatta yeniden inşa edilmektedir. Bunun dışında din, sadece bireysel anlam ifade etmesinin yanında, toplumsal hayatı şekillendirmesi ve diğer toplumsal kurumlarla ilişkileri neticesinde, bireyi aşan kurumsal yönüne de atıfta bulunmaktadır. Kısacası din, bireysel ve toplumsal boyutları olması itibariyle çok yönlü bir durum sergilemektedir.

Din, bireysel ve toplumsal bir muhtevaya sahiptir. Dinin bireysel boyutu, kişinin daha çok kendisiyle ilgili bir anlam ve boyut taşıırken, sosyal boyutu hayata yansıyan bir anlama sahiptir. Dinin sosyal boyutu iki şekilde düşünülebilir. Birincisi, kişinin din

adına tek başına yapıp-etmeleri yani ibadetleridir. Diğeri ise, toplum bireyleriyle birlikte hayata yansıyan dini tutum ve davranışlarıdır. Kişinin din adına yaptığı davranış, diğer insanlar tarafından bir şekilde görülmekte, algılanmakta ve yorumlanmaktadır. Ayrıca kişinin bir de toplum içerisinde bizzat yaşadığı dini ritüeller bulunmaktadır. Yani bir insan dini tecrübe ederken, onu bizzat hayatına uygulamaktadır. Bu uygulama bir yandan kendisini ilgilendirirken, diğer yandan da toplumsal hayata yansımaktadır (Akdoğan, 2013: 25-26).

Din ve ondan doğan toplulukların, herhangi bir kültür çevresinde her türlü etkiden uzak, soyutlanmış bir şekilde yaşayamayacakları, tersine, kültürel yaşayışın bölümleriyle, başlıca hukuk, iktisadi düzen ve özellikle toplumun genel yapısı, yani zümreler, sınıflar ve benzeri toplumsal tabakalaşma çeşitleri ve doğal olarak siyasi yapı, yani devlet ile sıkı bir ilişki halinde buldukları apaçık bir gerçekliktir. Bu ilişkilerin karşılıklı olduğunu, yani bir yandan toplum düzeni ve benzeri kültür alanları din üzerinden etkilerini gösterirken; öbür yandan da dinin, toplum yaşayışı ve kültürün diğer alanları üzerinde etkilerini gösterdiğini kabul ve doğrulama için uzun süre kanıtlar aramaya ihtiyaç yoktur (Frayer, 2013: 98).

Emile Durkheim'a göre sosyal şartların bir sonucu olan din, sosyal bir fenomen olduğu sürece toplum da dini bir fenomendir (Günay, 2000: 141). Durkheim'a göre din, içeriği zamanla son derece değişen engin bir kutsal şeyler setidir. Kutsallık aslında sadece objelerin bir niteliği değildir, o aynı zamanda belirli bir grubun ortak kimlik kapitaline işaret eden semiyotik bir doğaya da sahiptir (Clarke, 2012: 81-82).

Marx'a göre din, toplumsal üst yapının bir biçimidir, toplumun temel ekonomik yapısı üzerine kurulu toplumsal ilişkilerin bir aynası, bir yansımasıdır. Marxizm'de alt yapı ile üst yapı arasında belirgin bir ekonomik determinizm ilişkisi kurularak, genellikle üst yapının alt yapı tarafından belirlendiği sürülür (Sezal, 2003: 400).

Böylece dinin iki önemli boyutu ortaya çıkar. Bunlar kutsallığa inanç bu inancın gereğine uygun düşünen bireysel ve toplumsal anlamda davranış biçimleridir. Başka bir deyişle, dinin iman ile ilgili yanı, ibadeti de içine alan yanı, ibadeti de içine alan eylemlerle kendini gösteren bir biçim olarak karşımıza çıkar. Aslında, bütün din tanımlarında ortak olan nokta inanç ve tapınmaktır. İnancın yöneldiği makam kutsal bir varlık ya da varlıklardır. Tüm dinlerin ikinci önemli yönü, tapınma (ibadet) olarak

adlandırılan ve Tanrının rızasını kazanmayı amaçlayan bireysel ve toplu olarak icra edilen dinsel kökenli eylemlerdir. Dinin üçüncü önemli yönü ise ya da boyutu, toplumsal ilişkilerle bağlantılı olarak gerçekleştirilen davranış biçimleridir. Evlilik kurumundan, ekonomik ilişkilere akrabalıktan komşuluk hak ve yükümlülüklerine kadar pek çok toplumsal ilişki biçimini kapsayan bu davranış biçimleri, bireyin diğer bireylerle kurduğu diyalogun dayanması gereken koşullarını ortaya koyar ve ahlaki sınırlarını çizmeye çalışır (Akyüz, 2008: 178-180). Dinin, inanç, ibadet ve toplumsal ilişkiler boyutunda bireylerin toplumsal hayatta ilişkilerini inşa etmekte ve bu üçgen ekseninde oluşturulmuş davranış kalıplarını sergilemeleri beklenmektedir.

Dinin en önemli yanlarından biri de kurumsal niteliğidir. Evrensel nitelikler taşıyan dinlerde, mezhep ve tarikatlar aracılığıyla dinsel duygu ve inanın değişik kurumlaşmalar sergilediği görülür. Bazı bakımlardan örneğin, Protestan inancına göre, kilise kurum değil, birincil nitelikli grup, yani önemli bir cemaat biçimlemesidir. Bu bağlamda Protestan kilise, dinsel topluluk mensuplarının sosyolojik anlamda oluşturdukları bir kurum değil, aksine, o inanan insanların Tanrı ile ilişkiye girdikleri yerde kurdukları bir birliktir. Bu bakış açısına karşın Katolik anlayış, kilisenin kurumsal karakterini ön plana alır. Katolik yorum ve uygulamalara göre kilise kurumunun temeli, İsa tarafından atılmıştır. Aynı zamanda bu kurum, İsa tarafından insanların Tanrının varlığını ispat egemenliğini sağlamak amaçlarıyla oluşturulmuş kurum ve organdır (Akyüz, 2008: 181). Dini anlayışlara göre değişen dini algılar, dinin kurumsal niteliğinin farklılaşmasını da beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda dini algı ve tutumlar etnik gruplarda ve farklı mekânlarda değişiklik göstermektedir. Nitekim farklı mekânların ya da başka bir ifadeyle farklı ulus-devletlerin kendine özgül koşulları itibariyle dini algı, tutum ve pratikler farklı dinamikleriyle karşılaşılmaktadır.

1.1.3.2. Toplumsal Farklılaşma ve Tabakalaşma Açısından Din

Bir kısım toplumlarda sosyal farklılaşma temelinde dini bir esasa dayanmakta olup, esasen dinin toplumda birleştirici ve bütünleştirici rolünün yanı sıra bir de parçalayıcı fonksiyonu bulunmaktadır. Mesela bir büyük toplumda veya ana dini bünyede ortaya çıkan çeşitli dini alt grupların; mezhepler, tarikatlar vs.'nin belli bir ölçüde dini ve toplumsal vahdeti bölücü fonksiyonları bulunmaktadır (Günay, 2014: 323).

Bir kere, gerek az farklılaşmış ve gerekse karmaşık toplumlarda din ve toplumsal farklılaşma olayları çok sıkı bir biçimde karşılıklı münasebet halindedirler. İkinci olarak toplumsal farklılıklar nedeniyle parçalanmış ve iş bölümü sonucu uzmanlaşarak adeta türlü mesleki ve sosyo-ekonomik faaliyetlerin (ziraat, tıp, hukuk, iktisat, eğitim, siyaset, vs.) oluşturduğu kompartımanlara bölünen toplum üyelerinin birleşip kaynaşmasında din, çok önemli bir rolü bulunan etkin bir toplumsal bütünleşme faktörüdür. Üçüncü olarak toplumsal farklılaşmanın da din, dini bünye ve grup üzerinde birtakım etkileri bulunmaktadır (Günay, 2014: 338).

Öte yandan, din ve ekonomi ilişkisi hakkında yapılan sosyal bilimsel araştırmalar, dinin yerine göre bağımsız değişken ya da ekonomik hayatı şekillendiren önemli bir güç kaynağı olduğunu ve yerine göre sosyo-ekonomik şartlardan etkilendiğini göstermektedir. Herhangi bir toplumda bütün sosyal fenomenlerin birbirleriyle ilişkili olduğu sosyolojik varsayımdan yola çıkarak toplumun iki temel kurumu olan din ve ekonomi arasındaki sürekli bir etkileşimin varlığından söz edilebilir (Usta, 2012: 577). Din ve ekonomi arasındaki ilişkinin somut yansımalarını toplumsal tabakalaşma olgusu üzerinden anlamak mümkündür.

Toplumsal tabakalaşma aslında hemen ortaya çıkan veya olması gerekli, kaçınılmaz bir durum değildir. Toplumda yaşayan bireyler arasında fiziksel, biyolojik, psikolojik özelliklerinden başlayarak her türlü farklılaşma olabilir. Bu tür doğal olan farklılıklar sosyolojide “toplumsal farklılaşma” kavramı ifade edilmektedir. İnsanlar arasında uzun boylu-kısa boylu, heyecanlı-kaygısız, sportif-spor yapmayan, çalışan-çalışmayan, yöneten-yönetilen v.b. gibi birçok insani özellik ve farklılığın bulunması toplumsal tabakalaşmayı hemen ortaya çıkarmaz ve meşrulaştırmaz. Ne zaman ki toplumlarda egemen değer yargıları ve normlara göre, bu olası farklılıkları normal-anormal, iyi-kötü, üstün-alt gibi bir değerlendirmeye, sıralamaya sokmaya veya değerlendirmeye başlarız, işte toplumsal tabakalaşma ve eşitsizlik o noktadan sonra bireyin yaşamına girer ve tüm yaşamını belirler. Doğal olarak bu noktaya erişmek de çok kolaydır. Toplumlar bu tür sıralamalar hep yapıla gelmiştir. İşte tabakalaşmanın eşitsizliğin tarih boyunca toplumda var olması ve bireylerin hayatlarını etkilemesi bu yüzden önemlidir. Kavramsal olarak bir başka çelişki de, tabakalaşma ve eşitsizlik kavramları çoğu kez eş anlamlı kullanılmakla beraber, aslında toplumsal tabakalaşma kuramları içinde her iki kavramın çok farklı kuramsal önceliklere dayandığı ve

vardıkları sonuçlarında çok farklı olduğunu vurgulamak gerekir. Bir diğer deyişle, bu iki kavram aynı olguyu anlatırken birbirlerinden çok farklı veya zıt anlamlara işaret edebilmektedirler. Dolayısıyla, sosyolojide her iki kavramı da kullanırken perspektif içinde ve hangi konuya işaret etmek için kullanıldığını açıklamak gerekmektedir (Sezal, 2003: 246).

Toplumda benzer avantaj ve dezavantajları paylaşan insan grupları tabakaları oluştururlar. Tabakalar, sadece belirli sayıdaki bireylerin toplamı olarak algılanmamalıdır, çünkü tabakaların üyeleri toplumsal ilişkiler ve etkileşim yoluyla birbirlerine bağlıdırlar. Bireysel farklılıkların basit bir yansıması olmayıp toplumun bir özelliği olan toplumsal tabakalaşma, kuşaklar arasında devam etmektedir ve evrensel olmakla birlikte değişebilmektedir.

Toplumsal tabakalaşmanın bir diğer yönü ise, sosyal statüdür. Sosyal statü; bir birey, grup ya da mesleğin sosyal yapı içinde işgal ettiği yerdir. Aynı zamanda söz konusu öğelerin içinde bulunduğu sosyal konuma atfedilen değerdir (Akyüz, 1991: 202). Weber'e göre statü, toplumdaki gruplar arasında, o gruba toplumda atfedilen toplumsal prestij, şeref veya itibara göre belirlenir. Statü farklılığının sosyal sınıf ve farklılaşmalarıyla bir bağımlılığı, ilişkisi olması gerekmez. Toplumda yüksek itibar gören kişiler, ayrıcalıklı olarak yüksek statü grubu olurken, toplumda itibarı düşük işler yapan, veya toplumda gelenek ve kültüre bağlı olarak düşük prestij atfedilen gruplar düşük ayrıcalıklı statü grubunu oluştururlar (Sezal, 2003: 253). Sosyal tabakalaşmaya konu olan en önemli mevzulardan birisi dindir. Toplumsal tabakalara göre farklı dinsel inanışlar veya anlayışlar söz konusu olduğu gibi, farklı kültürel tiplerde de farklı dinsel anlayışlar gözlemlenmektedir. Asıl üzerinde durulması gereken farklı durumlarda farklı dinsel inançların sosyal tabakalaşmaya sahne olmasıdır. Karşıtlık ve hoşnutsuzluğun mevcut olduğu toplumlarda sosyal tabakalaşmanın kaynağı, din olmaktadır. Bu anlamda tarihte din ve mezhep farklılıklardan kaynaklanan çatışmalar, örnek teşkil etmektedir. Aynı zamanda bir ulus devlette farklı dinsel anlayışların var olması da, gruplar arasında hoşnutsuzluğun kaynağı olabilmekte ve gündelik yaşam pratikleri buna göre şekillenmektedir.

Toplumsal değişmeyle doğrudan ilişkili olarak belirgin hale gelen etnisite ve din olguları, özellikle modernliğin siyasal örgütlenmesini ifade eden ulus, ulus-devlet ve ulusçulukla ilişkilendirildiğinde daha da belirgin bir hale dönüşmektedir.

1.1.4. Ulus, Ulus- Devlet ve Ulusçuluk

Ulus, ulus-devlet ve ulusçuluk olguları birbiriyle ilişkili bir biçimde modern toplumsal yaşamın örgütlenme biçimleri olarak ortaya çıkmışlardır. Modernliğin sosyolojik yansımaları olarak ortaya çıkan söz konusu olguları genel olarak şu şekilde ifade etmek mümkündür: Modernliğin politik bilincine işaret eden ulusun siyasal örgütlenmesi ulus-devlet olarak tezahür ederken, siyasal ve ideolojik bir hareket olarak örgütlenmesi de ulusçuluk olarak gerçekleşmektedir.

1.1.4.1. Ulus

Ulus nasıl bir kavramdır? Gellner'e göre, iki insan, ancak ve ancak aynı kültürü paylaşıyorlarsa ulustan sayılırlar. Burada kültür, bir düşünceler, işaretler ve çağrışımlar, davranış ve iletişim biçimleri sistemi anlamına gelmektedir. Aynı kültür, aynı sembollerini taşıyan bireyler ulus sayılabilir. İki insan ancak ve ancak birbirlerini aynı ulusun üyesi olarak kabul ediyorlarsa aynı ulusa mensup demektirler. Bir baksa deyişle, ulusları insanlar yaratır, uluslar insanların kendi inanç sadakat dayanışmalarının ürünüdür. Bir grup insan, diyelim ki, bir ülkenin sakinleri ya da belli bir dili konuşan insanlar, ancak aynı gruba mensup olmalarından dolayı, birbirlerine karşı bazı ortak hak ve görevleri olduğunu kesinlikle kabul ettikleri takdirde bir ulus olabilirler. Onları ulus yapan, birbirlerini bu şekilde aynı grubun üyeleri olarak kabul etmiş olmalarıdır, yoksa kendilerini grubun dışında kalanlardan ayıran bazı ortak özellikler değildir (Gellner, 2008: 78). Dolayısıyla Gellner için, ulus olabilmenin temel iki şartı söz konusudur. Aynı kültürel içerikleri paylaşan insanların, aynı grubun üyeleri olmayı kabul etmiş olmalarıdır. İkincisi ise, aynı grubun üyeliğini kabul eden bireylerin, karşılıklı hak ve sorumluluklarının mevcut olmasıdır. Bu yurttaşlık anlayışı, ulus olabilmenin temel şartlarındandır.

Ulus, evvela homojen kültürel bir birim olarak ele alınmaktadır. Ulus aşamasında, topluluğun; aynı dili konuşan, aynı tarihi ve kültürel birikimi paylaşan, aynı soydan gelen, aynı dine inanan aynı düşmanlara sahip kısacası bütünleşmiş ve ortak bir kimliğe sahip olduğuna inanılır. Bu ulus, aynı zamanda egemenliğin kaynağı olarak, siyasal

sistemin meşruiyetini oluştururken, siyasi egemenliğin de tek sahibidir (Şahin, 2009: 134). Hakim sosyolojik teoride ulus, aynı ekolojik alan (bir kültür, bir pazar, bir egemenlik) üzerindeki kültürel, ekonomik ve siyasi sistemlerin çakışma süreçleriyle birlikte aşağı kültürlerin, standartlaştırılmış, homojen ve merkezi iktidar tarafından desteklenen bir yüksek kültür ile bütünleşmesi olarak ele alınır (Leca, 1998: 13). Ulus, tarihi, etnik ve çoğu kez de dil ve dinsel vurgulamalar taşımakta; bir halkın bir birliğe ait olduğu duygusuna işaret etmektedir. Bazen bir ulus onu doğuran bir devletten daha geniş bir anlam taşımakta, daha geniş bir alana yayılabilmektedir (Akengin, 2012: 44). Ulus, (örneğin aile anlamında) doğal ya da biyolojik bir grup değildir. Bireyin sahip olduğunun söylenebildiği anlamda doğal hakları yoktur. Ulus, tanımlanabilir ya da açıkça fark edilebilir bir varlık değildir. Tarihin belirli dönemleri ve dünyanın belirli bölgeleriyle sınırlıdır (Carr, 2012: 59).

Ulusun bir diğer özelliği, siyasi örgütlenme vurgusudur. Smith'e göre etnik topluluğun genellikle siyasi bir göndergesi yoktur ve tarihsel ülkesine fiilen sahip olması zorunlu olmadığından birçok durumda bir halk kültüründen ve hatta bir ülke boyutundan yoksundur (Smith, 2013: 24). Bu anlamda, ulus ile etnik grup arasındaki farklara bakıldığında, aralarında çok yakın bir ilişkinin bulunduğu da söylenebilir. Etnik dayanışma duygusu tek başına ulus oluşturmaya da etnik gruplar belli koşullar altında ulusa dönüşebildiklerinden potansiyel uluslar olarak görülebilir, çünkü etnik gruplar siyasallaşmaları halinde ulusçuluk ideolojisiyle hareket etmekte, bu ise, ulus inşasına yol açabilmektedir, fakat etnik grupların ulusa dönüşümü sırasında etnik unsurların, aynen tevarüs edildiği söylenemez. Çünkü bunların sosyal ve kültürel değeri zaman içinde değişebilmekte ve dolayısıyla ancak şartlara uygun biçimde yeniden üretilmeleri halinde kullanımları mümkün olabilmektedir (Kurubaş, 2008: 15).

Etnik grupları tarihte ulus olabilmiş toplumların kalıntılarından, uzantılarından ya da azınlıklardan ayırmak gerekmektedir. Etnik gruplar, bir ulus oluşturabilmek için türlü koşulları yerine getirmişlerdir, ama bir ulusun en önemli bir özelliğinden yoksundurlar. Bir ulusun varlığı için gerekli maddi ve tarihi temelden yoksundurlar. Belli bir ortak dil, ortak geçmiş, bu geçmişe bağlılık, ortak bir kültür etnik gruplarda da gözlenebilmektedir. Bütün bu olayların varlığının bir ulus oluşturmaya yetmediğini etnik gruplar bizlere göstermektedir. Toplumlar arası ilişkilerde belli bir yer bulamamanın, görev üstlenememenin getirdiği boşluk, etnik grupları uluslardan

ayırmaktadır (Türkdoğan, 1998: 63-64). Geertz, bunun kısmen böyle olduğunu, çünkü bu etnik veya diğer 'ilk' bağların ulus ile aynı genel sırada olduğunu öne sürer; bunlar; bu yüzden, yeni bir ulus oluşturma veya mevcut bir ulusun bazı üyelerini koparma temeli olmak konusunda rekabete girmeye can atarlar. Yani, devletle özdeş olduğu ileri sürülen ulus ise, daha gevşek dokulu, daha zayıf duygular uyandıran ve da ha yapay bir yapı gibi gözükebilir (Calhoun, 2012: 45). Buradan hareketle, ulus ile etnik gruplar arasında ortak yönler mevcuttur, fakat etnik grupları uluslardan ayıran en önemli fark, siyasal örgütlenmelerden yoksun olmalarıdır. Siyasal örgütlenmeyi başarmış olan etnik gruplar, ulus olma yolunda başarıya ulaşmış sayılmaktadır.

Genel anlamda ulus, ortak dil, din, tarihi geçmiş, kültür gibi özellikleri barındırmaktadır. Bunun dışında, ortak bağları ve ortak özellikleri bulunan insan topluluğunun, birlikte yaşama isteği mevcuttur. Bu istek, kendi iradeleri ve arzuları ile oluşan birlik ve dayanışmayı sağlamaktadır. Bunun dışında, aynı ulus içerisinde yaşayan bireylerin, karşılıklı hak ve görevlerin mevcut olduğu siyasal örgütlenmeye geçişleri söz konusudur. Dolayısıyla ulusların, etnik gruptan en önemli farkları ise, siyasal örgütlenmeye sahip olmalarıdır. Bu özellikleri barındıran gruplara, ulus denir. Ulusun siyasal örgütlenmesini ise, ulus-devlet oluşturmaktadır.

1.1.4.2. Ulus-Devlet

Ulus-devlet, varlıkları Avrupa'yı tarıma dayalı merkezileşmiş İmparatorluklardan ayıran feodalizm sonrası krallıklar ve prensliklerin oldukça dağınık düzeninden kaynaklanan çok sayıda rastlantısal olayla biçimlenmişti. Ulus-devletler yönetsel güçlerini, geleneksel devletlerin yapabileceğinden çok daha etkili biçimde yoğunlaştırabilmişti (Giddens, 2012: 59). Çünkü Westphalia Anlaşması, teritoryal egemenlik kurmuş olan iktidarların, ulusal meşruiyet kazanmalarını sağlayarak ulus devlet sistemini ortaya çıkarmıştır (Gülalp, 2007: 11).

XIX. yüzyılda yayılan tarihsel ve sosyolojik bir olgu olan ulus-devletin, insanların kendi kaderlerini milli politik mekanizma ve kurumlar çerçevesinde belirleme fikrine ve yeteneğine dayandığı, tarihsel süreçte sosyolojik bir olgu olarak merkezîyetçi özellikleri ağır basan bir siyasi düzene gelişini temsil ettiği, aynı dili konuşan, aynı soydan gelen aynı dine mensup, aynı tarihi geçmişi paylaşan, ortak düşman veya düşmanları bulunan bir topluluk olarak ulusun siyasi ve toplumsal örgütlenmesi şeklinde kurumsallaştığı

söylenir. Bu özelliklerinden hareketle ulus devleti; sınırları belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde güç kullanma tekelini elinde bulunduran, yönetimi altındaki halkı ortak dil, kültür, mitler ve değerler yaratarak birleştirmeyi amaçlayan, siyasal ve toplumsal manada ulus üzerine tesis edilmiş bir devlet biçimi olarak tanımlamak mümkündür (Şahin, 2009: 163).

Ulus-devlet, üç unsur içerir; ülke (toprak), nüfus ve egemenlik. Ülke unsuru, tarihsel olarak, vatan adı verilerek kutsallaştırılır. İnsan unsura ise millet olarak tanımlanır. Egemenlik ise, tek ve sürekli. Egemenlik bölünemez ve tek elde toplanır ve yönetilir. Egemenliğin sahibi millettir, vatan ise, egemenliğin kullanıldığı toprak parçasıdır (Karabağ, 2014a: 72). Buradan hareketle, milli egemenliğin, ulus-devletin en fazla vurgu yapılan bileşeni olduğu söylenebilir. Ulus-devlet egemenliğinin iki esas üzerinde yükseldiği söylenebilir. Bunların ilki, siyasal otoritenin kendi yetkilerini ve temel hukuk kurallarını serbestçe belirleyebilme hak ve yeteneğidir. İkincisi ise, egemenliğin kaynağı olarak ulusun kabul edilmesiyle devletin halk egemenliği esasına dayandırılmasıdır. Ulus-devlet modeliyle birlikte, teokratik ya da aristokratik unsurlar, siyasal anlamda meşruiyet zemini olma vasfını tamamen kaybetmiş; siyasi iktidarın kaynağı olarak ulus, en yüce egemenlik olarak da milli egemenlik benimsenmiştir (Gündoğan, 2003: 184).

Geleneksel devletlerde sınırlardan ziyade hudut boylarının belirgin olduğunu vurgulayan Giddens, sınırların, ulus devletin ortaya çıkmasıyla oluştuğunu belirtir (Giddens, 2008: 73). Bir siyasal otoritenin erkini kullanabileceği toprak parçasının etrafını çevreleyen hat anlamındaki sınır kavramı, Antik Yunandaki site devletlerinden beri, Roma, Çin, Bizans, Osmanlı, Rus imparatorlukları gibi, her gelişmiş siyasal yapılanmada mevcuttur. Ancak bunlar bir mülkü çevreleyen sınırlar olmaktan öteye bir anlam ifade etmemektedir (Erözden, 2013: 147-148). Modern teritoryal sisteme geçişle birlikte sınırların hem anlamında hem de işlevlerinde önemli dönüşümler meydana geldi. Malcolm Anderson'un da ifade ettiği üzere sınır oluşturmak, insanlık tarihi boyunca sürekli tekrarlanan bir etkinlik olmuştur, fakat sınırların özellikleri zamanla oldukça değişmiştir (Anderson, 1996: 12). Böylece Avrupa'da devlet sınırlarının belirlenmesi sürecinde daha önce var olan hudut boyları, sadece değişmekle kalmamış anlamsal olarak da hudut boylarından sınırlara doğru sertleşen bir biçimde değişikliğe

uğramıştır (Tekin, 2014: 28). Dolayısıyla sınır olgusu, ulus-devletin varlığı için elzemdir.

Ulus-devletler, toplumu ortak bir “siyasi kültür” etrafında bütünleştirme, bir “siyasi topluluk” haline getirme amacını güderler. Bu husus, ulus-devlet modeline yapısal bir özellik olarak, siyasal bütünlük şeklinde yansımıştır. Siyasal bütünlük, ülkede tek siyasi otoritenin varlığı, siyasi erkin bir merkezde toplanmış veya bu merkezden dağıtılarak kullanılması, her yerde aynı yasaların geçerliliği ve eşitliğin olması gibi nitelikleri içerir (Şahin, 2009: 160).

Genel anlamda, XIX. yüzyılda yayılan tarihsel ve sosyolojik bir olgu olan ulus-devletin, insanların kendi kaderlerini milli politik mekanizma ve kurumlar çerçevesinde belirleme fikrine ve yeteneğine dayandığı, tarihsel süreçte sosyolojik bir olgu olarak merkezîyetçi özellikleri ağır basan bir siyasi düzene geçişi temsil ettiği, aynı dili konuşan, aynı soydan gelen aynı dine mensup, aynı tarihi geçmişi paylaşan ortak düşman veya düşmanları bulunan bir topluluk olarak ulusun siyasi ve toplumsal örgütlenmesi şeklinde kurumsallaştığı söylenebilir. Bu özelliklerinden hareketle ulus devleti; sınırları belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde güç kullanma tekeli elinde bulunduran, yönetimi altındaki halkı ortak dil, kültür, mitler ve değerler yaratarak birleştirmeyi amaçlayan, siyasal ve toplumsal manada ulus üzerine tesis edilmiş bir devlet biçimi olarak tanımlamak mümkündür (Şahin, 2009: 163). Ulus-devlet, sınırları olan, ülkesel bütünlüğü, milli egemenlik, milli kimlik unsurlarını taşıyan, homojen toplum yapısına sahip olan siyasi örgütlenme biçimidir. Ulus-devlet örgütlenmesinin siyasal ve ideolojik tezahürü ise, ulusçuluktur.

1.1.4.3. Ulusçuluk

Ulus-devlet belli bir tarihsel aşamada belli bir coğrafi bölgede ortaya çıkan bazı siyasi yapılanmaların evrimi sonucunda oluşmuş siyasi iktidar kurumu olma niteliğiyle, siyasi içeriğiyle ulusa ve ulusçuluğa öngelmektedir. Kurumsallaşmış siyasi iktidar, ulus-devlet yapısı içinde örgütlendikten sonra, kendisine bu çerçeveyi kapsayacak bir meşruiyet temeli oluşturmuş (ulus) ve bu temeli yaygınlaştıracak bir siyasi akım (ulusçuluk) ortaya çıkmıştır (Erözden, 2013: 54). Ulusçuluk, ilk ortaya çıkış safhasında, yani 18. yüzyıl sonu ile 19. yüzyıl başlarında, devrimci ve dolayısıyla ilerici bir siyasi akımdır. Bu dönemde ulusçuluk, kavrayıcı ve bütünleştirici bir içeriğe sahiptir.

Ulusçuluk akımına bağlı olarak şekillenen “ulus” kavramı da, devlet ve halk kavramlarıyla eşanlamlı olarak düşünölmeye başlamıştır. Bu çerçeve içinde somut düzleme inildiğinde, hangi toplumların ulus sayılması gerektiği üç ölçüte göre, bir toplumun ulus sayılması ve dolayısıyla bağımsız bir devlet kurma hakkına sahip kabul edilmesi için. İlk olarak, ya halen var olan, ya da yakın bir geçmişe kadar uzun bir süre boyunca var olmuş bir devletle tarihi bağı olması; ikinci olarak, uzun bir süreçte oluşmuş, yazılı kültür birikimi ve yönetim geleneği bulunan bir seçkinler zümresine sahip olması; son olarak da, fetih yeteneğini kanıtlamış olması gerekmektedir (Erözden, 2013: 31-32).

Fransız İhtilali'yle birlikte söz konusu gelişme çizgisi ekseninde meydana gelen siyasi ve toplumsal yapıdaki temel değişiklik, ulusçuluk çağının zeminin oluşturmuştur. Ümmetten, ulusa geçişi belirleyen gelişim çizgisinin ifadesidir. Daha önceki insanlık durumu, kozmopolit ve heterojen yapıyı öngörmekteydi. Yeni insanlık durumu ise, ulusçuluk çerçevesinde türdeş ve homojen bir yapının inşasını gerektirmiştir. Ulusçuluğun duygusal-reaksiyoner ve ideolojik bir güç, yani etkin bir siyaset olarak tarih sahnesindeki belirişi Avrupa topluluklarının ulus-devlet olma aşamasına denk gelmektedir (Karakaş, 2007: 35).

Ulusçuluğun tarihsel açıdan dönemlendirilmesi, Batılı ulusların inşa sürecini tanımlayacak karaktere sahip bir mecrada gelişmiştir. Aydınlanmayla birlikte Batıya özgü olarak biçimlenen modernlik projesi, dönemlendirme konusunu da vermiştir. Batı gelişme çizgisi olarak da tanımlayabileceğimiz projenin dönemlendirmeye ilişkin etkileri her alanda kendini hissettirmiştir. Özellikle tarihsel dönemlendirmelerin dayanılmaz arzusu, sadece Batılı toplumları değil, Batı dışı toplumları da kapsamına alarak bütün dünya toplumlarını açıklama iddiasında bulunmuştur (Karakaş, 2007: 54).

Ulusçuluğu, devlet gücünü kullanabilme ya da o güce yönelme olarak tanımlayan John Breuilly için ise ulusçuluk, üç temel iddiayı içermektedir. Bunlardan birincisi, her ulus açık olarak kendine özgü bir karakter taşır. İkincisi, ulusun değer ve çıkarları diğer bütün değer ve çıkarlardan önceliklidir. Üçüncüsü de, her ulus, en azından siyasi egemenlik kazanma düzeyinde mümkün olabildiğince bağımsız olmalıdır. Breuilly'nin düşüncesine göre her ulusçu hareket, aktif ve yaygın bir desteğe sahip olmasa bile tüm ulus adına konuşur. Dolayısıyla her ulusçu hareket bir kitle siyasetidir. Siyasi amaçlar,

kitle desteğinin örgütlenmiş olabilmesini gerektirdiği için de siyasetçilerin bizzat geniş halk kitleleri ile irtibat kurabilmesi zorunlu hale gelmektedir. İşte, modern toplumun ekonomik yapısı bu nedenle tarım toplumlarından farklı olarak kitle desteğinin imkânını sunmuştur (Breuilly, 2001: 2, 19-20'den akt. Say, 2013: 72). Dolayısıyla, bir ulusun değer ve çıkarlarına sahip olan ve bu değer ve çıkarları koruyan bir kitle, bağımsızlık ve egemenlik duygularının ellerinde bulunmasını arzulamaktadır. Bu siyasal amaçlar ve arzular, ulusçu hareketi, aktif ve canlı tutan en önemli enerjidir.

Ulusçuluk öncelikle siyasal birim ile ulusal birimin çalışmalarını öngören siyasal bir ilkedir. Bir duygu ya da bir hareket olarak ulusçuluğu en iyi tanımlayan ilke şudur, ulusçu duygu ya bu ilkenin çiğnenmesinin yarattığı kızgınlıktan ya da onun gerçekleşmesinden duyulan tatminden kaynaklanır. Ulusçu harekete can veren böyle bir duygudur (Gellner, 2008: 34). Smith ise, ulusçuluk kavramının değişik anlamlara gelecek şekilde birkaç biçimde kullanmıştır:

1. Bütün olarak ulus ve ulus devletlerin bütün bir kurulma ve kendini idame ettirme süreci.
2. Bir ulusa ait olma bilinci ve ulusun güvenliği ve refahıyla ilgili özlem ve hissiyata sahip olmak.
3. Ulus ve rolüne ilişkin bir dil ve sembolizm.
4. Uluslar ve ulusal irade hakkında bir kültürel doktrin ile ulusal emellerin ve ulusal iradenin gerçekleşmesine dair reçeteleri de içeren bir ideoloji.
5. Ulusun amaçlarına ulaşacak ve ulusal iradeyi gerçekleştirecek bir toplumsal ve siyasi hareket (Smith, 2010: 119).

Ulusçuluk, ulus ve ulus devlet kavramlarından ayrı bir şekilde düşünülemez. Smith, ulusçuluk kavramını tanımlarken daha çok, ulusal bir topluluğa, ulusal bilince, ulusal bir dil ve sembollere ve en önemlisi siyasi bir örgütlenme gerekliliğine vurgu yapmıştır. Bu anlamda özellikle dil ve semboller, ulus inşa sürecinde en önemli iki anahtar kavramdır.

Ulusçuluğun tanımlanma biçiminde bir diğer yaklaşım ise, ideolojik olduğu varsayımdır. Ulusçuluğu ideolojik olarak değerlendiren düşünürler; bir inşa süreci olarak çözümleyenlerdir. Ulusçuluğu, ideolojik aidiyet duygusu ve hareketiyle bir inşa

süreci olarak çözümleyenler, antropologlar ve sosyologlardır. Smith, ulusçuluğu bir ideolojik hareket olarak açıklarken bunu, devletin ideolojisi olarak vasıflandırıyor. Başka bir ifadeyle ulusçuluk, meselenin merkezine ulusu koyar ve dünya tarihi ile kolektif eyleme dair reçeteleri, sadece ulus ve fertleriyle ilişkilendirir (Karakaş, 2007: 39). Dolayısıyla ulusçuluğun ideolojik yönü, siyasal program ya da düşünceleri temele alan siyasal bakış açısıdır.

Gellner, ulusların ve ulusçuluğun doğal olmadığını, çünkü bunların insanlık durumunun kalıcı özellikleri olmadığını, sanayileşme ile ortaya çıktıklarını ısrarla belirtiyor (Gellner, 2008: 29). Yine Gellner'a göre ulusçuluk, ulusların bir ürünü değildir, tam tersine, ulusları meydana çıkaran ulusçuluğun kendisidir. Kabul etmek gerekir ki, ulusçuluk önceden var olan, tarihsel mirasın getirdiği çok sayıdaki kültürün içinden bir seçim yapıyor ve onları çoğunlukla tamamen dönüştürüyor olsa bile bu kültürel zenginlikten yararlanır (Gellner, 2008: 138). Genel olarak ulusçuluğun mu, ulusun mu önce geldiği tartışmasında farklı fikirler mevcut olmasına rağmen ortak nokta şudur ki; bir ulusa ait olma, ulusal kültür ve değerler kendini özdeş sayan bir kitlenin mevcut olmasıdır.

Çağdaş ulusçuluk kuramlarının çoğunda soya dayalı homojen tarihi bir etnik kimliğin olamayacağı hemfikir olunan bir konudur. Hatta modern ulusların etnik bir temele dayandığı iddiasını öne süren primordialistlerin dahi bir bölümü etnik homojen bir ulusun etrafında ulusçuluk kavramını tartışan Geertz ve Connor kan bağının nesnel olarak kanıtlanamayacağını ifade etmişlerdir. Onlara göre ilksel bağın temel dayanağı etnik bir bağa kişilerin kendilerini ait hissetmeleridir. Bu aidiyet hissi nedeniyle etnik bağın varlığı kabul edilmiş olmaktadır. Ancak her ne kadar kan bağının nesnel olarak kanıtlanamayacağı düşünülse de tüm dünyada etnik kaynaklı ulusçuluğun sürekli ve yaygın olmasa da birçok topluluğun ilgi merkezinde yer aldığı görülmektedir (Say, 2013: 171). Buradan hareketle genel olarak ulusçuluğun üzerinde durmuş olduğu unsurlar, vatan, ulusal sınır, dil, kültür, semboller, ulusal bilinç, ulusal çıkarlar, ortak inançlar, ortak tarihtir.

Ulusçuluk ile asıl olarak psikolojik bir olayı-bireylerin bir politik düzenin üyeleri arasındaki toplumsallığı vurgulayan semboller ve inançlar dizisiyle ilişkisi kastedilmektedir. Ulusçuluk duyguları halkların devletlerarasındaki gerçek dağılımıyla

sıklıkla çakışsa ve modern devletleri yönetenler genellikle bu tür duyguları mümkün olan her yerde teşvik etse de bunlar arasında hiçbir biçimde her zaman açık bir bağlantı yoktur. Hem ulus hem de ulusçuluk modern devletlerin belirgin özellikleridir ve başka yerlerdeki kadar bunların orijinal oluşumu bağlamında da aralarında rastlantısal olmanın üzerinde bir bağlantı vardır (Giddens, 2008: 159).

Genel olarak ulus, ulus-devlet ve ulusçuluğun her biri modernitenin ürünüdürler ve ortaya çıkışları ve tarihsel gelişimleri iç içe bir yapıdadır. Bu üç olgunun birbiriyle olan ilişkisini Ozan Erözden şu şekilde ifade etmektedir: ulus-devlet, kurumsallaşmış siyasi iktidarın belli bir tarihsel aşamada büründüğü yapısal biçim; ulus, bu yapılanmanın meşruiyet kaynağı olan kurgu; ulusçuluk da, bu meşruiyet kaynağını tek geçerli siyasi değer olarak kabul ettirmeyi hedefleyen bir siyasi akım olarak algılanabilir (Erözden, 2013: 54). Birbiriyle ilişkili olgular olan ulus, ulus-devlet ve ulusçuluğu, toplumsal ilişki ve etkileşim süreçleri içerisinde anlamanın önemli yollarından biri de, kimlik olgusuyla ilişkilendirmektir.

1.1.5. Kimlik

Türkçe'deki "kimlik" sözcüğünün İngilizcede karşılığı 'identity'dir. Identity; mutlak aynılık, tam aynılık demektir ve yine İngilizcedeki 'self'den yani kendilik/benlik sözcüğünün işaret ettiğiinden ayrı bir bütünlüğe (entity) işaret eder. İngilizce'deki 'identity' sözcüğünün zihinde uyandırdığı kavram, Türkçe'deki özdeşlik sözcüğünün zihinde uyandırdığı kavrama daha yakın gibidir. Çünkü kimlik sözcüğü tekil bir bütünlüğün varlığını çağrıştırırken, özdeşlik sözcüğü birbirinin aynı, aslında aynı olan iki bütünlüğün varlığını çağrıştırmaktadır. Bu iki bütünlükten biri ya da diğeri bir birey, somut bir nesne veya soyut bir kavram olabilir. Önemli olan, bu iki entitenin en az tek bir özellikleri itibarı ile tam olarak aynı olmalarıdır. Konuya birey açısından bakıldığında, bütünlüklerden biri birey olduğunda, bu birey kendini fiziki bir özelliği dolayısıyla (derisinin rengi veya cinsiyeti), etnik kökeni dolayısıyla, milliyeti dolayısıyla, dini dolayısıyla, mesleği dolayısıyla, ailesi dolayısıyla vb. diğer bir bireyle, bireylerle grupta, kategori ile özdeş görebilir. Bireyin kendini hangi bireyle ya da bireylerle, grupta, kategori ile hangi özelliğinden (özelliklerinden) dolayı özdeş göreceği ya da görmeyeceği, bazen bireyin iradesine bazen özdeşleşmek istediği ya da özdeşleşmeyi istemediği birey (veya bireylerin) iradesine, bazen bireyin dışındaki

yapısal koşullara, bazen de üçüncü kişilerin atıflarına, etiketlemelerine bağlı olarak değişir (Türkdoğan, 1998: 74-75).

Genel çerçevede kimlik kavramı, bireyin diğer bireylerle ya da gruplarla kendini özdeş görmesi ya da görmemesi anlamına gelmektedir. Bu haliyle kimlik, bireysel ve toplumsal boyutları içermektedir.

1.1.5.1. Kimliğin Bireysel ve Toplumsal Boyutları

Kimlik, bir bireyi diğerlerinden farklı kılan, onu diğerlerinden ayıran olguları ifade eden bir kavramdır. Bu kavramın birbiriyle yakından ilişkili iki farklı boyutu bulunmaktadır: Kişisel ve toplumsal. Kişisel kimlik, bir bireyin mevcut dünyaya olan yaklaşımını ve bu dünyada bulunduğu konumu belirleyen inanış ve bağlılıklarını ifade etmektedir. Toplumsal kimlik ise, bireyin kendini tanımlamasına ve kendisini bunun ayrılmaz bir parçası olarak görmesine vesile olan ilişkilere tekabül eder. Toplumsal kimlik, doğal olarak çoğul bir kavramdır. Bir bireyin farklı kimlikleri tartması ve belli bir kısma öncelik vermesi, kendi benlik anlayışı ile toplumsal ve siyasi ortamı arasındaki diyalektiğin bir sonucudur (Mollaer, 2014: 53). Bireysel kimliğin pek çok bileşeni vardır: Kişinin cinsiyeti, ismi, medeni durumu, eğitim durumu, mesleği, siyasi görüşü, yaşam tarzı, zevkleri, bağlı olduğu ulus veya etnik yapı, ait olduğu kültür, dinsel tercihleri ve bunlar gibi çeşitli faktörler, bireysel kimliğin bir parçasını oluşturmaktadırlar (Anık, 2012: 40).

İnsanlar, benlik bilinci ve benlik belirlenmesi gibi özellikleriyle kim olduklarını yansıtmaya ve ne olmak istediklerine karar verme yetisine sahiptirler. Bir bireyin kimliğini araştırma yolu, onu “o” yapan öğeleri, bireyin dünyaya bakış açısını, kendini bu dünyayla nasıl ilişkilendirdiğini ve neden başkası değil de kendisi olduğunu incelemekten geçmektedir. Kişisel kimliğin insan yaşamında kaçınılmaz bir rolü vardır. Kişinin tercihlerini ve eylemlerini yönlendirir ve bunları tutarlı ve sürekli kılar. Kişinin kendi yaşamını planlamasını ve yapılandırmasını, yaşamına yön vermesini ve kişinin, başkalarının beklentilerinin ürünü, iç ve dış kaynakların oyuncağı olmaktan ibaret olmamasını sağlar. Kişinin kendini değerlendirmesine ön ayak olan normları temin edip, kişinin bütünlüğünün temellerini oluşturur. Kişinin belli durumlarda nasıl davranacağını, ne tür tercihler yapacağını, neyi seveceğini veya neyden nefret edeceğini ve genel olarak kendi hayatını nasıl yöneteceğini belirtir (Parekh, 2014: 54, 55).

Toplumsal kimlikler, normatifliği ve iktidarın harmanlanmasını temsil ederler, mevcut inançlar bütünüyle meşrulaşırlar ve mevcut iktidar ilişkileriyle ayakta dururlar. Toplum, çoğunlukla mensuplarının taleplere uymasının yanı sıra toplumsal kimliklerini içselleştirmelerini, yani kendilerini buldukları kategoriye göre tanımlarını ve tanımlamalarını sağlamak ister (Parekh, 2014: 62). İnsanlar özgün bireylerdir, benlik bilinci kavramının belli merkezleridir ve göz ardı edilemeyecek bir iç dünya, belli bir benlik ve öznelliğe sahiptirler. Bu belirtilenleri, kişisel kimlik olarak adlandırılmaktadır. İkinci olarak insanlar, toplumsal olarak bağımlıdırlar, farklı etnik, dinsel, kültürel, mesleki, milli ve benzeri toplulukların mensupları olmakla birlikte başkalarına resmi olan ve olmayan birçok yönden bağımlıdırlar. Bu söz konusu iki kimlik insanların bireysel kimliğini veya temel kimliğini oluşturur ve bunun bir parçasıdır (Parekh, 2014: 55). Bireysel olarak tanımlanan unsurlar, kimliğin bir parçası olmakla birlikte, toplumsal açıdan kimlik inşasında da önemini korumaktadır. Hatta bazı unsurlar zamana, mekâna ve duruma göre değiştikçe, kimliğin ifadesi, kendilerini konumlandıkları mevkiler değişecek ve kimliklerini yeniden inşa edeceklerdir. Nitekim siyasi görüş, dini tercihler, yaşam tarzı, zevkler gibi unsurlar belirli döneme göre değişikliğe uğrayabilmektedir.

Kimlik ya da özdeşlik konusunu günümüzde sosyologlar için ilginç kılan gelişme, bireylerin artık kendilerini sadece bir başkası, başkaları, bir grup veya bir kategori ile özdeşleştirmekle yetinmemeleri. Fakat kendileri ile o bütünlük(ler) arasındaki bağılantıyı mümkün kılan instruman ile kendilerini özdeşleştirmeye başlamalarıdır. Bu dolayım, bu instruman bireyin cinsiyeti ise, sözgelimi bir kadın, kendini artık sadece diğer kadınlarla tam aynı görmenin ötesine gidip, kendini kadınlık, kadın olma dolayımının kendisi ile özdeş görmekte ve kendini sonuçta ‘kadın’ olarak tanımlamaktadır. Bu dolayım, bu instruman bireyin etnisi ise, sözgelimi bir Gürcü kendini artık sadece diğer Gürcülerle tam aynı görmenin ötesine gidip kendini ‘Gürcülük’, ‘Gürcü olma’ dolayımının kendisi ile özdeş görmekte ve kendini sonuçta ‘Gürcü’ olarak tanımlamaktadır. Bu dolayım, bu instruman bireyin dini ise, sözgelimi bir Müslüman kendini artık diğer Müslümanlarla ‘tam aynı’ görmenin ötesine gidip, kendini Müslüman olma, ‘Müslümanlık’ dolayımı ile özdeş görmekte ve kendini sonuçta ‘Müslüman’ olarak tanımlamaktadır (Türkdoğan, 1998: 75). Dolayısıyla kişisel olarak kendini tanımlarken, kendini konumlandığı tanıma ait hissetmesi önemlidir. Bu aitlik hissi ve benzeşme, aynı zamanda toplumsal konumu da ifade eden araçlardandır.

Kimlik, benzeşmenin yanında farklılaşmanın da bir referansıdır. Kimlikler, sürekli kendilerini yenilemeleri ve farklı biçimlerde konumlandırımlarının yanında yansız da değildirler. Kimlik arayışının arkasında farklılaşmaya neden olan, çatışan değerler vardır. Kişi, kim olduğunu söyleyerek aynı zamanla ne olduğunu, neye inandığını ve ne istediğini de anlatmaya çalışır. Sonsuza kadar kökleşmiş bir geçmişe sabitlenmiş olmaktan çok uzaktırlar; tarihin aktörleri tarafından belirlenirler ve bu süreçteki ileri-geri ve leyhte-aleyhte oluşan hareketlenmelere bağımlıdırlar. Bu itibarla kimlikler, kendisini onunla tanımlayanı konumlayan ve farklı durumlara verilen isimlerdir. İnsan toplulukları, tarih boyunca kendilerini ifade etme sürecinde sürekli olarak yeni araçlar kullanmışlardır (Karakaş, 2015: 97). Bu anlamda, araçlar değiştikçe, kimlikler de değişmekte hatta yeniden inşa edilmeleri de söz konusu olmaktadır.

Kimlik en geniş anlamıyla, bireyin tüm özelliklerini kapsar; hem kişinin kendisini nasıl gördüğü, hem de toplum tarafından nasıl görüldüğü, kimlik kavramıyla ilgili konulardır. Bu anlamda kimlik, bir özellik, bir niteliktir. Bedensel yapı özellikleri, yaşananlar, cinsiyet, etnisite, yaş, statü, toplumsal konum, meslek gibi insanın hem kendini algılayışı, hem de başkaları tarafından algılanışı çerçevesinde şekillenmektedir. Birer özellik, birer nitelik gösteren kimlikler her şeyden önce farklılıkları ya da benzerlikleri ortaya koyar. Ötekilere göre ya da özdeşliklere göre kendini ifade eder, kendi kimliğini tanımlar. Ötekiler ya da benzerliklere göre konumlandığı tanınamalarda kendi ifadesini bulur. Kimlik inşası da bu iki unsur çerçevesinde şekillenir.

19. yüzyıl öncesinde kimlik belirleme araçlarının en kesin ve temel olanı, cinsiyettir. Bireyler kendilerini cinsiyet durumuna göre ifadelendirmektedir. Bu dönemdeki ikinci bir kimlik ifade etme aracı, mekan ya da ülke/toprak kategorisidir. Yerel ve bölgesel kimliği ifade eden bu belirleyici, sadece ulus-öncesi dönemin değil, modern dönemin de kimliği belirleyen en güçlü araçlarından birisidir. Hatta ulusal kolektif kimliğin en belirleyici unsurudur da denilebilir. Bölgesel nitelikli kimlik ifadesinin temel aracı olarak da nitelendirilen mekân (toprak) kategorisi, görüntü olarak kimliğin belirleyici unsuru olmasına rağmen, zaman zaman yerel farklılaşmalardan dolayı aldatıcı da olabilmiştir. Günümüzde de çok bariz olarak görülen bu durum, ulus-öncesi döneme bakıldığında toplumlararası ilişkilerdeki temel değişim ve dönüşümleri istisna tutarsak, önemli bir belirleyici olmuştur (Karakaş, 2015: 98-99).

Sosyolojik bir kategori olan kimliğin ilişkiselliği nedeniyle çok çeşitli türleri bulunmaktadır. Bu anlamda etnik, dinsel ve ulusal ölçekte kimliğin türlerinden bahsetmek mümkündür.

1.1.5.2. Etnik Kimlik

Etnik kavramı son dönemde büyük ilgi görmeye başlamıştır. Bazıları için bu kavram asli bir niteliğe sahiptir. Tıpkı cinsiyet gibi doğal olarak vardır. İnsani varlığın temel unsurlarından biridir. Diğer yandan ise etniklik durumsal olarak görülür. Öznenin bir etnik gruba aidiyeti özgül durumuna göre değişir. Bireyin durumu değiştiğinde grup ayniyeti de değişecektir (Karaca, 2011: 8). Buradan hareketle, etnik kimlik, belirli bir topluluğun üyelerinin kendilerini, diğer topluluk üyelerinden ayırt eden, farklılaştıran bir aidiyet duygusudur. Bu duygu, topluluk üyelerinin kendilerini belirli bir ‘biz’in mensupları olarak, onlardan farklılıklarını vurgulayarak kendi içlerinde birleştirmektedir (Bilgin, 2007: 65). Etnik kimlik, bir toplumda yaşayan grupları, diğer gruplardan ayıran, farklılaştıran ve aynı zamanda grup içerisinde de akrabalık, kültürel, dilsel ve dinsel kimliklerde benzerlik yaşayan gruplardır. Ulusal kimlikle entegre olan topluluklarda etnik kimlik vurgusu zayıf kalırken, ulusal kimliğe entegre olamayan gruplarda etnik kimlik vurgusu daha net olmaktadır.

Etnik kimlikler birden fazla grubun, tarih boyunca aynı topraklar üzerinde birbiriyle ilişkiye girmeleri sonucu önem kazanmıştır. Özellikle bir şehirdeki nüfus yığılmasının, yerel düzeyi aşan ekonomik ilişkilerin ve/veya bir devletin (özellikle de bir imparatorluğun) kuruluşunun, birbirinden ayrı, ama kendi içlerinde birer bütün olan toplulukları birbirleriyle ve/veya devletle ilişkiye girmeye sürüklediği yerlerde gelişmiştir. O halde etnisite yalnızca akrabalığın bir uzantısı değil, akrabalık sadakatlerinin, geleneklerin ve diğer ortak kültür aktarım yöntemlerinin, daha büyük bir arenada karşılaştıklarında doğan kolektif bir kimliktir (Calhoun, 2012: 56).

Etnik kimliklerin nasıl oluştuğu ve varlıklarını nasıl sürdürdükleri üzerinde duran Fredrik Barth, antropolojik düşüncenin neredeyse tamamının, kültürel değişimin sürekliliğe sahip olmadığı anlayışına dayandığını belirtmektedir. Bu anlayışa göre, kendilerini diğerlerinden ayırtıran, birbiriyle bağlantılı ayrı değerleri içeren ortak bir kültüre sahip olan çeşitli halk kitleleri vardır. Barth, çeşitli kültürler arasında farklılıkların, bunların sahip oldukları tarihsel sınırların ve ilişkilerin fazlasıyla ilgi

konusu edildiğini, ancak etnik grupların yapısı, aralarındaki sınırların doğasının ise yeterince araştırılmadığını belirtmektedir. Ona göre bütüncül bir bakış içeren yaklaşımlarda etnik gruplar, soyut toplum kategorisi içinde göz ardı edilmişlerdir. Barth'a göre üzerinde durulması gereken, farklı etnik kimlikler arasındaki sınırların ve kültürel farklılıkların nasıl oluştuğudur (Anık, 2012: 52). Smith ise, farklı etniklerin modern çağa kadar değişik kıtalarda, çeşitli coğrafyalarda, zaman zaman ortaya çıkıp kaybolduğunu, sonradan, genellikle, yenilerinin belirlediğini yazıyor. Neredeyse milattan önce üçüncü bin yıldan beri etnisite, insan toplulukları ve iletişimi için bir temel oluşturmuş; her ne kadar bütün topluluklar bunu benimsememiş ise de, Smith, etnisitenin evrensel olduğunu iddia etmez, ancak çok yaygın, kronik ve ara ara su yüzüne çıkan bir olgu olduğunu vurgular. Ne var ki etnik kimlik hiç de böyle değişmez şaşmaz, kayalar kadar mutlak (ki jeolojik formasyonlar olarak onlar bile mutlak değil aslında, ama neyse) bir tarihsel yapı değil. Kültür nasıl ki durağan ve değişmez bir olgu değilse, etnisite de aynen öyle. Tarihsel olaylara göre, belli dönemler içinde değişiyor, geliyor, önem kazanıyor, önem kaybediyor ve derken yok oluyor. Sonra bir bakıyorsunuz ki yeniden ortaya çıkıvermiş. Yavaş yavaş yükselerek siyaset yarışına girişmiş. Mevcut sosyolojik bakış açısı bu. Günün birinde genetik araştırmalar konuya el attığında farklı düşünmek zorunda kalınabilir, ama halen bu anlayış, hayatın dönüşümleri ile uyum halinde (Somersan, 2004: 38).

Etnik kimlik kavramının içeriğinde sosyal bilimcilerin bir uzlaşmaya varamaması genellikle etnik kimlik tanımlarında iki farklı ekolün -ilkçilik (primordialism) ve inşacılık (constructivism)- etkisinden kaynaklanmaktadır. Saf halleriyle ilkçiler etnik kimlikle ilgili öğelerin hiçbir şeyden türemediği ve her şeyden önce var olduğu savını ön plana çıkarırken inşacılar, etnik kimliği sosyal inşa ürünü olarak görmüşler; modernleşme, devlet politikaları ve çok gibi olguların etnik kimliğin oluşum ve yeniden-oluşum süreçlerindeki etkisi üzerinde durarak etnik kimliğin dinamik yanını vurgulamışlardır. Böylelikle iki ekolün etnik kimliği kavrayış biçimleri önemli ölçüde farklılaşmıştır (Yapıcı, 2009: 44).

Etnik kimliğin biyolojik ilişki bağlamı üzerinde durmuş, "ırkı" etnik kimliğin temel unsurlarından biri olarak değerlendirmiştir. E. Francis ise, ortak ata" kavramını vurgulayıp etnik kimliği belirli insanların sosyal olarak ortak ata erdemine aidiyetleri biçiminde tanımlamıştır. İlkçiler, etnik kimliği toplumsal yaşamın verili öğelerinden

kaynaklanan bir bağ olarak görmüşler, genellikle biyolojik bağlantı noktalan aracılığıyla bu bağı tanımlamışlardır (Yapıcı, 2009: 44).

Etnik kimliği, toplumsal bir tasarım olarak değerlendiren inşacılar ise, etnik kimliğin töze ilişkin bir oluşum olmadığı; toplumsal grupları diğer toplumsal grup üyeleriyle girdikleri etkileşim süreçlerinde ortaya çıkan bir tasarım olduğu fikriyle, ilkçi argümanların kullandıklarından oldukça farklı öğeleri etnik kimlik tanımlarına yerleştirmişlerdir. Örneğin Norveçli antropolog Fredrik Barth, çevresel faktörleri etnik kimliği biçimlendiren bir faktör olarak değerlendirmiş ve aynı etnik grupları farklı çevresel faktörlerle karşılaştıklarında farklı yaşam biçimleri ve kavrayış kalıpları geliştireceklerini iddia ederek etnik kimliklerin çoğul olarak tanımlamaları gerektiği üzerinde durmuştur (Barth, 2001: 15).

Kısacası, etnik kimlik yalnızca grup içinden doğmaz, bir çoğul etnik kimlikler dünyasında ürer. Birleştirici olduğu kadar bölücüdür; grup, sınırlarını iç benzerlikler kadar dış farklılıklara da borçludur. Bu bakımdan, etnik kimlikler ulusal kimliklere benzer; ikisi de hiçbir zaman yalnız başına var olmaz (Calhoun, 2012: 60). Fakat etnik kimliklerin varoluşu konusunda uzlaşmaya varılmamıştır. Bunun kaynağı ise, genellikle ilkçi yaklaşım ve inşacı yaklaşımın etnisite ve etnik kimlik bakış açılarından kaynaklanmaktadır. İlkçiler, etnik kimliği, ırka dayandırarak ortak ata fikrinden hareket etmektedir. Bu yüzden ilkçiler, etnik kimliği verili değerler sistemine dâhil etmektedirler. Buna karşılık inşacılar da ise, etnik kimliğin verili olmasından ziyade sosyal olarak, değişen toplumsal şartlara bağlı olarak inşa edilmekte ve hatta yeniden yorumlanmaktadır. Buradan hareketle, bu çalışmada ise, Müslüman Gürcülerin etnik ve dinsel kimlik inşalarında etkili olan faktörleri değerlendirilirken, inşacı yaklaşımının kullanılması yerinde olacaktır. Çünkü Müslüman Gürcülerin kimlik inşaları, iki farklı ulus devlet içerisinde özgül koşullardan hareketle, gündelik yaşam pratikleri üzerinden, farklı kimlik stratejileri ve kimlik inşa pratikleri olduğu için, buna yönelik kuramsal yaklaşımın İnşacılık kuramı olması kaçınılmaz bir hal almaktadır.

1.1.5.3. Dinsel Kimlik

Bireylerin kimlik oluşumunda din, oldukça önemli bir yere sahip toplumsal kurumdur. İnsanların çevresini algılama stratejilerinden biri olarak din, bireylere hazır bilgiler sunarak hangi konumda bulduklarını gösterir ve ayrıca bu yolla kimlik

oluşturmalarını da sağlamaktadır. Dinin kimlik oluşturma işlevi, toplumlar için de geçerlidir; din, toplumlara sosyal bir kimlik kazandırır. Din-toplum-birey ilişkisinin bu anlamda, bir arada düşünülmesi gerekmektedir.

Dini içerik kimliklere değişik yollardan ilham verir. İlk olarak din genellikle kutsal bir duyguyu çağrıştırır. İkinci olarak, dinler kimliğin karakterini etkileyecek belirli ideolojik telakkiler oluştururlar ve belirli doktrinsel öğreti ve ahlaki yönelimlere sahiptirler. Dini olarak belirlenmiş sınırların kurumsal boyutları da ayrıca önemlidir (Mitchell, 2014: 547). Dinin üyelerine birer sosyal kimlik kazandırması, esasında din kurumunun en temel toplumsal işlevlerinden biri olarak ön plana çıkmaktadır. Kuşkusuz dinin sözü edilen işlevi, toplumsallaşma sürecinin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle dinin, toplumsal anlamda iki boyutu mevcuttur. Dinin farklılaşma boyutu ve bütünleştirme boyutu. Bu iki boyut, bireylerin günlük yaşam pratiklerinde dinsel kimlik oluşturmalarında üzerinde durulması gereken önemli noktalardan biridir.

Toplumsal farklılaşma, toplumda kişiler ve grupların, birbirinden az çok farklı, değişik ve hatta gittikçe uzmanlaşmaya, ayrılaşmaya ve başkalaşmaya yön tutmuş roller aldıkları bir sosyal süreç ve bu sürecin doğurduğu sonuçları ifade etmektedir. Bir yandan toplumu oluşturan organların farklılaşması, öte yandan da, değerlerin ve fikirlerin farklılaşması şeklinde tezahür etmektedir. Öte yandan, daha somut bir biçimde toplumsal farklılaşmayı, toplumdaki meşguliyet, mertebe, durum, fonksiyon ve kültürün farklılaşması, başkalaşması ve çeşitlenmesinden ibaret bulunan bir süreç olarak tarif etmek de mümkündür (Günay, 2014: 316). Toplumsal bütünleşme ise, fertlerin veya sosyal grupların dünya görüşleri arasındaki farklılıkların toplumların ortak kültürlerden minimum seviyede sapsmış olmasıdır. Sosyal bütünleşme, sosyal yapıdaki insanların, temel ihtiyaç ve etkileşimleriyle ortaya çıkan sosyal grup ve kurumların bir kompleksidir (Bilgin, 2010: 171). Bu bağlamda, dinsel kimlik, toplumsal farklılaşma ve bütünleşme süreçlerine bağlı olarak şekillenmektedir.

Dinin bir toplumun ve kültürün değerlerinin üretimi ve aktarılmasında çok önemli fonksiyonlar üstlendiği görülmektedir. Her şeyden önce bir sosyo-kültürel ortamda din, kişisel değerlerin temel kaynağını oluşturmaktadır. Fakat onun aynı zamanda toplumsal ve kültürel kategorilerinin belirlenmesinde ve korunmasında da çok önemli rolleri bulunmaktadır. Din, toplumda ona inanların paylaştıkları ve böylece onların sıkı bir

biçimde bütünleşmelerini pekiştirici kutsal değerler ve idealler yaratmakta, toplum kültüründe bu değerler ve ideallere referanslı bir ahlak oluşmakta ve hatta bu yolla din onların davranışlarını da bu kutsal amaçlara kanalize etmektedir. Nitelik kimlik bağlamında da dinin ona kutsal bir anlam ve değer ilave etmek suretiyle önemli tamamlayıcı fonksiyon ifa ettiği anlaşılmaktadır (Günay, 2014: 419).

Genel olarak toplumsal kurumlardan biri olan din, topluma iki boyutta etkisi olmaktadır. Bunlardan ilki, toplumsal farklılaşma; diğeri ise, toplumsal bütünleşme. Toplumsal farklılaşma, söz konusu olduğunda, farklı grupların dinsel inanışlarından dolayı farklılaşması, ayrımlaşması söz konusudur. Farklılaşmaya konu olan bireyler ya da gruplar arasında belirli oranda ve farklı durumlarda tabakalaşma gözlemlenmektedir. Toplumsal bütünleşme söz konusu olduğunda ise, aynı dini inancı ya anlayışı paylaşan bireylerde benzerlik meydana gelmektedir. Ortak duygular, ortak inançlar ve bunların çerçevesinde oluşmuş davranış kalıpları ve ortak bir kimlikle anılıyor olması, bir bütünlük sağlamaktadır. Bu anlamda dini kimlik, toplumların tarihsel olarak benimsedikleri inançlardan ortaya çıkıp, onların yaşam biçimlerini oluşturan ve etkileyen bir olgudur. Mistik inançlardan tutun da semavi dinleri kapsayan toplumların inançları onların kutsal olarak değerlendirdikleri varlıklardır. Bu inanç sistemi çerçevesinde toplumların kimlikleri, dini inançları doğrultusunda kendisini şekillendirmektedir. Dini kimliğin sürekliliğinin kazanılmasında dini ayin ve törenler önem taşımaktadır. Dinsel semboller, dinsel ritüeller kapsamında bireyler, günlük yaşam pratiklerini buna göre şekillendirmişlerdir.

Din sosyal sınırlara temel içerikler sağlayabilecek birçok belirli özelliğe sahiptir. Elbette ki bütün toplumlar ya da kimlikler dini temellere sahip değildir, ama ciddi bir din varlığı ya da tarihi olan toplumlarda din, benlik ve ötekinin sınıflandırılmasının türetildiği bir kültürel bir birikim oluşturabilir. Dini kültürler, çok farklı değerlerden, hayat tarzlarından, davranış şekillerinden hatıra ve ritüellerden beslenen zengin bir kültürel veri sağlar. Bunun gibi dini kavramsallaştırmak zaman içerisinde etnik kimlik değişimlerinin dinamiklerini yakalamak için temel bir etnik içerik sağlamak adına da önemlidir. Etnik kimlik dini değişimlerle yeniden şekillendirebilir ve bu da onun anlamını ve işlevini değiştirebilir. Belirli bir etnik kimlik içerisinde kan bağı ve akrabalık daha az önemliyken onun dini boyutu daha fazla önem kazanabilir ya da tam

tersi olabilir. Başka bir deyişle, din etnisiteyi etkileyebilir, etnisitenin dini etkilediği gibi (Mitchell, 2014: 549).

Dinsel kimlik, toplumsal sınıf kimliklerinden oldukça farklı bir ölçüte dayanır ve son derece farklı beşeri ihtiyaç ve eylem alanlarından doğar. Sınıf kimlikleri üretim ve mübadele alanlarından doğarken dinsel kimlikler iletişim ve toplumsallaşma alanlarından doğar, kültür ile kültürü oluşturan unsurlar-gelenek ve ritüeller içinde kodlanmış değerler, semboller, mitler ve görenekler-arasında bir hizalanışa dayanırlar (Smith, 2010: 21).

Buradan hareketle, çalışmamızın konusu olan Müslüman Gürcülerin, iki farklı ulus devlet içerisinde ortak inanca sahip olmalarının ve farklı inançlar karşısında kimliklerini nasıl oluşturdukları, bu durumun, günlük yaşam pratiklerini nasıl etkilediğini araştırmak, esas amacımızı oluşturmaktadır.

1.1.5.4. Ulusal Kimlik

Ulusal kimliklerdeki uyanış ve azınlık hareketlerindeki yoğunluk 20. yüzyılda gelişerek devam etmiştir. Bu yüzyılın başlarında hem çoğunluk hem de azınlık uluslarında milliyetçi düşünceler iyice hakim hale gelecek ve ayrılıkçı hareketler olabildiğince artacaktır. Kendisi de kısmen milliyetçi ideolojinin bir ürünü olan Birinci Dünya Savaşı'nın ardından kurulan ulus devletlerin sorunlu etnik kompozisyonları ise, kimlik meselelerinin devletlerarası ilişkilerde daha da önem kazanmasına neden olmuştur (Kalkışım, 2016: 89).

Bir şeyin kimliği kendisini şu veya bu şekilde tanımlayan temel özelliklerden oluşup bu şekilde diğer kimliklerden ayrılır. Modern devletlerin önceki devletlerden farklı olarak büyük olması, pasaportu zorunlu tutması, kendi bayraklarının olması tek başına bir farklılık belirtisi göstermediği gibi bize tek başına neden bir tarihsel yapılanmayı temsil ettiğini açıklamaz. Bizim yapmamız gereken egemenlik, meşru alandan homojenlik, toplumdan soyutlanma gibi modern devleti tanımlayan ve diğer siyasi yapılanmalardan farklı olan kayda değer-kimlik belirleyici-temel farklılıkları belirlemektir (Parekh, 2014: 54).

Ulusal kimlik, zayıf da olsa belli anlamda bir siyasi topluluğu gerektirdiğini gösterir. Siyasi bir topluluk da topluluğun bütün fertleri için en azından belli ortak

kurumların, hak ve görevlere dair tek bir yasanın varlığını ima eder. Yine topluluk mensuplarının kendilerini özdeşleyecekleri, aidiyet hissi duyacakları belli bir toplumsal mekân, az çok hatları kesin ve sınırlanmış bir toprak parçasını da akla getirmektedir. Ulusal kimliğin siyaseten belki de en belirgin işlevi, millete özgü kişilik ve değerleri tanımlayan ve halkın kadim gelenek ve adetlerini yansıtan, ortak yasal hakların ve yasal kurumların görevlerinin meşrulaştırıcısı olmasıdır. Ulusal kimlik, bugün toplumsal düzen ve dayanışmanın meşruiyeti bakımından temel müracaat noktası haline gelmiştir. Ulusal kimlikler, topluluk içindeki bireyler için daha samimi, içsel işlevler de yerine getirirler. En bariz olanı, fertlerin uyruklar ve yurttaşlar olarak toplumsallaştırılmalarıdır (Smith, 2010: 24, 35).

Genel olarak ulusal kimlik;

1. Ulusal kimlik; bir ülkeyi ve bu ülkeyi oluşturan nüfusu, başka bir ülke ve diğer popülasyonlardan, özellikle komşularından ayıran hayati anlama, algılama, yaşama biçimi başta olmak üzere birleştirici nitelik taşıyan özgün hususiyet ve karakter özellikleridir.

2. Ulusal kimlik, bir ülkenin ya da bir ulusun meskun ahalisinin kendi ilkelerinin ve halklarının kendilerine özgü olarak hususiyetlerin tümünü bir potada birleştiren bütünleştirici bir unsurdur.

3. Ulusal kimlik, bir ilke ya da milletin tüm sakinlerini birleştirecek özgün /spesifik bir değerler ve normlar figürasyonu/biçimlendirmesidir. Bu biçimlendirme, ulusun dayanışma/solidarite duygusunu harekete geçirerek o ‘vatan’ın sakinlerini birbirine çeşitli bağlarla bütünleştirir. Ulusal kimliğin kavramsallaştırılması, diğer uluslarda hakim olan değer ve normları dikkate almaksızın, ahalinin ortak noktalarını vurgular (Berting, 2012: 96-97).

Bugün ulusal kimlik sadece küresel değil aynı zamanda kaplayıcıdır da. Daha önemli olduğu düşünülen belli bazı durumlar varsa da, faaliyetlerinin pek çok noktasında bireylerin ve toplulukların yaşamını kapladığı söylenebilir. Dil, hukuk, kurumlar ve seremonilerde olduğu kadar guru verici olaylardan ve mitlerden değer ve anılara dek bütün bir kültür sahasında boy gösterir. Ulusal kimlik bugün siyaseten sadece rejimin personelinin bileşimini belirlemekle kalmaz aynı zamanda her yurttaşın

gündelik yaşamını düzenleyen siyasi hedefleri ve idari uygulamaları da etkiler (Smith, 2010: 222).

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, ulusal kimlik, aynı ülkede yaşayan vatandaşları birbirine bağlayan, kendilerini ifade etme araçlarından birisidir. Bu ifade biçimini şekillendiren durumlar ise, daha çok sembolik değer yargılarıyla örülmüş bir bütündür. Bu sembolik değer yargıları ve normlar bireylerin ortak noktalarını vurgularken, diğer taraftan da ortak bir ulusal kimlik oluşturmaktadır. Bu anlamda bu çalışmada, Müslüman Gürcülerin, iki farklı ulus devlet içerisinde kimliklerini inşa etme araçlarını incelerken, ulusal kimliklerini nasıl tanımladıkları, ne şekilde ifade ettiklerini ve bu kimlik çerçevesinde günlük yaşam pratiklerini nasıl şekillendirdiklerini çalışmamızın odak noktasını oluşturmaktadır.

1.1.6. Kuramsal Yaklaşım

Etnik ve dinsel bir topluluk olarak Müslüman Gürcülerin kimlik inşasını Artvin ve Batum örneğinde ele alan bu çalışmada, İnşacılık kuramı (Konstrüktivist kuram) kullanılmıştır. Çünkü kimlik inşası sürecinin, karmaşık, dinamik ve çok yönlü olması nedeniyle ve bireylerin gündelik yaşamdaki inşa pratiklerini ve kimlik stratejilerini anlamak amacıyla, çalışmada İnşacılık kuramına başvurulmuştur. Bu bağlamda, çalışmada kullanılan kuramsal yaklaşım şu şekildedir:

1.1.6.1. İnşacılık Kuramı (Konstrüktivist Kuram)

Benedict Anderson, Eric Hobsbawm ve Ernest Gellner bu kuramın önemli temsilcilerindendir. Benedict Anderson, Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması (2014) adlı kitabında ulusları, hayal edilmiş topluluklar olarak değerlendirmektedir Eric Hobsbawm, 1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik (2010) kitabında ulusal kimliklerin nasıl inşa edildiğini analiz etmektedir. Ernest Gellner ise, Uluslar ve Ulusçuluk (2008) adlı kitabında, ulusun, ulusçuluk hareketleri sonucunda ortaya çıktığını belirtmektedir.

Ulus, hayal edilmiş bir siyasal topluluktur, kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık içkin olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir. Hayal edilmiştir, çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir; ama yine de her birinin zihninde

toplamlarının hayali yaşamaya devam eder. Ulus sınırlı olarak hayal edilir, çünkü belki de bir milyar insanı kapsayan en büyüğünün bile, ötesinde başka uluslara mensup insanların yaşadığı, esnek de olsa sonlu sınırları vardır. Hiçbir ulus kendisini insanlığın tümü ile örtüşüyor olarak hayal etmez (Anderson, 2014: 20-21). Anderson, temelde, bir ulusu hayal etmenin, son derece eski ve insanların zihinleri üzerindeki hükmü aksiyom mertebesinde olan üç kültürel tasarımın etkilerini yitirmeye başladıkları yer ve zamanlarda mümkün olduğunu savunmuştur. Bunlardan birincisi, kendileri de hakikatin ayrılmaz bir parçası olduklarından, kutsal yazı dillerinin, ontolojik hakikate ulaşmakta ayrıcalıklı bir konuma sahip oldukları fikriydi. Hristiyanlığın, İslam ümmetinin ve diğerlerinin büyük kıtalar üstü dayanışmalarını var eden, bu kutsal yazı anlayışydı. İkincisi, toplumların yüksek merkezlerin-başka insanlardan ayrı ve farklı olan, kozmolojik (ilahi) bir bağış/buyruktan ötürü hükmeden kralların-altında ve etrafında örgütlendiği inancıydı. Bu inanca göre, insani sadakatler zorunlu olarak hiyerarşik ve merkeziyetçiydi. Çünkü tıpkı kutsal yazı gibi yönetici de hem varlığa içkindi, hem de ona ulaşmanın duraklarından biriydi. Üçüncüsü ise, kozmoloji ile tarihi ayırt edilmez, dünyanın ve insanların kökenlerini ise özdeş kılan zaman tasarımıydı. Bir araya geldiklerinde bu inançlar, insanların hayatlarını eşyanın tabiatına sıkı sıkıya bağlamış, varoluşun gündelik dertlerine (her şeyden önce de, ölmek, yitirmek ve köleleşmek) belli bir anlam vermiş ve çeşitli biçimlerde bunlardan bir kurtuluş yolu sunmuş oluyordular (Anderson, 2014: 51).

19. yüzyıldan itibaren modern devletler etnikliği özellikle seküler bir homojen toplum inşası için araç olarak görmüşlerdir. Devlet içinde bir etnik köken, tüm grupları kapsadığı varsayılan ortak bir tarih, tarihi bir dil ve soy bağı etrafında anlamlandırılmıştır. Bu bağlamda etnik köken salt tarihsel bir temeli ifade etmiş ve ırkla özdeş tutulmaya başlanmıştır. Fakat 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ulusçuluğun bir inşadan ibaret olduğunu iddia eden ulus ve etnisite kavramları üzerine ortaya çıkan tartışmalar, toplumlar içinde homojenliğin doğal olmadığına yönelik itirazların dile getirildiği bir sürecin başlangıcını oluşturmuştur (Say, 2013: 161). Geniş teritoryal ulus devletlerin nüfusları, hemen hemen değişmez biçimde ortak bir etnik köken iddiasında bulunamayacak kadar heterojen yapıdadır (Hobsbawm, 2010: 84).

İnşacılığın temel argümanları etnisitenin ve etnik kimliğin günlük hayatı düzenleyen güçlü ve işlevsel; ancak sabit değil, akışkan bir sosyal kategori olduğudur.

İnşacılığın bu yaklaşımı, zorunlu olarak onun etnisitenin sadece primordial bağlarla açıklanamayacağı tezine götürmektedir. İnşacılığa göre etnisite, sadece insanların üzerine zorla yapıştırılan değil, insanların kabul ettikleri, direndikleri, seçtikleri, özelleştirdikleri, icat ettikleri, yeniden tanımladıkları, reddettikleri, aktif bir biçimde savundukları kimliklerdir. İnsanların doğumla kazandıkları primordial bağlar, kişilerin kendi önyargıları, mizaçları ve gündemleri tarafından yönlendirilen aktif cevapları bir etkileşim içinde olduğundan, sabit kimliğin oluşmasına neden olmamaktadır. Ancak inşacılığa göre etnisite, sadece durumların bir sonucu olarak da kavramsallaştırılmaz; etnik topluluklar, diğer toplulukların onlarla ilgili yaptıkları atıfları da içerecek bir biçimde durumsal faktörlerden etkilenebilirler; ancak onlar tarih, kültürel pratik ve daha önceden var olan kimliklerini, kim olduklarına dair farklı inancı şekillendirmek için kullanırlar. Kısacası etnisite, durumların basit yansıması değildir, durumlar etnisitenin biçimini belirleyen faktörlerden sadece birisidir. Etnisitenin oluşumu ve biçimini belirlemede kişilerin aktif katılımı söz konusudur. Görüldüğü gibi, mevcut koşullar ve durumlarla etnik toplulukların geçmişten devraldıkları kültürel sosyal özelliklerin, topluluk üyelerinin ve topluluğun oynadıkları yaratıcı rol ile birlikte ele alınarak etnik fenomenin anlaşılabilmesi fikri, inşacı yaklaşımın özünü oluşturmaktadır (Cornell ve Hartmann, 1998: 76-80'den akt. Keser, 2008: 51).

İnşacıların üzerinde durduğu bir diğer önemli nokta da, ilkçilerin işaret ettiği kültürel benzerliklerin veya güçlü duygusal bağların varlığının, topluluklarda ille de bir ortak kimlik geliştireceğini veya onları, ulus statüsü talep etme şöyle dursun, herhangi bir siyasi eylem için seferber edeceğini garantiemediğidir. Önemli olan yalnızca kültürel benzerliklerin varlığı ya da yokluğu değil, bunların liderler ve ideologlar tarafından harekete geçirilmek üzere nasıl üretildiği ve yeniden üretildiğidir. Etnik hareketlerin liderleri, geleneksel kültür öğeleri içinden, şaşmaz bir biçimde sadece, kendilerince grubu en iyi şekilde bir araya getireceğini ve kendi tanımladıkları biçimiyle çıkarlarını en fazla ilerleteceğini düşündüklerini seçerler (Brass, 1979: 87'den akt. Calhoun, 2012: 45-46). Bu anlamda İnşacılık kuramına göre, etnik veya ulusal kimliklerde ortak kültürel değer ve sembollerin ön plana çıkarılması veya çıkarılmaması, liderler veya ideologlar tarafından belirlenen bir durumdur. Ortak kimlik veya birlik bu semboller ya da kültürler çerçevesinde inşa edilen bir unsur halini almaktadır.

Genel olarak bakıldığında; inşacı kurama göre etnisite, verili olmaktan ziyade bireyler ya da gruplar tarafından tekrardan yorumlanarak inşa edilmektedir. Burada söz konusu olan bireylerin pasif olmasından ziyade aktifliğidir. Bir diğer ifadeyle, inşacılık kuramı aracılığıyla, bireylerin içinde buldukları koşulları anlamlandırma ve gündelik yaşam pratiklerini düzenleme biçimlerini anlamak mümkündür. Bu bakış açısıyla kuramsal çerçevemizi oluşturan İnşacılık kuramı, çalışmamıza önemli bir bakış açısı sunmaktadır. Etnik ve dinsel bir topluluk olan Müslüman Gürcülerin kimliklerini inşa ederken, inşa etme sürecine nelerin etkide bulunduğunu, kendilerini nasıl tanımladıklarına, günlük yaşam pratiklerini özellikle sosyal, siyasal, ekonomik durumları neye göre şekillendirdiğini incelerken, İnşacılık kuramı çalışmamıza yol haritası çizmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın kuramsal temelleri açısından etnisite kavramı önemli bir kilometre taşı işlevi görmektedir.

1.2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmanın metodolojisini, Yorumlayıcı Sosyal Bilim (YSB) oluşturmaktadır. Neuman'a göre, yorumlayıcı araştırmacılar, genellikle katılımcı gözlem ve saha araştırması kullanır. Bu teknikler, araştırmacıların incelenen kişilerle saatlerce birlikte doğrudan kişisel temas içinde olmasını gerektirir. Pozitivist bir araştırmacı, binlerce insan hakkında seçilmiş nicel ayrıntıları kesin biçimde ölçüp istatistik kullanırken yorumlayıcı bir araştırmacı gündelik yaşamda nasıl anlam yarattıklarına dair derin bir anlayış kazanmak için büyük miktarda ayrıntılı nitel veri toplamak üzere bir yıl boyunca bir düzine insanla birlikte yaşayabilir. YSB, insanların birbiriyle nasıl etkileşime girdiği ve geçindiğiyle ilgilenir. Genel olarak yorumlayıcı yaklaşım, insanların kendi toplumsal dünyalarını nasıl oluşturduğu ve sürdürdüğüne dair anlayış ve yorumlara varmak üzere insanların doğal ortamlarında toplumsal olarak anlamlı eylemin doğrudan ayrıntılı gözlem yoluyla sistematik analizidir (Neuman, 2012: 131). Yorumlayıcı sosyal bilimin temel özelliklerinden biri, insanların olguları yaşadıkları şekilde anlamaya çalışma ve ifade etme yaklaşımını benimsemesidir. Yani, yorumlayıcı yaklaşımda odakta olan sosyal yapının inşası ve sosyal anlamalar ile deneyimlerdir. Bu yaklaşımın "hâkim" yaklaşımdan farkı, sosyal olayları fen bilimcilerin yaklaşımı ile izah etmenin geçerliliğini reddetmesidir. Buna göre; sosyal olaylar/olgular oldukları, yaşandıkları şekilde incelenmeli ve açıklanmalıdırlar. Yorumlayıcı yaklaşımın temelinde, insan davranışını anlamak için onu yorumlamak ve aynı zamanda yorumların tamamen

objektif olamayacağı gerçeğini kabul etme gereği yatmaktadır. Kısaca YSB, araştırılanların sosyal olguya atfettikleri anlamlara odaklanmaktadır (Altunışık ve diğ. 2015: 65). Bu anlamda araştırma çerçevesinde görüşmelerde bireylerin toplumsal dünyalarını anlamak için, araştırmanın metodolojisini YSB oluşturmaktadır.

1.2.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada kullanılan yöntem, *nitel araştırma yöntemidir*. Nitel yöntemler, özellikle sosyal bilimler alanında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunun çok çeşitli nedenleri olmakla birlikte, insanların birbirleriyle olan iletişimlerdeki karmaşıklık ve anlaşmazlık bunun başlıca nedenleri olarak sayılabilir. Her insan kendine özgü bir yapıya sahiptir ve bu değişkenlik insanların yapıp ettiklerinin anlaşılmasında zorluklara yol açmaktadır. İnsan sürekli içinde bulunduğu sosyal ortamın etkisiyle değişmeye eğilimlidir. Bu nedenle, insanı sınırlı kalıplar içinde değil, esnek bir anlayışla incelemek durumundayız. Nitel araştırmalar, bu gereğin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Demir 2014: 287). Nitel araştırma, herhangi bir şekilde istatistiksel prosedürler ya da başka bir sayısal araç olmaksızın bulguların üretildiği araştırma olarak anlaşılabilir. Nitel araştırmada çeşitli ampirik araştırmaların kullanılması örnek olay, kişisel deneyim, hayat hikayesi, mülakat, gözlemsel, tarihsel, etkileşimsel ve görsel metinler, bireylerin hayatlarındaki önemli anların ve anlamlarının tanımlanmasıdır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2007: 248). Bu bağlamda, nitel araştırmacılar örnek olay ve bağlamların dilini kullanır, toplumsal süreçler ve örnek olayları kendi sosyal bağlamında inceler ve belirli ortamlarda anlam yaratımına veya yorumlarına bakarlar. Toplumsal yaşama birçok bakış açısından bakar ve insanların kimlikleri nasıl inşa ettiğini açıklarlar. Nitel araştırmacılar toplumsal yaşamın çoğu alanını özünde nitel olarak görür. Onlar için nitel veriler kesinlikten yoksun veya eksik değildir; son derece anlamlıdır (Neuman, 2012: 232-233).

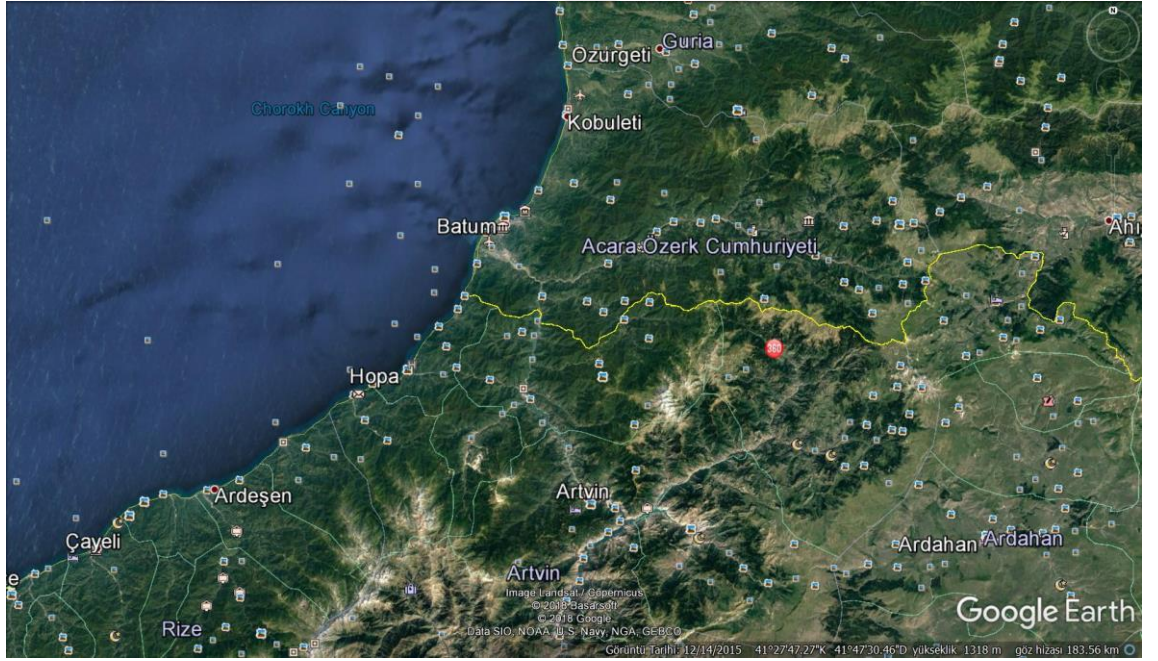
1.2.2. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evreni, Artvin ve Batum'da yaşayan insanlardan oluşmaktadır (Bkz. Şekil 1). Hem Artvin'in hem de Batum'un araştırmanın evreni olarak seçilmesinin üç ana nedeni bulunmaktadır:

Birincisi, bu araştırmanın temel inceleme ünitesini oluşturan Müslüman Gürcülerin, hem Gürcistan'da hem de Türkiye'de ağırlıklı olarak yaşanan bölgelerin başında geliyor olmalarıdır.

İkincisi, hem Artvin'in hem de Batum'un, Türkiye-Gürcistan sınırına en yakın yerleşim yerleri olmalarıdır. Sınır bölgesinde olmaları, Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin kimlik inşası süreciyle ilgili benzerlikler ve farklılıklar temelinde karşılaştırma yapmayı kolaylaştırmaktadır.

Üçüncüsü ise, Artvin ve Batum'un araştırmacı açısından ulaşılabilir olmasıdır. Araştırmacının Artvin iline bağlı Borçka'da ikamet ediyor olması, burada çalışıyor olması, araştırmanın konusunu oluşturan Müslüman Gürcülerle ikamet ettiği yerde iç içe yaşıyor olması ve araştırma kapsamında Batumla doğrudan temas halinde olması, araştırmanın evreninin seçiminde belirgin bir rol oynamıştır.

Kaynak: Google Earth (Erişim Tarihi: 20.01.2018).

Şekil 1. Artvin ve Batum'un Kuş Bakışı Görünümü

Araştırma evreninin Artvin ve Batum'da yaşayan insanlar olması nedeniyle, evreni oluşturan hedef kitlenin yer aldığı Artvin ve Batum hakkında tanıtıcı bilgilere yer vermek yanlış olmayacaktır. Artvin hakkında genel bilgilerin yanı sıra görüşmelerin gerçekleştirildiği Borçka ilçesi hakkında da bilgilere yer verilmiştir. Batum hakkında

bilgilere yer verirken ise, genel olarak Acara Özerk Cumhuriyeti ve bu cumhuriyetin başkenti olan Batum hakkında bilgiler takdim edilmiştir.

Artvin, Doğu Karadeniz Bölgesinin en doğu kesiminde yer alan bir sınır ilidir. Doğu Karadeniz Dağları üzerinde yer alan Artvin ilinin doğusunda Ardahan, güneyinde Erzurum, batısında Rize, kuzeybatısında Karadeniz, kuzeyinde Gürcistan Cumhuriyeti bulunmaktadır. Yüzölçümü 7.436 km²'dir. Artvin kıyı şeridi 34 km'dir. Arhavi ve Hopa ilçeleri, Karadeniz ile denize paralel uzanan Doğu Karadeniz Dağları arasında kalan dar bir düzlük alan üzerine kuruludur. Hopa ilçesi aynı zamanda, Karadeniz'in en uç limanıdır (Tokdemir, 1993: 27-31'den akt. Akkoyun, 2009: 94).

Artvin ili nüfusu, Cumhuriyet tarihi boyunca genel anlamda artış göstermiştir. Ancak sayım devreleri arasında önemli farklılıkların olduğu da dikkat çekmektedir. Bu kapsamda 1980 yılına kadar sürekli artan saha nüfusu, bu tarihten sonra da azalma eğilimine girmiştir. Bu durum üzerinde etkili olan en önemli faktör, göçlerdir. Sahada 1970'li yıllardan sonra yoğunluk kazanan il dışına yaşanan göçler, günümüzde hâlâ devam etmekle beraber; ilin aldığı göç miktarında da önemli oranda artış yaşanmıştır. Ulaşım ve iletişim koşullarında meydana gelen gelişmeler ile eskiden göç etmiş Artvinlilerdeki memleket özleminden kaynaklandığını düşündüğümüz bu durum neticesinde de, aradaki fark azalmış ve ilin toplam nüfusu üzerinde göçlerin etki oranı eskiye nazaran düşmüştür (Doğanay ve Orhan, 2014: 18).

Artvin ekonomisi % 80 oranında tarıma dayalıdır. Belli başlı tarım ürünleri Karadeniz kıyı şeridinde fındık, çay, mısır, turunçgiller, iç bölgelerde buğday, zeytin ve pirinç oluşturmaktadır. Bunun yanında hemen hemen bütün meyveler de yetişmektedir. Artvin il merkezinde sanayi kuruluşu olarak Lif Levha fabrikası bulunmaktadır. Önemli büyüklüğe sahip Hopa Limanı bölgenin ekonomisinin nispeten iç bölgelere nazaran daha canlı olmasını sağlamaktadır. Sovyetler Birliğinin dağılması sonucu Türki Cumhuriyetleri, Gürcistan, Rusya ile artan ticaret neticesi ilin ticari hayatını hareketlendirmekle birlikte Nakliye ticaretini de olumlu yönde etkilemiştir. Çoruh nehri üzerine kurulmakta olan irili ufaklı barajlar üretime geçtiğinde sadece bölgenin enerji ihtiyacını karşılamanın yanında enerji ihracatı anlamında ülke ekonomisine de ciddi katkı sağlayacağı kaçınılmazdır. Barajların sulamada kullanımı tarım alanında da ciddi gelişmeler kaydedecektir (Pehlivan, 2017: 9-10). Ekilebilen toprakların azlığı, sarp arazi

şartlarının neden olduğu ulaşım sorunu ve sanayinin yokluğu ildeki ticari ve ekonomik faaliyetleri azaltıcı rol oynamıştır. Artvin’de ticari ve ekonomik canlılık Cumhuriyet Döneminde başlamış, 1950’lerde ve 1980’lerde ivme kazanmıştır. Halkın başlıca geçim kaynakları, tarım, hayvancılık, balıkçılık, el sanatları, inşaat ve ağaç işçiliği, maden işçiliği ve arıcılıktır. Bölgede gurbetçilikle geçimini sağlayan ciddi bir nüfus da söz konusudur. Erkekler baharla birlikte eskiden Batum ve Rusya taraflarına şimdi ise başta İstanbul olmak üzere Anadolu’nun çeşitli yerlerine çalışmaya gitmekte ve pastacılık, fırıncılık, dülgerlik, taş ustalığı, çatı ustalığı vb. işleri yapmaktadırlar (Artvinli, 2008: 309-317’den akt. Akkoyun, 2009: 99). Bu bağlamda, alan araştırmasının yapıldığı yer, Artvin’in Borçka ilçesidir.

Borçka ilçesi 7 Temmuz 1921 tarihinde ilçe olmuştur. İlçe, Karadeniz Bölgesi’nin doğu ucunda, Artvin-Hopa yolu üzerinde Çoruh Nehri’nin kıyısında şirin bir yerleşim yeridir. Batısı Hopa, güneyi Artvin ve Murgul, doğusu Şavşat, kuzeyi ise Gürcistan Cumhuriyeti toprakları ile sınır oluşturan ilçenin denizden uzaklığı 36 kilometre ve rakım 125 m’dir. Köylerin doğal yapısı ve yaşam şartlarının zorlaştırdığından kırsal alanlardan şehir merkezlerine ve genellikle il dışına sürekli göç olgusu görülür. Tarımsal nüfusun çoğunluğu çay, fındık, tütün ve orman ürünleriyle iştigal etmektedir. İlçede kamuya ait 1 ve özel sektöre ait 2 çay fabrikası bulunmaktadır. 1984 yılında hizmete açılan Muratlı çay fabrikası, çevre köylerde üretilen çay ürününü işlemektedir. 2002 yılı içerisinde 18.379 dekar alanda 4008 yaş çay üreticisinden 13. 507 ton yaş çay alımı yapılarak 2.015 ton kuru çay üretimi gerçekleştirilmiştir. Zengin orman varlığının bulunduğu ilçede 17 marangoz atölyesi bulunmakta olup bu atölyelerin her birinde genellikle 3’er kişi çalışmaktadır. Tarımsal kalkındırma kooperatiflerine ait 4 adet orman ürünlerini işleyen ve özel sektöre ait tesis bulunmaktadır. İlçede hayvancılığın ekonomik yaşantıdaki payı azdır (Olgun, 2003: 151-152). Artvin’in yanı sıra araştırma evrenini oluşturan hedef kitlenin yer aldığı diğer bir yer ise, Batum’dur.

XVI. yüzyılın başlarında Osmanlı devleti idaresine giren Batum, yaklaşık 400 yıl kadar bu devletin hâkimiyetinde kaldıktan sonra, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşları sonunda imzalan Berlin Antlaşması’yla savaş tazminatının bir parçası olarak Elviye-i Selâse’nin diğer unsurları gibi Rusya’ya bırakılmıştı. 1917 yılındaki Rus ihtilalleri dünyada olduğu gibi Batum için de yeni bir dönemin başlangıcı olmuş, bu ihtilaller sonucunda, 3 Mart 1918’de imzalanan Brest-Litovsk Barışı ile Türkiye’nin Batum’u

yeniden elde etme şansı doğmuştu. Nihayet, Nisan 1918'de şehir Türkler tarafından tekrar ele geçirilmiş, Maverâ-yı Kafkas cumhuriyetleriyle imzalan Batum Antlaşmaları'yla da bu durum tasdik edilmişti. Misak-ı Millî ile Batum'un Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası olduğu ilan edilmişti. Diğer taraftan, Bolşeviklerin Kafkasya'yı tehdit etmesi üzerine İngilizler Batum'u tahliye ederek, Gürcistan'a devretmişlerdi. Batum'daki idaresinde İngilizlerin gölgesinden çıkamayan Gürcistan, şehirde var olan sorunları da çözememişti. Gürcüler ayrıca, Batum'daki bütün muhaliflerini sindirirken özellikle Müslümanlara karşı çok sert tedbirler almıştı. Türkiye ise Batum'u tekrar ele geçirmek için askerî harekâta girişmiş ve Mart 1921'de bu şehri yeniden elde etmişti. Fakat şehrin alınışından beş gün sonra imzalanan Moskova Antlaşması ile Batum'un Gürcistan'ın bir parçası olduğunu kabul etmek zorunda kalmıştı. Kars Antlaşması'yla da bu hüküm tasdik edilince, Türkiye için Batum, bir daha geri alınamamak üzere kaybedilmişti (Sarı, 2010: 1). Günümüzde Batum kenti, Acara Özerk Cumhuriyeti'nin başkenti konumunda olup, Müslüman Gürcülerin Gürcistan'da yaşadığı önde gelen kentlerdendir.

Acara Özerk Cumhuriyeti, Gürcistan'ın güneybatısında Türkiye-Gürcistan sınırında yer alan özerk bir cumhuriyettir. Sovyetler Birliği egemenliği altındayken Gürcistan içerisinde, 1921 tarihli Moskova ve Kars Anlaşmaları hükümlerine göre 16 Temmuz 1921 tarihinde kuruldu. Acara Özerk Cumhuriyeti'nin ilk kurulduğundaki ismi Acara Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'di. Yönetim merkezi Batum olan özerk cumhuriyet Türkiye'nin kuzeydoğusundaki Artvin ve Ardahan illerine komşudur. Kuzeyinde Acara dağları ve İmeretya, güneyinde Artvin ve Ardahan, doğusunda Suram dağları ve Ahıska, batısında Karadeniz bulunmaktadır. Acara Özerk Cumhuriyeti'nin yüzölçümü 2911 kilometrekaredir. Türkiye ile Acara Özerk Cumhuriyeti arasında Sarp Sınır Kapısı ile bağlantı sağlanmaktadır (Hasanoğlu ve Cemilli, 2006: 130'dan akt. Dursun, 2011: 66-67).

1.2.2.1. Örneklem Seçimi

Araştırmanın örneklemini, Artvin iline bağlı Borçka ilçesi ve ilçeye bağlı köylerde yaşayan Müslüman Gürcüler oluşturmaktadır. Türkiye'nin pek çok yerinde Müslüman Gürcüler bulunmaktadır, ancak Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler bu araştırmanın kapsamı dâhilindedirler. Benzer doğrultuda, Müslüman Gürcüler Artvin il

merkezinde ve ilçelerinde yaşamaktadırlar, ancak bu araştırma Artvin'in Borçka ilçesinin merkez ve köylerinde yaşayan Müslüman Gürcüleri içermektedir. Ayrıca bu araştırmanın bir diğer örnekleme, Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerden oluşmaktadır. Müslüman Gürcüler, Gürcistan'ın farklı bölgelerinde yaşamaktadırlar, ancak bu araştırmanın örnekleminde yer alan Müslüman Gürcüler, Gürcistan'ın Batum merkezinde ve merkeze bağlı ilçe ve köylerde yaşamaktadırlar.

Çalışmada, amaçlı örnekleme yönteminden *ölçüt örnekleme* türü kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemindeki temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Burada sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek: 2005: 11). Bu bağlamda çalışmada, aşağıda yer alan ölçütlere dayalı bir örneklem oluşturulacaktır:

1. Görüşülecek kişilerin Müslüman Gürcü kimliğine sahip olmaları gerekmektedir.
2. Söz konusu Müslüman Gürcülerin Gürcistan'ın Batum (Acara Özerk Cumhuriyeti) ve Türkiye'nin Artvin (Borçka ilçe merkezi ve merkeze bağlı köyler) kentlerinde ikamet ediyor olmaları gerekmektedir.

Araştırmada kullanılan bir diğer örneklem türü de *kartopu örnekleme* türüdür. Kartopu örnekleme metodunda ilk önce ulaşılması güç olan o çalışma evreninden bir ögeye/bireye ulaşılır, sonra o ögenin yardımı ile başka öğelere ulaşılarak, hedeflenen örnek büyüklüğüne ve çeşitliliğine ulaşılmaya çalışılır (Böke, 2014: 129). Süreç ilerledikçe elde edilen isimler veya durumlar tıpkı bir kartopu gibi büyüyerek devam edecek, belirli bir süre sonra belirli isimler hep öne çıkmaya başlayacak, araştırmacının görüşmesi gerek birey sayısı veya ilgilenmesi gereken durum sayısı azalmaya başlayacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 111).

Aşağıda yer alan Tablo-1'de de görüleceği üzere, araştırmanın örnekleme doğrultusunda toplamda 44 kişi ile görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerden 24'ü Artvin'de, 20'si Batum'da yapılmıştır. Bu görüşmelerin Batum kısmı, alan araştırması izin belgesinin çıkmaması nedeniyle Türkiye-Gürcistan sınır bölgesinde yer alan Artvin ilinin ilçelerinde, Gürcistan vatandaşı olup Batum'da ikamet eden, Türkiye'ye çalışmak

için g n birlilik giriş çıkış yapan Müslüman Gürcülerle görüşmelerin yapılmasına karar verilmiştir.

Tablo 1. Alan Araştırması Kapsamında Görüşülenler

Alan Araştırması Kapsamında Görüşülenler			
Artvin		Batum	
Borçka	15 (9 Kadın - 6 Erkek)	Kemalpaşa	16 (13 Erkek – 3 Kadın)
Macahel	6 (3 Kadın - 3 Erkek)	Hopa	2 (1 Erkek – 1 Kadın)
Muratlı	3 (3 Erkek)	Borçka	2 (1 Erkek – 1 Kadın)
	Toplam: 24		Toplam: 20

Tablo 1’de, Alan araştırması kapsamında Artvin’de 24 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 24 kişinin 9’u kadın ve 6’sı erkek olmak üzere toplamda 15 kişi ile Borçka’da; 3’  erkek 3’  kadın olmak üzere toplamda 6 kişi ile Macahel’de; 3’  erkek olmak üzere toplamda 3 kişi ile Muratlı’da görüşmeler yapılmıştır. Batum kısmı için toplamda 20 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kişilerin 13’  erkek 3’  kadın olmak üzere toplamda 16 kişi ile Kemalpaşa’da; 1’i erkek 1’i kadın olmak üzere toplamda 2 kişi ile Hopa’da; 1’i kadın 1’i erkek olmak üzere toplamda 2 kişi ile Borçka’da görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

1.2.3. Veri Toplama Teknikleri ve Analiz Yöntemi

Araştırmanın kavramsal ve kuramsal erevesi oluşturulduktan sonra alan araştırması için pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışmadan sonra alan araştırması görüşme formu oluşturulmuş ve Atatürk  niversitesi aracılığıyla Artvin Valiliği ve Gürcistan Cumhuriyeti Trabzon Başkonsolosluğu’ndan araştırmanın yapılabilmesi için gerekli izinler için başvurulmuştur. Artvin Valiliği’nden gerekli izin (Bkz. EK-2) alındıktan sonra 2017 yılı Nisan, Mayıs ve Haziran ayları içerisinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gürcistan Cumhuriyeti Trabzon Başkonsolosluğundan izin yazısı 6 ay süreyle beklenmiş, gereken cevap verilmediğinden, alan araştırması görüşmeleri yukarıda da ifade edildiği üzere, Artvin’in Kemalpaşa ilçesinde, Batum’dan

Türkiye'ye çalışmak için günyübirlik giriş-çıkış yapan Gürcistan vatandaşı ve Batum'da ikamet eden Müslüman Gürcülerle gerçekleştirilmiştir. Gelineen noktada, Gürcistan Cumhuriyeti Trabzon Başkonsolosluğu'ndan herhangi bir yanıtlayıcı yazı elimize ulaşmamıştır.

Alan araştırmasında yapılan görüşmeler Türkçe ve Gürcüce dillerinde gerçekleştirilmiştir. Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin bir kısmıyla tercüman eşliğinde, bir kısmıyla da Türkçe dilinde görüşmeler yapılmıştır. Tercüman eşliğinde Kemalpaşa'da görüşülen kişi sayısı 6'dır.

Çalışmada, verilerin elde edilmesi amacıyla, *görüşme formu yaklaşımı* kullanılmıştır. Bu yaklaşımda, görüşmeci önceden hazırladığı konu veya alanlara sadık kalarak, hem önceden hazırlanmış soruları sorma, hem de bu sorular konusunda daha ayrıntılı bilgi alma amacıyla ek sorular sorma özgürlüğüne sahiptir. Sorular veya konuların belirli bir öncelik sırasına konması zorunlu değildir. Görüşme formu, araştırma problemi ile ilgili tüm boyutların ve soruların kapsanmasını güvence altına almak için geliştirilmiş bir yöntemdir. Görüşmeci, görüşme sırasında soruların cümle yapısını ve sırasını değiştirebilir, bazı konuların ayrıntısına girebilir veya daha çok sohbet tarzı bir yöntem benimseyebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 122). Bu bağlamda, çalışma kapsamında 44 kişiyle görüşmek amacıyla görüşme formu kullanılmıştır (Bkz. EK-1).

Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden *derinlemesine mülakat tekniğine* başvurulacaktır. Derinlemesine mülakat ya da görüşme tekniği, nitel araştırmada kullanılan veri toplama tekniklerinden biridir. Nitel araştırmada görüşme, temel veri toplama araçlarından. İnsanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın iyi bir yoludur. Aynı zamanda, başkalarını anlamak için kullanılan en güçlü yöntemlerdendir (Punch, 2011: 165-166). Bu bağlamda, derinlemesine görüşme, araştırılan konunun bütün boyutlarını kapsayan, daha çok açık uçlu sorunların sorulduğu ve detaylı cevapların alınmasına imkân veren, yüz yüze, birebir görüşülerek bilgi toplanmasına imkân veren bir veri toplama tekniğidir (Tekin, 2006: 101). Bu anlamda söz konusu teknik, görüşülen kişilerden çok çeşitli bilgilere ulaşılmasını sağlamıştır. En uzun görüşme 2 saat 20 dakika sürerken en kısa görüşme 26 dakika sürmüştür.

Görüşmelerde, görüşülen kişilere yönelik, *yarı yapılandırılmış* açık uçlu sorular sorulacaktır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, katılımcının algıladığı dünyayı kendi düşünceleriyle anlatmasını sağlar. Bu dünyaya ulaşmak için sorular çoğunlukla açık uçlu olmalıdır. Görüşmenin büyük bir kısmı, keşfedilmesi gereken konuların açığa çıkarılması için sorular veya bir konu tarafından yönlendirilir. Bu format, konuşma süresince farklı sorularla konunun açılmasına, çeşitli konuların ortaya çıkmasına ve konu hakkında yeni fikirlere ulaşılmasına yardım eder (Merriam, 2013: 88).

Alan araştırmasında elde edilen verilerin analizi ve sentezinde NVivo 10 programına başvurulmuştur. NVivo programı, çok sayıda karmaşık kaydı organize ve takip etme konusunda veri yönetimini, veri üzerinde basit ve karmaşık sorular sorma ve bu sorular için bir cevap bulma konusunda veri üzerinde sorgulama yapmayı, durumları, fikirleri, kavramları, örnekleme stratejilerini vb. unsurlar arasındaki ilişkileri etkileşimli yöntemle görsel hale getirme konusunda da veriyi görselleştirmeyi sağlamaktadır (Bazeley ve Jackson, 2015: 3). Bu program aracılığıyla veriler ana ve alt temalar ekseninde kodlanmıştır. Söz konusu kodlamalar kategoriler çerçevesinde organize edilmiştir. Buradan hareketle, program aracılığıyla sık kullanılan ifadeler ve bu ifadelerin yer aldığı ilişkili bağlamlar, program aracılığıyla görsel hale getirilmiştir.

Görüşmelerde, verilerin kaydedilmesi amacıyla *kayıt cihazı* kullanılmıştır. Görüşme başlamadan kayıt cihazının kullanılması için, görüşme yapılan kişinin izni alınmış, görüşülen kişiler herhangi bir sorun oluşturmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca görüşme ses kayıt cihazı kullanılırken, görüşme yapılan bireylerin kimlik bilgilerine başvurulmaması da, görüşmenin rahat bir ortamda yapılmasına olanak sağlamıştır.

Araştırmada veri toplama tekniklerinden *gözlem* tekniği kullanılmıştır. Gözlem tekniği içerisinde *katılımsız yoğun gözlem* tekniği kullanılarak veriler toplanmıştır. Katılımsız yoğun gözlem tekniğinde, araştırmacı kimliğini saklamaz, araştıracağı kümeye asıl kimliğini, araştırma konusunu ve amacını söyler. Araştırma biriminde zaman zaman yaşar, olayları gözlemler (Aziz, 2010: 80).

Araştırma verilerinin analizi ve yorumlanmasında, nitel araştırma tekniklerinden *betimsel analiz tekniğine* başvurulmuştur. Betimsel analizde, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen başlıklar altında özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularına göre sınıflandırılabileceği gibi, veri toplama aşamalarında elde edilen ön bilgiler

ışığında da düzenlenir. Bu analiz türünde, veri kaynaklarından bazı alıntılar yapmak, çalışmanın güvenilirliği ve sıhhati açısından yararlı olabilir. Bu şekilde ayrıca çarpıcı görüşlerin yansıtılması da sağlanmış olacaktır. Bu analizin amacı, ham haldeki verilerin okuyucuların anlayabileceği ve isterlerse kullanılabilceği bir şekle sokulmasıdır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2007: 268). Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 224). Bu doğrultuda, araştırmada, elde edilen verilere, orijinal halleri korunarak, alıntılar halinde yer verilmiştir.

1.2.4. Çalışmada Karşılaşılan Güçlükler

Araştırma esnasında birçok güçlükle karşılaşmıştır. Karşılan güçlüklerin başında, alan araştırmasının Batum ayağının gerçekleştirilmesi için, Trabzon Batum Başkonsolosluğu'ndan gerekli izinler için başvurulmuş, fakat olumlu ya da olumsuz herhangi bir cevap verilmemiştir. Alan araştırması için gerekli iznin sağlanamamış olması karşılan en büyük güçlüklerden birini oluşturmaktadır.

Alan araştırmasında Batum ayağını gerçekleştirmek için gerekli iznin alınamamasından dolayı alan araştırması, Türkiye sınırları içerisinde gerçekleştirmek zorunda kalmıştır. Bunun için ise, Türkiye-Gürcistan sınırı olan Sarp sınırına yakın Artvin ilinin ağırlıklı olarak Kemalpaşa ilçesi başta olmak üzere, Hopa ve Borçka ilçelerinde de görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kişiler, Gürcistan vatandaşı olup, Batum'da ikamet eden ve Türkiye'ye çalışmak amacıyla *günübirlik* giriş-çıkış yapan Müslüman Gürcülerden oluşmaktadır. Görüşmelerin bir kısmı dışarıda gerçekleştirildiği ve bir kısmının ise, çalışma esnasında görüşüldüğü için, bu durum görüşmeyi etkileyen önemli bir husus olmuştur.

Alan araştırmasında karşılaşılan bir diğer güçlük ise, Batum'dan Türkiye'ye gelen görüşmecilerle araştırmacının farklı dile sahip olmasıdır. Bu nedenle görüşmelerin bir kısmı tercüman eşliğinde gerçekleştirilmiştir. Karşılaşılan bu güçlük tercüman sayesinde aşılmıştır. Alan araştırmasının Artvin ayağında ise, görüşmeler rahat bir şekilde gerçekleştirilmiş, yalnız kırsal bölgede yaşayan Müslüman Gürcülerin

Gürcüceyi ağırlıkta kullanmalarından dolayı Türkçeyi aksanlı konuşmaları, araştırmacının karşılaşmış olduğu bir diğer güçlüktür.

İKİNCİ BÖLÜM

ETNİK VE DİNSEL BİR TOPLULUK OLARAK MÜSLÜMAN GÜRCÜLER

Çalışmanın ikinci bölümünü, çalışmanın temel öznesini oluşturan Müslüman Gürcüler oluşturmaktadır. Bu amaçla, Gürcülerin kim olduğu, ne zaman Müslüman oldukları, tarihsel süreç içerisinde geçirdiği aşamalar ele alınmıştır. Özellikle Gürcistan’da Osmanlı ve Çarlık Rusya hâkimiyetinin mevcut olduğu dönemlerden Gürcistan’ın tam bağımsızlığını ilan ettiği yıllara kadar Müslüman Gürcülerin kendilerini nasıl konumlandıkları, öne çıkan konulardan birini oluşturmaktadır. Son olarak, iki ulus-devlet içerisinde özellikle çalışmanın da evrenini oluşturan Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin çoğunlukta yaşadıkları yerlere yer verilmiştir.

2.1. GÜRCÜLER KİMDİR? GÜRCÜLERİN MÜSLÜMAN OLMA SÜRECİ

Kafkasya bölgesi, tarih boyunca kuzeyden güneye, doğudan batıya geçişi sağlayan bir köprü vazifesi görmüştür. Kafkasya’nın geçiş noktası olmasının yanı sıra bölge jeopolitik öneminden dolayı stratejik bir mevkie sahiptir. Bu nedenle, birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu stratejik özellikleriyle Güney Kafkasya’da yer alan Gürcistan, tarihi boyunca medeniyetlerin uğrak yeri olmuştur.

Gürcü adının menşeinin, Yunanca/Rumca: Georgia’dan geldiği sanılmaktadır. “Georgia” Yunanca: toprak veya toprağı kullanan halk anlamına gelmektedir. Yunanlılar, yeni koloniler kurmak için Karadeniz’e açıldıklarında; Doğu Karadeniz’de ziraatta hayli ileri düzeyde olan Gürcü kabileleri ile karşılaşmışlar ve bu yöreye “Georgia” adını vermişlerdir. Daha sonra bu kelimedden, Arapça: Gürcü, Rusça: Gruzia, Almanca: Georgien ve İngilizce: Georgia adları türemiştir (İberieli, 2014: 25).

Kendilerine “Kartveli” diyen Gürcülerin “Sakartvelo” (Gürcü ülkesi, Gürcistan) dedikleri topraklarda eskiden beri yaşadıkları sanılır. Kafkasya’nın yerli halklarından olan Gürcüler tarihsel olarak, Kartlar, Megrel-Çanlar (Lazlar) ve Svanlar olmak üzere üç boydan oluşur. Günümüzde bir ulus olarak Gürcüler dendiğinde, genel olarak (Gürcistan’daki) Kartveli halk (Gürcü, Megrel, Laz, Svan) anlaşılır. Tarihsel olarak Kartlar Gürcistan’ın doğu ve Güney kesimlerinde, Svanlar çoğunlukla Batı Gürcistan’ın kuzey bölgelerinde, Megrel-Çanlar ise, Karadeniz’in doğu ve güneydoğu kıyıları boyunca yerleşmişlerdir (Çiloğlu, 1993: 12).

Gürcistan Coğrafi olarak 2 özerk, 9 federatif toplam 11 bölgeye ayrılıyor: Karadeniz'e kıyısı olan ve kuzeyden güneye doğru sıralanışı; Abhazya, Samegrelo, Guria ve Acara olan dört bölge; iç kısımlarda yine kuzeyden güneye yapılabilecek bir sıralama ile Svaneti, Raşa, İmereti, Santshe-Cavaheti ve daha iç kısımda kuzeyden güneye kadar orta bölümü kaplayan, içinde Tiflis'in de bulunduğu, Kartli bölgesi; en doğuda Doğu Gürcistan Dağlık Bölgesi ve bu bölgenin güneyinde, Kaheti bölgeleri bulunuyor (Denizci, 2010: 22)

Gürcüler dünyadaki en eski Hristiyan topluluklardan biridir. Gürcü Ortodoks Kilisesi günümüzde Ortodoks mezhebinin bağımsız bir kilisesidir. Gürcistan'da Hristiyanlık İS 1. yüzyıldan sonra yayılmaya başladı. Bazı kaynaklara göre Havarilerden Andreas vaazlar vermek üzere Batı Gürcistan'a ama o dönemde Hristiyanlık inancı Gürcistan'da kök salmamıştır. Geleneksel inanışa göre Gürcüler, Hristiyanlığı tam olarak 4. yüzyılın başlarında Nino adında Kapadokyalı bir azizenin vaazlarından etkilenerek benimsediler. 330'larda Hristiyanlık Kral Mirian tarafından Kartli Krallığı'nın resmi dini ilan edildi. Batı Gürcistan'da Eğrisi (Lazika) Krallığı'nın Hristiyanlığı resmi dini olarak kabul etmesi de aşağı yukarı aynı döneme rastlar. Doğu Gürcistan'da, Kartli Krallığı'nın Hristiyanlığı resmi din olarak ilan etmesinde, Zerdüşçülüğü yerleştirerek Gürcistan'ı siyasal etki alanına alma girişiminin de rol oynadığı ileri sürülür. Hristiyanlığı benimseyen Gürcüler, kültür alanında dönemin en ileri ülkelerinden biri olan Bizans'a biraz daha yaklaşmış ve bu ülkeyle sıkı kültürel bağlar kurmuşlardır (Çiloğlu, 1993: 24).

Gürcistan, coğrafyasının da etkisiyle (Suram/Lihi dağ silsilesi Gürcistan'ı olarak ikiye ayırmaktadır) siyasi olarak bazı dönemler birleştirilse de genel olarak parçalanmış siyasi yapıların geliştiği, imparatorluklar arasında kimi zaman tampon, kimi zaman da imparatorlukların hâkimiyeti altına girmiş bir ülke olmuştur. Batı Gürcistan (Kolhida, Lazika/Egrisi ve İmereti devletleri) yüzyıllarca Roma İmparatorluğu'nun (daha sonra Bizans'ın), Doğu Gürcistan (İberya, Kartli ve Kahetya) ise Sasani devletinin egemenliği altında kalmıştır. Acara'nın, Batum, Cürüksu/Kobuleti dahil, birer parçası olduğu Batı Gürcistan büyük çoğunlukla Roma-Bizans'ın vasallığında veya bu imparatorluğun bir parçası olarak kalırken, Doğu Gürcistan, Roma ve Sasani sonraki dönemde de Bizans ve Halifelik arasında el değiştirmiştir (Toumanoff, 1967: 414-415; Sarı, 2014: 4-5'ten akt. Aydıngül, Asker ve Şir, 2016: 26). İran'da Sasani İmparatorluğu (224-651) ve

sonrasında kurulan devletler, Doğu Gürcistan dâhil olmak üzere Güney Kafkasya'yı herhangi bir eyaletleri gibi görmüşlerdir. Ermeniler ve Gürcüler gibi Güney Kafkas halklarının Hristiyanlığı kabulü bu halklar açısından İran etkisinden uzaklaşma, Batı'ya, Roma'ya yönelme gibi neticeler getirse de İran, Güney Kafkasya'yı imparatorluğunun doğal bir parçası olarak görmeye devam etmiştir (Kazemzadeh, 2003: 328. 330'dan akt. Aydıngül, Asker ve Şir, 2016: 26). Gürcüler, İslam'ın tarih sahnesinde yer almaya başlamasını müteakip önce Arapların, daha sonra ise Türklerin. (Selçuklular, Timurlular, Osmanlılar ve Safeviler) yönetimi altına girmişlerdir (Aydıngül, Asker ve Şir, 2016: 26). Hristiyan bir topluluk olan Gürcüler, İslam ile tanışmaları daha çok farklı medeniyetlerin yönetimi altına girmesiyle gerçekleşmiştir.

640 yıllarında Gürcistan sınırına dayanan Göçebe Arap orduları, çok iyi organize ve çok disiplinli idiler. Arapların saldırılarından geçici süreliğine kurtulan Gürcüler, Ortaçağ'da ve erken çağdaş dönemde, Gürcistan ve İslam dünyası arasındaki yoğun temas, İslam'ın Gürcistan'a girmesine neden olmuştur. 8. yüzyılda Tiflis'in Araplar tarafından fethedilmesinden sonra, şehir yaklaşık 40 yıl, İslam emrinde başkent olmuştur (Sanikidze ve Walker, 2004: 5). Araplar, Güney Kafkasya'daki durumlarını sağlama almak için, Doğu Gürcistan'ı tamamen işgal ettiler. Kartli bölgesinin yönetim şeklini değiştirip, burayı bir Kartli emirliği haline getirdiler. Başkent Tiflis'te konuşlandırılan Arap Emirinin komutasında, Arap askeri garnizonları vardı (İbereli, 2014:143).

İran platosunda kurulan devletlerin kuzeye doğru hâkimiyetlerini genişletme eğilimine, buraya yerleşerek devlet kuran Selçuklu Türkleri de uymuş, kendilerinden önceki ve sonraki hanedanların izinden giderek doğal genişleme sahası içindeki Güney Kafkasya'ya doğru ilerlemişlerdir. Alparslan, Sultan Melikşah ve takip eden Selçukoğulları Gürcistan'a seferler düzenlemiş, Melikşah döneminde Gürcüler, Sultan'ın hâkimiyetini tanımışlardır (Kafesoğlu, 2014: 127-130; Toumanoff, 1966: 622; Suny, 1994: 8'den akt. Aydıngül, Asker ve Şir, 2016: 26). Türkler, Selçukluların ortaya çıkısından önceki tarihlerden Abbasi ordusunda ücretli asker olarak Gürcistan'a girmiş ve kuzeyden gelen ırkdaşlarıyla buraya yerleşmiş bulunuyorlardı. Selçuklular 1049'dan itibaren Gürcistan'a akınlar yapmaya başladılar. Sultan Alparslan Gürcistan'ın küfür, isyan ve azınlık içerisinde olduğunu söyleyen Türkmen beylerinden Tuğtekin'in teşvikiyle, burayı itaat altına almadan Bizanslılarla savaşmanın tehlikeli olacağını

düşünerek Gürcistan seferine çıktı. Selçuklular döneminde Gürcistan'a birçok sefer düzenlendi ve Sultan Melik Şah son olarak 1086'da büyük bir ordu ile bir defa daha Kafkaslara geldi ve bölgeyi tamamen itaat altına aldı (Karamanlı, 1998: 312).

Bütün İslam âleminde olduğu gibi Gürcistan bölgesinde de iz bırakan unsurlardan biri Moğollardır. Celalettin Harzemşah'ı mağlup ederek Kafkas bölgesine hâkim olan Moğollar, Gürcistan bölgesinde bir hayli direnişle karşılaşmalarına rağmen, bölgeyi ellerine geçirmişlerdir. Gürcülerin çetin mücadeleleri bölgenin dini ve siyasi tarihi bakımından dikkate değer sonuçlara zemin hazırlamıştır. Moğollar girdikleri ülkelerin çoğunda iktisadi ve sosyal yönden değişime vesile oldukları gibi aynı şekilde Gürcistan'da da sosyal ve dini dönüşüme neden olan olaylara öncülük etmişlerdir (Yücel, 1989: 118-120'den akt. Çoğ, 2007: 46). Timur yönetimi, Gürcistan'da çoğunlukla diğer fethettiği ülkelerde uyguladığı üzere, yerel güçlerin bağlılıklarını bildirip haraçlarını verdikleri sürece var olan siyasi yapıya dokunmamıştır (Roemer, 2006b: 91-92'den akt. Aydıngül, Asker ve Şir, 2016: 31). Timurlulardan sonra Bagratoğulları'ndan 1. Alexandre (1412-1442) Gürcistan'da hâkimiyet tesis edip birliği sağlamaya muvaffak oldu. Fakat daha sonra Gürcistan üç krallığa (Kartliya, Kahetya, İmeretiya) ve beş beyliğe ayrıldı. Daha sonra Safevi Hükümdarı Şah İsmail 1501'den itibaren Gürcistan'a akınlar düzenledi. Şah Tahmasb da Gürcistan'a dört büyük sefer düzenledi ve 1540'ta Tiflis'i ele geçirdi (Karamanlı, 1998: 313).

Acara Bölgesi ise, oldukça geç İslam'la tanışmıştır. 1770 yılına kadar çoğu Acaralı Hristiyan'dı. İslamlaşma Acara'da, 17. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'na dâhil edildikten ve özellikle 1820'lerden sonra hızlanmıştır. Osmanlılar 1878'de Acara'yı Rusya'ya devrettiklerinde, yaklaşık 6,000 Müslüman Gürcüler, kaçarak Türkiye'ye sığınmışlardı (Sanikidze ve Walker, 2004: 6).

Bir bütün olarak bakıldığında; Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının kesişme noktası olan Kafkasya, jeopolitik önemini tarih boyunca taşımıştır. Tampon bir konuma sahip olan Kafkasya özellikle, sosyo-politik, ticaret ve ulaşım gibi özelliklerinden dolayı zaman zaman çeşitli güçlerin saldırılarına uğrayarak egemenlikleri altına girmiştir. Bu jeopolitik öneminden dolayı da Güney Kafkasya'da yer alan Gürcistan da farklı medeniyetlerin uğrak mekânı haline gelmiştir. Bu anlamda Gürcistan'ın İslam'la

tanışması ilk, 8. yüzyılda gerçekleşse de, geniş kapsamlı olarak Gürcülerin Müslüman olmaları, 16. yüzyıl Osmanlı dönemine tekabül etmektedir.

2.2. MÜSLÜMAN GÜRCÜLERİN TARİHİNE YOLCULUK

Gürcistan'da 7. yüzyılda başlayan Arap hâkimiyeti İslamlaşmanın da başlangıcını oluşturmaktadır. Tiflis Emevi, Abbasi, Selçuklu ve Moğol hâkimiyetinde önemli İslam kültür şehirlerinden biri haline gelmiş, küçük gruplar halinde Müslümanlığı kabul etmişlerdir. 16. yüzyılda başlamak üzere Osmanlı ve İran hâkimiyetinde İslamiyet, Gürcüler arasında iyice yerleşmiştir. Bu dönemde Gürcistan'da Acara bölgesi tam olarak Müslümanlaşan ve aynı zamanda Müslüman Gürcülerin çoğunlukta yaşadığı bir bölge haline gelmiştir. Bu bağlamda, Müslüman Gürcülerin tarihine bir yolculuk yapıldığında, bu tarihselliğin Osmanlı Dönemi, SSCB Dönemi ve SSCB Sonrası Dönem olmak üzere üç farklı dönemden oluştuğu görülmektedir.

2.2.1. Osmanlı Döneminde Müslüman Gürcüler

Gürcüler Osmanlılarla ilk kez 15. yüzyılda karşı karşıya gelmişlerdi. Kraliçe Tamara'nın kuruluşuna destek verdiği Trabzon İmparatorluğu'nun 1461'de Fatih tarafından ortadan kaldırılmasından sonra Osmanlılar Gürcülere komşu olduğunda, tarihsel Gürcistan'ın güneybatı kesiminde Samtshe Saatabago, Karadeniz'in güneydoğu kıyısı boyunca uzanan ve Çaneti ile Acara'yı da içine alan Guria Prensiği bulunuyordu. Bu tarihten başlayarak Gürcüler sürekli olarak Osmanlıların saldırılarına uğradılar. Kaynaklarda Trabzon sancakbeyi şehzade Selim'in (Yavuz Sultan Selim) 1479'da Çaneti (Lazistan) ve Acara'yı ele geçirdiği belirtilir (Çiloğlu, 1993: 77).

İsmail Hami Danişmend, Lala Mustafa Paşa'nın komuta ettiği 1578'deki seferin Osmanlı kaynaklarında genellikle "Acem seferi" biçiminde geçtiğini yazar. Seferin hedeflerinin de Şirvan ve Gürcistan olduğunu belirtir. Verdiği bilgilere göre Osmanlı kuvvetleri 5 Ağustos 1578'de, Osmanlı kaynaklarında "Dehan-i Gürcistan" (Gürcistan ağzı) olarak geçen Ardahan Kalesini aldıktan sonra ilerlemeyi sürdürdüler. 10 Ağustos'ta Çıldır'ı, İranlıların Gürcüleri desteklemesine karşın 24 Ağustos 1578'de Tiflis'i ele geçirmeyi başardılar (Çiloğlu, 1993: 76). Bu bağlamda, Gürcistan ile Osmanlı arasındaki ilk yakınlaşma 1578'den başlamaktadır.

Gürcistan'daki Osmanlı idaresini sağlamlaştırmak için 1510 yılında Yavuz Sultan Selim Han idaresinde kalabalık bir ordu Gürcistan üzerine sefere çıktı. Osmanlı ordusu

Gürcistan topraklarına girdiğinde Samtshe Kralı onları karşılayarak bağlılığını bildirerek, İmreti'ye kadar rehberlik etti. Kutaisi Şehrine kadar gelen Osmanlı ordusu, burayı da alarak Gürcistan'ın içlerine kadar girmiştir. Osmanlı Devleti'nin Gürcistan topraklarındaki hâkimiyetinden rahatsız olan Kral Balgat, diğer krallıklardaki Gürcü Beyleriyle, Osmanlılara karşı ortak hareket etmek için anlaşma yollarını aramaktaydı. Ancak krallıklar arasında olan iç çekişmeler sebebiyle ortak hareket etme planı imkânsızdı. Ayrıca Guria ve Odişi beyleri kralın güçlenmesini istememekle beraber, güçlü bir Gürcü kralının kendi bölgelerinde yetki ve haklarını kısıtlayabileceğini düşünmekteydiler. Gürcüler arasında Osmanlı'ya karşı oluşturulmak istenilen birlikten haberdar olan Osmanlı yönetimi, 1545 yılında Samtshe-Saatabago'ya kuvvet göndererek buranın bir kısmını ele geçirmiştir. Gürcistan'daki Osmanlı yönetiminin bütün hoşgörüsüne rağmen, Gürcüler burada Müslüman olan Osmanlıları istemiyorlardı. İşte bu yüzden Gürcü krallar aralarındaki husumetleri bir kenara bırakarak Osmanlı'ya karşı birleştiler. Karağaks dolaylarında Osmanlı ve Gürcü kuvvetleri karşı karşıya geldi. Ancak Osmanlı ordusu burada yenilgiye uğradı. Bu yenilginin ardından Osmanlı daha kalabalık bir ordu oluşturarak Gürcistan topraklarına doğru harekete geçildi. Bu sefer iki ordu Pasinler civarında karşı karşıya geldi ve Osmanlı ordusunun zaferiyle Samtshe-Saatabago'nun tamamı ele geçirildi. Bu zaferle birlikte Gürcistan'ın batı sınırları Osmanlılara karşı tamamen savunmasız duruma gelmiştir (Berdzenişvili ve Canaşia, 2000: 227-228).

XVII. yüzyıldan itibaren Gürcistan Osmanlı Devleti ve İran arasında zaman zaman el değiştirdi. İran hâkimiyeti döneminde bazı Gürcü kralları Müslüman oldular. Fakat İran Batı Gürcistan sahillerine ve Karadeniz'e ulaşamadı. 1625'te Safevi idaresine katılan Kartli ve Kahet, 1632'de Tiflis vilayeti olarak tekrar Osmanlı idaresiyle birleştirilmiş 1724 yılına kadar ihtida etmiş olan Gürcü asıllı valiler tarafından yönetildi (Karamanlı,1998: 315).

XVIII. yüzyıldan itibaren Güneybatı Gürcistan'da hem Osmanlı hâkimiyeti güçlenmiş hem de İslam iyice yayılmaya başlamıştır. Bunda iki asırdır devam eden birlikteliğin etkisi önemlidir. Bunun yanı sıra önemli bir unsur da Rusya'nın Kafkasya ve Orta Asya'daki yayılcı politikasıdır. Rusya bir yandan Balkanlarda Panslavizm hareketini başlatırken bir yandan da Kafkas halklarını Osmanlıya karşı kışkırtmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti aynı şekilde Kafkas halklarını kendine çekmeye

çalışmıştır. Neticede Rus-Osmanlı mücadelesinde, Müslüman olan Gürcüler Osmanlı'yı desteklemişlerdir. Bu aynı zamanda Anadolu topraklarına göçün de başlangıcı olmuştur (Gündüz, 2006: 74'ten akt. Coğ, 2007: 48).

Kuzeyde güçlenen ve tedricen güneye doğru ilerlemeye başlayan Rusya, Kafkasya'daki İran-Osmanlı dengesini kendi lehine bozmuştur. Çarlık Rusya'sının Kafkasların güneyinde ilk olarak varlık göstermesi, 1722'de İran'ın karışıklık dönemine rastlamaktadır. Safevi Hanedanı'nın çöküş sancılarında yararlanan Rusya ve Osmanlı, İran'ın gelişmeyi salt bir toprak mücadelesi ötesinde bir olay olarak değerlendirmek gerekmektedir. Zira Çarlık, Osmanlı'yı Hazar'da görmek istemezken Osmanlı da Çarlığın Güney Kafkasya'da etkin olmasını istememiştir. Nadir Şah'ın İran tahtına çıkması İran açısından bir süreliğine denge sağlamış olsa da ne Osmanlı ne de İran, Rusya'nın Güney Kafkasya'ya doğru genişlemesine mani olamamıştır. Neticede, Rusya'nın bu bölgede askeri ve siyasi etkinliğini artırdığı dönem Osmanlı ve Safevi devletlerinin gerileme çağını yaşadıkları döneme rastlamaktadır. Ayrıca, Safevi devleti ve Osmanlı devleti arasındaki uzun süren savaşların da iki devletin zayıflamasında bir etken olduğu söylenebilir (Aydingül, Asker ve Şir, 2016: 35).

Bu gelişmeler sonucunda Gürcü krallıkları Ortodoks Hristiyanların hamisi olarak öne çıkmaya başlayan Rusya'yla yakınlaşmaya başlamışlardır. Çarlık Rusya'sı 1769-1774 ve 1787-1792 savaşlarıyla Karadeniz'i çevrelemeye başlamış, Osmanlı ve himayesindeki yerler üzerindeki etkinliğini artırmış, Karadeniz'in doğusunda ve kuzeyinde büyük kazanımlar elde etmiştir (King, 2008: 22-28'den akt. Aydingül, Asker ve Şir, 2016: 35). Osmanlı, İran ve Rusya nüfuz mücadelesi sonucunda, 1783'te Gürcü Kralı II. İrakli ile Rusya'nın Kafkas Kolordusu Komutanı General Potyomkin'in imzaladığı Georgiyevsk Antlaşması ile Kartli-Kahetya Krallığı (Doğu Gürcistan) Rusya'nın himayesi altına girmiştir. Bu antlaşma sonucunda Gürcü Krallığı sınırları dâhilinde kalmış Azerbaycan toprakları da (Borçalı, Şemseddil vs.) Rusya'nın denetimine geçmiştir, Rusya, Gürcistan'ı, Osmanlı ve İran saldırılarından korumak konusunda yükümlülük üstlenmiştir. Gürcü Kralı XII. Giorgi İran baskısı karşısında 1799 yılında dönemin Rus Çarı'ndan Bagratlı Hanedanı'nın mevkiini koruması, aristokrasinin ise Çarlık aristokrasisine entegre edilmesi şartıyla Gürcistan'ı, Kartli-Kahetya'yı Çarlığın bir vilayeti yapmasını talep etmiştir (King, 2008: 28'den akt. Aydingül, Asker ve Şir, 2016: 35)

Bölgenin Osmanlı Devleti, İran ve Rusya arasında nüfuz mücadelesine sahne olması üzerine Kartli Çarı II. Irakli, Rusya himayesini tercih ederek siyasi bağımsızlığının tanınması şartıyla Ruslar'la anlaşma imzaladı (1783). Bunun üzerine Rus Çarı I. Pavel, 1800'de Kartli ve Kahet çarlığını feshedip 12 Eylül 1801 tarihli emirle Rusya'nın bir eyaleti ilan ederek Rusya'da uygulanan idare sistemini yerleştirmeye başladı. Bu tarihten itibaren Gürcistan bağımsızlığını kaybederek siyasi ve ekonomik yönden Rusya'nın kolonisi haline geldi. (Karamanlı, 1998: 315)

1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Poti, Ahıska (Ahaltsihe) ve Ahilkelek (Ahalkalaki) ile Samtshe olarak bilinen bölge Osmanlıların denetiminden çıktı ve yeniden Gürcistan'a bağlandı. Çürüksu (Kobuleti) ve Acara ise 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'na değin Osmanlıların elinde kaldı. 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'nı izleyen yıllarda Acara'da Osmanlı yönetimine karşı yeni ayaklanmalar çıktı. 1832'de bastırılan ayaklanmadan sekiz yıl sonra Selim Paşa'nın oğlu Kör Hüseyin Bey Yukarı Acara'da Osmanlılara karşı ayaklandı. Kör Hüseyin Bey, daha önce Mısır'da merkezi yönetime başkaldırmış olan Kavalalı Mehmed Ali Paşa'yla da ilişki kurmuştu. Aynı yıl Trabzon ve Erzurum beylerbeyleri de ayaklandılar ve Kör Hüseyin'i görüşmelerde bulunmak üzere İstanbul'a gönderdiler. Bu gelişmeler sonrasında Acara 1844'te Trabzon beylerbeyliğine bağlandı. Kör Hüseyin Bey'in 1846'da Yukarı Acara'da yeniden ayaklanması da sonuçsuz bir girişim olarak kaldı. Acara bölgesi (Aşağı Acara ve Yukarı Acara kazaları olarak) Aşağı Guria ile birlikte 1851'de, yeni kurulmuş olan Lazistan sancağına bağlandı ve Batum kaymakamının yönetimine verildi (Çiloğlu, 1993: 79).

Kırım Savaşı'nda (1853-56) Acara beyleri Osmanlıların yanında yer aldı. Ama 1855'te Osmanlı yönetiminin Acara'dan yeniden asker istemesi yeni bir ayaklanmaya yol açtı. Bunu 1858, 1859 ve 1875'teki başka ayaklanmalar izledi. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlıların yenilgisiyle son buldu. Osmanlı Devleti 1878'de önce Ayastefanos Antlaşması'nı, sonra bu antlaşmanın bazı hükümlerini yeniden düzenleyen Berlin Antlaşması'nı imzalamak zorunda kaldı. Bunun sonucunda Cürüksu, Batum, Kars, Ardahan, Artvin, Ardanuç, Borçka, Şavşat ile Hopa'nın Kemalpaşa kesimini Osmanlılar Rusya'ya bıraktı. Hristiyan Gürcülerden farklı kültürel özelliklere sahip olan Acaralı Müslüman Gürcülerin çoğu savaştan sonra Rus zulmüne uğrama korkusuyla ülkelerini terk ederek kara ve deniz yoluyla Giresun, Ordu, Samsun, Sinop, İstanbul ve Karadeniz kıyısındaki öbür limanlara geldiler. Bir bölümü bu liman kentlerinin

evresine, öbürleri iç kesimlere giderek Amasya, Adapazarı, Bursa ve Balıkesir'in köylerine yerleştiler. Müslüman Gürcülerin göç ettiği toprakların bir bölümü Sovyetler Birliği-Türkiye'sinin son biçimini almasından sonra Türkiye sınırları içinde kaldı (Çiloğlu, 1993: 79-80). Göçler neticesinde Batum'da Müslümanların nüfusu azalırken Ermeni ve Rusların sayısı artmaya başlamıştır (Sarı, 2014: 29-30). Savaş sonrasında Gürcistan, tamamen Çarlık Rusyası'nın bir parçası olmuş, diğer bir deyişle Gürcülerin yaşadığı topraklar Rus imparatorluğu egemenliği altında birleşmiştir (Aydingül, Asker ve Şir, 2016: 36).

Çarlık Rusya'da uygulanan rejim, sosyalist fikir akımları ve Avrupa Medeniyeti'nin etkisiyle gittikçe güçlenmeye başlayan ihtilal fikri, bütün imparatorluk topraklarını etkilediği gibi Gürcistan'ı da etkilemiştir. İhtilal fikirlerinin belirli bir sistematığe bağlanması için Rus aydınları tarafından kurulan Sosyal Demokrat Partisi, Moskova'dan verdiği direktiflerle, Gürcistan'da Çarlık yönetimine karşı olan Gürcüleri bir araya toplamıştır. 1905-1907 yılları arasında Rusya'da gerçekleşen ihtilal sırasında bu direktiflerle Gürcüler, Güney Kafkasya'da Çarlığa karşı eylemlerde bulunmuşlardır. İhtilal öncesinde ve sonrasında Gürcistan'da Sosyal Demokrat Partisinin Menşevik kolu, Bolşevik koluna nazaran daha popüler ve daha güçlü bir durumdaydı. Gürcü Menşevikler, sahip oldukları gücün de etkisiyle geleceğe dönük düşünerek Gürcistan'a geniş bir özerklik veya bağımsızlık verilerek kendi geleceklerine kendileri karar vermek istemekteydiler. Rusya'da 1905 yılında doruğa ulaşan ihtilalı kendi çıkarları uğruna kullanmak isteyen Gürcüler, 1783 yılında Rusya ile Gürcistan arasında imzalanan Georgiyevsk antlaşmasının uygulanmasını ve Gürcistan'ın iç işlerinde serbest, dış işlerinde ise Çarlığa bağlı olmasını istemekteydiler. Ancak Çarlık yönetimi böyle bir isteği asla kabul etmeyerek, Gürcistan üzerinde Çarlığın tam egemenlik esasına dayanmasını ve Gürcistan'a verilecek olan özerklikle Güney Kafkasya politikalarının tehlikeye girmesini istemiyordu. Georgiyevsk antlaşmasının hayata geçirilmesi ve Gürcistan'da monarşinin kurulması için 1910-1912 yıllarında faaliyete geçen "Gürcü Ulusunun Haklarını Savunma Birliği" mücadele etmekteydi. Bu birliğin Tiflis, Kutaisi ve Avrupa'nın birkaç ülkesinde merkezleri bulunmaktaydı. 1913-1914 yılları arasında birlik tarafından hazırlanan "Gürcü Ulusunun Hakları" adlı bir bildiri uluslararası teşkilatlara gönderildi. Yayımlanan bu bildiride: Georgiyevsk antlaşması çerçevesinde Gürcistan devleti her yönden kalkındırılmalı, hükümete iç politikada serbestlik hakkı

tanınmalı, Gürcü Ortodoks kilisesine eskiden olduğu gibi özerkliği geri verilmeli ve kiliselerdeki ayin ve okullardaki eğitim dilinin Gürcüce olması istenmekteydi. Bu maddelerle beraber askeri meseleler daha fazla önem taşıyarak Gürcülerin askerliklerini milli devletleri için yapmalarını ve Rus askerlerinin Gürcistan'daki sayılarının azaltılarak altı bin ile sınırlandırılmasını içeren maddelerden oluşmaktaydı (Guniava, 2007: 24-26).

1914'te başlayan I. Dünya Savaşı'nda Rusya ve Osmanlı birbirine düşman kamplarda yer almıştır. 1917'de gerçekleşen Bolşevik İhtilalı neticesinde Rusya savaştan çekilmiştir. 1918 Mart'ında akdedilen Brest-Litovsk Antlaşması'na göre kırk yıl önce Berlin Antlaşması'yla Rusya'ya verilen Güney Kafkasya'daki sancak (Elviye-i Selase), Ardahan, Batum ve Kars'ın iade edilmesi karara bağlanmıştır. Aynı yılın Ekim ayında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'na göre Türk ordusunun 1914 sınırlarına, yani, Batum ve Ahıska dahil Güney Kafkasya'dan çekilmesi hususunda anlaşmaya varılmıştır. Kısa bir dönem için Kars'ta kurulan Güney-Batı Kafkasya Hükümeti bahsedilen bölgelerde hak iddia etse de Gürcü kuvvetlerinin Ahıska'yı, İngilizlerin de Kars ve Batum'u ele geçirmesiyle yerel Türk güçlerinin çabası akamete uğramıştır. İngiliz güçlerinin Batum'u terk etmesinden sonra 1920 yılında şehir Gürcülerin eline geçmiştir. Ankara hükümeti oldubittiyi kabul etmemiş, Misak-i Milli sınırları içindeki Batum, Birinci Mecliste beş Vekil ile temsil edilmiştir (Bostan, 1992: 210'dan akt. Aydıngül, Asker ve Şir, 2016: 37). 1921 yılında Ankara hükümeti ile Rusya arasında imzalanan Moskova Antlaşması ve yine aynı yıl Ankara hükümeti ile üç Kafkas cumhuriyeti, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan arasında akdedilen Kars Antlaşması ile buradaki diğer topluluklarla birlikte Müslümanların da dini ve kültürel hakları teminat altına alınmış, Batum'un özel statüsü belirlenmiş (Soysal, 2000: 33, 43), böylece Acara, Sovyetler Birliği içinde fiili olarak dini azınlık temelli, tek özerk cumhuriyet statüsüne sahip olmuştur (Aydıngül vd., 2016: 37).

Gürcistan, Seym'in üyeliğinden çıkarak 26 Mayıs 1918 tarihinde bağımsızlığını ilan etti. 26 Mayıs 1918'de bağımsızlığını ilan eden Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan, Rusya, Osmanlı Devleti ve birçok Avrupa devleti tarafından tanındı. Ancak Azerbaycan ve Ermenistan'ı istila eden Sovyet Rusyası. Şubat 1921'de Gürcistan'ı da işgal ederek burada Sovyet rejimi kurup hâkimiyeti Bolşeviklere verdi. 1921-1922 yıllarında Bolşevikler aydınlara ve öğrencilere karşı baskı uyguladılar. Gürcü menşevikleri 1922-

1924 yılları arasında Bolşevikler'e karşı mücadelede başarılı olamadılar. 1922-1936 yıllarında Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin üyesi olarak Transkafkasya Federal Devleti'nin oluşumunda yer aldı (Karamanlı, 1998: 316). 1918'de bağımsızlığını ilan eden Gürcistan, 1922 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin yönetimine dâhil olmuştur.

2.2.2. SSCB Döneminde Müslüman Gürcüler

Uzun bir dönem Çarlık Rusya'nın egemenliği altında bulunan Gürcistan'ın, bağımsızlığını yeniden kazanabilmek amaçlı başlattığı ulusal harekete, İlia Çavçavadze önderlik etmiştir. 26 Mayıs 1918'de bağımsızlığını ilan eden Gürcistan, Birinci Dünya Savaşı esnasında güçlü olduğuna inandığı Almanya'nın koruması altına girmiş fakat savaş sonunda Almanya ve müttefikleri yenilmesi ile İngilizler Gürcistan'ı işgal etmiştir. Gürcistan, Mayıs 1920'de Moskova yönetimi tarafından tanınmış fakat Bolşevik yönetimindeki Kızıl Ordu, Gürcistan'ı işgal etmiştir ve 1921'de bağımsızlığına son vermiştir. Bunun üzerine Tiflis'te Bolşevik yönetimi kurulmuş ve Gürcistan, Trans Kafkasya Sovyet Federe Cumhuriyeti'ne bağlanmıştır. 1936 Anayasası uyarınca Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuş ve Gürcistan Sovyetler Birliği'nin 15 cumhuriyeti içerisinde yer almıştır (Sekin ve Takin, 2006: 30-32).

1936 yılında kabul edilen yeni Sovyetler Birliği Anayasasına ile Gürcistan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adını almıştır. SSCB'nin çok uluslu olma özelliği, onu federal birimlere ağırlık vermek zorunda bırakmıştır. On beş tane Birlik Cumhuriyeti'nden oluşan Sovyetler Birliğinde alt düzeyde de cumhuriyetlerin içinde var olan etnik gruplar üç değişik şekilde örgütlenmiştir. Bunlar; özerk cumhuriyet, özerk bölge (oblast), veya özerk ya da ulusal okrug (daire)'dur. Gürcistan'da bunların ikisi yani Abhazya ve Acaristan Özerk Cumhuriyetleri ile Osetya Özerk Bölgesi oluşturulmuştur. Sovyetler Birliğinin yetmiş yıllık hayatı boyunca dört anayasaya kabul edilmiş ve bu anayasalar birlik cumhuriyetlerinde de yürürlüğe girmiştir (Aslanov, 1998: 115).

5 Mart 1953 yılında Stalin öldüğünde 1953-1956 yılları arasında Gürcistan Komünist partisi kadrolarında değişiklik oldu. 1956 yılında Sovyet basınında Stalin ve Beria'ya ve dolayısıyla Gürcü halkına karşı bir kampanya başlatıldı. Sovyetler Birliğinde yaşayan Rus, Ukraynalı ve tüm diğer halklar bu kampanya ile Gürcülere

karşı kışkırtılıyordu. Yapılan bu kampanya neticesinde Gürcü gençleri arasında eylemlerin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Böylece inisiyatif Kızıl Ordu Generallerinin eline geçmiştir (İbereli, 2014: 462-465).

Sovyet rejiminin artık çürümekte olduğu, 1980 yılların başlarında, Sovyet kamuoyunda herkes tarafından biliniyordu. Gürcistan'ın siyaset arenasında, 1988 başlarından itibaren değişimler gözleniyordu. Bağımsızlık yanlısı gruplar, Gürcü kamuoyunun ilgisini çekmeye başladılar. Gürcü aydınları, Sakhalkho/Halk Cephesini oluşturdu (İbereli, 2014: 478). Bağımsızlık yanlıları 1988 yılının Kasım ayında Tiflis'teki Sovyet hükümeti binası önünde büyük bir miting ve açlık grevi başlattılar. Yine 1989 yılında Tiflis'te hükümet binasının önünde, Gürcistan'ın bağımsızlığı yönünde miting ve açlık grevleri başladı. Sovyetler Birliğinden ayrılan cumhuriyetler için Gorbaçov, "Bağımsız Devletler Topluluğu" adı altında bir birlik kurmak istiyordu. 9 Nisan 1991 yılında birlikten yana olup olmadıkları yönünde bir referandum yapıldı. Bu referandum sonucunda Gürcistan halkının % 98,9'unun bağımsızlık istediği anlaşıldı. Bu referandumdan sonra Gürcistan Parlamentosu, Sovyetler Birliğinden ayrılıp bağımsızlık kararı aldı (İbereli, 2014: 487-488). Yani 1991 yılında Gürcistan bağımsızlığını tekrardan kazanmıştır.

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması, bağımsızlığını kazanan cumhuriyetlerin çoğunda giderek büyüyecek olan bir ekonomik ve siyasi krize neden olurken aynı zamanda da derin bir kimlik krizine neden olmuştur. Şüphesiz bu durum yetmiş yıldan fazla iktidarda kalmış Totaliter bir rejimin sona ermesinin doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, bağımsızlık, eski Sovyet cumhuriyetlerinin tamamında hızlı ve sancılı bir toplumsal değişmeyi beraberinde getirmiş, ulus-devlet inşası, liberal demokrasi, insan hakları en çok konuşulan, tartışılan konular haline gelmiştir (Aydınül, Asker ve Şir, 2016: 1) Etnik, dinsel, kültürel ve daha birçok alanda baskı ve yasaklarla geçen uzun bir dönemin sonunda bağımsızlığını tekrardan kazanan Gürcistan, sosyo-ekonomik bir dönüşümü de beraberinde getirmiştir.

2.2.3. SSCB Sonrası Dönemde Müslüman Gürcüler

Sovyetler Birliğinin dağılma sürecinde 1990'lara gelindiğinde Moskova'nın, birliği oluşturan cumhuriyetler üzerindeki etkinliği giderek yok olmaya başlamıştı. Sovyetlerin yeniden yapılanma ve açıklık politikaları da bu dağılma sürecine bir çözüm

getiremeyince, Sovyetlere bağı Doğu Avrupa, Orta Asya ve Kafkas devletleri teker teker bağımsızlığını ilan ettiler. Bu ülkelerden biri olan Gürcistan da 9 Nisan 1991 yılında bağımsızlığını ilan etti (Yalçınkaya, 2006: 35). SSCB'nin dağılmasından sonra 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlığını ilan ettikten sonra önemli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Güney Kafkasya sosyal, dini ve kültürel açıdan çeşitliliğe sahip olan bir bölgedir. Bu bağlamda bağımsızlıktan sonra Gürcistan'ın gündemini meşgul eden en önemli konu bu çeşitlilik çerçevesinde ülke bütünlüğünü sağlamak olacaktır.

Gürcistan'ın bağımsızlık sonrası Batı'yla bütünleşme politikasının önemli haklarından biri de azınlık hakları konusunda atılmış olduğu adımlardır. Gürcistan'ın ulus inşa sürecinde izlemiş olduğu etno merkezci tutum demokratikleşme süreci ile bir arada yürütülmüştür. Gürcistan, totaliter Sovyet rejiminden liberal demokrasiye geçiş yaparken, üçüncü bölümde kapsamlı bir şekilde incelendiği gibi, Gürcü kimliğinin etno-milliyetçi niteliği nedeniyle Smooha'nın ara bir demokrasi modeli olarak nitelendirdiği 'etnik demokrasi' modeliyle uyum göstermektedir. Gürcü ulusal kimliğinin dil, etnisite ve din unsurları üzerine bina edilmesi ve Gürcü Ortodoks Kilisesinin Gürcü tarihi, toplumu ve siyasi hayatında etkin bir unsur olması, Gürcistan'da Gürcü milli kimliği Gürcistan vatandaşlığı olmak üzere iki katmanlı bir yapı yaratmıştır. Her Gürcü, Gürcistan vatandaşı olurken, her Gürcistan vatandaşı Gürcü ulusunun bir bireyi olamamakta, Gürcistan'da yaşayan azınlık grupları da toplumsal hiyerarşinin en alt basamaklarında yer almaktadırlar. Gürcistan'daki etnik demokrasi gereği, hakim unsur olan titüler grup (Gürcü Hristiyan Ortodokslar), devletin asli unsuru konumunda bulunmaktadır (Aydınül, Asker ve Şir, 2016: 83).

Sonuç olarak Gürcistan'da din, modernleşmeye koşut olarak ortaya çıkmış ulus-devletin kaçınılmaz bir şekilde ihtiyaç duyduğu ulusal kimliğin de önemli bir unsuru olmuş, dolayısıyla da siyasi bir boyuta sahip olmuştur. Bu anlamda kilisenin siyasi bir aktör olduğunu da söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kurgulanmamış olduğunu açıklamaktadır. Tüm bu bilgiler ışığında Gürcistan'da dinin sadece millileştirilmediği aynı zamanda etnikleştirildiğinin belirtilmesi gerekmektedir (Aydınül, Asker ve Şir, 2016: 8).

Bağımsızlığını tekrardan kazanan Gürcistan, Güney Kafkasya'nın özel durumundan dolayı toprak bütünlüğünü sağlamak, önemli gündem maddelerini oluşturmuştur. Toprak bütünlüğünü sağlamak noktasında batıyla bütünleşme önemli bir çıkış noktası haline gelmiş ve azınlık hakları da gündeme gelmiştir. Etnik, dini, sosyal ve kültürel çeşitliliğin mevcut olduğu bir ortamda ulusal kimliklerini inşa etmeye çalışan Gürcistan, etno-merkezci bir tutum sergilemiştir. Bunun dışında Gürcistan'da hakim olan unsurun Gürcü Ortodoks Hristiyanların olması ve Gürcü Ortodoks Kilisesinin devletle yapmış olduğu anlaşma neticesinde diğer dini azınlıklara yönelik ayrımcı tutumlara neden olmuştur. Çalışmamızın esas öznesi olan Müslüman Gürcüler de bu dini azınlıklar içerisinde yer almaktadır.

2.3. TÜRKİYE VE GÜRCİSTAN'DA MÜSLÜMAN GÜRCÜLER

Kafkasya, özel konumundan ve tarihsel-siyasal gelişmelerle bağlantılı olarak sürekli göç veren ve göç güzergâhı olma özelliği olan bir bölgedir. Türkiye'de Kafkasya'dan göç alan bir ülke konumundadır. Özellikle Artvin ve Batum'un uzun yıllar Osmanlı hâkimiyetinde kalması neticesinde bu bölgelerde Müslüman Gürcüler çoğunlukla yaşamaktadır.

Fransa, Amerika Birleşik Devletleri, İran, İsrail, Azerbaycan, Rusya Federasyonu, Avusturya, İsveç gibi ülkelerde çok sayıda Gürcü bulunmaktadır. Ama Gürcistan dışındaki Gürcülerin çoğunluğu Türkiye'de yaşamaktadır. Bunlar, Sovyet-Türkiye sınırının çizilmesinden sonra Artvin ve yöresinde Türkiye tarafında kalanlarla 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Acara yöresinden göç ederek çoğunluğu Ordu, Samsun, Sinop, Tokat, Amasya, Bursa, İstanbul yörelerine yerleşen Müslüman Gürcülerdir (Çiloğlu, 1993: 95).

Mangararella 1979'da Türkiye'deki Gürcülerin sayısını 60 bin, Barret 1992'de 60 bin olarak tahmin etmiştir (Andrews, 1992: 246'dan akt. Burhan ve Yüksel-Çak, 2012: 58). 1965 nüfus sayımına göre ana dilini Gürcüce olarak belirtenlerin sayısı 34.330'dur. İkinci dilini Gürcüce olarak ifade edenlerin sayısı 48.976'dır (Burhan ve Yüksel-Çak, 2012: 59). Türkiye'deki Gürcüler için çeşitli tahmini sayılar verilmektedir. Ama bunların çoğunun abartılı sayılar olduğu söylenebilir. Gürcistan'daki Gürcü nüfusu bile 4 milyonun altındayken Türkiye'de 3-5 milyon Gürcü'nün bulunduğundan söz etmek

gerçekçi olmaktan uzaktır. Türkiye'deki Gürcü nüfusunun 1-1,5 milyon dolayında olduğu tahmini gerçeğe daha yakın bir sayı olarak görülebilir (Çiloğlu, 1993: 9).

1965 genel nüfus sayımı sonuçlarındaki Gürcü nüfusu gerçek sayıyı yansıtmıyorsa da illere dağılımının genel olarak doğru olduğu kabul edilmektedir. Anadilinin Gürcüce olduğunu belirten nüfus üzerinde yapılacak istatistiki sonuçlara göre Türkiye Gürcülerinin yüzde 48.9'u kadın, yüzde 51.1'i erkeklerden oluşmaktadır. Gürcülerin yüzde 22.4'ü Artvin'de, yüzde 14.0'ü Ordu'da, yüzde 13.2'si Sakarya'da, yüzde 8.5'i Bursa'da, yüzde 5.9'u Giresun'da, yüzde 4.5'i Bolu'da, yüzde 4.0'ü Amasya'da, yüzde 3.7'si Balıkesir'de, yüzde 3.3'ü Sinop'ta, yüzde 2.4'ü İstanbul'da, yüzde 1.2'si Tokatta yaşamaktadır. 1965 sayımına göre Gürcülerin yüzde 97,5'i 10.000'den az nüfuslu yerlerde bulunuyordu. İzleyen yıllarda, büyük kentlere hızlı göçlerin de bir sonucu olarak günümüzde bu oranlar belli ölçüde değiştiği tahmin edilebilir (Çiloğlu, 1993: 96-97). Çiloğlu (1993), Gürcülerin Türkiye'de yaşadıkları yerleri aşağıda gösterilen tabloda vermiştir:

Tablo 2. Gürcülerin Türkiye'de İllere Göre Dağılımı

İl	İlçe	Köy
Amasya	Amasya Merkez	6 Köy
Amasya	Taşova Merkez	3 Köy
Artvin	Artvin Merkez	1 Köy
Artvin	Borçka Merkez	13 Köy
Artvin	Camili (Maçahel) Merkez	5 Köy
Artvin	Göktaş (Murgul) Merkez	9 Köy
Artvin	Muratlı Merkez	3 Köy
Artvin	Şavşat Merkez	6 Köy
Artvin	Meydancık Merkez	14 Köy
Artvin	Yusufeli Merkez	6 Köy
Balıkesir	Balıkesir Merkez	2 Köy
Balıkesir	Gönen Merkez	7 Köy
Balıkesir	Manyas Merkez	6 Köy
Balıkesir	Susurluk Merkez	2 Köy
Düzce	Düzce Merkez	7 Köy
Bursa	Bursa Merkez	3 Köy
Bursa	Gemlik Merkez	8 Köy
Bursa	İnegöl Merkez	34 Köy
Bursa	İznik Merkez	3 Köy
Bursa	Orhangazi Merkez	2 Köy
Bolu	Bolu Merkez	-
Çanakkale	Çanakkale Merkez	4 Köy
Giresun	Giresun Merkez	6 Köy
İstanbul	İstanbul Merkez	5 Köy
İstanbul	Şile Merkez	8 Köy
Kocaeli	Kocaeli Merkez	8 Köy
Kocaeli	Gölcük Merkez	5 Köy

Kocaeli	Kandıra Merkez	2 Köy
Kocaeli	Karamürsel Merkez	3 Köy
Ordu	Ordu Merkez	10 Köy
Ordu	Fatsa Merkez	5 Köy
Ordu	Ünye Merkez	6 Köy
Ordu	Çaybaşı Merkez	8 Köy
Ordu	Gölköy Merkez	8 Köy
Ordu	Yenikent Merkez	6 Köy
Rize	Rize Merkez	2 Köy
Sakarya	Sakarya Merkez	1 Köy
Sakarya	Akyazı Merkez	7 Köy
Sakarya	Geyve Merkez	6 Köy
Sakarya	Karasu Merkez	3 Köy
Sakarya	Sapanca Merkez	7 Köy
Samsun	Samsun Merkez	-
Samsun	Çarşamba Merkez	7 Köy
Samsun	Havza Merkez	2 Köy
Samsun	Ladik Merkez	3 Köy
Samsun	Terme Merkez	7 Köy
Sinop	Sinop Merkez	6 Köy
Sinop	Erfelek Merkez	5 Köy
Tokat	Tokat Merkez	2 Köy
Tokat	Niksar Merkez	7 Köy
Tokat	Turhal Merkez	1 Köy
Tokat	Reşadiye Merkez	2 Köy
Yalova	Yalova Merkez	3 Köy

Kaynak: Çiloğlu, 1993.

Çiloğlu'nun vermiş olduğu tabloya göre, Gürcüler, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde yaşamaktadırlar. Çalışmamızı da ilgilendiren kısım olan Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler daha çok, Artvin merkez, Borçka, Murgul, Şavşat, Yusufeli ilçeleri ile bu ilçelere bağlı çeşitli köylerde yaşamaktadırlar.

Türkiye'de yaşayan Gürcüler genellikle Sünni Müslümandır. Çok az bir bölümü de Ortodoks Hristiyan'dır (Burhan ve Çak, 1993: 59). Türkiye Gürcülerinin hepsi kendilerini Acaralı saymazlar. Örneğin, İmerhev (Meydancık) Gürcüleri Kaheti bölgesinden olduklarını ve farklı bir diyalekt konuştuklarını söylerler. Kendilerini Çürüksulu (Kobulete), Maçahelli (Maçahleli) gibi daha dar bölge ya da yerlerle adlandıranlar da vardır (Çiloğlu, 1993: 13).

Türkiye Gürcüleri arasında, “Çveneburi” sözcüğü “Kartveli” (Gürcü) ve “Kartuli” (Gürcüce) sözcüklerinin yerini almıştır. Bu belki de, Osmanlı yönetimi altındaki topraklarda yaşayan ve Müslümanlaş(tırıl)an Gürcülerin, tarihsel kopuşunu da anlatmaktadır. Gürcistan'ın güneybatı kesiminin 16. yüzyılda Osmanlı yönetimine girmesinden sonra, burada yaşayan Gürcülerin Müslümanlaşma sürecinde ve sonrasında

Hristiyan Gürcülerden kültür ve yaşam biçimi açısından belli ölçüde farklılaştıkları söylenebilir. Bu farklılaşma ve öte yandan Gürcülerin kendilerini her iki toplumdan ayıran bir sözcükle adlandırma ihtiyacını doğurmuş olabilir (Çiloğlu, 1993: 13) Türkiye’de yaşayan Müslüman Gürcülere “Çveneburi” denilmektedir. Çveneburi dergisi ise ilk 1977’de yayımlandıktan sonra ara vermiş, 1993 yılında tekrardan yayımlanmaya başlamıştır. Türkiye’de yaşayan Müslüman Gürcülerin yayımladığı bir diğer dergi olan “Pirosmani” ise, 2007’den beri yayımlanmaktadır. Bunun dışında Gürcü Kültür Merkezi, Gürcistan Dostluk Derneği ve Gürcü Kültür Ev’leri de mevcuttur. Müslüman Gürcülerin Türkiye’nin yanı sıra Gürcistan’daki durumlarını ise aşağıda yer almaktadır.

Batum’unda içinde bulunduğu Acara, Osmanlı İmparatorluğu’nun Kafkasya’ya egemen olduğu 16. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine girmiş ve nüfusunun büyük bir kısmı İslamiyet’i seçmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında yenilgiye uğrayan Osmanlı İmparatorluğu, Berlin Konferansında bölgenin hâkimiyetini kaybetmiş ve Acara Gürcistan’a bırakılmıştır. Bolşevik Devrimi sonrasında, dönemin Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve SSCB arasında imzalanan 13 Ekim 1921 tarihli Kars Antlaşması ile Türkiye Acaristan’ı, kültürel ve dini haklarının sağlanması ve bölgeye özerklik tanınması koşulu ile Gürcistan’a ve dolayısıyla SSCB’ye bırakmıştır. SSCB’nin dağılışının ardından Acaristan, Gürcistan’a bağlı bir özerk cumhuriyet olarak varlığını devam ettirmiştir (Ağacan, 2004: 66).

Acaralılar, etnik olarak Gürcü olmakla birlikte Sünni Müslümanlardır. Tarihsel olarak Rus İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu arasında adeta bir sınır olmuştur. Bölgede iki İmparatorluk da siyasi ve kültürel olarak etkin olmuşsa da, Osmanlı İmparatorluğu’nun etkisinin daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Acaralıların Osmanlı İmparatorluğu’na bağlılıkları 1878 yılında bölgenin Rus İmparatorluğu’nun sınırlarına dâhil olmasının ardından da devam etmiştir (Aydıngün vd., 2013: 824).

Gürcü nüfusunun % 9,9’u Müslüman (veya 463,062) oluşturuyor. Diğer kaynaklara göre Müslümanlar Gürcistan’ın nüfusunun % 10-13’ünü oluşturuyor. Gürcistan’da iki büyük Müslüman grup var. Etnik Gürcü Müslümanlar Sünni Hanefi’dir ve Türkiye’ye komşu olan Gürcistan Acara Özerk Cumhuriyeti’nde yoğunlaşmıştır. Acara, Sovyet dönemi boyunca sürdürülen din karşıtı politikalara rağmen Müslümanların çoğunluk olduğu bir bölge olarak kalmıştır. Batum Metropoliti

Dimitri'nin ifadesine göre, 1986'da Acara'nın nüfusunun % 75'i Müslümandır. Fakat Sovyetler Birliği'nin dağılmasından günümüze kadar geçen sürede Acara'daki Müslümanlar çoğunluk statüsünü kaybetmiştir. 2002 nüfus sayımına göre bölgede yaşayan halkın % 30.6'si (115.261) Müslümandır. 2014 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre Acara'daki toplam Müslüman nüfus 132.852 (% 39.78) olarak belirtilmektedir (Aydınöl vd., 2016: 160).

Çalışmanın esas konusunu oluşturan Artvin ve Batum, iki farklı ulus devlet olan Türkiye ve Gürcistan'da Müslüman Gürcülerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerdir. Gürcü kimliğinin Müslüman İmparatorluklarla karşılaşma ve onların egemenliği altında yaşama neticesinde söz konusu olan etkileşim sonucunda geliştiğini, şekillendiğini ve güçlendiğini kolaylıkla söyleyebiliriz. Bu bağlamda, çalışmada, Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin kimliklerini nasıl inşa ettikleri, yaşam pratiklerindeki farklılıkları, benzerlikleri, kendilerini nasıl tanımladıklarını onların gözünden bakarak anlamak mümkündür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALAN ARAŞTIRMASI VERİLERİNİN ANALİZİ VE SENTEZİ

Çalışmanın bu bölümünde, Artvin’de 24 ve Batum’da 20 kişi olmak üzere, toplamda 44 kişiyle nitel araştırma yöntemi kapsamında derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Bu bağlamda, alan araştırmasından elde edilen veriler *analiz* ve *sentez* şeklinde iki kısımda ele alınmıştır. Verilerin analizi yapılırken önce Artvin’de yapılan görüşmelerden elde edilen verilere yer verilmiş ve daha sonra bu veriler yorumlanmıştır. Artvin’den elde edilen verilerin yorumlanmasından sonra Batum’da yapılan görüşmelerden elde edilen verilere yer verilip, bu verilerin yorumlanması yapılmıştır. Hem Artvin’den hem de Batum’dan elde edilen veriler kendi içinde yorumlandıktan sonra, bu verilerden elde edilen sonuçların, çalışmanın da temel amacına ve sorunsalına uygun olarak karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Verilerin sentezi kısmında ise, çalışmanın kuramsal yaklaşımını oluşturan İnşacılık Kuramı aracılığıyla görüşmelerden elde edilen verilerin sentezi yapılmıştır.

3.1. GÖRÜŞÜLEN KİŞİLERİN DEMOGRAFİK PROFİLİ

Alan araştırması kapsamında araştırmaya katılan 44 kişinin demografik veriler ışığında tanınması gerekmektedir. Araştırmaya katılan kişilerin kimler olduğu, yaşları, cinsiyeti, eğitim ve medeni durumları, yaşadıkları yerlerin neresi olduğuna dair açıklamalar, verilerin analizinde büyük bir öneme sahiptir. Ayrıca görüşmecilere ait kodlamalara da yer verilmiştir (Bkz. Tablo-3).

Tablo 3. Görüşülen Kişilere İlişkin Tanıtıcı Bilgiler ve Kodlamalar

Görüşülen Kişilere İlişkin Tanıtıcı Bilgiler ve Kodlamalar								
Görüşülen Kişiler	Kodlar	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Çocuk Sayısı	Yaşadığı Yer İl-İlçe-Köy	Çalıştığı İş Sektörü
1	A1	39	Kadın	Evli	Ortaokul	3	Artvin-Borçka	Ev Hanımı
2	A2	41	Kadın	Evli	Ön lisans	4	Artvin-Borçka	Hemşire
3	A3	43	Kadın	Evli	Lise	2	Artvin-Borçka	İşletme Sahibi
4	A4	56	Kadın	Dul	Ön lisans	2	Artvin-Borçka	Emekli
5	A5	33	Kadın	Evli	Lise	1	Artvin-Borçka	Kuafor

6	A6	28	Erkek	Bekar	Lisans	-	Artvin-Borçka	Doktor
7	A7	43	Kadın	Evli	Önlisans	2	Artvin-Borçka	Belediye-Gassal
8	A8	76	Erkek	Bekar	İlkokul	-	Artvin-Borçka –Macahel-Düzenli Köyü	Çiftçi
9	A9	40	Kadın	Evli	İlkokul	1	Artvin-Borçka –Macahel-Düzenli Köyü	Çiftçi
10	A10	55	Erkek	Evli	Lise	3	Artvin-Borçka	Memur
11	A11	79	Erkek	Evli	Lisans	4	Artvin-Borçka –Muratlı	Emekli
12	A12	59	Erkek	Evli	Lise	2	Artvin-Borçka –Muratlı	Emekli
13	A13	47	Kadın	Evli	İlkokul	4	Artvin-Borçka –Macahal-Maral	Çiftçi
14	A14	67	Erkek	Evli	İlkokul	4	Artvin-Borçka –Macahal-Maral	İşletme Sahibi
15	A15	36	Kadın	Evli	Önlisans	2	Artvin-Borçka	Hemşire
16	A16	41	Erkek	Evli	Lise	2	Artvin-Borçka	Taksi Şoförü
17	A17	32	Kadın	Bekar	Lisans	-	Artvin-Borçka	Muhasebe Uzmanı
18	A18	38	Erkek	Evli	Lisans	3	Artvin-Borçka	Müteahhit
19	A19	43	Erkek	Evli	Lise	3	Artvin-Borçka	Şantiye İşçisi
20	A20	35	Kadın	Evli	Ortaokul	3	Artvin-Borçka	Esnaf
21	A21	52	Erkek	Evli	Lise	4	Artvin-Borçka	Din Görevlisi
22	A22	47	Erkek	Evli	Lisans	-	Artvin-Borçka –Muratlı	Din Görevlisi
23	A23	67	Erkek	Evli	İlkokul	3	Artvin-Borçka –Macahel-Camili	Çiftçi
24	A24	57	Kadın	Evli	İlkokul	3	Artvin-Borçka –Macahel-Camili	Ev Hanımı
25	B1	34	Erkek	Evli	Lise	1	Batum-Hulo	Kur'an Kursu Görevlisi
26	B2	63	Kadın	Evli	İlkokul	4	Batum	Kemalpaşa'da Pazarcılık
27	B3	30	Erkek	Evli	Lise	1	Batum-Hulo	İnşaat İşçisi
28	B4	43	Erkek	Evli	Lise	2	Batum-Hulo	Marangoz
29	B5	36	Erkek	Evli	Lise	3	Batum-Hulo	Din Görevlisi
30	B6	48	Erkek	Evli	Lisans	2	Batum-Hulo	Müftü
31	B7	31	Erkek	Evli	Lisans	1	Batum-Hulo	İnşaat İşçisi
32	B8	46	Erkek	Evli	Lisans	3	Batum	Pedagog
33	B9	51	Erkek	Evli	Lisans	3	Batum	Tur Rehberi

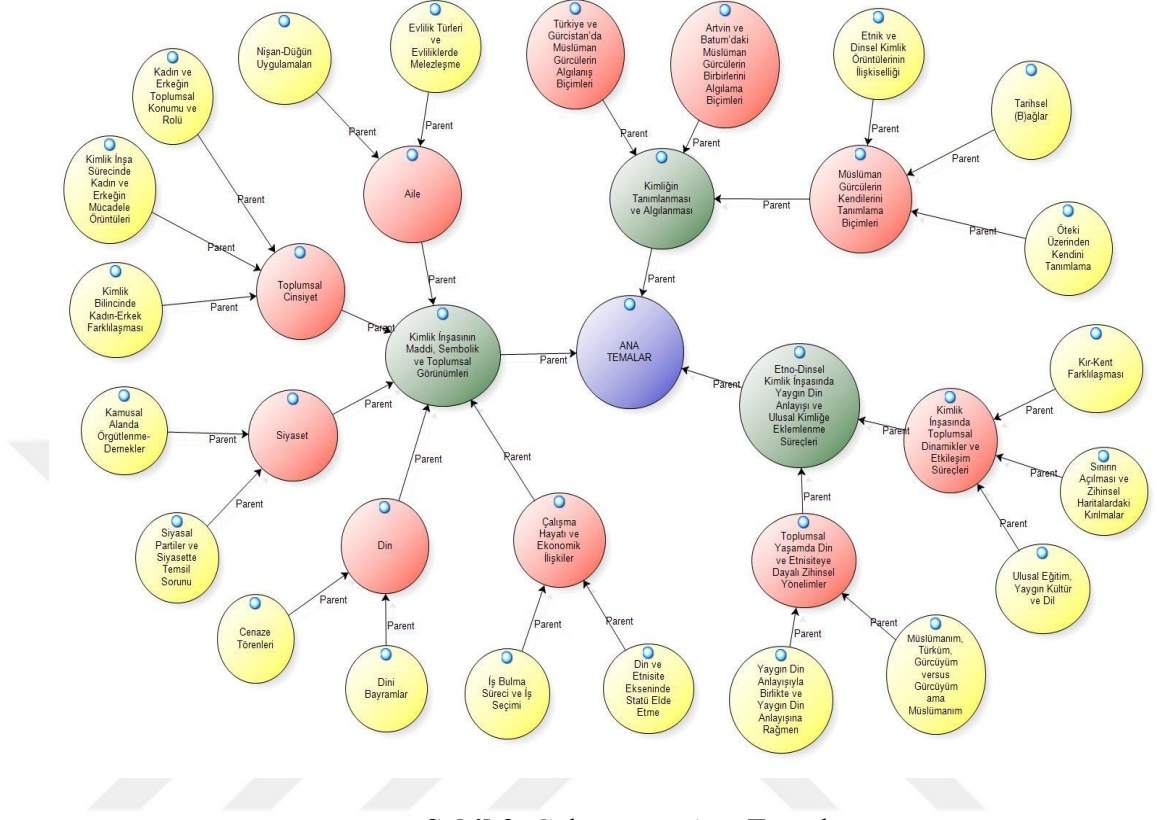
34	B10	30	Kadın	Evli	İlkokul	2	Batum	Ev Hanımı
35	B11	30	Kadın	Bekar	Lisans	-	Batum-Hulo	Kemalpaşa'da Tezgahtar
36	B12	60	Erkek	Evli	Lise	3	Batum	Din görevlisi
37	B13	47	Erkek	Evli	İlkokul	2	Batum	Ticaret
38	B14	61	Kadın	Evli	İlkokul	3	Batum	Kemalpaşa'da Pazarcılık
39	B15	49	Erkek	Evli	Lisans	3	Batum	Kemalpaşa'da Pazarcılık
40	B16	30	Kadın	Evli	Lise	-	Batum	Ev Hanımı
41	B17	35	Erkek	Evli	Lisans	3	Batum	Din Görevlisi
42	B18	47	Erkek	Evli	Lisans	3	Batum	Tercüman
43	B19	36	Erkek	Evli	Lisans	3	Batum	Ticaret
44	B20	37	Erkek	Evli	Lisansüstü	1	Batum	Yurt Müdürü

Tablo-3'te, görüşülen kişilerin yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, eğitim durumu, yaşadığı yer, mesleği ve görüşmecilere ait kodlamalara yer verilmiştir. Görüşülen kişilere ait kodlamalar yapılırken, sırasıyla yaşanan yer, kaçınıcı görüşülen kişi olduğu, cinsiyet, meslek ve yaş değişkenleri dikkate alınmıştır. Örneğin "A1, Erkek, Çiftçi, 76" kodlamasında, A harfi görüşülen kişinin yaşadığı yer olan Artvin'in ilk harfini; 1 sayısı, görüşülen kişinin kaçınıcı olduğunu; erkek, görüşülen kişinin cinsiyetini; çiftçi, görüşülen kişinin mesleğini ve 76 sayısı, görüşülen kişinin yaşını göstermektedir. Benzer şekilde, B1 ile başlayan bir örnek kodlamada, B harfi görüşülen kişinin yaşadığı yer olan Batum'a işaret etmekte olup, diğer kodlar, görüşülen kişilerin kaçınıcı görüşülen kişi olduğunu, cinsiyetini, mesleğini ve yaşını göstermektedir.

3.2. GÖRÜŞÜLEN KİŞİLERE AİT ANA TEMALAR

Araştırmada kavramsal-kuramsal çerçeve ve görüşmelerden elde edilen veriler ışığında ana temalar oluşturulmuştur. Alan araştırmasından elde edilen veriler, belirlenen ana temalar çerçevesinde analiz edilmiştir. Nvivo 10 programı yardımıyla ana temalar ve ana temalar içerisinde bulunan alt temalar, görüşmelerden elde edilen veriler

çerçevesinde en sık kullanılan kelimeler ve ilişkili tablolara yer verilmiştir (Bkz. Şekil 2).

Şekil 2. Çalışmanın Ana Temaları

Görüşmelerde elde edilen veriler ışığında belirlenen ana ve alt temalar Şekil 2’de gösterildiği gibidir. Çalışmanın üç ana teması mevcuttur. Söz konusu temalar; Kimliğin Tanımlanması ve Algılanması, Kimlik İnşasında Yaygın Din Anlayışı ve Ulusal Kimlik Karşısında Konumlanma Biçimleri ve Kimlik İnşa Pratiklerinin Karşılaştırma Alanları’dır. Mevcut ana ve alt temalar çerçevesinde görüşmeden elde edilen veriler yorumlanmıştır.

3.3. KİMLİĞİN TANIMLANMASI VE ALGILANMASI

Kimlik bireyin kendini tanımlamasının ve konumlanmasının ifadesidir. Bireyin kim olduğuna ve nerede durduğuna ilişkin verdiği bir cevaptır. Varlığın ve aidiyetin tanımıdır. Bireyin hem toplumsal hem de psikolojik anlamda ne ve nerede olduğunu açıklamasıdır. Bu demek oluyor ki, kimlik öncelikle mikro düzeyde birey tarafından oluşturulan bir tanımdır Bireyin duyuş ve düşünüşüyle ilişkilidir. Ancak bu durum, toplumsal/kolektif kimlik tanımlamaları yapılamayacağı anlama gelmez. Bireyin

kendini tanımlaması nasıl bireysel bir kimlik üretiyorsa, değişik grupların kendilerini tanımlamaları da kolektif kimlikleri oluşturur (Dağı, 2002: 4-6). Hem bireylerin hem de grupların kendilerini tanımlamalarında öteki oldukça önemlidir. Çünkü kim olduğu ve nerede durulduğu konusunda verilen her cevap, kuşkusuz kim olunmadığı ve nerede durulmadığı ile de bağlantılıdır. Dolayısıyla kimlik, Richard Jenkins'in de ifade ettiği gibi bireylerin ya da grupların sosyal ilişkilerinde diğer birey ve gruplardan farklılaşma yollarıyla bağlantılıdır (Yapıcı, 2009: 40-41). Dolayısıyla kimlik, kişinin kendi grubunun özelliklerine, inançlarına, mekâna ve mekânda etkileşime geçtiği kişi ya da gruplara, tarihsel bağlara göre yapmış olduğu tanımlamadır. Bu anlamda kimlik tanımlamalarında hem grup içi hem de grup dışı yani öteki, önemini korumaktadır.

Kimliğin Tanımlanması ve Algılanması ana teması kendi içinde üç alt temadan oluşmaktadır: Müslüman Gürcülerin Kendilerini Tanımlama Biçimleri, Türkiye ve Gürcistan'da Müslüman Gürcülerin Algılanış Biçimleri, Artvin ve Batum'daki Müslüman Gürcülerin Birbirlerini Algılama Biçimleri.

3.3.1. Müslüman Gürcülerin Kendilerini Tanımlama Biçimleri

Bir ülke içerisinde ve o ülkenin hükmettiği coğrafyada hâkim kültürün dilinden, dininden, örf, adet, gelenek ve göreneklerinde farklılık taşıyan öğeleri içinde barındıran gruplar, o ülkedeki etnik grupları oluştururlar (Sertel, 2005: 151). Gelişen yeni şartlar altında, karma etnik yapıların oluşması ve diğer grupların varlığı, kimlik kavramına yüklenen anlamı oldukça değiştirmiştir. Birçok insan iki veya daha fazla etno-kültürel grupla ilgili karmaşık kimliklerle temas halindedir. Kültür, dil, inanç ve sosyo-ekonomik kimlikler bunlar üzerinde belirleyicidir (Karabağ, 2014b: 47).

Verilerin değerlendirilmesi bölümünün ilk ana başlığı olan Müslüman Gürcülerin Kendilerini Tanımlama Biçimi; Etnik ve Dinsel Kimlik Örüntülerinin İlişkiseliliği, Öteki Üzerinden Kendini Tanımlama, Tarihsel (B)ağlar olarak analiz edilerek, Müslüman Gürcülerin kimlik tanımlamalarında etkili olan etmenlere yer verilmiştir. Başka bir deyişle, Müslüman Gürcülerin kimliklerini şekillendiren temalar konu edilmiştir. Bu anlamda Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler kendilerini tanımlarken, etnik ve dinsel temeller üzerinden tanımlama yapmaktadırlar. Bunun yanı sıra kimlik söz konusu olduğunda, tarihte rol oynayan ilişki ağları ve tarihsel bağlar kimliklerinin

şekillenmesinde etkilidir. Ayrıca, söz konusu kimliklerin öteki üzerinden kendilerini konumlandırmaları ve kimlik tanımlamaları da bulunmaktadır.

Etnisite konusu, bir kimsenin kim olduğuyla ilgilidir. Etnisite sadece bir kimseye varoluşu hakkında değil o kimsenin ait olduğu (gerçek ya da hayali) kolektiviteler hakkında da bir anlam yükler. Yani, genelinde insanlar kendilerini aynı ya da benzer bir kimlik taşıyan diğerlerini de kapsayan etnik gruplara ait görür. Dolayısıyla, kimlikler kolektif bağların merkezinde yer alır (Ritzer, 2011: 458). Etniklik kültürel pratiklere ve belli bir toplumun insanlarını diğerlerinden ayırt eden görünümlere atıfta bulunur. Etnik grubun üyeleri kendilerini toplumda diğer gruplardan kültürel açıdan farklı görür, karşılığında da diğer gruplar tarafından farklı görülürler. Farklı özellikler bir etnik grubu diğer gruplardan ayırt etmeye yardımcı olabilir, ancak bunlar arasında en bilinenleri dil, tarih ya da (gerçek ya da hayali) atalar, din, giyinme ya da süslenme tarzlarıdır (Giddens, 2008: 535). Grupların kimlikleri söz konusu edildiğinde etnik ve dinsel olarak şekillenmektedir ve söz konusu olan grup, buna göre özelliklere bürünmektedir. Grup üyeleri ise, kim olduklarını ifade ederken grup kimliğini ve özelliklerini dikkate alarak belirli tanımlamalarda bulunmaktadır. Bu anlamda Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, etnik ve dinsel kimlik örüntülerine göre kendi kimliklerini şu şekilde ifade etmektedirler:

“Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyım, ama Gürcü kökenliyim, Gürcüyüm. Gürcü kültürünü de elimden geldiği kadar yaşamaya ve çocuklarıma da yaşatmaya çalışıyorum” (A21, 52, Erkek, Lise, Din Görevlisi).

“Etnik kimlik derken önce şöyle söyleyeyim, etnik kimlik demek kökenime göre Gürcü oluşumdur. Gürcü dili kapı açılıncaya kadar önemsizdi. Mesela ablamla yan yana yürüyoruz, üçüncü bir kişi yanımdan geçince bir şey söylemek istiyorsam Gürcüce söylüyorum. Yani ikinci bir dil olarak. Güzel bir şeydi bu. Ben bir dil biliyorum bir insan olarak. Gürcü köken olarak özelliğinin olduğunu bilmiyorum. Gürcülerin bir özelliği var diye demiyorum, ama dil olarak bir de şey var, birbirini tutma olayı var ya, bir de o var. Sonuçta, iki kişi kavga etsin, Gürcü varsa kavga edenler arasında yani Gürcü’yle tanımadığım birisi kavga ediyorsa, Gürcü’yle Laz kavga ediyorsa, o anda hangisi haklı hangisi haksız düşünmeden, o bir Gürcü diyerek, onu korumaya çalışmak var. Yine de hoşumuza gidiyor” (A4, 56, Kadın, Önlisans, Emekli).

Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler kimliklerini ifade ederken, etnik olarak Gürcü olduklarını dile getirmişlerdir. Etnik kimliğin en önemli birleştirici unsurunu ise, Gürcü dili oluşturmaktadır. Gürcüce, etnik olarak Gürcü olduklarını ve Türk ulusal kimliğinden farklı bir topluluk olduğunun hatırlatıcısıdır bir nevi. Dolayısıyla Artvin’de yaşayan Gürcüler dil üzerinden hareketle etnik bir birlikteliği ve bunun sonucu olarak Gürcü dayanışmasının kaynağını oluşturmaktadır. Ayrıca Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, Türk ulusal kimliğine bağlı olmanın en önemli varyantını ise, dini bütünlükte görmektedirler. Bu durumu ise şu şekilde ifade etmektedirler:

“Burada şöyle bir şey de var aslında bizim dinimizin öyle bir özelliği var ki hangi millet olursan ol otomatik olarak bu dine girdiğin zaman % 60-%70 kültürün aynıdır, düşünce yapın aynıdır, yaşam tarzı yaşam felsefen aynıdır. Gürcü olmuş, Türk olmuş, Rizeli olmuş fark etmez. Gürcü kültürüne baktığın zaman Müslüman endekli Gürcü kültürü var, hangi millet olursa olsun. Müslüman olmayan Hristiyan bir Gürcü ile karşılaştığın zaman bakıyorsun kültür farklılığı tamamen farklı. Kültürün temelin de din olduğu için çok büyük bir etki var, İslamiyet’in de etki var. Aslında ben kendimi şöyle söyleyeceğim, Müslüman kültürüyüz ama Gürcü’yüz Türk kültürümüz var, böyle bir sıkıntımız var ben kendimi tarif ederken, Gürcü asıllı Türk’üm diyorum” (A22, 47, Erkek, Lisans, Din Görevlisi).

Din, bir toplumu, toplumun üyelerini ve farklı toplulukları birbirine bağlayan önemli bir etkidir. Bundan dolayıdır ki, Müslüman Gürcüler, etnik köken olarak Gürcü olmalarına rağmen herhangi bir Türk vatandaşı gibi Türk olarak hissetmekte, aynı kültüre ve aynı düşünce yapısına sahip olmalarını ise; aynı dini paylaşıyor olmalarına bağlamaktadırlar. Dolayısıyla Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin kimliklerini, etnik olarak Gürcü olmalarına rağmen, Türk vatandaşı olarak şekillenmektedir. Bu durumda etkili olan durum ise, aynı dini inancı paylaşıyor olmalarıdır. Buna karşın Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin kimlik örüntüleri ise şu şekildedir:

“Müslüman olarak yaşıyorum. Ben Müslümanlığı kendim seçmedim. Müslüman olarak doğdum ve Müslüman olarak öleceğim. Annem ve babamdan gördüğümü aynen devam ettiriyorum” (B13, 47, Erkek, İlkokul, Ticaret).

“Yani şimdi şöyle bir şey var, Gürcistan da Acara bölgesin de derken yani Hulo tarafın da Acara tarafından Gürcü Müslümanlar bunlara denir. Gürcüydük ama Gürcü değildik gibi hissediyorduk kendimizi. Dışlanmış hissediyorduk, çünkü bu devletin bu bayrağın altında biz değiliz. Müslüman’ız, kötü bir şey değil yani. Müslüman’ız elhamdulillah, ama farklıymışız gibi hissediyoruz. Acara bölgesin de savaş olduğu zaman en fazla yani savaşa giden hemen hemen benim arkadaşlarımdan 3 kişiydik, arkadaşlarım vefat etti. En fazla gidin asker de bizim Hulo’dandı, Müslümanlar yani, ilk giden yine Müslümanlar oldu” (B1, 34, Erkek, Lise, Kur’an Kursu Görevlisi).

“Yani şurada neden bazen millet karıştırıyor, Müslüman olmak başkadır, Gürcü olmak başkadır. İnsanın inancı var bir de insanın milliyeti var. Milliyet ve din bence birbirine bağlanmaması lazım. Sen Türk’sen Müslüman olabilirsin, Hristiyan olabilirsin diyelim bu Yahudi olabilirsin ama ne fark eder. Ben seninle arkadaş olmak istiyorsam, diyelim Müslüman olsan daha iyi, daha yakın olmak olabilir, anlatabiliyor muyum? Bence Müslüman olmak daha öncelikli o zaten de milliyeti ve dini ayrı yerde tutmak gerekiyor. Yani normal bir şekil de açıklaması yok. Nasıl Türk Müslüman öyle ise, Gürcü Müslüman da aynen öyle farklı bir şey yok. Adam inanmış İslamiyet o da Müslüman fark etmez .Ama ne var, Gürcistan da Müslümanlığı yaşaması zor. Sağdan soldan nasıl diyelim hücum etmeye çalışıyorlar yani, bizi yere düşürmeye çalışıyorlar” (B4, 43, Erkek, Lise, Marangoz).

Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler, kimliklerini ifade ederken daha çok dinsel kimliklerini öne çıkararak kendilerini tanımlamaktadırlar. Gürcü olarak Gürcü ulusal kimliği ekseninde bir bütünleşme söz konusu iken, dinsel bakımdan farklılık mevcuttur. Bu farklılığın kaynağı ise, Gürcistan’ın yaygın din anlayışı, yani Hristiyanlık oluşturmaktadır. Yaygın din anlayışı karşısında Müslüman Gürcüler, ülkede sayı bakımından azınlıkta kalmaktadır. Bu nedenle ki, Müslüman Gürcülerin kimlik ifade etme biçimini oluşturan dini etken, Gürcistan’da farklılaştırıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Etnik ve Dinsel Kimlik Örüntülerinin İlişkiselliği hakkında bir karşılaştırma yapıldığında, şu sonuçlara ulaşılmıştır: Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin kendilerini tanımlama biçimlerini, etnik ve dinsel kimlik örüntüleri oluşturmaktadır. Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler kendilerini etnik bakımdan

Gürcü olarak ifade etmelerine rağmen, Türk ulusal kimliğiyle bütünleşmeleri söz konusudur. Bunun kaynağını ise, Türkiye'nin yaygın dini anlayışıyla kendilerinin dini anlayışının ortak olmasından ileri gelmektedir. Buna karşın Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, Gürcü ulusal kimliğine sahip olmalarına rağmen yaygın dinsel anlayıştan farklı bir dinsel anlayışa sahiptirler. İşte bu nedendir ki, Gürcistan'da, Gürcülerin Müslüman oluşları bütünleşmeden ziyade, farklılığın oluşmasında ve kimlik ifade etme biçiminde önemli bir etken oluşturmaktadır. Bu anlamda Türkiye'de farklı bir etnik grup olmalarına rağmen Türk ulusal kimliğiyle bütünleşmede önemli bir etken olan Müslümanlık, Gürcistan'da Gürcüler arasında farklılığın kaynağını oluşturmaktadır.

Talcott Parsons, etnik grubu; Ortaklaşa bir soydan veya gruptan geldiklerini kabul eden akrabalık gruplarının bir araya toplanması biçiminde algılamaktadır. Burada etkin grup, hem soy hem de milliyet adı altında bir araya gelmektedir. Nitekim Pitirim Sorokin, milliyet ile etnik grupları aynı anlamda tanımlamaktadır. Ona göre, aynı dili konuşan ve aynı kültür değerlerine ortak olanlar milliyet ve etnik grubu teşkil ederler. Buna karşılık dil, din, iktisadi düzenlemeler, hükümet şekli beslenme alışkanlıkları, elbise şekilleri ve aile tipleriyle de insanların kültürel ayrılıkları ortaya koyabilecekleri ileri sürülmektedir. İşte kültürel pratiklerdeki bu farklılıklardan ötürü bu insanlara etnik gruplar diyoruz (Türkdoğan, 1998: 95-96). Bununla birlikte, din, biz bilincini bireyde yansıtan, bireye hangi bütüne ait olduğunu gösterendir. Dolayısı ile bir dinsel grubun, bireyi kendine bağlayan en önemli kültürel grup olduğunu söylenebilir. Bu itibarla dinsel grup, aidiyetin en güçlü olduğu dolayısı ile farklı olan din grubuna sosyal mesafenin en fazla olduğu gruptur. Biz bincinin kutsallaştırıldığı dinsel grup içinde üyeler farklı dinden insanlar ile sosyal ilişkiye girmekten kaçınacaklardır (Akpolat, 2008a: 30). George Sanikidze ve Edward W. Walker'ın da vurguladıkları gibi, Gürcistan'da bireyleri mümin veya inanmayan olarak sınıflandırmak doğal olarak zordur, çünkü dindarlık dereceleri vardır ve mümin ile mümin olmayan arasındaki ayrım bir dereceye kadar rastgele sayılır. Genel olarak, dindarlık temelinde dört Gürcü Müslüman grubunu ayırmak mümkündür. İlki, bütün dini ritüelleri yerine getirenlerden oluşuyor ve Allah'ın dini reçetelerine uyulmamasının ağır bir ceza olacağına inanıyor. Onlar için oruç tutma, fedakârlık kuralı (kurban) ve din pasajlarının okunması (mevlüd), Allah'ın günahlarını bağışlayacağı ve ölümleri üzerine cennete girmelerine izin vereceği

anlamına gelir. İkincisi, Allah'a iman edenler ancak camilere sadece zaman zaman dua veya ziyaret edenlerdir. Üçüncüsü Allah'a inananlardır, ancak dini ritüelleri yalnızca bir aile olarak veya ulusal gelenek adına izleyenlerdir. Son olarak, bazıları iman konusunda bir tanımlamasızdır ancak yine de kendileri Müslüman olarak görülmektedir. İslam'ın kendi kültürü olarak görüldüğü anlamındadır (Sanikidze ve Walker, 2004: 6). Sanikidze ve Walker'ın belirttikleri dört farklı dindar gruplarından ilkinin, genellikle Hulo'da yaşayan Müslüman Gürcüler için değerlendirmek mümkün iken, ikinci grupta yer alan dindarlığın ise, daha çok Batum merkez yaşayan Müslüman Gürcülere, özellikle de genç kuşak Müslüman Gürcülere karşılık geldiği söylenebilir.

Etnik ve dinsel kimlik örüntülerinin ilişkiselliğinin yanı sıra öteki üzerinden kendini tanımlama biçimi de, Müslüman Gürcülerin kendilerini tanımlama biçimlerinden biri olarak ön plana çıkmaktadır.

Biz ancak biz olmayan ötekiler, onlar varsa biz oluruz ve onlar da hep birlikte, bir bütün olarak grup oluştururlar, bunun tek nedeni de onların aynı öznelikleri paylaşmalarıdır: Onların hiçbirisi bizden biri değildir. Kavramların ikisi de kendi anlamlarını, çizdikleri ayırım çizgisinden türetir. Böyle bir bölünme olmaksızın, kendi kimliğimizi anlamlandırmada zorluk çekeriz (Bauman, 2014: 65). Etnik gruplar büyük kurumlara ve sınıflara (kastlar hariç) nazaran çok daha iç-gruplardır ve toplumsal hayatta onlar ve biz ayırımını muhafaza ederler. Öyleyse, etnik grup gönüllü olmaksızın oluşmuş, çıkar bilincine sahip ve örgütlenişi biçimsel olmayan bir birliktir; üyeleri birincil ve ikincil ilişkiler yoluyla bir araya gelmiştir ve üye sayısı nispeten sınırsızdır (Türkdoğan, 1988: 41).

Kimlikler tanımlanırken etnik ve dinsel kimlik özellikleri ile bir tanımlama yapılmaktadır, fakat tanımlanın bir diğer kolu ise, öteki üzerinden oluşturulmaktadır. Kimlikler kendilerinin ne olduğunu aslında öteki üzerinden tanımlayarak ne olmadığını sıralayarak yapmaktadır. Bu anlamda Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler, kendilerini öteki üzerinden şu şekilde tanımlamaktadırlar:

“Buradaki Gürcülerin hepsi Müslümandır. Gayet de inançlılar. Lazlarda Hemşinlilerde inanç biraz daha zayıftır. Ama biz Gürcülerde inanç daha kuvvetlidir. Bunda da çevresel faktörler etkilidir. Aile nasıl başlamışsa çocukları da öyle yetiştiriyorlar. Öyle kötü bir bakış yok. Gayet olumlu ve seviliyor. Bakış açısında herhangi bir negatiflik

yok. Burada Kürtlere olan bakış açısı biz de yok. Çünkü biz hiçbir zaman bir rahatsızlık vermedik ne yönetime, ne etrafa, ne çevreye. Herhangi bir başkaldırma olayı olmadı bizde. Ayaklanma yok yani. Biz gayet pozitif yaşıyoruz. Sevilen bir ırkız” (A3, 43, Kadın, Lise, İşletme Sahibi).

“Burada olsun dışarıda olsun herkes gayet sıcak yaklaşıyor. Burada da bir Hemşinli kadar kötü tanınmıyoruz tabi. Hemşinliler özellikle çok kavgacı ve agresif oldukları için pek sevilmiyorlar. Gürcüler biraz daha ve uysal oldukları için çok sevilirler. Daha ılımlılar” (A5, 33, Kadın, Lise, Kuaför).

“Şimdi bazı şeylere sorduğun zaman işte sen nesin dediklerin de dersin ki, ben Lazım, Hemşinliyim, kürdüm şeyini bulursun ama bizim Gürcüler de pek öyle ağızdan ben Gürcü’yüm, şuyum pek demezler yani. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyım, vatanımı seviyorum birde Türkiye’nin her bölgesin de hemen hemen yani güneydoğusundan al yani batısından al her tarafında Gürcü bulabilirsin” (A21, 52, Erkek, Lise, Din Görevlisi).

Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler kendilerini tanımlarken öteki üzerinden kimlik tanımlaması yapmaktadır. Kendileri için öteki, Lazlar, Hemşinliler ve Kürtler gibi diğer topluluklar oluşturmaktadır. Bu topluluklar üzerinden biz ve onlar ikilemi kurulmaktadır. Onların ne olduklarını sıralayarak kendilerinin de onlar gibi olmadığını vurgulamaktadırlar. Söz konusu ikilem üzerinden Müslüman Gürcüler, diğer gruplara göre daha inançlı ve daha vatansever olduklarını ifade etmiş, Türk ulusal kimliği karşısında kendilerini konumlandırmışlardır. Bunun dışında Müslüman Gürcüler için bir diğer öteki ise, Batum’da yaşayan Gürcüler oluşturmaktadır. Bu durumu ise şu şekilde açıklamaktadırlar:

“Sınır olacağı zaman oylama yapıldı. Ailelerin yarısı bizi istemedi. Gürcistan’ı istedi. O zaman Gürcistan güçlüydü” (A11, 79, Erkek, Lisans, Emekli).

“Şimdi bizim burada Gürcü diye bir şey yok. Gürcü dediğinde Batum’dakiler anlaşılıyor biz de öyle anlıyoruz” (A19, 43, Erkek, Lise, Şantiye İşçisi).

“Benim kökenim Gürcistan’a dayanır. Dedelerim oradan gelmiş. Batum’da akrabalarımız bile var. Bir iki kere gittim sonra soğudum onlardan. Onlar biraz farklılar o yüzden. Onlar Hıristiyan’dı o yüzden pek iletişimimiz yok. Amca çocuklarım var” orada (A10, 55, Erkek, Lise, Memur).

“Batum’daki Gürcüler, Onlar biraz daha dağınıklar. Ama biz tam aile gibi aileyiz. Artık geçim sıkıntısından mıdır nedir bilmiyorum ama eşlerden biri Türkiye’de çalışıyorsa diğeri Ermenistan’da çalışıyordur. Biz daha bütünüz. Aile bir bütündür. Ayrılmazlar. Anne-baba-çocuk kesinlikle beraberdir. Ayrı yaşasalar da aile bir bütün olarak yaşar. Birbirinden kopmazlar. Biz Gürcü olarak değil de Türk olarak yaşıyoruz sanırım. Batum’da yaşayan Gürcü kadınları çok çalışıyorlar. Biz o kadar değil açıkçası. Gürcü kadınları iş konusunda ev düzeni, yemek konusunda çok düzenlidirler ve çalışkandırlar. Erkekler de kadınlara yardım eder. Ama Lazlar öyle değil. Kadın çalışır erkek kahveye gider. Çayını içer, tavlasını atar mesela” (A5, 33, Kadın, Lise, Kuaför).

Kimlikler tanımlanırken, bir ötekiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda Müslüman Gürcüler için biz-onlar ikilemini kurdukları bir diğer ötekini, Batum’da yaşayan Gürcüler oluşturmaktadır. Batum’da yaşayan Gürcülerle etnik olarak bir birlikteliğe sahip olmalarına rağmen, Türkiye’de yaşıyor olmanın da bir sonucu olarak Batum’da yaşayan Gürcüleri öteki olarak tanımlamışlardır. Dolayısıyla, Batum’da yaşayan Gürcüler öteki olduğu için, onlardan ne yönde farklılaştıklarını sıralayarak kendi kimliklerini tanımlamışlardır. Bu farklılık ise, yaygın dini anlayış ve yaşam tarzı farklılığına dayanmaktadır. Buna karşın Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler ise öteki üzerinden kendilerini şu şekilde tanımlamaktadırlar:

“Benim bulunduğum yerde Müslüman var, Hristiyan yoktur. Etrafım da hep Müslüman var. Müslümanlıktan çok memnunum, kuran okuturum, mevlit okuturum, işte namaz da biraz yayayım. Müslüman Gürcüler biz kendimizi öyle huzurlu hissediyoruz, Allah’a bağlı hissediyoruz. Biz o gâvurlardan değiliz, onlar her çeşit yemek yerler ama biz her şey yemiyoruz nefret ediyoruz Hristiyan arkadaşım bile yoktur” (B2, 63, Kadın, İlkokul, Pazarcılık).

“Bir toplantı olduğunda bizi de dinliyorlar ama Ortodoksların daha çok hakkı var. Burada Katoliklere göre Ortodokslar daha yüksek bir seviyede. Ortodoksların her türlü hakları vardır. Onların toprakları var, onların binaları var, onların arabaları var. Onlar çok zengindir. Onlar fazla fazla yüksek bizden. Katoliklerle Müslümanlara aynı ayar para veriyorlar. Onlar daha güçlüler. Ortodoksların kanalları daha güçlüdür. Katolikler o kadar değil” (B12, 60, Erkek, Lise, Din Görevlisi).

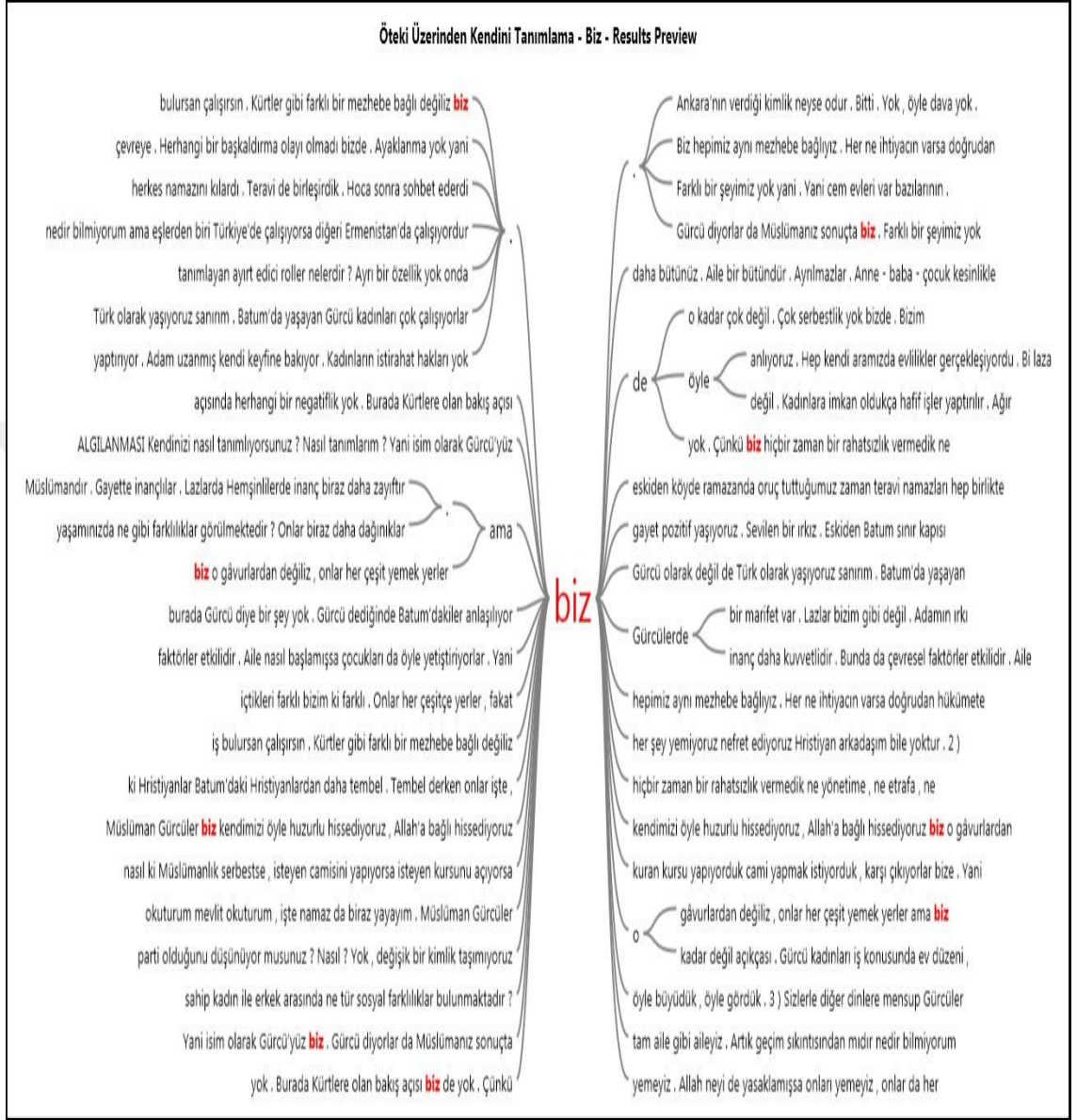
“Hemen hemen aylar Batum’da. Hırsızlık bizde de günah onlarda da günah. Oyun oynamak bizde de günah onlarda da günah. Onlar her türlü eti yerler ama Müslümanlar helal sayılan etleri yemeye dikkat eder” (B13, 47, Erkek, Lise, Ticaret).

“Yani aramız çok iyi ama yani başkentte ki Hristiyanlar Batum’daki Hristiyanlardan daha tembel. Tembel derken onlar işte, biz kuran kursu yapıyorduk cami yapmak istiyorduk, karşı çıkıyorlar bize. Yani istemiyoruz, yani onlar daha farklı. Batum’da ki Hristiyanlar Müslümanlara daha soğuk değil. Yani daha mesafeli değil, daha yakın Batum’da ki Müslümanlar. Tiflis’teki Hristiyanlarla aramız kötü, Batum’da kilerle daha iyi.” (B1, 34, Erkek, Lise, Kur’an Kursu Görevlisi).

Farklılıktan ayrı bir şekilde, iki varlık ancak birbirlerinin negatifi olarak kendilerini tanımladıkları için, iki farklı grup arasındaki sosyal mesafe sadece kimliği tanıma değil, aynı zamanda bir düşmanlık içerir (Akpolat, 2008b: 19). Öteki olarak tanımlanan grupların belirli farklılıklarda sosyal mesafe bulunmaktadır. Söz konusu olan sosyal mesafe öteki olarak tanımlanan grupları diğer gruplardan ayıran özelliklerinin de ifadesidir ayrıca. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler için öteki, Hristiyan Gürcülerdir. Dinsel farklılıklar ve bunun yaşam tarzına yansıyan yönleri vurgulanarak benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaktadır. Söz konusu benzerlik ve farklılıklarda oluşan biz ve öteki ikilisi, Batum ve Tiflis’te yaşayan Hristiyan Gürcüler için farklılık arz etmektedir. Müslüman Gürcüler için, Batum’da yaşayan Hristiyan Gürcülere oranla Tiflis’te yaşayan Hristiyan Gürcüler arasında daha net çizgide farklılıklar söz konusudur. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin öteki olarak tanımladıkları grup aynı etnik gruba dâhil olmalarına rağmen, farklı dinsel anlayıştan dolayı Hristiyan Gürcüler oluşturmaktadır.

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, öteki üzerinden kendini tanımlama ile ilgili olarak şu şekilde bir karşılaştırma ortaya çıkmaktadır: Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler kendi kimliklerini tanımlarken öteki üzerinden hareket etmektedirler. Aynı etnik ve dinsel kimliğe sahip olan Müslüman Gürcüler, iki farklı ulus-devlet içerisinde yaşıyor olmanın vermiş olduğu bir bağlantı ile öteki tanımlamaları farklılaşmaktadır. Türkiye’de yaşayan Müslüman Gürcüler için öteki, ülke içerisindeki diğer etnik ve dinsel gruplar ile Gürcistan’da yaşayan Gürcüler oluştururken; Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcüler için öteki ise, aynı ülkede

yaşadıkları Hristiyan Gürcüler oluşturmaktadır. Dolayısıyla Müslüman Gürcüler farklı öteki ikiliği üzerinden kendilerini tanımlamaktadırlar.

Şekil 3. Öteki Üzerinden Kendini Tanımlama ile Biz Arasındaki İlişki

Şekil 3'te Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin öteki üzerinden kendilerini tanımlama edimleri bulunmaktadır. "Biz" kelimesinden geçen bağlamlar şu şekildedir: Kürtlere gibi farklı mezhebe bağlı değiliz biz gayet pozitif yaşıyoruz, Herhangi bir başkaldırma olmadı bizde ayaklanma yok yani biz hiçbir zaman rahatsızlık vermedik yönetime, Lazlarda Hemşinilerde inanç biraz zayıftır biz Gürcülerde inanç daha kuvvetlidir, biz gâvurlardan değiliz biz her şey yemiyoruz. Bu bağlamlardan

hareketle Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler için öteki, iki şekilde düzenlenmektedir. İlkini, ülke içerisinde yaşayan diğer etnik gruplar Lazlar, Hemşinliler ve Kürtlerden oluşturmaktadır. İkincisi ise, kendilerini Gürcistan’da yaşayan Müslüman-Hristiyan fark etmez Gürcülerden ayrı tutmaktadırlar. Dolayısıyla Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, söz konusu bu iki gruptan kendilerinin farklı yönlerini öne çıkararak kimlik tanımlamasında bulunmaktadır. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler için öteki, ülke içerisinde yaşayan Hristiyan Gürcüler oluşturmaktadır. Dinsel farklılaşma üzerine kendilerini ötekilerden ayırarak kimlik tanımlamasında bulunmaktadır.

Zygmunt Bauman’a göre, biz ve onlar bazen sosyolojide iç grup ve dış grup ayrımı olarak verilir. Bu zıt tutumlar çifti birbirlerinden ayrılmaz; dış grup duygusu olmaksızın iç grup duygusu olamaz ve tabii tersi de geçerlidir. Bu kavramsal-davranışsal zıtlığın iki üyesi birbirini tamamlar ve koşullandırır; onlar bütün anlamlarını zıtlarından alırlar. Onların olan bizim olamaz ve onlar biz değildir; biz ve onlar ancak birlikte, karşılıklı çatışma içinde anlaşılabilir. Ben kendi iç grubumu ancak belli bir öteki grubu onlar olarak gördüğüm için biz olarak görürüm. İki zıt grup adeta benim dünya haritamda uzlaşmaz bir ilişkinin iki kutbunda yoğunlaşmıştır ve iki grup benim için gerçek yapan ve sahip olduklarını tahayyül ettiğim iç birlik ve tutarlılığı inanılır kılan işte bu uzlaşmazlıktır (Bauman, 2014: 51). Hem Artvin’de hem de Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin kendilerini tanımlama süreçlerinde ötekinin inşası önemli bir yer tutmaktadır. Zira kimlik inşası öteki üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Müslüman Gürcülerin kendilerini tanımlama biçimlerinden biri olan öteki üzerinden kendini tanımlamanın yanı sıra bir diğer tanımlama biçimi de, tarihsel (b)ağlar şeklindedir. Bu anlamda tarihsel (b)ağlar, kimliğin tanımlanması ve algılanması açısından merkezi bir yere sahiptir.

Kimliğimiz, temel referans noktamızdır. Dünyayla, geçmişle, gelecekle ve diğer insanlarla ilişkilerimizi, durduğumuz bu noktadan düzenler ve değerlendiririz. Kimlik, insanın en öznel varoluş biçimidir (Ersoy, 2014: 12). Smith’e göre etnik kimlikler son derece dayanıklıdır. Ancak bu bizi etnik kültürlerin tarihte hiçbir değişikliğe uğramadan yolculuk ettikleri, yani özlerinin sabit olduğu sonucuna götürmemelidir. Asıl önemli olan bu değişimin kuşakları birbirine bağlayan kültürel devamlılık düşüncesine ne

ölçüde yansıdığıdır. En köklü değişimler bile bireylerin zihnindeki devamlılık düşüncesini yok edemez (Özkırımı, 2016: 214). Bu bağlamda tarihsel bağlar, kimlik inşa süreci açısından son derece önemlidir. Başka bir deyişle, kimliklerin oluşmasında, şekillenmesinde tarih sahnesinde yer alan durumlar, rol alan kişiler ya da çekilen sınırlar etkilidir. Etnik ve dinsel gruplar için gerek farklılıkların oluşmasında gerekse de ortaklıkların ya da ortak özelliklerin oluşmasında tarihte rol oynayan ilişki ağları önemini korumaktadır. Bu anlamda Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, kimliklerini tanımlarken kurdukları tarihsel (b)ağlar şu şekildedir:

“Borçka ilçesin de araştırma yaptığım zaman da 1800’den geriye giden bir mezar taşı bulunamayacak kadar az” (A22, 47, Erkek, Lisans, Din Görevlisi).

“Osmanlı zamanında oralar da Müslüman’dı. Batum’dan bir Gürcü getirtirdim çalışması için. O anlatırdı. Çocuğun iki diploması varmış. Biz 300 sene Osmanlının içinde yaşadık namusumuz ve şerefimiz ile. 70 sene Komünistliğin altında yaşadık ne namusumuz kaldı ne şerefimiz, diye anlatırdı. Osmanlı orada kimsenin dinine karışmadı. Müslüman olan Müslüman kaldı, Hristiyan olan Hristiyan kaldı. En fazla Acara bölgesi Müslümanlığı kabul etti, hala da öyledir. Biz de buraya gelmişiz, bizim Müslümanlığımız ise 200-250 yıla dayanıyor” (A11, 79, Erkek, Lisans, Emekli).

“Şimdi bizim köye gittiğinde üç dört nesil dedeler bakıyorsun hep Türkçe isim. Ondan öncesini de bilmiyoruz. Kökenimiz Gürcü. Ama bizim Batum Gürcüleriyle yaşam tarzımız uymuyor. Buradakiler tamamen asimile olmuştur. Kapı kapandıktan sonra asimile olmuş buradaki Gürcüler. Gürcü diyoruz ama artık Gürcülükle alakamız kalmamış. Biz Türk’üz yani. İsimlerden de bu anlaşılabilir zaten. Herkes Türkçe isim kullanıyor. Biz Milliyetçi adamları. Biz aslında Gürcülüğü köken olarak da kabul etmiyoruz. Niye kabul etmiyoruz, bizim soyumuzda Gürcü isim bile yok yani. Osmanlı zamanında yerleşmişiz buraya. Gürcülükle alakamız dahi yok” (A18, 38, Erkek, Lisans, Müttehhit)

“Müslüman Gürcüler olarak biz Osmanlı’ya kalmışız. Burayı Rus işgal etmiş ve Rus işgal ettiğinden burası 18 tane köy camili olarak. Eskiden beri merkez köy 6 tane köy Türkiye’yi istemiş, biz Rusya’yı istemeyiz din üzerine şey yaparız, kandırır diye. 12 tane köy de aşağıya kaldı. Gürcüler şey Batum’dan gelme Tiflis’ten oralardan gelme buralara yerleşmişler” (A23, 67, Erkek, İlkokul, Çiftçi).

Milliyetçilik üzerinde çalışan toplumsal bilimciler genellikle şu iki şeyin farkındadırlar: (1) tarihsel değişimin ve insan eyleminin rolü, (2) insanların yakın kişisel ilişkilerinde ve ilk kültürel deneyimlerinde biçimlenen güçlü bağlılıkları anlamakla bunların milliyetçi sadakatlere dönüşüp dönüşmediği ve eğer dönüşüyorsa nasıl dönüştüğü arasındaki ayrım (Calhoun, 2012: 43-44). Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, kimlik tanımlamalarında tarihsel bağlarını Osmanlı ile kurmaktadır. Dinsel kimliklerin oluşmasında ve şekillenmesinde etkili olan Osmanlı kimliği, Müslüman Gürcüler için kimliğin tanımlanması ve algılanmasında dönüm noktası olmuştur. Tarih sahnesinde Gürcülerin Müslüman olmalarında Osmanlı’nın önemli bir payı bulunmaktadır. Tarihsel olarak Türk ulusal kimliğini oluşturan pratiklerin Osmanlı dönemine dayandırılması, tarihsel bir birlikteliğin de vurgusunu oluşturmaktadır. Buna karşın Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin kimlik tanımlamalarında etkili olan tarihsel (b)aşlar ise şu şekildedir:

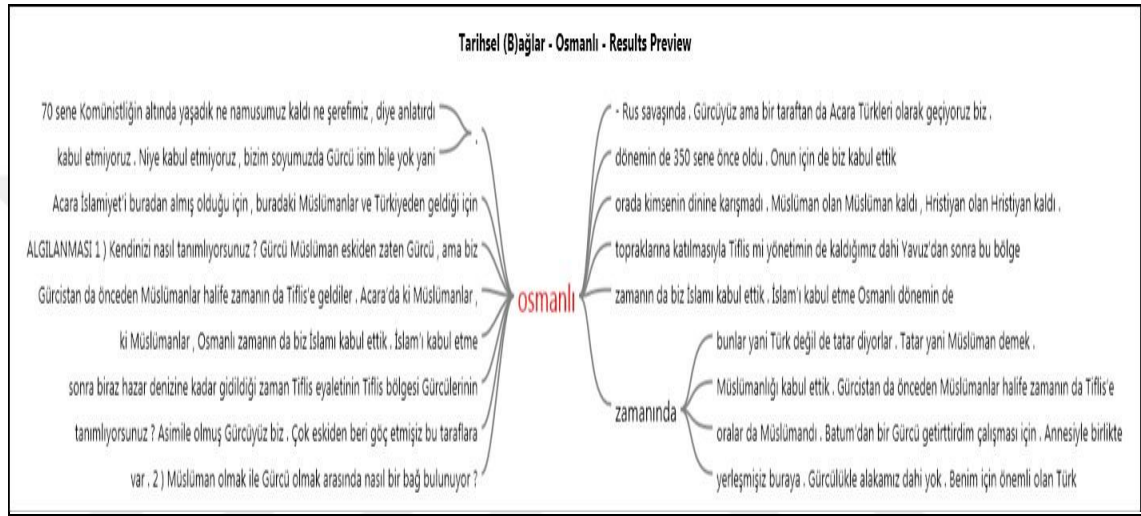
“Gürcü Müslüman eskiden zaten Gürcü, ama biz Osmanlı zamanında Müslümanlığı kabul ettik. Gürcistan da önceden Müslümanlar halife zamanın da Tiflis’e geldiler. Acara’daki Müslümanlar, Osmanlı zamanın da biz İslam’ı kabul ettik. İslam’ı kabul etme Osmanlı dönemin’den 350 sene önce oldu. Onun için de biz kabul ettik ve biz Gürcistan’da kalıyoruz. Dil Gürcü ama dinimiz İslam. Gürcü Müslümanlar, biz Sünni aynı zaman da mezhep Hanefiyiz” (B6, 48, Erkek, Lisans, Müftü)

“Tarihlerden biz biliyoruz işte İslam Osmanlıdan kaldı bize, 300 sene Batum ile Acara Osmanlıdaydı ondan Türkiye Rusya savaşı olurken Osmanlıdan ayrıldı, oradan kaldı bize İslam” (B7, 31, Erkek, Lisans, İnşaat İşçisi).

Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler, kendilerini tanımlarken tarihsel olarak Osmanlı ile bağ kurmaktadır. Nitekim kimliklerinin bir parçası olan Müslümanlığı, Osmanlı döneminde kabul etmişlerdir. Dolayısıyla kimlikleri, tarihsel düzeyde farklı bir düzlemde şekillenmeye başlamıştır. Bu anlamda Müslüman Gürcüler için Osmanlı kimliği, dönüm noktası olmuştur.

Kimliğin tanımlanması ve algılanması ile ilgili olarak bir karşılaştırma yapıldığında şu sonuçlara ulaşılmaktadır: Türkiye ve Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcülerin kimliklerinin tanımlanmasında tarihsel (b)aşlar önemli bir etkidir. Tarihsel (b)aşın öznesini ise, Osmanlı imgesi oluşturmaktadır. Artvin’de yaşayan Müslüman

Gürcüler için, etnik ve dinsel kimliklerinin şekillenmesinde önemli bir yere sahip olan Osmanlı dönemi; aynı şekilde Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin dinsel kimliklerinin şekillenmesinde de önemli rol oynamıştır. Bu anlamda Türkiye ve Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülerin dinsel kimliklerinin şekillenmesinde ortak imge, Osmanlıdır. Osmanlı geçmişi, her iki ulus-devlet içerisinde yaşayan Müslüman Gürcülerin bugünkü kimlik inşa süreci açısından önemli bir referans kaynağını oluşturmaktadır.

Şekil 4. Tarihsel (B)ağlar ile Osmanlı Arasındaki İlişki

Şekil 4'te Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin ortak tarihsel bağları konu edilmiştir. "Osmanlı" kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Bizim soyumuzda Gürcü isim bile yok Osmanlı zamanında yerleşmiş buraya, eskiden zaten Gürcü ama biz Osmanlı zamanında Müslümanlığı kabul ettik, çok eskiden beri göç etmişiz Osmanlı zamanında yerleşmiş buraya. Söz konusu bağlamlardan hareketle Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin ortak yanı Osmanlı İmparatorluğu ile kurulan bağdır. Nitekim her iki taraf için de önemli olan yanı, Osmanlı döneminde çoğunlukla İslamiyet'i kabul etmiş olmalarıdır.

Yıldız Akpolat'ın da ifade ettiği gibi, ülke içindeki dinsel ve etnik azınlıkları vatandaşlık statüsü kazandırılarak ülkeden kopmalarını bir engel oluşturulmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti altında salt bu devletin tebası olarak Osmanlı ülkesi içindeki bütünlüğün korunma çabaları Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi milliyetçilik anlayışında devletin eşit vatandaşlarına tercüme edilmiştir (Akpolat, 2008b: 7-8).

Akpolat'ın da işaret ettiği Osmanlı kimliği, Müslüman Gürcülerin kimlik inşasında temel bir yere sahiptir. Çünkü Müslüman Gürcüler, kendilerini tanımlamaya başladıklarında genellikle Osmanlı imgesi üzerinden hem tarihsel ağlar hem de bağlar kurmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir.

Müslüman Gürcülerin kendini tanımlama biçimlerini anlamının önemli bir yolu da, buldukları ülkede nasıl algılandıklarına odaklanmaktadır. Bir başka ifadeyle, Türkiye ve Gürcistan'da yaşayanların Müslüman Gürcülere bakış açıları, Müslüman Gürcü kimliğinin inşa sürecinde temel sosyolojik bir dinamik olarak ön plana çıkmaktadır.

3.3.2. Türkiye ve Gürcistan'da Müslüman Gürcülerin Algılanış Biçimleri

Kimlik, farklılığı oluşturmak yoluyla sağlamlaştırılırken, ötekilik inşa edilmek suretiyle de kimliğe özgüven kazandırılmıştır. Farklılığın tanımlanması kimliğin mantığı içinde yer etmiş olan bir gerekliliktir, ötekiliğin inşa edilmesi ise bu mantığın içine kolayca sızan bir ayartmadır. Zira ötekileştirme bilinçli düşünme eşiğinin altında hareket eder ve onunla uzaklaşmak için yapılan her girişim kimliğin mantığında yer etmiş inatçı engellerle ve toplumsal örgütlenmenin yapısal buyruklarıyla karşılaşır (Conolly 1995: 24). Kimlikler ve kimliklerin ayırt edici özellikleri neticesinde söz konusu kimlik dışında kalanların algısını belirlemektedir. Bu anlamda Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülerin Türkiye'de algılanış biçimleri şu şekildedir:

“Müslüman Gürcü gördüğün mü Karadenizli, Laz diyorlar. Gürcü kimliğini Türkiye de 10 seneyi geçeceğini sanmıyorum, 3, 5, 10 seneden beri ancak bir Gürcü milleti varmış Türkiye de diye Türkiyeliler duydular. Ondan öncesin de nereden geldiler Batum'dan Laz kimliği altında görürlerdi. Biz de öyle görünüyorduk. Ben Gürcü'yüm dediğim de hayır Laz'sın derlerdi” (A22, 47, Erkek, Din Görevlisi).

“Çok iyi bakıyorlar. Gürcüler Karadeniz taraflı olduğu için çok seviyorlar. Kars'a gittim geçen sene Karadenizli misin dediklerin de bizi çok seviyorlar. Güler yüzlü olduğumuz için seviyorlar bizi” (A24, 57, Kadın, İlkokul, Ev Hanımı).

Müslüman Gürcülerin yaşadıkları yer genellikle Doğu Karadeniz olmakla birlikte, Karadeniz bölgesinde yaşamaktadırlar. Karadeniz bölgesine has olan özellikler, yaşam tarzı, kültürel yapı doğal olarak Müslüman Gürcülere de sirayet etmiştir. Dolayısıyla Müslüman Gürcüler, Karadeniz'in kültürel yapısı vurgulanarak Türkiye'de Karadenizli

olarak algılanmaktadırlar. Genellikle de bu bakış açısı ve algı daha çok olumlu yönde seyretmektedir. Fakat diğer taraftan Müslüman Gürcülere yönelik olumsuz bir bakış açısı da mevcuttur:

“Şöyle bir şey var, dilin avantajını yaşıyoruz, ama Gürcüce konuştuğumu bazıları duyunca bunlar Batum Gürcüsü mü diye düşünebiliyor. Batum Gürcüsü dediğin zaman hemen fuhuş akla geliyor. Güzel bir düşünce değil yani. Aynı kefeye konuluyoruz. Şimdi kötü bir algı var ama bir de şöyle düşünmeli; o kadın buraya fuhuş yapmaya gelmiş, ama neden gelmiş, buna da bakmak lazım. Ekmek parası için. Orada durumlar çok kötü. Türkiye de var bu durum. Hemen fuhuş denince Gürcü'dür diye düşünülmemeli bence. Parasızlıktan, yoksulluktan. Bak! Benim de bir kızım var. Bizim de oğlumuz var” (A16, 41, Erkek, Lise, Taksi Şoförü).

“Artvin’de bu alışıl gelmiştir. Artvin bunu artık kabullenmiş. Ama ben bekârken yıllar önce Çorum’da çalışmışım. Orada Gürcü dediğinde Nataşa gözüyle bakıyorlardı. A sen de mi Gürcüsün, diye. Oralarda bilmeyen kesim öyle. Ama buralarda öyle değil. Burada herkes buna alışmış. Kabullenmiş. Garipsemiyor. Gürcülüğü garipsemiyor, ama uzak yerlerde Gürcüyüm dediğin zaman, Gürcülüğe iyi göze bakmıyorlar. Hele bu kapı açıldıktan sonra Rusya’dan gelen Gürcülerin yaptıklarından sonra, Gürcüyüm dediğinde bi aa diyorlar. Burada demiyorlar tabi de. Onlar da bizim hakkımızda sadece kulaktan dolma, kapılar açıldı, fuhuş başladı. Bu yüzden pek iyi gözle bakmıyorlar. Ama burada öyle değil ama” (A2, 41, Kadın, Önlisans, Hemşire).

“Genelde amele gibi görüyorlar Gürcüleri. O sınır açıldıktan sonra ortaya çıktı. Oradan buraya çalışmaya gelenler hep amele gibi çalıştıkları bütün Gürcüleri böyle görüyorlar. Aslında biz kendimizi Gürcü olarak görüyoruz. Onlar Rus. Oradan gelenlere biz Rus diyoruz. Batum’dan gelenlere farklı bakılıyor mu bakılıyor. Özellikle kadınlardan dolayı” (A20, 35, Kadın, Ortaokul, Esnaf).

Türkiye’de Müslüman Gürcülerin algılanış biçimlerinin şekillenmesinde Türkiye-Gürcistan sınır kapısının açılması etkili olmuştur. Gürcistan’dan Türkiye’ye çalışmaya gelen Gürcüler, düşük vasıflı işlerde çalışmaktadırlar. Öte yandan olumsuz algının en önemli sebebi ise, çalışmaya gelen kadınların fuhuşa yönelmesi (genellikle fuhuş sektöründe yer alanlar için bölgede Nataşa denildiği gözlenmiştir) olmuştur. Dolayısıyla Gürcü dendiği zaman Gürcistan’dan Türkiye’ye çalışmaya gelen Gürcüler ile

karıştırılmaktadır. Özellikle olumsuz bakış açısının sebebi ise Gürcü bir kadın görüldüğünde akıllara hep fuhuş imgesinin gelmesidir. Doğu Karadeniz yöresinde Gürcistan'dan gelen Gürcü ile söz konusu yörelerde yaşayan Gürcülerin ayrımı yapılmaktadır. Türkiye'de yaşayan Gürcülere Gürcü denilmemekte, asıl Gürcü'nün Gürcistan'dan gelen Gürcüler olduğu düşünülmektedir. Fakat Türkiye genelinde Gürcü algısı, Gürcistan'dan çalışmaya gelen Gürcülere yönelik bakış açısı ve algısı şekillendirmektedir.

Leyla Gülçür ve Pınar İlkaracan'a göre, Nataşa söyleminin, özellikle Karadeniz Bölgesinde ve İstanbul'da, eski Sovyetler Birliği'nden olan kadın göçü için başlıca ulusal bir söylem haline geldiği, yapılan çalışmada da, Türk toplumunda çoğu insan için, Eski Sovyetler Blok'u ülkelerinden gelen kadınlara ne olursa olsun, fahişe terimiyle eşdeğer hale gelen Nataşa özel isminin verilmiştir (Gülçür & İlkaracan, 2002: 414). Buna karşılık Gürcistan'da Müslüman Gürcülerin algılanış biçimleri ise, şu şekildedir:

“Demek istiyorum ki dünya da görüyorlar, şimdi teröristler var bu var şu var kim yapıyor, Müslümanlar. Bunlar İslamiyet'i nefret ettirdiler. O öyle değil. Müslüman, İslam terör değil. Müslüman; inanç, sevinç barış, huzur bunu anlatıyoruz, söylüyoruz. Bizde Elhamdulillah şey yok tarafta savaş oldu dinler arası, hoşgörü iyi yeni biraz iyi yeni” (B18, 47, Erkek, Lisans, Tercüman).

“İslamiyet'i, Müslümanlığı terör ile bağdaştırıyorlar. İslamiyet'te terörizm yok, şey yok, yani orada şiddet yok. Yani okumamış cahil adam İslamiyetten çıkmış olanlar zannediyor bu durumları” (B4, 43, Erkek, Lise, Marangoz).

Gürcistan'da Müslüman Gürcülere yönelik algı ve tutumlar olumsuz imgeler barındırmaktadır. Bunun ilkini, dünya genelinde meydana gelen terör eylemlerinden dolayı, Müslümanlığa ve Gürcü Müslümanlara olumsuz bir bakış söz konusudur. Gürcistan'da Müslümanlara yönelik bakış açısı, İslamiyet'in terörle ilişkilendirilmesiyle biçimlenmektedir. Bunun dışında Gürcistan'da Müslüman Gürcülere yönelik bir diğer bakış açısı ise, şu şekildedir:

“Durum şu ki, yani bizim düşünceler aynı. Daha önce Acar'a da yaşayan Müslümanlara diyorlardı tatar. Özbekistan'dan kaynaklı Tatarlar. Tatar, normal bir Gürcü gibidir. Okumamış, dünyayı görmemiş bir adam, bize tatar diyor, siz Gürcü

değilsiniz, tatarsınız, onlar gibisiniz. Çünkü o kadar biliyor, başka bir şey bilmiyor” (B5, 36, Erkek, Lise, Din Görevlisi).

“Şimdi bize göre baksak gayet normal, bir sıkıntı yok, ama diğer din mensuplarına göre, din diğer din derken, Ortodokslara göre biz Müslüman olduğumuz için Gürcü olamazmışız. Tabi onlara göre, eğer Müslüman’sa Gürcü değiliz, tatar diyorlar. Hiç alakası yok. Rusya tarafında tatarlar var ama burada o tatarlar karşılamıyorlar bizi Türklere karıştırıyorlar. Tatarlık derken Müslüman olarak diyorlar bunu” (B17, 35, Erkek, Lisans, Din Görevlisi).

“Gürcü değilsin, diyorlar. Osmanlı ile bağdaştırıyorlar bizi. Eğer Müslüman’san Gürcü değilsin, Gürcü isen Müslüman değilsin. Gürcüysen Hristiyan’sın, ne Müslüman’dan bahsediyorsun, diyorlar.” (B1, 34, Erkek, Lise, Kur’an Kursu Görevlisi).

“Zaten Ortodokslar devleti yönetiyorlar ve onların düşüncesi o işte, onlar bize böyle bakıyorlar. Kur’an’da da geçiyor, onlar sizi sevmiyorlar. Onların dinini kabul etseniz bile sizi sevmezler. Eskiden kalmış, bize tatar diyorlar.” (B6, 48, Erkek, Lisans, Müftü).

“Şuandaki duruma göre Hristiyanlar diyorlar ki Gürcüler sadece Hristiyan olması gerekiyor. Biz de diyoruz ki din ve vatandaşlık işleri birbirine karıştırılmamalı, bunlar ayrı, din ayrı, devlet ayrı ve vatandaşlık da ayrı. Biz Gürcü Müslüman’ız biz de biliyoruz Türkiye de Türk Hristiyan da var, Samsun da gördüm, yukarıda kilise var oraya gittik bir papazla görüştük. Papaz dedi ki ben maaş alıyorum da burada oturuyorum. Bazı insanlar bunu anlamıyor çok yazık!” (B7, 31, Erkek, Lisans, İnşaat İşçisi).

İnsanları birbirinden ve kendimizden ayırmak için kullandığımız sıfat ve kavramların, ilk bakışta dikkati çekmeyen, önemli bir özelliği vardır: Her farklılaştırma çabası bir gruplaştırma ve gruplaştırma temelde bir farklılaştırma denemesidir (Güvenç, 1974: 251). Öteki üzerinden şekillenen algılar belirli bir farklılaştırmayı da içinde barındırmaktadır. Söz konusu farklılaştırma özünde kimliksel özellikleri üzerinden giderek etnik ve dinsel gruplar için belirli etiketlemelerin de mevcut olduğunu göstermiştir. Nitekim Gürcistan’da Müslüman Gürcülere yönelik bakış açısının bir diğer yönü ise, Müslüman Gürcülerin etnik olarak Gürcü olmadığının düşünülmesidir. Gürcülerin esas olarak Ortodoks Hristiyan olduğu, Müslüman olmadığı iddiası hâkimdir. Dolayısıyla Müslüman Gürcülerin, Gürcü değil, Tatar oldukları düşünülmemekte

ve dile getirilmektedir. Bu anlamda Gürcistan'da Müslüman Gürcülere yönelik genellikle olumsuz bir bakış açısı mevcuttur.

Türkiye ve Gürcistan'da Müslüman Gürcülerin Algılanış Biçimleri hakkında bir karşılaştırma yapıldığında şu sonuçlar elde edilmiştir: Türkiye ve Gürcistan'da Müslüman Gürcülere yönelik algı ve tutumlar farklılaşmaktadır. Türkiye'de Müslüman Gürcüler, Karadeniz bölgesinde yaşadığı için, Karadeniz'in kültürel yapısına göre algı ve tutumlar şekillenmiştir genellikle. Bu yapı itibariyle olumlu bir algı söz konusudur. Fakat madalyonun öbür yüzünde ise, olumsuz bir algı mevcuttur. Nitekim söz konusu algının oluşmasında ise, Türkiye-Gürcistan sınır kapısının açılması önemli rol oynamıştır. Türkiye'ye çalışmak için gelen Gürcülerin, vasıfsız işlerde çalışması ve özellikle kadınların fuhuşa yönelmesi, Türkiye'de yaşayan Müslüman Gürcülere yönelik algıyı da etkilemiştir. Dolayısıyla Türkiye'de yaşayan Müslüman Gürcüler, söz konusu bakış açısına göre değerlendirilmektedir. Yalnız bu değerlendirme, Artvin dışındaki yaşam alanlarında söz konusudur. Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülere yönelik algılar ise, genellikle olumsuz ve öteki bakış açısına göre şekillenmiştir. Bunun ilkinin, dünya genelinde meydana gelen terör eylemlerinin İslamiyet ile ilişkilendirilmesi ve Müslüman Gürcülerin buna yönelik değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Bunun dışında, Gürcistan'da Gürcülerin Hristiyan olduğu düşüncesi hâkimdir. Dolayısıyla Müslümanların etnik olarak Gürcü olmadığı, Tatar olduğu algısıyla Gürcistan'da Müslüman Gürcüler değerlendirilmektedir.

Şekil 5. Müslüman Gürcülerin Algılanış Biçimleri ile Hristiyan Arasındaki İlişki

Şekil 5'te Türkiye ve Gürcistan'da Müslüman Gürcülerin algılanış biçimleri yer almaktadır. "Hristiyan" kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Hristiyanlar diyorlar ki Gürcüler sadece Hristiyan olacak, Hristiyan olmayanlara Gürcü gözüyle bakmıyorlar, Biz Gürcü Müslüman'ız Türkiye'de Gürcü Hristiyan da var, Müslüman ismi koymak istediğin çocuğa mecburen Hristiyan ismi koyacaksın. Bu bağlamlardan hareketle Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin ülke içerisinde kendilerine yönelik algıya yoğunlaşmaktadır. Gürcistan'da Gürcülerin Hristiyan olduğu ya da başka bir ifadeyle Hristiyan olması gerektiği düşüncesi mevcuttur. Bu düşünce kapsamında eğer Müslüman ise, Gürcü olamayacağı düşüncesi hâkimdir. Batum'da Müslüman Gürcülere yönelik algı Gürcülerin Hristiyan olamayacağı algısı üzerinden şekillenmektedir.

Şekil 6. Müslüman Gürcülerin Algılanış Biçimleri ile Müslüman Arasındaki İlişki

Şekil 6’da da, Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin algılanış biçimi yer almaktadır. “Müslüman” kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Müslümanlar korkuyorlar biz anlatıyoruz Müslüman inanç, sevinç, barış; Dinde ırkçılık falan yok Müslüman nefret ettirdiler; Gürcüysen Müslüman değilsin, Müslüman isen Gürcü değilsin diyorlar, tabi onlara göre Müslümansan tatarsın diyorlar; Müslüman Gürcü gördün mü Karadenizli diyorlar. Bu bağlamlar ekseninde Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülere yönelik algı, ülke içerisinde daha çok Karadeniz kültürüyle özdeşleşmektedir. Gürcü kimliğiyle değil de Karadenizli olarak tanımlanmaktadır. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülere yönelik algı ise, Gürcülerin Müslüman olamayacağı yönünde şekillenmektedir. Müslüman olan Gürcüler için ülke içerisinde “Tatar” terimi kullanılmaktadır.

Köksal Alver’in da belirttiği gibi, toplumsal ortamda hayat bulan insan için en önemli oluşumların başında yer alan kültür, en temelde yaşam tarzı olarak görülebilir. Bu anlamda kültür, bir toplumun ve toplumda yer alan bireylerin nasıl yaşadıkları, düşündükleri, eyledikleri, neyi ne şekilde ürettikleri sorularına karşılık gelmektedir. Bir toplumu, toplumsal grubu belirlemek, tanımak, tanımlamak doğrudan onun sahip olduğu kültür düzlemine bakmaktan geçer (Alver, 2013: 185). Bu çerçevede, Müslüman Gürcülerin Türkiye ve Gürcistan’daki algılanma biçimleri, onların sahip olduğu etnik ve dinsel temelde var olan kültürle ilişkilendirilerek anlaşılmaktadır.

Müslüman Gürcülerin kendilerini tanımlama biçimlerinden sonuncusu de, Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin birbirlerini algılama biçimleridir. Bir diğer ifadeyle, farklı iki ulus-devlet örgütlenmesi içerisinde yer alan Müslüman Gürcülerin birbirleri hakkındaki düşünceleri de, Müslüman Gürcülerin kimlik inşa sürecini anlamada bir anahtar işlevi görmektedir.

3.3.3. Artvin ve Batum’daki Müslüman Gürcülerin Birbirlerini Algılama Biçimleri

Kimlik terimi, en yaygın biçimde, belirli bir eşğin altında yer alan çevresel değişikliklerden etkilenmeyen bir eylemin öznesinin zaman içindeki kalıcılığını ifade etmek için kullanılır. Terim, öznenin sınırlarını kuran ve onu diğer herkesten ayıran birlik nosyonunu; iki aktör arasında birbirlerini karşılıklı olarak tanımalarına imkan veren bir ilişkiyi ima eder. Kimlik nosyonu daima şu üç özelliğe gönderme yapar:

zaman içinde ortaya çıkan değişikliklerin üzerinde ve ötesinde öznenin sürekliliği ve çevreye uyumu; öznenin ötekilere saygı ile sınırlandırılması; tanıma ve tanınma yeteneği (Melucci, 2014: 84). Toplumsal kimlik, bireylerin kendilerini bu dünyada nasıl konumlandığını ve yönlendirdiğini temsil eder. Bize bir bakış açısı, kendimize ve diğerlerine bakış tarzı sunar ve diğer tüm bakış açıları gibi belli varsayımlar ve düşünce biçimleri tarafından meydana gelmiştir. Tüm toplumsal kimlik görüş açısından baktığımızda, insanlar farklı şekillerde ortaya çıkar, farklı şeylere öncelik veriler ve farklı bir şekilde sınıflandırılıp anlaşılırlar (Parekh, 2014: 66).

Kültür, insanın toplumsallığı bağlamında insan olabileceğini açıklayan bir kavramdır. İnsanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliklerinden birisi, onun kültür sahibi bir varlık olması ve kültürü sayesinde varlığının anlam kazanmasıdır. Kültür toplumun varlığını sağlayan temel unsurlardan biri olması dolayısıyla sosyolojinin de açıklamaya çalıştığı en önemli kavramlardan birisidir (Akın, 2013: 131). Herhangi etnik ya da dinsel gruba üye olarak bireylerin kültürel kimlikleri, o gruplar (cemaatler) içinde şekillenirdi. Öteki toplumsal gruplarca da yine yerel bir grup kimlik referansı ile tanınırlardı. Yerel grupları veya halkları birbirinden ayırt edici kılan başlıca unsur, öteki gruplarla aralarına koydukları kültürel bir sınırın varlığıdır. Bu sınırı koyan şeyse grup kimliği ve bu kimliğin gruba özgü kültürel bileşenleriydi (Ersoy, 2014: 17). Kültürel sınırlar benzer kimliklere sahip olanlara ait bir alanı sınırlandırır ve her zaman ve yasal sınırlarla örtüşmeyebilir. Kültürel sınırlar, benzer kültürel özellikleri taşıyan, ancak farklı devletlerin sınırları içinde yaşayanlar için ilişkiyi sağlayacak dışsal fonksiyon özelliğine sahiptir (Karabağ, 2014a: 49). Kimliklerin ayırt edici özellikleri farklı grupları birbirinden farklılaştırıcı unsurlardır. Bu unsurlar aynı zamanda birbirlerine yönelik algıların da şekillenmesinde önemli role sahiptir. Bu anlamda Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülere yönelik algı ve tutumları şu şekildedir:

“Batum’dakilerle biz aynı değiliz. Mizacımız da tutmaz. Onlarda yalan var. Onlar kominizim rejimiyle yetişmişler, doğal olarak aramızda fark olacak. Mükemmel anlaşırız, konuşuruz, otururuz, yeriz, içeriz. Ama bazı huylarını beğenmem. Örneğin bir cenazede bir hafta içki içiyorlar. Benim halamın oğlu öldüğünde Müslüman usule göre defnedilmek istedi. Hristiyanlar gitti başka yerde içtiler. Ama burada içmediler” (A11, 79, Erkek, Lisans, Emekli).

“Onlar parayı buldu mu günlük yaşıyorlar. Ona çok şahit olduk. Adam gelmiş buraya çalışmaya. Bizim işimizi yapıyor. Parayı alıyor. Gidiyor Batum’a sabah geliyor ki, para yok, bitmiş” (A14, 67, Erkek, İlkokul, İşletme Sahibi).

“Onlar farklı. Onlar mesela içki içerler, onların ahlak değerleri de farklıdır. Biz Müslüman’ız. Bizim evde Müslümanlığın gerektirdiği gibi yaşarız. Eşim alkol almaz, biz almıyoruz. Çilingir sofrası kurmayız. Belki kuranlar vardır bilmem. Ama onlarda ahlaki değerler farklı. Çocuktum hatırlıyorum, biri demişti ki, kapı yeni açıldığı zaman. Biri demiş ki, “benim eşim istediği erkekle beraber olur, ben de istediğim kadınla beraber olurum. Benim eşim eve bir erkek aldıysa kapıya çarşaf asar, ben eve geldiğimde o çarşaf varsa ben eve girmem.” Böyle şeyler duymuştum. Bizimle hiç alakası olmayan şeyler. Onların ahlak anlayışı sıfır. Biz öyle yaşayamayız yani. Bizim için en ön planda namus gelir. Namus, ahlak, şeref, bunlar bizim için en ön plandadır. Onlarla benzeşiyorsak bir dilimiz benzeşir. Yaşam tarzımızın benzemesine imkân yok” (A2, 41, Kadın, Önlisans, Hemşire).

“Onların bizi sevdiğini zannetmiyorum. Bizi para olarak görüyorlar. Batum’dan gelen Gürcüler Hristiyan olsun Müslüman olsun, çok güvenilir insanlar. Buraya çocuk ya da yaşlı bakmaya geliyorlar. Oradan da biliyoruz, gözün kapalı güvenebilirsin” (A20, 35, Kadın, Ortaokul, Esnaf).

“Biz buranın kültürüyle yaşadığımız için bizi pek benimsemiyorlar. Bizim bir arkadaş vardı başörtülüydü ve hava çok sıcaktı. Batum’dan bir arkadaş da on adedi ki, neden başörtü taktıyorsun bu sıcakta. Ben de Müslüman’ım sen de Müslümansın, Allah beni cehenneme atıp seni cennete mi koyacak, dedi. Yani bizim yaşam şeklimizi sevmiyorlar. Onların tamamen farklı. Hristiyanlığa göre yaşadıkları için bizi benimsemiyorlar. Bizim kapalı olmamız, giyinme tarzımız, yaşam tarzımız onlara farklı geliyor, onların ki de bize farklı geliyor. Kapı açıldığı zaman onlar bunları hep yadırgadılar. İlk kapı açıldığında bizim akraba babamın tarafından, annemle yengemi şapur şapur öptü. Annem de gitti yüzünü yıkadı hiç unutmam. Elalemin adamı geldi beni öptü diye. Bir de alışkın değil ya” (A3, 43, Kadın, Lise, İşletme Sahibi).

Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin, Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülere yönelik algısı genellikle olumsuz sayılabilecek özellik taşımaktadır. Bu durumu ise, yaygın dinsel anlayış olan Hristiyanlık kültürünün altında yaşıyor

olmalarına ve komünist yaşam tarzının sirayet etmesine bağlamaktadır. Bu etkilerin toplumsal yaşamlarına özellikle gündelik yaşamlarını şekillendirmiş olması, Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin, Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülere yönelik bakış açısını şekillendirmiştir. Nitekim aile yaşantıları, ahlaki değerleri, gündelik yaşamları bu şekilde yansımış ve bu bakış açısına göre bir algı oluşmuştur. Sözü edilen olumsuz algının yanı sıra, olumlu sayılabilecek algı ve tutumlar da söz konusudur:

“Çok fazla da fark yok, ama illa ki onların ki değişik, onların yeme içmeleri çok farklı. Onlar şarapsız, votkasız sofraya oturmazlar. Bizde hayatta öyle şey yoktur, bulundurmuyoruz yani. İkramları, hizmetleri olsun güzel iyi de yani bizim şeyimize uymuyor, bizim kültürümüze uymuyor. Ama çok güzel dediğimiz huyları da var. Onlar yaşlılara daha saygılı, Türkiye de saygı sevgi yok. Orada ki gençlerin yaşlılara daha çok hürmet ettiklerini hani koluna takıp gezdirirler, ilgilenirler. O yaşam tarzı Türkiye de kalmadı. Eskiden vardı burada çok herkes saygılıydı. Büyüğü küçüğü hep aynıydı. Büyüklerin birbirine saygı sevgi öyle küçükler yine öyle küçüklerin büyüklerine öyle ama maalesef burada eskisi gibi fazla saygı sevgi kalmadı hiçbir ilde varda çok az” (A24, 57, Kadın, İlkokul, Ev Hanımı).

“Çok farklılık var. Mesela bizim buradaki Gürcülerde misafirperverlik var da Batum’dakiler gibi değil ama. Batum çok farklı. Maddi durumları o kadar iyi olmamasına rağmen biz onların yaptıkları kadar yapamayız. Orada eğitim seviyesi de çok yüksektir ayrıca. Tahsil konusunda da onlar bizden daha üst seviyede diyebilirim. Üniversite mezunudur adam, gelir burada çay toplar. Eğitim seviyeleri çok yüksek” (A10, 55, Erkek, Lise, Memur).

Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin, Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülere yönelik bakış açıları yine ahlaki değerler ve eğitim üzerinden şekillenmektedir. Nitekim Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcülerin çok kaliteli bir eğitim aldıkları, maddi yetersizlik nedeniyle Türkiye’ye gelip vasıfsız işlerde çalışmak zorunda olduklarını dile getirmişlerdir. Buna karşılık, Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülere yönelik bakış açıları ise şu şekildedir:

“Ben Gürcü olarak sadece bunu tanıyorum, başka kimseyi tanımıyorum. Ondan ben çok şey öğrendim, sadece patronumu tanıyorum, çok da mutluyum. Herkes, kendi ırkından

biriyle karşılaştığın zaman tabi ki sevinirsin, aynı dilden olduğu için konuşursun muhabbetini edersin” (B35, 30, Kadın, Lisans, Tezgâhtar).

“Bizde ekonomi çok zayıf. Erkekler ağırlıkta olmak şartıyla kadınlar da çalışır. Hristiyan ailelerde kadın haklıysa cevabını verebilir. Ama Müslüman ailelerde kadının sözü biraz zayıftır. Hakkını korumaları da biraz zordur. Türkiye’de de böyledir” (B39, 49, Erkek, Lisans, Pazarcı).

“Müslüman Gürcü kadının en önemli özelliği abdest almasıdır. Gürcü kadınları çok çalışkandır. Çok çalışmaktan kendilerine bakamıyorlar, zaman ayıramıyorlar. Tek işleri var sadece çalışmak. Türkiye’de kadınlar çok rahat. Eşleri çalışıyor kadınlar evde oturuyor. Çalışma zorunlulukları yok. Gürcistan’da kadınlar mecburiyetten çalışmak zorunda çünkü adam evde oturuyor. Sonradan da değişmiyorlar. Bu genel bir şey. Hep öyleler. Türkiye’de yaşayan Gürcüler Gürcistan’da yaşayan Gürcülere hiç benzemiyorlar. Gürcistan’daki Müslüman Gürcüler Hristiyanlığın etkisinde çok kalıyorlar. Sonuçta Hristiyan bir ülke” (B40, 30, Kadın, Lise, Ev Hanımı).

“O dönemlerde burada Osmanlı’nın eli vardı. O yüzden Türkiye’de yaşayan Gürcülerle bizim aramızda dil bakımından çok az farklılık var. Türkiye’ye genellikle Acara bölgesinden gidenler olduğu için karşı tarafla anlaşma daha kolay oluyor tabi. Neredeyse aynı dili konuşuyoruz yani. Oradaki Gürcüler Gürcü kültürünü daha çok tutmaya çalışmışlar. Eski şarkılar olsun, eski şiirleri, eski söylemleri yemekler olsun bunları hiç bozmadılar. Buradakiler yenileşmeye geçtiler. Burada unutuldu öyle şeyler. Buradan oraya araştırma yapmaya gidiyorlar oradaki Gürcülerden çok eski şarkıları unutulmuş şiirleri dinliyorlar. Şaşıyorlar. Bunlar unutuldu diye Gürcistan’da” (B44, 37, Erkek, Lisansüstü, Yurt Müdürü).

Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülere yönelik bakış açısı daha çok aile hayatı, kadın ve erkeğin konumu üzerine şekillenmektedir. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin ve özellikle kadınların daha çok çalışma hayatında aktif bir şekilde yer almaları, buna karşılık Artvin’de yaşayan Gürcü kadınların rahat bir yaşam alanında yer almaları, Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin algısını biçimlendirmektedir. Bunun dışında Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin, Gürcüce bilmeleri, Batum’dan Türkiye’ye gelen Müslüman Gürcülerde olumlu etki oluşturarak etnik birlikteliğe sahip bireylerle karşılaşmaları, algının

şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Nerdeyse aynı dili konuşuyor olmaları, Türkiye’de bulunan Müslüman Gürcülerin dillerini ve özellikle yemek, şiir, şarkı gibi eski kültürel geleneklerini muhafaza etmiş olmaları, Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcüler için etnik kimliğin yanı sıra kültürel birlikteliğin de önemli sembollerini oluşturmaktadır.

Artvin ve Batum’daki Müslüman Gürcülerinin Birbirlerini Algılama Biçimleriyle ilgili bir karşılaştırma yapıldığında ortaya şu sonuçlar çıkmaktadır: Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin birbirlerini algılama biçimlerinde farklılıklar mevcuttur. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin, Hristiyan kültürü ve uzun yıllar komünist yönetimin altında yaşıyor olmaları algılarını şekillendirmiştir. Özellikle aile ve gündelik yaşam pratikleri bunlara örnek teşkil etmektedir. Bunun dışında eğitimin kalitesi ve bazı ahlaki değerler üzerinden olumlu bakış açılarına sahiptir. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülere yönelik bakış açısının öznesini ise, kadının toplumdaki yeri oluşturmaktadır. Söz konusu yaşam pratiği üzerinden karşılaştırma yapmaktadırlar. Bunun dışında Artvin’de kandaşlarıyla karşılaşmış olmaları ise olumlu etki oluşturarak iletişim pratiklerini etkilemiştir.

Şekil 7. Müslüman Gürcülerin Birbirlerini Algılayış Biçimleri ile Çok Arasındaki İlişki

Şekil 7’de Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin birbirlerine yönelik algıları konu edilmiştir. “Çok” kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Gürcü kadınları çok çalışkandır, çalışmaktan kendilerine bakamazlar; Türkiye’de kadınlar çok

rahatleri çalışıyor kendileri evde oturuyor; Batum'da ekonomi çok zayıf, erkeklerle birlikte kadınlar da çalışır. Bu bağlamlar ekseninde Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülerin Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülere yönelik algısı daha çok gündelik yaşam, aile ve kadın üzerinde şekillenmiştir. Özellikle Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerde kadınların çalışma hayatında yer aldığı ve çok çalıştıkları düşüncesi hâkimdir. Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin ise Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülere yönelik algısı kadın ve etnik birliktelik üzerinde şekillenmiştir. Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcü kadınlarının çalışmadığı ve çok rahat bir yaşam sürdüklerini düşünmektedirler. Ayrıca, etnik birlikteliğe sahip olduğu Müslüman Gürcülerin var olmasından da memnun olmaktadır.

Şekil 8. Müslüman Gürcülerin Birbirlerini Algılayış Biçimleri ile Onlar Arasındaki İlişki

Şekil 8’de Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin birbirlerini algılayış biçimleri yer almaktadır. “Onlar” kelimesinin geçtiği bağlamlar şunlardır: Onlar bir kere ayakkabıyla eve girerler; onların yaşam tarzı bizden farklı, mesela içki içerler; onlar komünizm rejimiyle yetişmişler. Bu bağlamlar ekseninde Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüleri değerlendirmektedirler. Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülere göre, Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin, çok rahat yaşamı sevdiğileri, içkisiz bir hayatlarının olmadığı, komünizm rejimiyle yetiştiklerini, gece hayatlarının çok olduğu gibi düşüncelere sahiptirler. Buna karşılık eğitim seviyelerinin çok yüksek olduğu, çocuklarının eğitime önem verdiklerini de ifade etmişlerdir. Dolayısıyla hem olumlu hem de olumsuz fikir beyan etmişlerdir.

Mustafa Poyraz’ın da belirttiği gibi, “onların” başkası olmalarına rağmen, “biz” de yaşamaya başlamaları onlar için de bizim için de bir dizi soruyu gündeme getirir. Hele dışarıdan gelenlerin büyük topluluklar oluşturarak yeni bir “biz” yarattığı durumlarda sorun çok daha karışıklaşır. Zira dışarıdan gelenler kendi kimlikleriyle, alışkanlıklarıyla, yaşam tarzlarıyla başka bir ilişki ağına, başka bir tarihsel-toplumsal yapının içine konaklarlar. Dışarıdan gelenlerle içeride olanlar arasındaki ilişkinin niteliği sadece biz ve onlar ikileminde düşünülemez, “bizim” “onları” nasıl algıladığımız da, onların bizi nasıl algıladığı kadar önemlidir (Poyraz, 2014: 274-275). Bu temelde bakıldığında, Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin kimliklerine ilişkin algılamaları karşılıklı olarak şekillenmektedir.

3.4. KİMLİK İNŞA PRATİKLERİNİN KARŞILAŞTIRMA ALANLARI

İlk etapta kolektif temsil ve semboller, bu sembol ve temsillerin olmaması halinde karmaşık ve anlaşılamayacak bir mahiyete bürünebilecek olan dünyayı algılama hususunda kişi ve grupları, belirli kalıplar çevresinde, zihin fakültelerine nüfuz ederek bilişsel anlamda yönlendirir. Kolektif temsil ve semboller, kim olduğumuz ve ötekilerin kim olduğu noktasında birtakım göstergeler sunar. Dünyayı yeni ve farklı bir kavrayışla yeniden değerlendirmemizi sağlar. Kolektif semboller, zihin haritalarıdır ve dış (sosyal) dünyayı anlamının sistematik tarzıdır (Berting, 2012: 28-30). Aynı zamanda semboller, kimlik ve kültürü yansıtan unsurlardır. Semboller, etnik ve dinsel kimliklerin özelliklerini taşır ve söz konusu kimlikleri yaşatmaktadır. Diğer gruplarla ya da

kültürlerle etkileşim dâhilinde ise, belirli oranda değişikliklerin meydana gelmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Toplumunu kısaca, yaşanan ilişkiler bütünü olarak da tanımlayabiliriz. Çünkü yapılan, düşünülen her şey zaman hareketi içindedir. Ama bu zaman hareketini hızlandıran da geciktiren de insanlardır. Toplumda gözlenen değişimler ya da toplumsal değişimler, ilişkilerin değişmesidir; dengesi eğreti olan, sürekliliği görelî olan ilişkilerin değişmesi toplumsal yapının değişmesidir. Toplumsal değişimler, bireyler arası, gruplar arası, sınıflar arası, toplumlar arası dengenin değişirliklerini yansıtır (Ergun, 2006: 156-157). Kimlik ve kültür hep bir ikili teşkil edecektir. Bu onların kendi aralarında değiştirilebilir olduğu anlamına gelmez. Birindeki değişim diğerini de etkileyecek, buna karşılık bütünü etki altında kalacaktır (Paksoy, 2005: 33).

Kimlik İnşa Pratiklerinin Karşılaştırma Alanları alt teması, kendi içinde beş farklı alt temadan oluşmaktadır: Aile, Din, Çalışma Hayatı ve Ekonomik İlişkiler, Siyaset, Toplumsal Cinsiyet ve Kimlik İnşasında Toplumsal Dinamikler ve Etkileşim Süreçleri. Bu alt temalar çerçevesinde iki farklı ulus-devlet içerisinde yaşayan Müslüman Gürcülerin etnik ve dinsel kimliklerini yansıtan ritüel ve gündelik yaşam pratikleri konu edilmektedir. Bununla birlikte, Müslüman Gürcülerin, evlilik türleri, nişan-düğün ritüelleri, dini bayramları, cenaze törenleri, siyasi tercihler, siyasette temsil sorunu, çalışma yaşamı, Müslüman Gürcü kadını ve erkeğinin toplumsal konumu ve rolü, etnik ve dinsel bilinçlilik düzeyleri gibi konular da bu bölümde yer almaktadır. Mevcut olan bu konular, Müslüman Gürcülerin etnik ve dinsel yaşam pratikleri, ritüelleri dolayısıyla kimliklerinin toplumsal görünümünü oluşturmaktadır. Müslüman Gürcülerin kimlik sembolleri ve toplumsal görünümünü gündelik yaşamda nasıl icra ettikleri, yaşanan dönüşüm ya da değişimlerin ne olduğu ve ne düzeyde gerçekleştiği konu edilmektedir.

3.4.1. Aile

Aile, toplumun devamını neslin çoğalmasını sağlayarak sürdüren ve yeni neslin sosyalleşmesini sağlayan en temel toplumsal kurumlardan biri olarak tanımlanır (Erdem, 2016: 120). İnsanlardan oluşan bir topluluk olarak aile, sadece, onu bir araya getiren bireylerin birlikte olması demek değildir. Aile, yaşayan bir varlıktır: Hem bir kimliğe sahiptir, hem de kendisini oluşturan bireylerin var olmasını sağlamaktadır. Aile, yetişkin ile çocukların etkileşim halinde buldukları, bu sebeple de birbirlerini

etkileyen bir birimdir. Aile etkileşim üzerine kurulmuş olan bir sistem olduğu için, bir yönün fonksiyonunu yerine getirmesi sistemin farklı yönlerini de etkiler (Çetinkaya, 2007: 27). Aile, toplumun diğer öğeleriyle etkileşim durumunda olan bir parçasıdır. Toplumun diğer parçalarındaki olan değişim aile kurumunu etkilerken, ailedeki değişim toplumun diğer unsurlarını etkileyebilir (Topses, 2016: 118).

Toplumun en önemli kurumlarından biri ailenin belirli bir kimliğe sahip olduğu su götürmez bir gerçektir. Aileyi meydana getiren bireylerin bağlı oldukları etnik ya da dinsel kimlikler aileyi şekillendirmekte ya da değiştirmektedir. Aileyi ilgilendiren evlilik ritüelleri, gündelik yaşam pratikleri söz konusu kimliklerin özelliklerine göre hayata geçirilmektedir. Bu anlamda her etnik ya da dinsel kimliklerini ailevi özellikleri birbirinden farklılaşmaktadır. Fakat etkileşim neticesinde farklılıklar daha çok birbirine benzer durumları gündeme getirmektedir. Bu bölümde Müslüman Gürcü ailelerinde evlilik türleri, evliliklerin nasıl ve kimlerle gerçekleştirdikleri ve nişan-düğün ritüelleri gibi konulara odaklanılmaktadır.

3.4.1.1. Evlilik Türleri ve Evliliklerde Melezleşme

Evlilik aileleri şekillendiren, birbirine bağlayan ve yeniden üreten bir kurumdur, bu nedenle de toplumsal hayatta merkezi bir konumdadır (Beller ve Hann, 2003: 205). Ev, nasıl ailenin mekânı ise, evlilik de ailenin temelidir. Başka bir deyişle ailenin kuruluşu evlilikle gerçekleşir. Evlilik, ailevi yaşamın başlangıcını; boşanma ise sonunu ifade eder. Evlilik ile boşanma arasındaki süreci, evlilik ya da aile yaşamı olarak adlandırabiliriz. Evlilik, tarih içerisinde büyük değişimlere de uğramaktadır. Aile yapısı ve ev düzeni, evlenme yaşları ve evlilikte paylaşılacak kurallar ve değerler zamanla toplumlarda değişebilmektedir (Canatan ve Yıldırım, 2016: 57, 65). Yapılan evlilikler ya da evlilik türleri, genellikle ait olunan grubun özelliğini ve sembollerini taşımaktadır. Etnik ve dinsel grupların evlilik türleri kendi kimliklerinin özelliklerini yansıtmaktadır. Söz konusu özellikler ve semboller ise, zamanla iletişim ve etkileşim neticesinde belirli oranda değişikliğe uğramaktadır. Bu anlamda Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerde evlilikler şu şekilde gerçekleşmektedir:

“Önceden anne baba beğenirmiş kızı. Kız aileleri de adamın işinin olmasına çok dikkat ederlermiş. Benim annem 14 yaşındaymış babam 34 yaşındaymış. Arada yaş farkı çok. Babam isteymiş diye annemi vermişler öyle zorla. Şimdiki zamanda işteki kocayı nereden

bulacağız, diye düşünmüşler. Benim annem ağlaya ağlaya zorla evlenmiş yani. Koca diye bir iki yıl benimseyememiş. Rüşvet karşılığında olmuş. Ama şimdiki nesil öyle mi. Kimi istiyorlarsa onunla evleniyorlar” (A15, 36, Kadın, Önlisans, Hemşire).

“Şimdi eskiden bazıları eskiden giderlermiş beğendiği mesela baba veya dede bir kızı beğenirmiş, oğluna eşine sormaz gider, istermiş yani. Düğün gecesi birbirlerini görürlermiş, kör topal ne ise o hakkına razı olacak, herhangi bir şey deme hakkı yok. Ama şuanda desen sizin orada adet ne ise artık çocuklar kendileri buluyor, babalara sadece şey kalıyor gidip nezaket kuralı isteme kalıyor” (A21, 52, Erkek, Lise, Din Görevlisi).

“Benim şimdi iki tane oğlum var. İkisini de memleketimden evlendiremedim. Eskiden herkes birbirine kenetlenmiş bir şekildeydi. Şimdi gençler üniversiteye gidiyor. Ya Ardahanlı ya Posoflu. Yani şimdi hiçbir tane yerli gelinimiz yok. Bize gelip diyorlar ki, baba felan yerden ben aşık oldum, o kızla evleneceğim diyor. Ne yapabilirsin. Bir ortaokuldayken sevdiğimizi alamazdık. Babamız kimi derse oydu bizim için. Bize derlerdi ki, oğlum biz filan aileye gidiyoruz nişan takmaya. Bana sorma gibi durumları yoktu” (A12, 59, Erkek, Lise, Emekli).

Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerde evlilik türleri, daha çok Türk gelenek yapısına uygun biçimde gerçekleşmektedir. Ebeveynler, evliliklerde karar mekanizması olarak rol oynamaktadır. Değişen toplum yapısıyla birlikte evlilik türleri de değişmiş, evliliklerde karar, evlenecek olan kişilerin tasarrufuna bırakılmıştır. Dolayısıyla Müslüman Gürcüler de bu şablona uygun olarak evlilikler gerçekleşmektedir. Benzer şekilde gruplar arası evlilikleri de etkilemiştir. Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerde gruplar arası evliliğe bakış açıları şu şekildedir:

“Daha önceden Gürcüler kendi aralarında evlilik yapardı, ama şimdi öyle değil. Kim kimi severse. Daha öncesinde Gürcü Hemşinliye kız vermezdi. Hemşinli de vermezdi. Gürcü Gürcüye kız verir, Hemşinli Hemşinliye kız verir. Şimdi artık oldu çorba. Herkes birbirine kız alıp veriyor. Artık şehir dışından bile yapılıyor. Aşiretten bile kız aldık. Üniversitede tanışmışlar, birbirlerini sevmişler. Ne yapalım biz de aldık. Şimdi artık herkes okuyor, eğitim seviyesi de yükseldi. Eskiden eğitim kısıtlıydı. Ama çarşıya çık sor en az %60’ı üniversite mezunudur buranın insanı” (A10, 55, Erkek, Lise, Memur).

“Hep kendi aramızda evlilikler gerçekleşiyordu. Bir laza kız vermezdik oradan da kız almazdık. Ama son 10 yıldır bu değişti. Herkes istediğiyle evleniyor. Melezleşti artık. Önceden yoktu ve herkes buna karşıydı” (A19, 43, Erkek, Lise, Şantiye İşçisi).

“İlk önce Gürcüler arasındaydı, Borçka’dan biri gelip de Laz, Hemşin değil de hani Borçka köylerinde genelde Gürcüler vardır. Ama derlerdi ki iyi olsa buradan kız istemezlerdi, diye o kafa yapısında yaşıyorlardı önceden. Ama şimdi öyle değil hani isteseydiler, öyle derlerdi ki iyi olsalar orada kız da bulunur buraya gelmezlerdi. Ama öyle değil, senelerdir mesela benim kızım okulda Hemşinli çocuğuyla görüştü, tanıştılar. Damadımın Gürcü olmasını tabi ki isterdim. Şu açıdan isterdim, Hemşinlilerin de var bizim de Gürcü dilimiz var. Hem Gürcüce hem Türkçe oturduğun zaman sohbet ne kadar dost olsa ne kadar yakınlaşsan illa ki yani mesela senin hiç tanımadığın da olsa mesela bu köyden olsun oda aynı senin aynı yaşam tarzını yaşamış sende aynı sohbetin de aynı olur. Ama şimdi bir başkasıyla ne kadar sohbetin olabilir. Nasılsın, iyi misin, ben iyiyim sende iyi misin, iyiyim. Sohbet bitiyor. Pek fazla içten sohbet yapamıyorsun biraz farklı” (A24, 57, Kadın, İlkokul, Ev Hanımı).

“Bizim köyde herkes dışarı kız vermez. Kendi aralarında evlilikler gerçekleşir. Çoğu Gürcü Gürcüyle evlenir genelde. Ama şimdi artık evlilikler aşk meşk işi olduğu için artık dışarıdan evlilikler gerçekleşiyor. Kız eğer istiyorsa bir Laz’la da evlenir, bir Hemşinli ile de evlenir. Doğu’ya da Batı’ya da gider. Kimse karışmaz. Eskilere döndüğümüzde Gürcü Gürcüyle evlenmek zorundaydı. Çok dışarı çıkılmazdı. Hatta akraba evlilikleri daha çoktu. Eğer ben akrabaysam yakınımdaykine bakarım hiç uzağa gitmem. Kendi tarafımı çekeyim derdi. Başkası, yabancı olmasın, benim insanım olsun derlerdi. Uzak insanla anlaşmak kadar zor bir şey yok. Yakın insanla anlaşmak daha kolay. Ben onun ne istediğini biliyorum. Nasıl davranmam gerektiğini biliyorum. Ama dışarıdaki bir insanla en yakını Laz olsun diyelim veya Hemşinli olsun fark etmez, onların yaklaşımları farklı. Biz ılımlı yaklaşırız, Gürcü Gürcüye ılımlı yaklaşır, ama Bir Laz Gürcüye ya da Gürcü Hemşinliye ılımlı yaklaşmaz. Tabi insandan kaynaklanıyor bu durum. Eskiler biraz daha ketummuşlar. Ben hiç duymadım, Laz’a çok zor veren insan vardır” (A5, 33, Kadın, Lise, Kuaför).

Evlilik çeşitli ölçütler esas alınarak birtakım sınıflamalar geliştirilmektedir. Evliliğin grup esasına dayalı sınıflaması ikiye ayrılmaktadır. Bireyin içinde bulunduğu

grup içinde evlenmesi ya da grup dışından biriyle evlenmesi (Canatan ve Yıldırım, 2016: 67). Tüm etnik gruplarda grup içi evliliğin etnik grubun sınır muhafazası araçlarının en görünürlerinden biri olduğunu biliyoruz. Esasen bir gündelik hayat pratiği olarak ele alabileceğimiz evlilikler, verili gruba kimin dâhil olup olmayacağını belirleyerek grup içi ve grup dışı arasındaki sınırları tayin eder (Erol, 2016: 222). Evlilik tercihleri söz konusu olduğunda dini ve etnik kimliklerin bağlayıcılığının söz konusu olduğu görülmüştür. Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, genellikle kendi aralarında evlilik gerçekleştirmeye dikkat etmektedirler. Özellikle kırsal bölgede, daha çok iç içe yaşayan Müslüman Gürcülerde akraba evliliği söz konusudur. Grup dışı evliliğe sıcak bakmamaktadırlar. Artvin genelinde yaşayan Gürcüler, Lazlar, Hemşinliler kendi aralarında evlilik yapmaya dikkat etmektedirler. Merkeze doğru gidildikçe bu yapı yavaş yavaş çözülmüş, grup dışı evlilikler yapılmaya başlanmıştır. Hatta eğitim sayesinde değişen toplum yapısıyla birlikte, Artvin genelinde bulunan grup dışı evliliklerden ziyade farklı illerde bulunan kişilerle de evlilik gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Grup içi evlilik Müslüman Gürcülerde pek de önem arz etmemeye başlamıştır. Buna karşın Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerde evlilikler ise, şu şekilde gerçekleştirilmektedir:

“Gençler kimi sevdiyse odur. Hristiyan’mış Müslüman’mış fark etmez. Ben mesela isterdim ki bir tane eniştem Müslüman olsun, diyoruz, ama şimdi yeni nesil ki der mi? İki tane kızım var bir kızım 18 diğer kızım 22 yaştan da kaçtılar. Tam nişan yapacaktık ki kaçtılar. Ben de kaçmıştım kızlarım da kaçtılar. Kızlarımın kaçmaların da bir sebep yoktu, fakat benim kaçmam da bir sebep vardı, biz nişan yapalım dedik nişan yapacakken beni aldı kaçırıldı ben gönüllü kaçmadım. Kızların kaçma sebeplerin de biz seni Hristiyanlara vermeyiz gibi şeyler söz konusu değil” (B32, 46, Erkek, Lisans, Pedagog).

“Evlilik yaşları 18’den başlıyor. Bazen 14 yaşında kaçanlarda var. Çocuk kafası seviyor vermezler ondan dolayı kaçıyorlar” (B34, 30, Kadın, İlkokul, Ev Hanımı).

“Seversin kaçarsın. Eskiden beri böyle. Seversin 15 gün içinde evlenirsin. Nikah sonra yaparlar ya düğünü sonra yaparlar. Kızlar 15 yaşında kaçıyor. Aileler izin vermiyor kızlar da kaçıyor. Yasal evlilik yaşı 16 zaten” (B40, 30, Kadın, Lise, Ev Hanımı).

“Önceden kız kaçırma mevzuları çok vardı ama şimdi yok. Şimdi devlet yasaklıyor bayağı sıkı bir denetimde. Önceden kaçırana ceza verilmiyordu. Beraber bulundular diye de ondan sonra ayırmıyorlardı. Şimdi artık kaçırma olaylarına devlet de karşı çıkıyor. Şimdi iki kişi anlaşarak kaçırırsa tamam ama önceden zorla kaçırıyorlardı. Kadın kabul etmiyor ama erkek zorla kaçırıyordu. Nişan düğün para yetiştiriyor bazen o yüzden kaçırıyorlardı. Altın gerekiyor, nişan düğün içi para lazım, yapamıyorlar ve kızı kaçırıyorlardı” (B44, 37, Erkek, Lisansüstü, Yurt Müdürü).

Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerde kız kaçırarak yapılan evlilikler yaygın bir şekilde görülmektedir. Gürcistan’da evlilik yaşı 16 olmasına rağmen, söz konusu yaştan daha küçük kızlar ya kaçarak ya da kaçırılarak evlenmektedir. Sözü edilen evlilik türünün çeşitli sebepleri olmasına rağmen daha çok ailelerin küçük yaşta veya farklı gruplarla yapılan evliliğe müsaade etmemesinden ve maddi yetersizlikten kaynaklanmaktadır. Batum’da gruplar arası evlilikler ise, şu şekilde gerçekleşmektedir:

“Gerçek onlarda da oluyor maalesef. Hristiyanlar’da oluyor. Şöyle bir şey var, eskiden erkeğin babası giderdi ona kızı istemeye. Şimdi öyle bir şey yok gençler kendi arasın da anlaşılıyor. Hristiyan Müslüman, ona bakmıyorlar. Batum tarafın da Müslüman bir erkeğin Hristiyan bir kızla evlenmesi daha fazla. Köyler de şeyler de biraz bu Müslümanlık şey tutuluyor da Batum’a gittiğin de valla çok etkili oluyor biraz da. Bu Avrupa tarafına şey yapıyorlar ya dine bakmıyorlar” (B27, 30, Erkek, Lise, İnşaat İşçisi).

“Şimdi herkes Müslüman kız Müslüman oğlan beraber seviyor alıyorlar. Biz söylüyoruz ki hangi kız Hristiyan’a gitse nikâh kabul olmaz. Kesinlikle şiddetle böyle bir şey olmasın ve bunun için biz de izin vermiyoruz ve şeriat da izin vermiyor. Bu konuda Gürcistan da var çocuklar üniversiteye gidip birbirlerini sevip alanlar çoğaldı. Müslüman oğlan Hristiyan kız alması eskiden çok az vardı. Bu olay biraz artmaya başladı. Önceden kendi aramız da evlilik yapılırdı, fakat şimdi Hristiyanlardan da gelin alma var. Hristiyanlardan gelin alacağımız zaman söylüyoruz bunu. Tiflis’te bir arkadaşımız vardı, sevdiği kız da Hristiyan’dı ve oğlan da namazlı niyazlı insandı ve eşi Müslüman olmadı, Hristiyan kaldı. Oğlan Müslüman kız da Hristiyan duruyor ve onların çocukları yetiştirmesi çok zor anne Hristiyan baba Müslüman” (B30, 48, Erkek, Lisans, Müftü).

“Biz de şuan da eskiden duydum birkaç tane evlenmesi vardı, ama şuan da çok fazla evlilikler mesela ben Batum da inşaatta çalışıyorum sahibi bizim köylü. Müslüman, onun hanımı Hristiyan. Eskiden kendi içinden çoktu, ama şimdi dışarıdan alma sayısı çok arttı. O da İslam’ı bilmeyenlerden dolayı İslam’ı baştan bilmiyor, İslam da evlenmesi gerekiyor mu gerekmiyor mu diye, ama bizim kızlarda da var. Hristiyan erkeklerle evleniyorlar. Sorduğün zaman seviyorum da gittim. Bazı evler de tam İslam’ı bildiği zaman o kadına anlatılıyor, söylüyor bazıları da isterse ben böyleyim Müslümanım, istersen gel benimle, istemezsen tamam git, ama evlendiği zaman İslam’a geliyor. Normal nikah yapıyoruz, bazıları da din değiştirmem bazıları da erkekler Hristiyan oluyor ve öyle de evleniyorlar. Kız erkeğe diyor, beni seviyorsan eğer Hristiyan olursan seninle öyle evlenirim, ama akli olmayan erkekler ya da dini zayıf olduğu için değiştiriyorlar” (B31, 31, Erkek, Lisans, İnşaat İşçisi).

“Şimdi ki zamanda kız ya da oğlanın birbirlerine olan sevgisi önemli. Müslüman olmuş Hristiyan olmuş önemli değil. Buna bakan aile çok az var. Hulo tarafında buna çok dikkat ediyorlar ama Müslüman mı diye. Hristiyan da Hristiyan olmasına dikkat ediyorlar. Eğer Hristiyanlardan gelin alındığında adam Müslüman’sa Müslüman oluyor gelin. Hristiyan bir aileye kız verdiğimizde de orada tam tersi oluyor. Kız Hristiyanlığı tercih ediyor. Ama benim kız kardeşim Müslüman bir adamla evlendi. Eşi sonradan Hristiyan oldu. Kız kardeşim boşanma davası açtı. Boşanamadı derdinden öldü gitti. Cenazesini de bize vermediler ve Müslümanken Hristiyan geleneklerine göre defnettiler” (B37, 47, Erkek, İlkokul, Ticaret).

Mezleklik düşüncesinin en temel unsuru basitçe karışımdır; yani bir araya gelme, birleşme, birbirine geçme, melange. Mezleklik, kültürler arasında artan trafiğin sonucunda dünyanın farklı yerlerindeki kültürlerin birbirine karışmasıdır (Tomlinson, 2013: 208). Mezleklik konu edildiğinde evlilik türleri bakımından gerçekleştiği görülmektedir. Mezleklik, grup içinden ziyade grup dışından evliliklerin gerçekleşmesi mevzusudur. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerde, gruplar arası evlilik söz konusudur. Başka deyişle, Müslüman Gürcüler ve Hristiyan Gürcüler, birbirleri aralarında evlilik gerçekleştirilmektedir. Kırsal bölgelerde, Müslümanların ya da Hristiyanların kendi aralarında yaşadıkları bölgelerde sık karşılaşılan bir durum değildir. Daha çok Müslüman Gürcüler, kendi aralarında evlilik yapmaya dikkat etmektedirler, fakat kent merkezinde, yani Batum’da Hristiyan ve Müslüman Gürcüler

birlikte yaşadıkları için karşılıklı evlilikler gerçekleştirilmekte, grup içi evliliklere pek dikkat edilmemektedir.

Evlilik Türleri ve Evliliklerde Melezleşme hakkında yapılan karşılaştırmada şu sonuçlar tespit edilmiştir: Türkiye ve Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülerde evlilikler, türleri bakımından farklılık söz konusu olsa da grup dışı evliliklerle benzer özellik göstermektedir. Türkiye'de evlilikler geleneksel yapıdan modern yapıya doğru evrilmiş, görücü usulü evlilikler popülerliğini yitirmiş, modern evlilik yolları tercih edilir olmuştur. Buna karşın Gürcistan'da, çeşitli sebeplerden dolayı kız kaçırma yoluyla evlilikler yaygın bir şekilde görülmektedir. Evlilik yaşı 16 olmasına rağmen hem küçük yaşta hem de kaçarak ya da kaçırılarak evlilikler gerçekleştirilmektedir. Gruplar arası evlilikler söz konusu edildiğinde, Türkiye'de grup dışı evlilikler genellikle, farklı etnik gruplar arasında ya da farklı illerden kişilerle gerçekleştirilmektedir. Buna karşın Gürcistan'da grup dışı evlilik, farklı dine mensup kişilerle gerçekleştirilen evliliklerdir. Grup içi veya grup dışı evliliklerde, Türkiye ve Gürcistan'da kır ve kent farkının bulunması noktasında benzer özellik söz konusudur. Kırsal alanlarda yaşayan Müslüman Gürcüler grup içi evliliklerin olmasına dikkat ederken kent merkezlerinde böyle bir durumdan bahsetmek pek mümkün değildir. Ayrıca grup içi evlilikler hem Türkiye hem de Gürcistan'da geçmiş zamanlarda katı kurallar çerçevesinde değerlendirilirken, şimdi katı kurallar yerini esnek tavra bırakmış, evliliklerde melezleşme görülmeye başlanmıştır.

Şekil 9. Evlilik Türleri ve Evliliklerde Melezleşme ile Evlilik Arasındaki İlişki

Şekil 9’da Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin evlilik türleri evlilikleri nasıl gerçekleştirdikleriyle ilgilidir. “Evlilik” kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Hristiyan Müslüman fark etmiyor evlilik gerçekleştiriliyor; Önceden kendi aramızda evlilik yapılırdı şimdi Hristiyanlardan gelin alıyoruz; Aileler izin vermiyor kızlar da kaçıyor, yasala evlilik yaşı 16 zaten; şimdi yabancılardan evlilik var; daha önceden Gürcüler kendi aralarında evlilik yapardı. Bu bağlamlar ekseninde Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerde evlilik zamanla değişime uğramıştır. Gürcüler evlilikleri daha çok kendi aralarında gerçekleştirirken, şimdi, Gürcü olmayanlarla da gerçekleştirmektedir. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler için de benzer değişiklikler söz konusudur. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler daha çok Müslüman olan Gürcüleri tercih ederken şimdi, Hristiyanlarla da evlilik gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla evlilikte her iki taraf için de etnik ve dinsel sınırlar aşılmıştır.

Doğruel’in Hatay’da Nusayri aleviler, Arap Hristiyanlar ve Ermeniler üzerine yapmış olduğu çalışmadan evlilikle ilgili elde ettiği sonuçlara bakılacak olursa, toplulukların yakınlık ve uzaklık kurmalarının sınırlarını belirleyen en önemli kesme noktalarından birinin evlilik olduğunu ileri sürmektedir. Soyu sürdürmek, kan bağları ve kültürel uyum bu topluluklar için çok önemlidir. Farklı topluluklardan kişilerle yapılan evliliklere pek sıcak bakılmamaktadır. Her üç topluluk sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda kapalı bir yapıya sahip olmamalarına karşılık, evlilik konusunda bir hayli kapalıdır. Fakat eğitim, göç ve sanayileşme bu konuda değişime yol açmakta, dışarıdan evlenmelere gençler yaşlılardan daha hoşgörülü yaklaşmaktadır (Doğruel, 2013: 276). Sözü edilen sonuç kapsamında benzer sonuçlar, Müslüman Gürcülerin evlilik pratiklerinde de rastlanılmaktadır. Nitekim Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin farklı etnik ve dinsel kimliğe sahip insanlarla evlilikleri söz konusu değilken; özellikle eğitim, iletişim ve göç sayesinde bu sınır aşılmış, farklı etnik ve dinsel kimliğe sahip kişilerle evliliklere sıcak bakılmaya başlanmıştır. Söz konusu durum, kırsal bölgelere göre kent merkezlerinde yaşayanlar arasında daha sıklıkla karşılanır bir durum olagelmıştır.

Müslüman Gürcülerin kimlik inşa süreçlerinde aile kurumunun bir alt kurumu olarak değerlendirilen evliliğin yanı sıra, nişan-düğün uygulamaları da sözü edilen süreci anlama konusunda önemli veriler sunmaktadır.

3.4.1.2. Nişan-Düğün Uygulamaları

Bütün tarih boyunca insan toplumlarında, evlilik faaliyetlerine farklı biçim ve tarzlarda rastlanmaktadır. Toplumların benimsediği kültürel değerlere göre evliliğin tarzı belirlenmektedir. Kimin kiminle evleneceği, kaç kişiyle evlenebileceği, kiminle evlenemeyeceği, evliliğin aşama ve süreçleri, evlilikte benimsenecek normlar ve değerler bütünüyle toplumların yüzyıllar içinde benimseyerek uyguladıkları kültürel formlarla belirlenmektedir (Canatan ve Yıldırım, 2016: 65). Evlenme ocak ile ocak kurma ile ifade edilerek söz, nişan ve düğün aşamalarıyla oluşur (Erdem, 2016: 133). Nişan-düğün adetleri her etnik grupta farklılık gösteren ritüeller mevcuttur. Bu anlamda Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerde nişan ve düğün adetleri şu şekildedir:

“Eskiden burada köy düğünleri olurdu. Önceden gelin ata bindiriliyordu. Bir yastık hazırlanırdı, müjde yastığı diye. Gelin geliyor diye. Bunların hepsi kalktı. Şimdi düğün salonlarında yapılıyor” (A14, 67, Erkek, İlkokul, İşletme Sahibi).

“Normal, söz olur sonra nişan yapılır. Nişanlılık sürecince kayınpeder-kayınvalide gelir akşamları. Yoğun geçer. Haftada iki kere üç kere gelinlerini görmeye giderler. Gelinlerini görmeyi severler. Buradakiler gelinlerini çok seviyorlar alana kadar. Gidip-gelmeyi seviyorlar. Gelini sık sık ziyaret etmeyi, geline hediyeler götürmeyi seviyorlar. Düğünlerimiz çok güzel olur, eskiden daha güzeldi. Köyde kazanlarla yemekler pişerdi. Gelenlere ikram edilirdi. Şimdiki düğünler salonda olur. Aman evim kirlenmesin, evler dağılmasın, hemen orada düğün bitsin isterler. Bazıları düğünden sonra gelini kendi evine götürüyorlar. Hazırlık yaparlar. Bir masa kurulur. Kız tarafının ileri gelenleri gelir. Oturlar masada. Biz burada buna “yesa çağırma” deriz. Ya da “momolikosa” da denir. İstek anlamındadır. Kız tarafı masada, “yesa momolikosa bir karton sigara olsa” deriz. Erkek tarafı da vermek zorundadır. Üç tepsi baklava isterler, tavuk isterler. Eğlenmek maksadındadır. Çıkarken silah isterler. Anahtar isterler. Saat isterler, para isterler. Para aldılar mı, çıkarken kızlarına verirler. Gelin damatta yanlarında olur. Bu adeti yapanlar var burada. Asıl bunların tadı var. Salonda git oyna eve git. Tadı yok ki. Düğünlerimizde akordeon çalınır. Diğerleri tulum getiri biz akordeon getiririz. Akordeon daha çok Gürcülere özgü bir çalgıdır. Tulum onlara aittir” (A1, 39, Kadın, Ortaokul, Ev Hanımı).

“Burada düğünler önceden evde oluyordu. Ev eşyası komple evin tavanına çıkarırlardı. O kadar da eşya yoktu, evin içinde erkekler ayrı bayanlar ayrı düğünler yapılırdı, ama şimdi senelerdir kimi okul kapısının da açıkta ya gündüzün ya da gece kimi Borçka’ya düğün salonları kiralarlardı. Ama şimdi karma oyunlar. Artvin oyunları farklı genelinde Artvin oyunları aynı mesela, Laz, Hemşinlilerin biraz oyunları farklı akordeon tulum çalarlar. Eskiden kız tarafı erkek tarafının evine gidip bir şeyler isterlermiş önceden mesela. Burada gelinden yani düğünden önce bir müjdeciler derlerdi, önceden giderdi küçükten yastıklar yaparlardı. O yastığı damada verirdi. Onlarda bahşiş olarak tavuk tatlı bir şeyler isterlerdi. Yemekte öyle hani gelin tarafı kişi yemek yedikten sonra masayı tutarlardı. Sigaradan al işte tatlısıdır, tavuğudur, sigarasıdır ne istiyorlarsa getirmek zorundaydılar. Eğlence amaçlı. Şimdide isteyen de istiyor da düğün bittikten sonra kız tarafı gelin evine gidiyorlar. Kalabalıkta değil en yakın kişiler gidiyor. İşte orada yemek ikram edeceklerse ikram ediyorlar. Hani şaka amaçlı bir şey isteyeceklerse isterler kimisi de hiç alıp götürmez. İade ederler, amaçları illa masaya gelecek. Sonra iade ederler kimi alıp götürür” (A24, 57, Kadın, İlkokul, Ev Hanımı).

“Laz’ı da Hemşinlisi de hep aynı sayılır. Düğünde hepimiz aynıyız ve aynı şeyleri yaparız. Ayrı bir şey bulamazsın yani. Farklı bir şey görmedim. Artık herkes maddiyatı düşündüğü için kolaya kaçıyor, salon düğünü yapıyor. Bizde eve gelin geldikten sonra fincan altı var ya tabağı, onu ters çevirirler. Tabağı gelin ayağında kırar, güçlü olsun diye. Eline hamur sürülür bereketli olsun diye. Bir de kayınvalide geline şekerli su içirirler, tatlı dilli olsun diye. Düğünden sonra masa kurulur, belirli şeyler istenir. ‘Yesa’ diye başlarlar tavuk isterler, sigara isterler, bal istenir, fındık istenir. Kız tarafı erkek tarafından ister” (A5, 33, Kadın, Lise, Kuaför).

Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerde nişan-düğün adetleri Türk gelenekleriyle aynı ritüellere sahiptir. Nişan adetleri, düğün adetleri, düğünlerde çalınan müzikler dahi, Karadeniz bölgesinin kültürel yapısıyla bütünleşmiştir. Nişan ve düğünler genellikle düğün salonlarında gerçekleştirilmektedir. Tek farklılık Gürcü nişan ve düğünlerinde akordeon kullanılması ve düğün sonrası “Yesa Çağırma” ritüelidir. Düğünlerde akordeon kullanılması Gürcü düğünlerini diğer etnik düğünlerinden ayıran en önemli farklılıktır. Çünkü Karadeniz Bölgesinde kullanılan müzik aleti çoğunlukla tulumdur. Düğünden sonra yesa çağırma ritüeli de Gürcü düğünlerinde yer alan önemli bir gelenektir.

Sözü edilen düğün ritüeli, Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerde uygulanmaktadır. Düğünlerde gerçekleştirilen bu uygulama ise Müslüman Gürcülerde yesa çağırarak olarak adlandırılmaktadır. Buna karşın Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin nişan-düğün uygulamaları şu şekildedir:

“Hristiyanlar gibi gerçekleşiyor düğünlerimiz, ister Müslüman olsun ister Hristiyan olsun, hep düğünlerimiz aynı. Yemek, alkol mecbur var. Hristiyanlıktan bize geçen adetlerimiz tabi ki var düğünlerimize hem Müslüman hem de Hristiyan katılıyor. Evlenmeden önce kız Müslüman oğlan Hristiyan ya da tam tersi olan olaylar tabi ki var mesela bizim komşu Hristiyan aldı ve öylece Hristiyan kaldı öyle insanlar var ki Hristiyan gelip Müslüman olanlar da Müslüman olup da gidip Hristiyan olanlar da var” (B32, 46, Erkek, Lisans, Pedagog).

“Hristiyanların yaptığının aynısı yapılır. Aileler tanışır, söz alırlar. Nişan yaparlar. Toplanırlar yüzük takılır. Altın takılır. O gün ya da ertesi gün, düğün için gün belirlenir. Düğün ile nişan arası fazla olmaz. Arayı çok açmazlar. Çok açarlarsa herkes konuşur. En fazla bir sene olur” (B44, 37, Erkek, Lisansüstü, Yurt Müdürü).

“Yani biz kiliseye falan gitmiyoruz, gideriz kız evinden alır getiririz. Düğünlerimizi de restoran da yaparız. Düğünler de şey farklılığı fazla yok. Hristiyan Müslüman yok, netice de bir farklılık yok. Fakat alkol hepsinde var. Düğünler de pek bir farklılık yok çok yemekli ve alkollü Hristiyan Müslüman aynı düğünler farklılık yok” (B34, 30, Kadın, İlkokul, Ev Hanımı).

“Onlarda nerdeyse aynı oluyor, eğer dindarsa mesela düğünlere sadece içki getirmezler. Eğer dindarsa dinine göre yaşıyorsa içki getirmezler, diğer şekilde içki getiriyorlar. Yani hiç fark yok nerdeyse. Hristiyanlar düğünlerini düğün salonunda yapıyor biz de aynı. Düğünlerimiz yemekli olur ve herkes katılır. Müslüman ya da Hristiyan ayrımı yok. Kültürümüz hep aynı, sadece biz Müslüman’ız ve kiliseye gitmiyoruz. Tek fark bu” (B41, 35, Erkek, Lisans, Din Görevlisi).

Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerde nişan ve düğün adetleri diğer Gürcülerle aynı ritüellere sahiptir. Düğünler, düğün salonlarında ve yemekli gerçekleşmektedir. Dinsel farklılıktan kaynaklı olarak Müslüman Gürcülerin içki ve domuz eti hassasiyeti nişan ve düğünlerde kendini göstermektedir, fakat ciddi anlamda etkisi söz konusu değildir. Hristiyan ve Müslüman Gürcüler birlikte yaşadıkları için,

önemli günlerde bir araya gelmekte ve karşılıklı hassasiyetlerine dikkat edilmektedir. Bu anlamda Müslüman Gürcülerin düğünlerinde de Hristiyan Gürcülerin düğünleri gibi domuz eti ve içki bulunmakta, dolayısıyla nişan ve düğünlerde ciddi anlamda farklılıktan bahsetmek mümkün değildir.

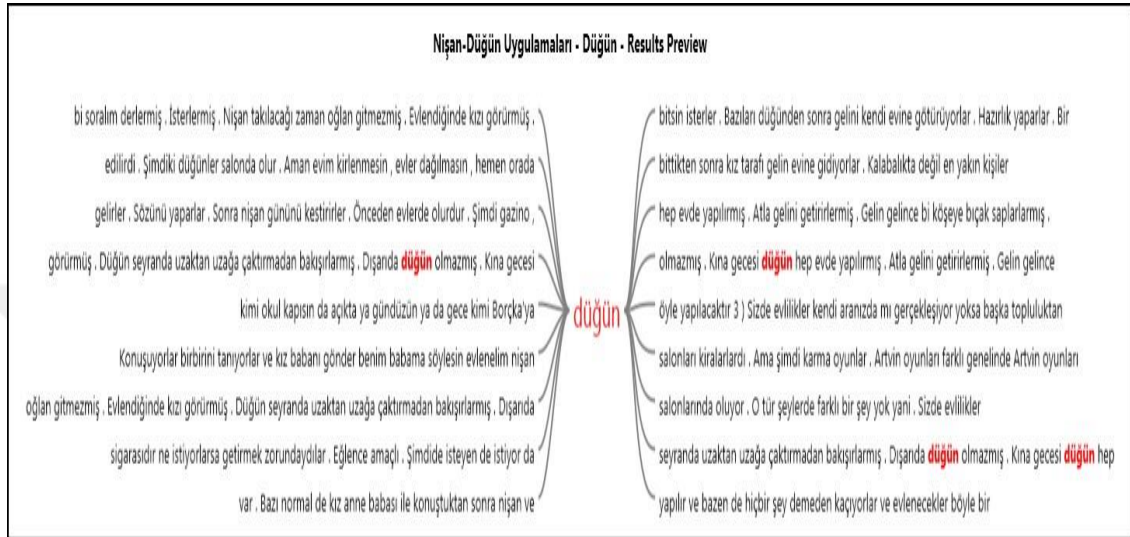
Nişan-Düğün Uygulamaları hakkında bir karşılaştırma yapıldığında, şu sonuçlar görülmektedir: Türkiye ve Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülerin nişan ve düğün uygulamalarında benzer ve farklı yönler söz konusudur. Düğün salonlarında nişan ve düğün uygulamalarının gerçekleştirilmesi, Türkiye ve Gürcistan'daki Müslüman Gürcülerin ortak yönlerinden sayılabilir. Türkiye'de yaşayan Müslüman Gürcülerin etnik farklılığı, Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülerin ise, dinsel farklılığı neticesinde, hem iki ulus devlet içerisinde yaşayan Müslüman Gürcüleri birbirinden ayırmakta hem de yaşadıkları ülkede farklı kılan özelliklere sahip olmasına neden olmaktadır. Bu anlamda Türkiye'de yaşayan Müslüman Gürcülere ait uygulama olan yesa çağırma Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerde bulunmamaktadır. Dolayısıyla Türkiye'de yaşayan Müslüman Gürcüleri hem ülke içerisindeki diğer gruplardan hem de Gürcistan'da yaşayan gürcülerden farklı kılmaktadır. Düğünlerde içki ve domuz etinin bulunması her iki ulus-devlet içerisinde yaşayan Müslüman Gürcülerin dinsel hassasiyeti olmasına rağmen, Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin düğünlerinde bulundurulması Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülerin diğer dinlere mensup Gürcülerle birlikte yaşamalarından kaynaklı olan kültürel bir uygulama halini almaktadır. Dolayısıyla Türkiye ve Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülerin nişan ve düğün uygulamaları, yaşadıkları ülkenin kültürel yapısına uygun gerçekleşmektedir.

Şekil 10. Nişan-Düğün Uygulamaları ile Nişan Arasındaki İlişki

Şekil 10'da Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin nişan uygulamalarına yer verilmiştir. "Nişan" kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Normal söz olur sonra nişan olur; kız babanı gönde benim babama söyleyin evlenelim,

nişan günü kestirirler; isterlermiş, nişan takılacağı zaman oğlan gitmemiş. Bu bağlamlar ekseninde Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler nişanda erkeğin kız evine gelemediğini, nişan günü düğün tarihinin belirlendiğini ifade etmişlerdir. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, nişanların artık evde değil de gazinolar da yapıldığını ifade ederek, nişan uygulamalarındaki değişiklikleri vurgulamışlardır.

Şekil 11. Nişan-Düğün Uygulamaları ile Düğün Arasındaki İlişki

Şekil 11’de Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin düğün uygulamalarına yer verilmiştir. “Düğün” kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Şimdiki düğünler salonda olur, aman evim kirlenmesin, hemen düğün bitsin isterler; önceden evde olurdu şimdi gazino, düğün salonlarında oluyor; eğlence amaçlı, şimdi isteyen de istiyor da düğün bittikten sonra kız tarafı gelin evine gidiyor. Bu bağlamlar ekseninde Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, düğünlerin artık evde olmadığı, düğün sonrasında gerçekleştirilen eğlencelerinden biri olan, kız evinin erkek evine giderek erkek tarafında, eğlence amaçlı bir şeyler istendiğini ifade etmişlerdir. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler de düğünlerin artık düğün salonlarında gerçekleştiğini ve diğer Gürcülerin düğün uygulamalarından herhangi bir fark bulunmadığını belirtmişlerdir.

Hülya Kahramanca’nın Sakarya’da Yaşayan Gürcülerde Evlenme Geleneği (2015) adlı çalışmasındaki gözlem verilerine göre, Sakarya’da yaşayan Gürcülerin, nişan eğlencesinde Gürcü türküleri söylenip, Kafkas oyunlarından “cilveloy” ve “vohoy” oyunları oynanmaktadır. Cilveloy, kızların da erkeklerinde oynadığı bir

oyundur. El ele tutuşan kişiler bir çember oluşturduğu ve bir liderin doğaçlama söylediği Gürcüce sözleri olan türküye, nakaratta cilveloy nanayda diye eşlik ettiği çeşitli figürlere sahip bir oyundur (Kahramanca, 2015: 72). Nişanla birlikte düğün uygulamaları da Müslüman Gürcülerin aile ve evlilik kurumlarını farklı tarzda inşa etmeye dönük uygulamalardandır.

Kerim Mutlu, Sinop'ta Sosyo-Kültürel ve Dini Hayat: Gürcüler Örneği (2007) adlı çalışmasında Gürcülerdeki düğünler şu şekilde aktarmaktadır: Köylerde düğün yapılan yerler daha çok köyün merkezlerindeki düzlük arazilerdir. Düğün yeri düğünün olacağı gün, köyün gençleri tarafından hazırlanır. Bu hazırlık insanların oturacağı yerlerin yemek yenilip içilecek yerlerin hazırlanması işlemidir. Düğün yerlerinde insanların oturacağı yerler genellikle iki üç sandalyenin üzerine uzatılmış uzun tahtalar veya yere serilmiş kilimlerdir. Saat gece yarısını geçtikçe düğünlerin eski havası da esmektedir. Orkestradan sonra çalma sırası davul zurnaya geçer. Davul zurnalı düğün köylüler tarafından vazgeçilmeyen bir unsurdur. Davul zurna eşliğinde oyunları sabah saatlerine kadar oynayan köylüler ağırlıklı olarak, çiftetelli, misket, ağırlama, babbili, jandarma vs. diye isimlendirilen oyunları oynarlar. Kendilerine has oyunları düğün aralarında da olmakla beraber genellikle en sonlara saklanır. Oyunları davul, zurna eşliğinde daha önceden hazırlanmış olan uzun tahtaların iki sandalye arasına uzatılarak, üzerine sopalarla vurarak ses çıkartılması erkek ve bayanların ellerini alkış yapmaları iledir (Mutlu, 2007: 71-72).

Müslüman Gürcülerin kimlik inşa süreçlerinin maddi, sembolik ve toplumsal görünümünden olan aile kurumu ile birlikte din kurumu da bu sürecin temel görünümünden birini oluşturmaktadır.

3.4.2. Din

Din ve dine ait olgular bir yandan bireylerin yaşamları, hayatı algılama ve anlamlandırma biçimleri, değer yargıları, diğer bireylere olan bakışları ve onlarla olan ilişkileri ile etkileşirken; diğer yandan da toplumsal, sosyal, siyasi, ekonomik hayata dair süreçlerle karşılıklı etkileşim içinde olur (Akşit vd., 2012: 23). Durkheim, küçük geleneksel kültürlerde dinin, hayatın hemen hemen tüm yönüne nüfuz ettiğini ileri sürmüştür. Dinsel törenler hem yeni fikirler ve düşünce kategorileri yaratmakta hem de var olan değerleri yeniden doğrulamaktadır. Din sadece bir takım duygu, fikir ve

etkinlikler kümesi değildir ama din, düşünme tarzını belirlemektedir. En ilkel düşünce biçimleri bile dini çerçeve içerisinde ifade edilmişlerdir (Giddens, 2008: 585). Her dinsel grubun kendine özgü dini ritüel ve gündelik yaşam pratiklerinde farklılaşmalar mevcuttur. Bunun en somut örneklerini özel gün ya da dini törenlerinde görülebilir. Bu bölümde farklı ulus-devlet içerisinde yaşayan Müslüman Gürcülerin dini törenler ve yaşam pratiklerinin ne olduğu, hangi yönde birbirlerine benzedikleri ya da birbirlerinden farklılaştıkları konu edilecektir.

3.4.2.1. Dini Bayramlar

Dinî bayramların en önemli ortak noktası, ‘toplanma’ ve ‘eğlenme’ özelliğidir. Eğlence; Bu folklorun dört temel işlevinden biri olarak gelenekleri oluşturan, şekillendiren ve değiştiren özelliklere sahiptir. Dini bayramlarda gerçekleştiren geleneklerin de temel çıkış noktası eğlenmektir (Özdemir, 2005: 12). Her kültürün dini bayramları uygulama ritüelleri birbirinden farklıdır. Dini bayramlar, dinlere göre farklı gün ve ritüellere sahiptir. Bu anlamda Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler dini bayramlarını şu şekilde deneyimlemektedirler:

“Önce mezarlıklara gidilir. Sonra aileler ziyaret edilir. Önce ben eşimin tarafına giderim, onları bitiririm, ondan sonra kendi tarafıma rahat rahat giderim. Onun dışında farklı bir şey yok. Eskiden ne yapıyorlardı, o kadarını bilmiyorum, ama şimdi biz böyle ancak. Bizden sonraki nesil bize gelecek mi, onu da bilmiyorum. Bayramlar zaten insanların birlikte olduğu bir dönem. Tatile gitmek istiyorsan bayramlardan sonra git. Ben bayramlarda pek tatili sevmiyorum” (A1, 39, Kadın, Ortaokul, Ev Hanımı).

“Türkiye genelinde Müslümanlar nasıl bayram yapıyorsa, ibadetini namazını kılarsın görüşürsün, sonra herkes mezarlık ziyareti akraba ziyaretine gider. Ondan sonra bayramlar genel olarak tatil olarak görülmeye başladı ya bunun artık Gürcü’sü kalmadı. Evet farklı bir şey yapmıyoruz burada ama şöyle var bazı bölgeler de böyle asimile olmayan Gürcü kalmış olan bazı köyler de farklı bir davranış olabilir. Ama karşı tarafta görüyorum mesela orada ki Türkler de geleneklerin de farklılık var” (A22, 47, Erkek, Lisans, Din Görevlisi).

“Camide bayram oluyor, ondan sonra eve gidiyoruz. Yaşlılarımızı ziyaret ediyoruz. Ondan sonra hastaları ziyaret ediyoruz. Türbeleri ziyaret ediyoruz. Sonra bayram namazına çıktın mı, sırayla bütün halk bayramlaşır imam ve komutan jandarma

askeriye imamın yanında duruyor herkes onlarla bayramlaşıyor” (A6, 28, Erkek, Lisans, Doktor).

“Burada mesela bayram sabahı silah atılır. Bu bölgeye has bir şey, ama Karadeniz’in diğer yerlerinde yapılıyor mu bilmiyorum, ama bu bölgede yapılıyor. Bizim köyde silah atmaya başlarlar, sonra karşıdakiler atar. Bayram sabahı yapılır. Namaz kılındıktan sonra atılır. Kutlama gibi bir şey. Bizde zaten kutlama amaçlı kullanılır. Onun dışında çok farklı bir şey yok” (A6, 28, Erkek, Lisans, Doktor).

Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler dini bayramları, hem dini hem de kültürel yapıya uygun bir şekilde yaşamaktadır. Dini değer ve tutumlara uygun adetlere dikkat eden Müslüman Gürcüler aynı zamanda kültürel yapı, yani Karadeniz’in hâkim kültürünü de yer vermektedirler. Buna karşın Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, dini bayramlarını şu şekilde yaşamaktadırlar:

“Yani birbirine çok yakın arkadaş olarak oturuyoruz, ama bizim geleneklere karıştırmak istemiyoruz. Kurban bayramında yani diğer bayramlarda da tatlı yaptık, et yaptık onlara götürüyoruz. İslami kültürü gösteriyoruz. Onlara biz böyleyiz diye paylaşıyoruz. Onların da Hristiyan bayramları var, onları biz de tebrik ediyoruz yani, ama birbirine karıştırmak istemiyoruz ve karıştırmamaya da uğraşıyoruz” (B29, 36, Erkek, Lise, Din Görevlisi).

“Bizim dinimiz başka onların bir dini bambaşka. Hristiyan bir komşuya kurban kesiyoruz mesela onlara da veriyoruz” (B25, 34, Erkek, Lise, Kur’an Kursu Görevlisi).

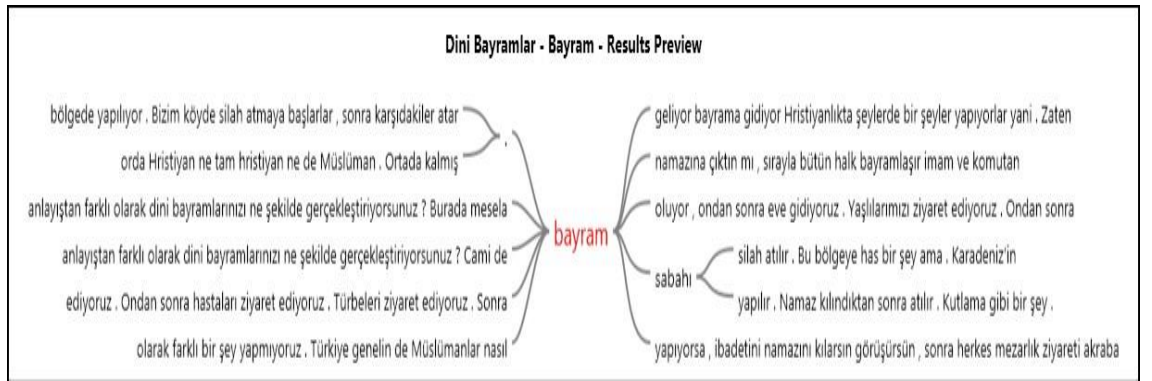
“Batum’da çok Müslüman çok var. Benim kapı komşum Hristiyan. Çok güzel anlaşıyoruz. Ben kurban bayramında kurban kestikten sonra onlara da et verdim. Dedim ki, bu eti yerken içki içmeyin. Başka nerede içerseniz için, ama bu eti yerken içki içmeyin dedim. Onlar da dedi ki, tamam sizin âdetiniz nasılsa öyle yaparız dediler” (B38, 61, Kadın, İlkokul, Pazarcı).

“Dini bayramlar bizde mesela, herkes gider kurban bayramında köye çıkar, mezarlığa giderler. Şimdi Hristiyan olanlar yani Müslüman olup sonradan Hristiyan olanların ataları Müslüman, onlar da gidiyor. Helva bir şeyler yapıyorlar aslında ne tam Hristiyan ne de Müslüman. Ortada kalmış. Bayram geliyor bayrama gidiyor Hristiyanlıkta yer alan bayramlara da katılıyorlar.” (B42, 47, Erkek, Lisans, Tercüman).

“Burada İslam’la ilgili resmi olarak bayram tatillerimiz yok. Kendimizce kendi aramızda bayram yapıyoruz tabi. Ramazan bayramında önceden herkes gizli gizli oruç tutuyordu. Bugünlerde artık rahat rahat iftar organizasyonları yapıyor. Müslümanlar birbirlerini çağırıyor. Lokantalarda iftar yemekleri düzenleniyor. Önceden oruç tutanları bilemezdim. Gizli gizli tutarlar. Hristiyan bayramları var bir de bizim bayramlarımız var. İnsanlar her ikisine de katılıyor. Hristiyan bayramlarında pasta yapıyorlar onlar da bize getiriyor. Ayrım yapmıyorsun. Hristiyan’a da götürüyorsun Müslüman’a da götürüyorsun. Akrabayız artık. Çünkü bir ailede hem Hristiyan hem de Müslüman var. Bir mevlit okutuyoruz nerdeyse yüzde yirmisi Hristiyan katılıyor” (B44, 37, Erkek, Lisansüstü, Yurt Müdürü).

Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler dini bayramlarını, yaygın dinsel anlayıştan farklı bir şekilde yaşamaktadırlar. Hristiyan Gürcülerle birlikte yaşadıkları için, karşılıklı saygı ve hoşgörü ekseninde birbirlerinin bayram ritüellerine dikkat etmekte, gerektiğinde bayramlara katılım sağlamaktadırlar. Farklı olarak Müslüman olup sonradan Hristiyanlığı tercih eden Gürcüler, her iki dinin ritüellerine katılım sağlamaktadırlar. Akrabaları Müslüman olduğu için, dini bayram ve özel günlerde belirli adetler yerine getirilmektedir.

Dini Bayramlarla ilgili karşılaştırma şu sonuçları ortaya çıkarmıştır: Türkiye ve Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcüler, dini bayramlarını İslam dini değer ve tutumlara göre yaşamaktadır. Bu konuda benzer özellik göstermiş olmalarına rağmen, her iki ülkenin kültürel kodları, her iki ülkede yaşayan Müslüman Gürcüleri dini bayram ve ritüelleri uygulama noktasında farklı kılmaktadır.

Şekil 12. Dini Bayramlar ile Bayram Arasındaki İlişki

Şekil 12’de Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin dini bayramları nasıl gerçekleştirdiklerine yer verilmiştir. “Bayram” kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Bizim köyde silah atmaya başlarlar, sonra karşıdakiler atar, bayram sabahı silah atılır; ne tam Hristiyan ne tam Müslüman, ortada kalmış, bayram geliyor bayrama gidiyor; camide bayram namazından çıktın mı sırayla bütün halk bayramlaşır. Bu bağlarlar ekseninde Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, bayram namazından sonra silah atıldığı, mezarlıklar, akrabaların ziyaret edildiğini ifade etmişlerdir. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, dini bayramların Müslümanlar nasıl gerçekleştireyorsa kendilerinin de aynı şekilde gerçekleştirdiğini vurgulamışlardır.

Mutlu, Gürcülerdeki bayramları ne şekilde yaşadıklarını şu şekilde ifade etmektedir: Bayramlar, düğünlerle birlikte Gürcü gelenek, görenek, örf ve adetlerinin en güzel yaşandığı zamanlardır. Köyün dışında yaşayan Gürcülerinde köye gelmesi ile köyün nüfusunu bir anda üç katına çıkarması ile bayramlar bir şenlik havası içerisinde geçirilir. Köyün dışında yaşayan Gürcüler aileleri ile birlikte bayramdan genellikle bir iki gün önce köye gelirler. Gürcü olup da köyün dışında yaşayan hemen hiç kimse bayramları köyün dışında geçirmez. Bayramdan önce kadınlar evlerini bayram için temizlerler, gelen çocuklara verilecek sekerler pazardan alınarak hazır hale getirilir, bozuk para bulundurulur. Ayrıca Gürcülere has olarak bayram günlerinde gelen misafirlere ikram edilmek üzere çeşitli hamur isleri ve tatlılar yapılır (Mutlu, 2007: 75). Dini bayramların yanı sıra cenaze törenleri de Müslüman Gürcülerin dinsel değer, tutum ve davranış örüntüleri üzerinde etkisini göstermekte olup, kimlik inşa sürecinin temel motivasyonlarından birini oluşturmaktadır.

3.4.2.2. Cenaze Törenleri

Cenaze törenleri, gruba ait değerlerin bireylerden daha çok uzun süre yaşadığını göstermekte ve böylece de yoksun kalmış insanların kendilerini değişen koşullara uyarlamalarının bir aracı olmaktadır. Yas tutma duyulan kederin anlamlı bir ifadesi değildir, ölümden kişisel olarak etkilenmiş kişiler bundan ayrı tutulsa bile, yas tutma grupça dayatılan bir ödevdir (Giddens, 2008: 585). Her etnik ya da dinsel grubun kendine özgü cenaze törenleri ve yas tutma ritüelleri mevcuttur. Başka bir deyişle dini törenlerden biri olan cenaze törenleri etnik ve kültürel kimliklere göre semboller ve uygulamalar

içermektedir. Bu anlamda Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin cenaze törenleri şu şekilde gerçekleşmektedir.

“Normal. Bilmiyorum ki başkaları nasıl yapıyor. Cenaze eve geliyor. Bizimkiler cenazeyi hastanede morgda bekletmiyor. Öyle çok nadir olur. Bizim Gürcü olarak bizimkiler cenazeyi morgda bırakmazlar. Evinde bulunsun isterler. Son zamanını kendi evinde geçirsin isterler. Akrabalar gelir. Cenaze başında beklenilir sabaha kadar. Bir gece geçiriyor evde. Ertesi gün gömülüyor. Ama mesela Doğu’da falan gece bile olsa gömülüyor bildiğim kadarıyla. Doğu Beyazıt’ta öyledir. Eşimin teyzesinin kızı vefat etmişti Doğu Beyazıtıyla evliydi, ne zaman öldüyse hemen götürüp gömerler. Karanlık bile olsa gömüyorlar. Burada bir gece bekletirler, eş dost gelir çünkü buraya. Onları bekletiriz. Öğlen gömülecekse, akrabaları gelmediyse ikindiye kadar bekletiriz. Sonra ikindiden sonra gömeriz. Ama bir gece evinde muhakkak bekletilir. Mezarlıktan geldikten sonra ise, orada bir şeyler dağıtılır. Eve geliriz, Kur’an okunur ilk 7 gün. Artık herkes yavaş yavaş gidenler gider. Yine okutmak isteyen devam eder. Eş dost gelir dinlemeye” (A1, 39, Kadın, Ortaokul, Ev Hanımı).

“Cenaze törenlerimiz bizim, başkaları nasıl uyguluyorsa bizde de aynı. Cenaze eve gelir. Çoğu şehirlerde ya da illerde cenaze eve gelmez. Cenaze bizde eve gelir. Ağıt yakılır. Kur’an-ı Kerim okunur. Cenaze evinde üç gün yemek pişirilmez. Bu aslında her Müslüman’ın evinde olduğu gibi yani. Kur’an-ı Kerimlerle yolcu edilir. Ben daha duymadım ki bu da Gürcülerin adetidir diye” (A2, 41, Kadın, Önlisans, Hemşire).

“Ölüyorsun ertesi güne bırakmadan gömüyorlar. Benim Batum’dan gelen kayınvalidemin vasiyeti, ben ölürsem beni Türkiye’de gömmeyin diyor. Apar topar gömüyorsunuz burada insanları diyor” (A20, 35, Kadın, Ortaokul, Esnaf).

“Bizim cenaze törenlerimiz çok bağlıyız birbirimize. Diyelim ki, Efeler köyünde birisi vefat etti. Tanyalım veya tanımayalım, köyün hepsi cenazeye gider. Cenazemiz, yardımlaşmamız bu geleneklerimize sıkı sıkıya bağlıyız biz” (A13, 47, Kadın, İlkokul, Çiftçi).

“Şimdi cenaze duyuldu mu sela okunuyor mesela o köyde cenaze var diye falan filan. Öğleden sonra haber geliyor oraya herkes gitmeye çalışıyor. Çok kalabalık oluyor. Şimdi İstanbul’da cenazelerimiz oluyor. Adapazarı’ndan akrabalarımız duyan Gürcüler hepsi geliyorlar cenazeye çok iştiraklıdırlar” (A23, 67, Erkek, İlkokul, Çiftçi).

Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin cenaze törenlerinde kültürel etkiler söz konusudur. Cenazenin morgda değil de bir gece evde bekletilmesi kültürel bir koddur. Ayrıca, Gürcü cenazeleri söz konusu olduğunda, nerede yaşıyorlarsa yaşasınlar her Gürcü’nün cenaze törenine katılmaya dikkat etmesi, etnik olarak birlik ve beraberlik duygusunun canlı tutulduğu bir uygulama halini almıştır. Buna karşın Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler cenaze törenlerini şu şekilde uygulamaktadır:

“Hristiyanlıktan geçen bir konu da bir kişi vefat edince 5-6 gün bekletiliyorlar. Bizi şöyle etkiliyor benim illa ki Hristiyan akrabam olacak, çünkü diyelim benim dayımın oğlu-kızı kaçtı Hristiyan birine diyelim. Böyle durumlar da var şuradan bir ayırım yapalım ki bu gençler bakmıyorlar Hristiyan ya da Müslümanlığa. Erkek Hristiyan olsa, onu alacak kız Hristiyan mı değil mi bakmıyor yani, anlatabiliyor muyum? Ondan sonra illa Hristiyan akrabam olacak o gelecek cenaze de yani diyelim bugün vefat etti. Yarın ya da ertesi gün kaldırılacak, o siz hemen gömmek istiyorsunuz da ne var İslamiyet’te bir şey var. Bu etkiliyor yani birkaç gün ne oldu yerin de durmaz mı, bize şey yapalım diye ama onu anlatamazsın ki, çünkü o İslamiyet’i bilmiyor anlatamazsın ki. İslamiyet’te hemen defnedilmesi var hemen kaldırılması var anlatsan da zoruna gidiyor Hristiyanlar da hemen defnettiğin zaman değersiz olma açısı da var. Gelen milletin rahatsız olmaması lazım. Birkaç gün senin yanında duruyorsa illa akrabaymış şuymuş o 4-5gün senin yanında olacak, adamın işi gücü var. Akrabaları tarafından bekletilmesini istiyorlar. Bekletmedikleri zaman değersiz olarak gördükleri için o zaman da seni dışlıyorlar. Ayrıca cenazelerde yemek verilir. Büyük eğlenceli yemekler de var aynı şekil de hep içki olacak içkili şaraplı olacak başka bir durum yok. İçki olacak her zaman ondan ayırmaya çalışıyoruz yani başka durum olmuyor. Cenaze mi düğün olduğu pek belli değil, bazı insanlar yemeye içmeye geliyorlar. Dün 1000 kişi yemek yedi. Yemek yeme de Hristiyanlıktan gelen bir kültür, fakat onlar da farklı bir durum var, cenaze kalktıktan sonra bir salonda hep beraber oturmuş bir yemek veriyorlar.” (B28, 43, Erkek, Lise, Marangoz).

“Cenazede yemek veriliyor. Yemekte balık fasulye var. İşte siz söylüyorsunuz yarın kaldıralım diye ve zaman yetmiyor, yemek hazırlaması lazım. Batum’dan malzeme gelmesi için bir gün yetmiyor, onun için bazıları diyor ki, bizde muhacirlik var ya mesela abla kardeş farklı bölgelerden aileler geldiği için zaman yetmiyor. Buzdolabın da bekletirken bazıları yazı yazıyor bunun doğum günü ölüm yıl dönümü diye. Bazıları

ise, resim çekiyorlar ve duvara asıyorlar, millet de gelip bakıyorlar bunun yanında müzik de var. Müslümanlar da video izlemek çok az, ama bazılarının da var. Genel de şehir de yaşayanlar da çok. Orada çok karışık. Hristiyanlarla fark bir de şu var; onlar cenazeden sonra bir yerde yemek veriyorlar, daha önce yemek yok. Ama biz de çok kötü bir adet var, öğle namazına bir saat vardı, onlar hala tabakları temizliyorlar. Saat 10'dan sonra başladı millet başsağılığına. Gelen hemen yemeğe geçiyorlar ve bu bütün Gürcistan da sorun. Bazı köyler de para topluyorlar, eğer yeterli gelmezse kendi cebinden veriyorlar. Bazı köylerde ise hiç para toplama yok kendi cebinden veriyor” (B30, 48, Erkek, Lisans, Müftü)

“Orada şey vardır, içki var bizim cenazeler de içki yok. Onlarda en az 5 en fazla 7 gün ve 10'a kadar çıkabiliyor. Müslümanlıkta 3,4 gün cenazeyi bekletiyorlar. Bazı Müslüman cenazeler de yine içki içiliyor. Aile tamamen Müslüman'sa anne baba çocuklar da Müslüman'sa onlardan biri vefat ettiği zaman, onların cenazesin de alkol olmaz, çünkü çocuklar da inandığı için. Ama bazı yarı Hristiyan aile olduğu zaman, çocukların Hristiyan olduğu anne baba öldüğü zaman, o zaman çocuklar o cenaze de alkol veriyorlar. Şimdi bazen cenazeden sonra yemek verilir. Mesela dışarıda yemek vermek için yer kiralanmışsa cenazeden sonra oluyor, ama evin orada ise cenaze gelene cenaze defnedilene kadar da yemek devam eder” (B34, 30, Kadın, İlkokul, Ev Hanımı).

“Hristiyanlıkta cenazeden sonra 40'a kadar sakal kesmezdi. Bir ara bizim gençlerde başladı öyle yapmaya. Bizim cenazelerimizde elbise giydirme olayı var artık. Bu bize Hristiyanlardan kaldı. Genç ölenlere daha çok yapıyorlar da yaşlılar bunu istemiyor. Altında kefen vardır. Üstüne elbiseyi kesip üstüne koyuyorlar. Cenazeyi de zaten 4-5 gün bekletiyorlar. Gelenler onu elbiseli görüyorlar. Defnedecekleri zaman kefenin altta kalan kısmını elbisenin üstüne kapatıyorlar ve öyle defnediyorlar. Kefenin arasında kalır elbise. Bekletmelerinin sebebi de, diyelim ki annesi öldü ikinci günü defnetseler derler ki, annesini sevmiyordu da hemen gitti attı, derler diye cenazeyi bekletiyorlar. Bu da Hristiyanlıktan gelen bir adet oldu” (B37, 47, Erkek, İlkokul, Ticaret).

“İslamiyet'te cenaze olunca özellikle kadınların yüzü kapatılırdı. Bütün gün dualar okunurdu. Yine dualar okunuyor ama cenazenin yüzü açık olmaya başlandı. Özellikle kadınların yüzü kapanırdı ama şu an açıyorlar. Müslüman cenazelerinde de kıyafet giydirilmeye başlandı. İslami kurallara göre cenazeyi hemen defnetmek gerekir.

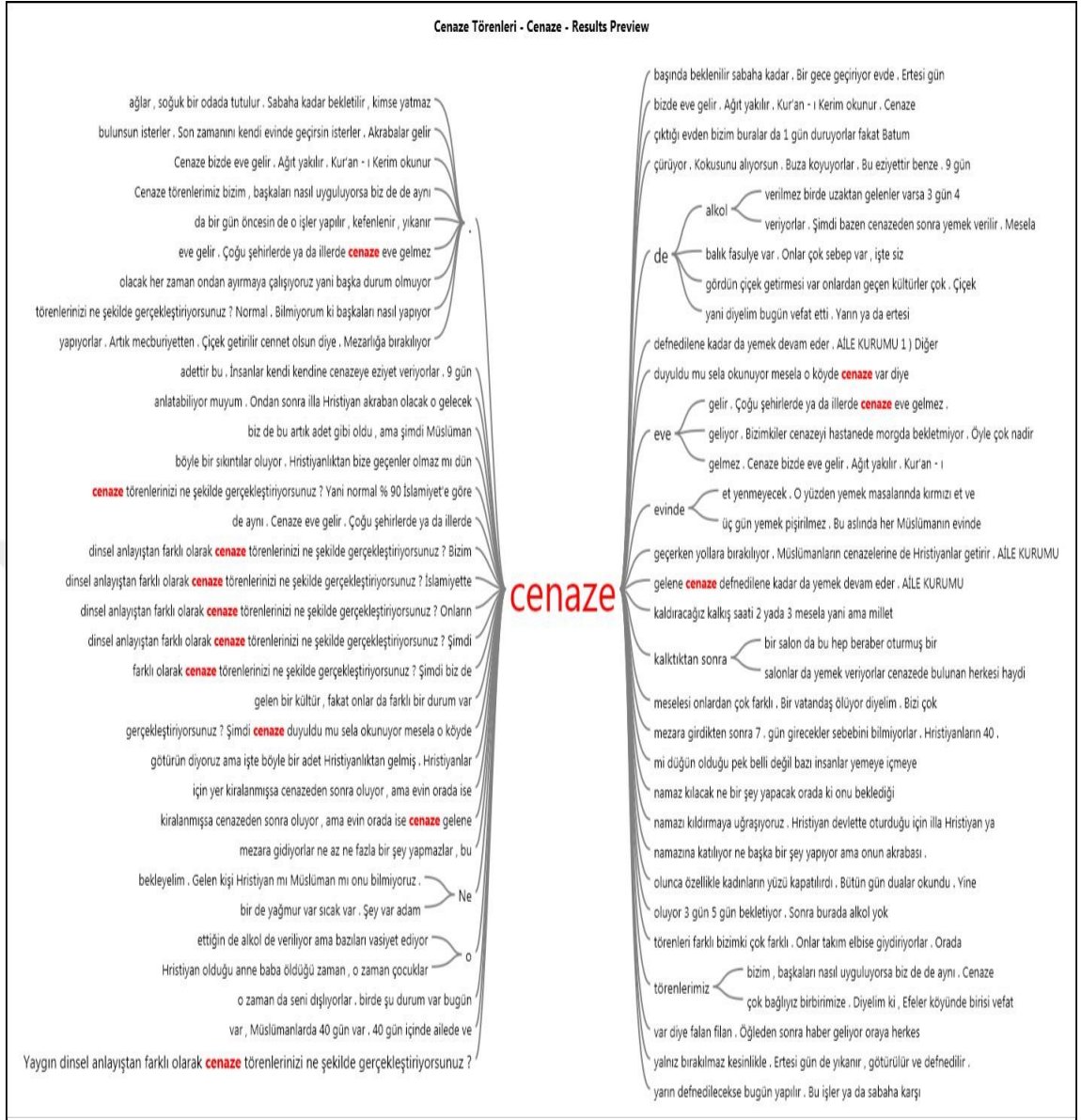
Hristiyanlar ise cenazeyi 3-7 gün arasında bekletiyorlar. Defnetme işini uzatıyorlar ki biraz geç ayrılınsın. Her dakikaları çok değerli oluyor. Biliyor ki daha onu hiç göremeyecek. Müslümanlar da başladılar 3 gün 4 gün tutmaya. Baktılar ki Hristiyanlar böyle yapıyor. Çoğunluk hep Hristiyan. Müslümanlar da böyle yapmaya başladılar. Şimdi her bir insan yaşamında günah işlemiştir. Aç olan insanı doyurmak büyük bir sevaptır. O yüzden cenazede yemek masaları kurulur. Yakın akrabaları yemek hazırlar. Ruhuna yarasın diye evlatları ailesi yemek verir. Aç insanlar doyurulur ki ölen kişinin ruhuna faydalı olsun. Hristiyanlarda 52 gün var, Müslümanlarda 40 gün var. 40 gün içinde ailede ve cenaze evinde et yenmeyecek. O yüzden yemek masalarında kırmızı et ve tavuk olmaz. Sadece balık olur fasulye pilav gibi yiyecekler olur. Bu kültür Hristiyanlarda var. Eğer kırmızı et ve tavuk olursa ölen kişinin ruhuna faydalı olmaz. Müslümanların cenazelerinde de yemek verildiğinde tavuk ve kırmızı et olmaz” (B39, 49, Erkek, Lisans, Pazarcı).

Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin cenaze törenlerinde dinsel etkileşimler söz konusudur. Gürcistan’da yaygın dinsel anlayış Hristiyanlık olduğu için, Müslümanların dini uygulayış biçimlerine Hristiyan kültüründe bulunan uygulayış biçimleri eklenmiştir. Müslüman Gürcülerin cenaze törenlerinde ölen kişinin üç gündен fazla bekletilmesi, cenaze törenine çiçek götürülmesi ve tören sonrasında yemek verilmesi, yemek verilirken belirli yiyecek ve içeceklerin bulundurulması, ölen kişiye giysi giydirilmesi (kefen üzerinden giysinin giydirilmesi), dinsel hem de kültürel etkileşimin olduğunu gösteren önemli sembollerdir. Bu durumun en önemli sebeplerinden birisi, yaygın dini anlayışın Hristiyanlık olmasıdır. Hristiyan Gürcülerle iç içe yaşanmış olması benzer ritüellerin uygulanmasına olanak sağlamıştır. Bunun dışında geçmişten bugüne ortak yaşam alanı, ortak ulusal kültüre sahip olmalarından ileri gelen ritüellerin var olduğu da tespit edilmiştir. Cenaze törenlerinde dinsel etkileşimin dışında geleneksel kültürün yansımaları da söz konusudur. Cenaze törenlerinde yemek verilmesi, Gürcistan’da önemli bir kültürel gelenektir. Ayrıca, Müslüman Gürcü ailelerinde sonradan Hristiyan olan ya da Hristiyan eş-dost-akrabalarının bulunması, ortak uygulamaların var olmasının diğer önemli bir nedenidir. Önemli gün ve ritüellerde hep birlikte bulunmak zorundadırlar. Birlikte bulunmalarından dolayı ise, öteki olarak konumlanan dinsel kimliklere göre hareket etmek ve bu gibi sembollere dikkat etmek, ortak yaşam alanı için beklenen, istenilen

ve arzulanan bir durumdur. Dolayısıyla Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin cenaze törenleri, her iki dine ve kültürel uygulamaları bir arada barındıran uygulamalara sahne olmasından ötürü özel bir konuma sahiptir.

Doğruel'in Hatay'da Nusayri Aleviler, Arap Hristiyanlar ve Ermeniler üzerinde yapmış olduğu çalışma da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Antakya'da farklı topluluklara mensup insanlar tanıdıklarının düğün, cenaze ve bayram törenlerine katılmaktadırlar. Topluluklar arasında ritüeller ve gelenekler açısından da bir etkileşim vardır. Sosyal ilişkiler geleneklere yansımıştır (Doğruel, 2013: 136). Bir arada yaşıyor olmanın vermiş olduğu dinamikle birlikte, ritüeller kapsamında belirli etkileşim söz konusudur. Farklı topluluğa mensup olan insanlar, karşılıklı olarak özel gün ve ritüellere katılım sağlamaktadır. Hatay'da Nusayriler, Arap Hristiyanlar ve Ermeniler de olduğu gibi, aynı durum Batum'da yaşayan Gürcü Müslüman ve Hristiyanlar arasında görülmektedir. Batum'da bir arada yaşıyor olmanın vermiş olduğu birlikteliğin yanı sıra din değiştirenlerin ve farklı dini kimliğe sahip olanlarla evliliklerin gerçekleştirilmesi özel gün ve ritüellere katılmada önemli bir dinamik halini almıştır.

Cenaze Törenleri hakkında karşılaştırma yapıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır: Türkiye ve Gürcistan'da Müslüman Gürcülerin cenaze törenlerini uygulayış biçimlerinde her iki ulus-devlete ait kültürel kodları barındırıyor olması noktasında benzerlik taşırken; Gürcistan'da dinsel etkileşimden kaynaklı farklılıklar mevcuttur. Başka bir deyişle, her iki ulus-devlet içerisinde yaşayan Müslüman Gürcülerin cenaze törenlerini uygulayış biçimleri farklılık göstermektedir. Türkiye'de yaşayan Müslüman Gürcüler cenaze törenlerini dini anlayışa uygun bir şekilde gerçekleştirmekte, ölen kişiyi hemen defnetmektedir, fakat ölen kişinin morgda değil de evde bekletilmesi kültürel bir koddur. Gürcistan'da Müslüman Gürcülerin cenaze törenlerini uygulayış biçimlerinde hem dinsel etkileşim hem de kültürel kodlar söz konusudur. Ölen kişiyi üç gün bekletmeleri, cenaze töreninde yemek verilmesi, cenazeye kefenle birlikte giysi giydirilmesi vs. gibi uygulamalar hem Hristiyan dini ve Gürcü kültürünün etkileri söz konusudur. Dolayısıyla Türkiye ve Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülerin cenaze törenlerini uygulayış biçimleri farklılık arz etmektedir.

Şekil 13. Cenaze Törenleri ile Cenaze Arasındaki İlişki

Şekil 13'te Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin cenaze törenlerine yer verilmiştir. "Cenaze" kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Sabaha kadar bekletilir kimse yatmaz, cenaze başında beklenilir sabaha kadar; son zamanını kendi evinde geçirsin isterler, cenaze eve gelir; cenazeye eziyet veriyorlar, 9 gün cenaze çürüyor, kokusunu alıyorsun; şimdi cenaze defnedilene kadar yemek devam eder; Bizim cenaze kalktıktan sonra salonlarda yemek veriliyor. Bu bağlamlar ekseninde Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler cenaze törenlerinde, cenazenin bir gece evde bekletildiği, Kur'an okunduğunu, ağıt yakıldığını ve ertesi gün defnedildiğini vurgulamışlardır. Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, cenaze törenlerinde Hristiyan kültüründen

bazı uygulamaları Müslüman Gürcülerin de uyguladığını, cenazeyi defnetmeden önce üç-dört gün beklettiklerini, yemek verildiğini, yemekte kırmızı et yerine balık ve fasulyenin olmazsa olmaz olduğunu, bazen içki verildiğini, cenaze defnedilirken çiçek getirildiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler cenaze törenlerindeki uygulamalar yönünden farklılaşmaktadırlar.

Gürcü mitolojisinde, sembolik öneme sahip kutsal yiyecek ve içeceklerle ilişkili pek çok ritüel bulunmaktadır. Gürcistan'da şarap yapımı yedi bin yıl öncesine dayanır. Gürcü insanı için şarap özel bir fenomendi. Şarap tanrıya adanacak bir içecek sayılıyordu. Gürcistan'da misafir, tanrının yolladığı kişi olarak kabul edilirdi. Bundan dolayı Batı Gürcistan'da kapıya gelmiş yabancı biri, bir bardak su istediğinde ona testiyle şarap getirip içiriyorlardı. Şarap, sofranın baş unsuru sayıldığı gibi, pek çok hastalığında ilacı kabul ediliyordu. Eski belgelere dayanarak, Gürcistan'da şarap kültürünün dokuz bin yıllık geçmişi olduğu ve bu kültürün eski Gürcistan'dan günümüze gelen miras içerisinde çok özel bir yer tuttuğu sonucuna varılabilir (Tarhnişvili, 2008: 36-37-38). Şarap kültürü Gürcüler için mitolojik değere sahiptir. Söz konusu değer itibarıyla şarap gündelik yaşam pratikleri ya da dini tören ve ritüellerde bulunması gereken bir içecektir. Bu anlamda içki cenaze törenlerinde bulunmaktadır. Müslüman Gürcülerin cenaze törenlerinde içkinin bulundurulması kültürel bir geleneğin olduğuna işaret etmektedir.

Kimlik inşa pratiklerinin karşılaştırma alanlarından olan din kurumuna ek olarak çalışma hayatı ve ekonomik ilişkiler de sözü edilen inşa pratikleri arasında yer almaktadır.

3.4.3. Çalışma Hayatı ve Ekonomik İlişkiler

Çalışma, her bireyin yaşamını kazanmak için ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için sahip olduğu araçtan daha fazla bir şeydir. Çalışma, ıstırap içindeki insanlığın cennetten çıkarken miras aldığı, ezelden beri mevcut o araç değildir; tamamen doğal ihtiyaçlarımızı karşılamamıza basitçe hizmet eden doğal araç da değildir. Çalışma bizim toplumsallığımızın tümüdür. Yalnızca dünyayla ilişkimizi değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerimizi de baştan sona çalışma yapılandırır. Çalışma, temel toplumsal ilişkidir (Meda, 2012: 27). Çalışma bu yönüyle toplumsal ilişkilerimizi şekillendiren, yön veren bir olgudur. Gündelik yaşamımızı şekillendirdiği gibi, her kültürel ya da etnik

yapı da çalışma ve iş yaşamını şekillendirmekte ya da dönüştürmektedir. Başka bir deyişle, her kültürel yapının özellikleri çalışma yaşamına yansımaktadır. Din ve etnik yapılanmalar çalışma sürecini yani iş bulma ya iş tercihlerini etkilemekte, çalışılan meslek dallarına göre belirli gruplaşmaların var olmasına neden olmaktadır. Bu anlamda bu bölümde, Müslüman Gürcülerin çalıştıkları meslekler ile din ve etnisite ekseninde iş bulma süreci ve iş seçimi temel inceleme nesnesini oluşturmaktadır.

3.4.3.1. Meslek Türleri

Çalışma, çok yönlü bir kavramdır; psikolojik, sosyolojik, siyasi, hukuki ve ekonomik yönleri bulunmaktadır. Ekonomik anlamda, üretme veya ticari bir etkinlik olarak gelir elde etmek için yapılırken; psikolojik anlamda tatmin kaynağı, sosyolojik olarak bir ilişki türü, hukuki olarak bir sözleşme biçimi ve siyasi olarak bir tabakalaşma kaynağı olabilmektedir. Bireyler, çalışma yolu ile toplumla daha yakından ve derinlemesine bağlar kurmaktadır. Bu durum, toplumsal bütünleşme ve dayanışma konusunda farklılıkları anlamlı kılan bir iş bölümü sağlamak ve çalışmanın sosyolojik yönünü izah edebilmemize olanak sağlamaktadır. Çalışma, emek harcanan ve üretime katkı sağlayan bir süreçtir. İşbölümünü gerektirmekte ve farklı işlerin, görevlerin farklı zamanlarda gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır (Güldiken 2015: 5-6). Çalışma hayatı, insanın sosyal hayattaki en önemli bir konumunu ve insan yaşamının büyük bir kısmını oluşturmakta ve kişisel değer sembolü olarak değerlendirilmektedir. Zira insanın bir toplumdaki statüsünü belirleyen onun yaptığı işle ilişkilendirilebilmektedir. Bu bağlamda iş ve bu işin uygulanması anlamına gelen çalışma, statü, ekonomik bağımsızlık ve dini özgürlük sağlamakta, kişinin var olan potansiyelini harekete geçirmesine yardımcı olmaktadır (Ören ve Yüksel, 2012: 38). Söz konusu özellikleri barındıran çalışma hayatı, aynı zamanda etnik ve dinsel özelliklere göre de belirli iş sınıflamasına sahiptir. Başka bir deyişle, her etnik grup belirli işleri ya da belirli meslekleri icra etmektedir. Bu durum, etnik ekonomi olarak da tanımlanmaktadır. Bu anlamda Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin çalıştıkları alanlar ve icra ettiği meslekler şu şekildedir:

“Gürcülerde çok okumuş insan var. Ama bu bölge insanının yaptığı iş genelde çiftçiliktir. Çay var, fındık var. Arıcılık var” (A13, 47, Kadın, İlkokul, Çiftçi).

“Gürcüler iş ayırım yapmazlar. Bağ bahçe her yerde çalışırlar. Gürcüler bu yüzden çalışkan insanlardır. Çalışkan derken, iş ayırımı yapmazlar. Ne iş olsa yaparlar, ama yaptıkları işlerin hakkını verirler.” (A15, 36, Kadın, Önlisans, Hemşire).

“Bizde Gürcü milleti tembeldir. Hazır yemeyi çok sever. Çalışmayı sevmez. Mesela çay toplayacak Gürcüler, gitse kendisi toplasa toplayabilir çayını. Gidiyor başkasına para veriyor onlara toplattırıyor. Batum’dakiler kadar inan aktif değiliz. Gürcüler hazır yemeyi çok sever. Baba parası yemeyi çok sever. Bak burada önceden Lazlar yarıcılık yapardı. Şimdi oldu bunlar işveren Gürcüler daha çok çanak çömlekte iyidirler. Burada Gürcüler ormanda bir de arıcılıkta çok iyidirler” (A19, 43, Erkek, Lise, Şantiye İşçisi).

“Şimdi nasıl desem bizim yöredeki insanlar hayvancılıkla da tarımla da uğraşan kesim var, ticaretle uğraşan kesim var, artı devlet sektörüne arz edip kamuya girmeye çalışan toplum var. Yani sadece tarım dediğimiz zaman bizim şey de kalkıyor yeni nesil kendini geliştiriyor ya kendine iş kuruyor ya devlet sektörüne giriyor” (A21, 52, Erkek, Lise, Din Görevlisi).

“Çalışma da çiftçilik de genellikle tarım üzerine arıcılık yapan var, hayvancılık. Köyler de gençler gitti. Yaşlılar kaldık herkesin 1 tane ineği var fazla yok” (A23, 67, Erkek, İlkokul, Çiftçi).

“Gürcülerin köy de hani Gürcülerin yapmadığı iş yok. Her yerde varlar. Köy hayatında hayvanı da bakarlar bağ bahçeyi de yaparlar. Şehre gittiklerin de her yerde uyum da sağlarlar. İş yerlerinde de işe girip hangi iş olursa olsun başarabilirler, çalışırlar. Yani Gürcü insanı beceremediği yapmadığı iş yoktur. Her şeyi yaparlar tabi ki için de varsa yoksa da ne köyde bir şey yapar nede şehir de” (A24, 57, Kadın, İlkokul, Ev Hanımı).

“Gürcülerde doktor da var mühendis de var hakim de var. Müslüman da var Hristiyan da var. Her türlü meslek sahibi var” (A11, 79, Erkek, Lisans, Emekli).

Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin çalıştıkları alanlarını daha çok Karadeniz bölgesinin iklimsel ve bölgesel özelliklerine göre şekillenmiş çalışma alanları belirlemektedir. Karadeniz bölgesinde tarım, hayvancılık, arıcılık, ormancılık gibi çalışma alanları söz konusudur ve bu çalışma alanlarında Gürcüler de yer almaktadır. Başka bir deyişle Gürcüler, Karadeniz bölgesinin ekonomik hayatına paralel bir şekilde çalışma hayatlarını sürdürmektedirler. Ayrıca gerek görüşülen kişilerin eğitim durumları gerekse gözlemlerimiz neticesinde Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler arasında

eğitim seviyesinin yüksek olduğu ve çalışma hayatında, çeşitli meslek dallarında Müslüman Gürcülerin yer aldığı bir gerçektir. Buna karşın Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin alışma hayatı şu şekildedir:

“ok zor ne gibi sorunlar var diyelim buradan başladığı zaman Tiflis’e kadar gitsek, yani memuriyette üniversiteyi okumuş birkaç Müslüman arkadaşımız var. Normal bir işe almıyorlar, kendi arkadaşlarını özel işleri var onlarla uğraşıyorlar. Devlet işine zaten engellemeye çalışıyorlar, biliyor ki Müslüman. Devlet işlerinde Müslümanlara çok fazla yer verilmemektedir. Burada Katoliklerdense Ortodokslar daha etkileyici. Gürcü Müslümanlar zel sektör de çalışıyor genellikle kendine mağaza açmış ona bir şey demiyorlar” (B28, 43, Erkek, Lise, Marangoz).

“Köylerde genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşırlar. Batum merkezde inşaatçılık olur. Türkiye’ye çalışmaya giden çok olur. Genellikle ticaretle uğraşırlar Müslüman Gürcüler. Özellikle kapı açıldıktan sonra bu daha da çok arttı. Türkiye’den gelenler de Müslümanları tercih ediyor hem çalıştırırım diye de” (B44, 37, Erkek, Lisansüstü, Yurt Müdürü).

Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin çalıştıkları alanları daha çok Gürcülerin dinsel kimliğe sahip olmaları belirlemektedir. Eğitim durumları ya da mesleki yetenekleri ne olursa olsun Hristiyan olmayan Gürcülerin devlet kollarında iş bulmaları zor olmaktadır. Dolayısıyla bu durum, Müslüman Gürcülerin iş yaşamını etkilemiş ve şekillendirmiştir. Devlet kollarında çalışabilmek için ya Hristiyan olmaları ya da Müslüman olduklarını gizlemeleri gerekmektedir. Bu durum Müslüman Gürcüleri farklı iş dallarında çalışmaya sevk etmiştir. Kısal bölgelerde yaşam koşullarına uygun bir şekilde tarım ve hayvancılıkla uğraşan Müslüman Gürcüler, kentsel bölgelerde çoğunlukla ticaretle uğraşmaktadırlar. Ayrıca Müslüman Gürcülerin ticaretle uğraşmasının bir diğer sebebi ise, sınır kapısı açıldıktan sonra ticaret için Türkiye’den Gürcistan’a giden Türk iş adamlarının Müslümanları tercih ediyor olmalarıdır. Dolayısıyla Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin alışma hayatını belirleyen unsur dinsel bir kimliğe sahip olmalarıdır.

Çalışılan Meslekler hakkında yapılan karşılaştırmalar şu sonuçları içermektedir: Türkiye ve Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcülerin alışma hayatları ve çalıştıkları meslek grupları bakımından farklılık göstermektedir. Türkiye’de yaşayan Müslüman

Gürcülerin eğitim seviyelerinin yüksek olması ve çeşitli meslek dallarında çalışıyor olmalarının sebebi, herhangi bir dinsel farklılığın bulunmamasıdır. Buna karşılık Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülerin çalışma hayatını belirleyen unsur, Gürcülerin dini bir kimliğe sahip olmalarından ileri gelmektedir. Müslüman kimliğine sahip olan Gürcüler, devlet kollarında tercih edilmezken, bu durum onları ticaret yapmaya yönlendirmiştir.

Çalışma hayatı ve ekonomik ilişkiler her ne kadar çalışılan meslekleri anlamak için temel bir zemin oluştursa da, Müslüman Gürcülerin işgücü piyasasında iş bulma süreci ve işe girme biçimleri de, kimlik inşa sürecinde önemli olmaktadır.

3.4.3.2. Din ve Etnisite Ekseninde İş Bulma Süreci ve İş Seçimi

Çalışma yaşamına ilişkin beklentiler genellikle, işin iyi bir gelir getirmesi, iş güvencesinin olması, yapılan işin ilgi çekici ve anlamlı bir şeyler yapıldığı hissini vermesi, işin kendi başına yapılabilen ve sorumluk bilinci gerektiren nitelikte olması, çalışma arkadaşlarıyla iyi ilişkiler, kariyer imkânlarının olması, yapılan işin saygı ve kabul görmesi, çalışma zamanlarının ve boş zamanın bireysel ihtiyaçlara uygun olması ve işin çalışan insana kendini geliştirme imkânı vermesidir (Tınar, 1996: 10-11). Çalışma için yapılan sosyal düzenlemeler bunları düzenleyen toplumun temel güç ilişkilerini ortaya koyar. Fakat sosyal ilişkiler sadece gücün yapısını ele almaz. Ayrıca insanların içinde doğup büyüdüğü ve bir parçası oldukları kültürleriyle de yakından ilgilidir. Bu durum kişilerin işleri hakkında düşünme ve hareket etme biçimleri, daha genel anlamda siyasal ve dini ilkeleri, dolayısıyla yaşadıkları kültürle de yakın ilişkisi vardır (Yıldız, 2010: 139). Dolayısıyla iş bulma ve iş tercihinde etnik ya da dinsel grupların kültürel kimliklerinin etkisinin var olması su götürmez bir gerçektir. Bu anlamda Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülerin, Türkiye'de iş seçimi ve işe alınmaları şu şekildedir:

“Bana burada bir Hemşinli Biz Laz geldi mi ben Gürcüyü tercih ediyorum. İnsan birisini işe aldı mı kendine yakın olanı almak ister. Güvenilir anlamda sağlam anlamda burada Gürcüler tercih edilir. Ama buradaki Gürcüler ile oradaki Gürcüler çok farklı” (A3, 43, Kadın, Lise, İşletme Sahibi).

“Sadece şunda Türk toplumundaki Gürcüler dediğimiz zaman ancak ki, devlet işinde asla etkisi yok, ama özel iş yerlerinde eğer ki karşıdaki insan da Gürcü'yse düşün ki,

Borçkalıysa onlar birazcık adamını koruyor. Gürcü'yse ve vasıflıysa da kendi adamını korur. İki kişi gitsin, ikisi de vasıflı eleman olsun, patron da Gürcü olsun, Gürcü adamı tercih eder. Vasıfsızsa, işine yaramayacaksa almaz tabii” (A4, 56, Kadın, Önlisans, Emekli).

“Herhangi bir etkisi yok. İsteyen istediği yerde işe girebilir. Kimliğinde T.C. yazıyor mu, tamamdır. Bu ancak Hristiyan ülkelerde etkiler. Müslüman olarak orada bir işe girmeye çalışırsan o zaman sıkıntı olur. Dubai’de kaldım böyle bir sıkıntıyla karşılaşmadım. Bize kardeş derlerdi, Müslüman olduğum için” (A10, 55, Erkek, Lise, Memur).

“Gürcüyle Türk arasında fark yok ki, devlet ayırım yapmıyor” (A8, 76, Erkek, İlkokul, Çiftçi).

“Türk vatandaşı nasıl iş buluyorsa ben de aynıyım” (A13, 47, Kadın, İlkokul, Çiftçi).

“Burada öyle bir ayrıcalık yok. Burada herhangi bir kuruma girecek olsam Gürcü müsün diye sormazlar. Asla, öyle bir sınıflandırmamız yok. Devlet kolunda çok çalışan Gürcü vardır” (A19, 43, Erkek, Lise, Şantiye İşçisi).

Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, iş seçimi veya işe tercih edilmelerinde kimliklerinin herhangi bir etkisi yoktur. Kamu kurumlarında tercih edilmelerinde herhangi bir avantaj ya da dezavantaj yaşamamaktadırlar, fakat yerelde işverenler Gürcüysen, işgücü tercihinde Gürcü olanları tercih etmeleri söz konusu olabilmektedir. Buna karşın Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin iş seçimi ve işe tercih edilmeleri şu şekildedir:

“İşe şimdi küçük işlerde girersen problem yok ama bu milletin meclisine giremezsin, yukarılara giremezsin. Genellikle Hristiyan olmamızı istiyorlar, bu şart gibi. Yani değişemez. Bu yüzden din değiştirme olayı var, zaten dinini bilmeyenler genelde din değiştiriyor. Bilmediği için hemen Hristiyanlığa geçti fazla bilgisi olmadığı için, bir bakarsın birkaç sene sonra gelmiş Müslüman olmuş. Ailesi tepki gösterecek ben Müslüman’sam çocuğum gitmiş haç takmış gelmiş” (B27, 30, Erkek, Lise, İnşaat İşçisi).

“Anne Baba Müslüman veya eşi Müslüman kendisi Hristiyan olmuş. Öyle bir şey Hristiyan olursa daha çok ilerler, daha yüksek makama çıkabilir, diye düşünebilir. Hâlbuki bu öyle yok, ne kadar Hristiyan olursan ol, sen yine Acaralı Tatarsın. Öyle

kafada o var onların, ne kadarı olursa ol. Onun için açıktan söylemiyorlar, ama kullanıyorlar.” (B42, 47, Erkek, Lisans, Tercüman).

“İşe almıyorlar. Sen Müslüman olduğun için seni işe alamıyorum. Bir de devletten üniversite öğrencilerini gönderme durumu oluyor. Türkiye de ki başka bir üniversiteden gitme gelmeleri var. Listeye bakar, Müslüman çocuk varsa sokmamaya çalışıyorlar, anlatabiliyor muyum? O Müslüman gitmesin, Türkiye de okumasın diye listeye yazmıyorlar. Türkiye de var mı bilmiyorum devletten 10 öğrenci İstanbul’a gidecek. Orada okuyacak ve o listeye Müslüman eklemiyorlar ki Müslüman gitmesin ilk önce Hristiyan gitsin” (B29, 36, Erkek, Lise, Din Görevlisi).

“Devlet işinde sormuyorlar, sen Müslüman mısın değil misin? Diploman varsa tamamdır. Hakkın var demektir” (B36, 60, Erkek, Lise, Din Görevlisi).

“Tiflis’te Müslüman ise tercih edilmez. Çünkü Hristiyan bir devlet. Ama Batum’da böyle bir şey çok nadir” (B37, 47, Erkek, İlkokul, Ticaret).

Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin iş bulma ve iş tercihinde daha çok dini kimliklerin rol oynadığı gözlemlenmiştir. Yaygın dinsel anlayış Hristiyanlık olduğu için, devlet kurumlarında işgücü tercihinde genellikle Hristiyan olan Gürcüler tercih edilmektedir. Başka bir deyişle, Müslüman Gürcülerin diploma ve yeterli seviyede vasıfları taşıyorsa tercih edilmektedir, fakat devlet kurumlarının daha üst kademelerinde Hristiyan Gürcüler tercih edilmektedir. Bu anlamda Müslüman Gürcüler iş bulabilmek ya da bir işe tercih edilmek için ya din değiştirmek ya da dinsel kimliklerini gizlemek zorunda kalmaktadırlar. Din değiştirme hakkında alan araştırmasında şu şekilde gözlemler elde edilmiştir: Batum merkezde yaşayan pek çok Hristiyan Gürcü’nün anne-babası ve diğer aile büyüklerinin Hulo’da yaşamakta olduğu ve Müslüman kimliğine sahip oldukları tespit edilmiştir. Her ne kadar ailesi Müslüman olsa da, kişi, Batum’da iş bulma sürecinde ya da işe dâhil olmada ya Müslüman kimliğini gizlemekte ya da tamamıyla Hristiyanlığa geçmektedir. Söz konusu din değiştirme ya da dinsel kimliğini gizleme eğiliminin temel motivasyonunu, iş bulma ve işe girme dinamikleri belirlemektedir.

Din ve Etnisite Ekseninde İş Bulma Süreci ve İş Seçimi hakkında yapılan karşılaştırmalar şu sonuçları ortaya koymuştur: Türkiye ve Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcülerin iş bulma süreçlerinde ve etnik ve dinsel kimliklerinin etkisi söz

konusudur. Türkiye’de yaşayan Müslüman Gürcüler, iş bulma sürecinde devlet kurumlarında etnik kimliklerinin etkisi söz konusu olmasa da özel sektörde işverenler Gürcüye eğer tercih edilme durumları söz konusu olabilmektedir. Buna karşılık Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcülerin ise, iş bulma sürecinde dini kimliklerinin etkisinden söz edilebilmektedir. Özel sektörde çalışmalarında herhangi bir sıkıntı bulunmayan Müslüman Gürcülerin, kamu kuruluşlarında Hristiyan Gürcülerle karşılaştırıldığında ikinci önceliğe sahip olduğu gözlemlenmiştir. Kamu kuruluşlarında işe girmede Müslüman kimliklerinin engel teşkil ettiği, bunun için de Hristiyan dinsel kimliğine dâhil oldukları ya da Müslüman kimliklerini gizledikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Şekil 14. İş Bulma Süreci ve İş Seçimi ile Devlet Arasındaki İlişki

Şekil 14’te Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin iş bulma sürecinde dini ve etnik kimliklerinin etkisine dair bilgilere yer verilmiştir. “Devlet” kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Gürcü’yle Türk arasında fark yok ki devlet ayırım yapmıyor; herkes çocuğunu okuttuğu için devlet kolunda çalışan çok Gürcü var; çünkü Hristiyan bir devlet kurumunda yönetici pozisyonları sıkıntılıdır. Bu bağlamlar ekseninde Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, iş bulma sürecinde kimliklerinin etkisinin bulunmadığını, diplomanın olmasının yeterli olduğunu dile getirmişlerdir. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, iş bulma sürecin dini kimliklerinin etkisinin bulunduğunu, özellikle devlet kurumlarında iş bulmayı olumsuz etkilediğini vurgulamışlardır.

Thomas Liles'e göre, Acara'da İslami kimliğin azaldığı yönünde görüş belirtmektedir. Gürcistan Ortodoks Kilisesi, devletin maddi desteği ile Acara'da giderek daha fazla varlığını sürdürüyor ve bölgedeki Hristiyan dönüşümleri daha yaygın hale gelmektedir. Buna karşılık ise, bölgenin Müslüman nüfusunun belirli kesimleri, esas olarak yerel İslami kurumlar için devlet finansmanının eksikliği ve bu kurumları yasal olarak kaydettirmenin zorluklarından ötürü, algılanan devlet ayrımcılığından duydukları memnuniyetsizliği ifade etmektedir (Liles, 2012: 21-22). Dolayısıyla söz konusu olan bu durum ile çalışmada elde edilen sonuçlar benzerlik göstermektedir. Müslüman Gürcülerin ikinci önceliğe sahip olma durumu, ekonomik hayatta da kendini göstermektedir.

Müslüman Gürcülerin kimlik inşasının maddi, sembolik ve toplumsal görünümünden olan çalışma hayatı ve ekonomik ilişkiler kadar siyaset kurumu da önemli veriler içermektedir.

3.4.4. Siyaset

Bireysel seçimler her durumda iki kısıtlamalar kümesi tarafından sınırlanır. Bu kümelerden birisi, seçim gündemi tarafından, yani fiilen sunulmakta olan alternatiflerin kapsamı tarafından belirlenir. Her türlü seçim bir şeyler arasından seçim anlamına gelir ve içinden seçim yapılabilecek kalemlerden oluşan küme nadiren seçimi yapacak kişinin karar verdiği bir meseledir. Diğer kısıtlamalar kümesi ise, seçme kodu tarafından belirlenir: Bireye şu değil de bu kalemlerin hangi gerekçeyle tercih edilmesi gerektiğini ve yapılan seçime ne zaman isabetli ne zaman isabetsiz denileceğini söyleyen kurallar. Bu iki kısıtlamalar kümesi, bireysel seçim özgürlüğünün içinde işlediği çerçeveyi belirlemede işbirliği yaparlar (Bauman, 2000: 82). Ayrıca bireylerin seçimini etnik ve dini temeller de etkilemektedir. Siyasi tercihleri bireylerin içinde buldukları etnik ve dinsel grupların kimliği, özellikleri, istekleri ve içinde buldukları koşullar belirlemektedir. Zira etnik ve dinsel kimliklerin etkisi, içinde bulunulan koşulları somut bir şekilde etkilemektedir. Bunun dışında her etnik ve dini grupların siyasi tercihleri ve belirli oranda siyasi ve kültürel örgütlenmeleri söz konusudur. Bu çerçevede bu bölümde, Müslüman Gürcülerin temsil sorunu ve gündelik yaşamda siyasi ve kültürel örgütlenmeleri analiz edilmektedir.

3.4.4.1. Siyasal Partiler ve Siyasette Temsil Sorunu

Sınıf çıkarları ve parti üyelikleri ve partilere karşı duyulan yakınlık, seçimlerde oy verme tercihleri arasındaki genel anlamda ilişki gerçektir (Bottomore, 2000: 172). Demokratik siyasetin esas görevlerinden birinin toplumsal ilişkilerde var olan potansiyel antagonizmayı etkisizleştirmek olduğunu söyleyebiliriz. Bunun biz/onlar ilişkisini aşarak başarılamayacağını, yalnızca biz/onlar ilişkisini farklı şekilde inşa ederek başarılabileceğini kabul edersek şunu sormak gerekir: “ehlileştirilmiş” bir antagonizma ilişkisini ne oluşturabilir, böyle bir ilişki nasıl biz/onlar biçimi ifade eder? Çatışmanın meşru olarak kabul görmesi için siyasal birliği yok etmeyecek bir biçim alması gerekir. Bunun anlamı da, bütünüyle antagonistik bir dost/düşman ilişkisinde olduğu gibi tarafların muhaliflerini yok edilmesi gereken düşmanlar, muhaliflerinin taleplerini de gayrimeşru talepler olarak görmemeleri için, çatışma içerisindeki taraflar arasındaki bir tür olarak bir bağ bulunması gerektiğidir. Ne var ki muhalifler, basitçe çıkarları salt müzakere yoluyla ele alınabilecek veya uzlaştırılacak rakipler olarak görülemez, çünkü böyle bir durumda antagonistik unsur tamamen ortadan kaldırılmış olur. Antagonizma, iki tarafın herhangi bir ortak zemin paylaşmayan düşmanlar oldukları bir biz/onlar ilişkisiyken, agonizm, çatışan tarafların çatışmanın rasyonel bir çözümü olmadığını kabul etmenin yanı sıra, karşılıklı olarak muhaliflerin meşruiyetini tanıdıkları bir biz/onlar ilişkisidir. Agonizmde, çatışan taraflar düşman değil “hasım”dır. Bu da, çatışma sırasında birbirlerini aynı siyasal birliğe ait gördükleri, çatışmanın gerçekleştiği ortak bir sembolik mekânı paylaştıkları anlamına gelir. Demokrasinin görevinin antagonizmayı agonizme dönüştürmek olduğunu söyleyebiliriz (Mouffe, 2010: 28). Toplumlarda farklı etnik ve dinsel grupların siyasal partilerce temsil edilme veya temsil edilmeme durumu söz konusudur. Bu anlamda Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler siyasal arenada temsil edilme durumlarını şu şekilde değerlendirmektedirler:

“Milletvekilleri hepimizin. Hepimizi temsil ediyor. Diyarbakır’ı da temsil eder, beni de temsil eder. Bir fark yok ki” (A10, 55, Erkek, Lise, Memur).

“Bugün parlamentoda 5 ya da 6 kişi Gürcü olan var. Rizeli olan adam sadece Rize’yi mi temsil edecek? Yok böyle bir şey mümkün değil. Ülkeyi temsil ediyor. Önemli olan da bu zaten” (A11, 79, Erkek, Lisans, Emekli).

“Bir problemimiz yok ki çıksınlar da bizi savunsunlar. Öyle bir şeye ihtiyacımız yok ki. Öyle bir ayrıma zaten maruz kalmıyoruz. Bir şeyin eksik olur da dersin ki evet bizim bir şeyimizi savunuyor. Bizim öyle bir eksliğimiz yok ki” (A18, 38, Erkek, Lise, Mütahhit).

“Ülke istikrarına bakarak hangi ismi ideal görüyorlarsa genel de ona yöneliyorlar” (A21, 52, Erkek, Lise, Din Görevlisi).

“Siyaset partiler bizi temsil etmiyor. Bir siyasal parti bir kimliği temsil etmeye kalksa o partinin peşine gitmem, reddederim. Öyle bir derdim yok çünkü” (A22, 47, Erkek, Lisans, Din Görevlisi).

“Öyle bir isteğim de yok zaten. Hiçbir Gürcünün olacağını da düşünmüyorum zaten. Demek ki biz Gürcü kimliğimizi kaybetmişiz. Şu anda düşünüyorum da Gürcü olmak ya da olmamak benim için o kadar da önemli değilmiş” (A7, 43, Kadın, Önlisans, Gassal).

Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüleri temsil eden herhangi bir siyasal parti bulunmamakla birlikte, kendilerini temsil eden bir parti istekleri de söz konusu değildir. Ülkeyi temsil eden her milletvekilinin kendilerini de temsil ettiğini düşünmektedirler. Çünkü kendilerini Türk ulusal kimliğinden farklı bir yapıda görmemekte, Türk ulusal kimliğiyle yakından bir bağ kurmaktadır. Ayrıca Müslüman Gürcüler, konjonktüre uygun bir şekilde siyasal tercihlerini kullanmaktadırlar. Başka bir deyişle, Müslüman Gürcüler siyasal tercihlerinde, ülke istikrarına yakın bir karar vermektedirler. Buna karşın Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin siyasal tercihleri ve temsil edilme durumları şu şekildedir:

“Seçimler geldiği zaman Müslümanları hatırlıyorlar. Seçimler bittiği zaman Müslümanları unutuyorlar. Batum da bir tane tarihi cami var, orada ki millete yetmiyor. Yağmur da kar da hep dışarıda soğukta hep namaz kılıyoruz. Devlete söylüyoruz cami istiyoruz, seçimler geldiği zaman hemen o işlerle bizi seç cami yapacağız, ama şimdi böyle bir cami yapın dediğimiz de sesleri çıkmıyor” (B31, 31, Erkek, Lisans, İnşaat İşçisi).

“Öyle bir parti yok. Müslümanların kurmuş olduğu yani öyle bir şey düşünüyorlar birisi vardır, milletvekili olacaktı, ama devletten destek yoksa olamıyor. Eskiden öyle şey yoktu, şimdi her evde politika yapılıyor. Televizyonlardan oluyor, yani ikisi de şimdi burada bir Müslüman çıksa ben milletvekili olacağım olsa oy vermiyorlar. Müslümanlar bile vermiyor. Çünkü burada devlet partisinden oy olursa verir. Diğer şey

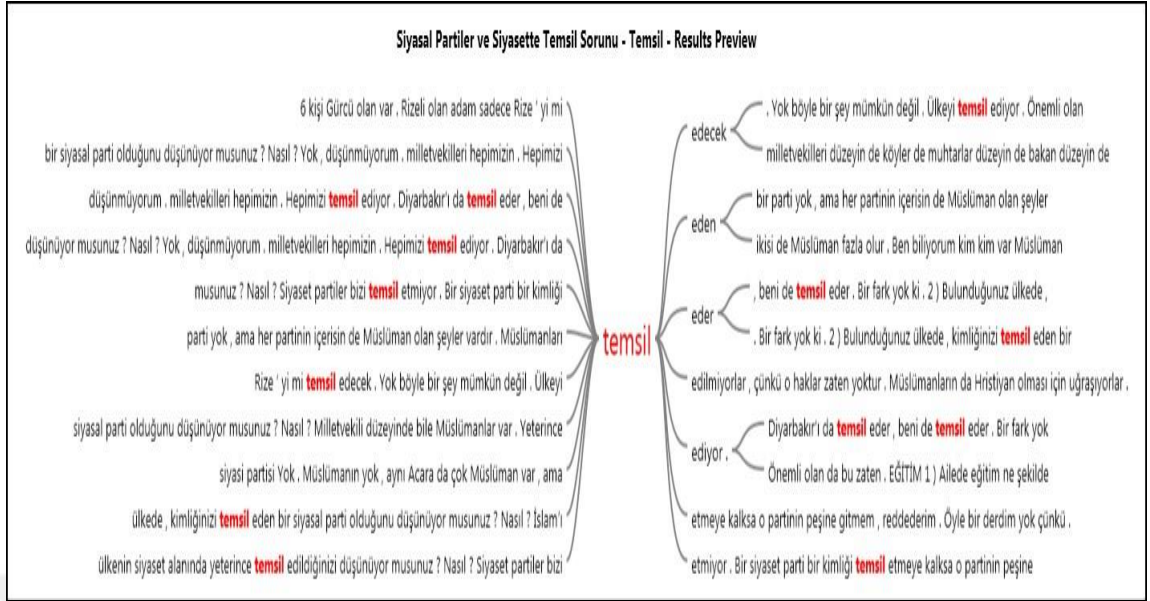
olursa vermez. Bazıları var mesela Hulo'da var bizim köyden milletvekili Müslüman camiye de geliyor ama ona vermiyorlar devletten yetki yok. Tabi onda bir problem yok milletvekili varda az var” (B42, 47, Erkek, Lisans, Tercüman).

“Müslümanların siyasi partisi yok. Müslüman'ın yok, aynı Acara da çok Müslüman var, ama temsil eden iki Müslüman fazla olur. Ben biliyorum kim kim var, Müslüman kim var biliyorum” (B33, 51, Erkek, Lisans, Tur Rehberi).

“Müslümanlar için yok. Parlamentoda bizim bir şeyimiz var, Hulo'dan bir adam vardı şimdi üç ilçeden bir tane var, kendisi hem bize yardım ediyor hem de onlara yardım ediyor” (B30, 48, Erkek, Lisans, Müftü).

Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüleri, Gürcistan'da temsil eden herhangi bir siyasal parti bulunmamaktadır. Mecliste Müslüman milletvekillerinin bulunduğunu, fakat Müslümanların temsil edilmesi konusunda bu sayının yetersiz olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, mevcut partilerin ve iktidara gelen partilerin, Müslümanları temsil etmediklerini, Müslümanların isteklerini göz ardı ederek Hristiyan Gürcülere göre, ikinci önceliğe sahip olduğu vurgulanmaktadır.

Siyasal Partiler ve Siyasette Temsil Sorunu hakkında bir karşılaştırma yapıldığında, şu sonuçlar gözlemlenmiştir: Türkiye ve Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülerin siyasal arenada temsil edilme sorunsalında, her iki ülkede Müslüman Gürcüleri temsil eden herhangi bir siyasal partinin bulunmayışı konusunda benzer özellikler sergilemektedir. Türkiye'de etnik bir grup olan Gürcüleri temsil eden siyasal parti bulunmamaktadır. Gürcistan'da ise, dinsel bir grup olan Müslüman Gürcüleri temsil eden siyasal parti söz konusu değildir. Buna karşın, Türkiye'de yaşayan Müslüman Gürcülerin, temsil edilmeye ilgili herhangi bir isteklerinin bulunmayışı, Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülerden farklı kılmamaktadır. Türkiye'de yaşayan Müslüman Gürcüler, kendilerini Türk ulusal kimliğinden bağımsız görmemekte ve ulusu temsil eden her milletvekilinin, her partinin kendilerini de temsil ettiğini düşünmektedirler. Buna karşın Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcüleri ise, ulusu temsil eden partinin Müslüman Gürcüleri temsil etmede ve Müslüman Gürcülerin isteklerini yerine getirmede yetersiz kalmaktadır. Bu anlamda Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcüler kendilerini, Gürcü ulus-devletinden ötekileştirilmiş grup olarak değerlendirmektedirler.

Şekil 15. Siyasal Partiler ve Temsil Sorunu ile Temsil Arasındaki İlişki

Şekil 15'te Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin siyasal arena temsil durumlarına yer verilmiştir. "Temsil" kelimesinden geçen bağlamlar şu şekildedir: Rizeli olan adam sadece Rize'yi mi temsil edecek, yok öyle bir şey; siyasal partiler hepimizin, hepimizi temsil eder; Acara'da çok Müslüman var, ama temsil edilmiyor. Bu bağlamlar ekseninde Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler, siyasal partinin ülkeyi temsil etmesi gerektiğini, bir siyasal partinin bir kimliği temsil ettiğinde desteklemeyeceklerini, milletvekillerinin hepimizin milletvekili olduğunu vurgulamışlardır. Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, Müslümanları temsil eden herhangi bir partinin bulunmadığını, her partinin içerisinde Müslümanların bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Tülay Oruç'un da belirttiği gibi, temsil kavramı yaygın olarak, temsil edilen anlaşmaya uygun olarak çeşitli eylemleri gerçekleştirmek için temsilcinin yetkili tutulması ile temsilci ve temsil edilen gibi iki kişi ya da grup arasındaki bir ilişkiyi ifade etmektedir. Bir sözleşme veya aralarındaki görev gereği başkaları adına hareket eden kişilerin söz konusu olması hukuki temsil; kişinin, bir gruba atfedilen din, dil, ırk, sosyal statü veya toplumsal üyelik gibi kişisel özellikleri nedeniyle o grubun temsilcisi sayılması hali ise sosyolojik temsil ile ifade edilir (Oruç, 2013: 13). Bu bağlamda, Müslüman Gürcüler hem Türkiye'de hem de Gürcistan'da temsil sorunuyla karşı karşıya bulunmaktadır.

Müslüman Gürcülerin siyaset kurumu içerisinde siyasal partiler üzerinden yaşadıkları temsil sorununa ek olarak, kamusal alanda dernekler üzerinden örgütlenmeler de, bu soruna yönelik önemli verilerle katkı sunmaktadır.

3.4.4.2. Kamusal Alanda Örgütlenme: Dernekler

İnsanlar kendi başlarına kolay kolay gerçekleştiremeyecekleri etkinlikleri yapabilmek için sıklıkla bir araya gelirler. Böylesi işbirliği gerektiren etkinlikleri gerçekleştirebilmenin yollarından biri de örgüt kurmaktır. Örgüt, ortak bir hedefe ulaşabilmek için ortaklaşa eylemler gerçekleştirmek niyetiyle bir araya gelmiş insanlardan oluşan tanımlanabilir üyeliği olan bir gruptur (Aldrich ve Marsden, 1998; Giddens, 2008: 683). Devlet içindeki kalıcı resmi örgütlenmeler öncelik yarışında olacaktır. Kalıcı resmi kurumlar arasındaki öncelik yarışı kendi kimliklerini korumak veya diğerlerinin söz konusu kimliği değiştirme çabalarını önlemek yolunda kendi çıkarlarından kaynaklanacaktır. Öncelik yarışı değişik biçimler alır. Tüm kurumlar nihayetinde kendilerini ve kendi kimliklerini korumak için çeşitli kaynaklara ihtiyaç duyacaklardır (Paksoy, 2005: 31). Söz konusu örgütlerden birisi de kurulan derneklerdir. Kamusal alanda çeşitli amaçlarla daha çok dayanışmayı içeren çeşitli dernekler kurulmaktadır. Etnik ve dinsel gruplar da çeşitli amaçlarla dernek kurmakta ve devamını sağlamaktadırlar. Bu anlamda Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin, dernek kurma amaçları ve derneklere yaklaşımları şu şekildedir:

“Gürcülerin derneği var. Derneğimiz var. Burada yok ama İstanbul’da var. Çvneburi dergimiz de var. İstanbul’da olmasının sebebi, burası Artvin orası İstanbul olduğu için. Orada Gürcüleri bir araya toparlayabilmek içindir. Biz kültürümüzü yaşayamıyoruz diye değil. Onları bir arada toparlamak için açılmıştır. Bunun siyasetle alakası yok ama. İlişkileri sıcak tutmak amaç. Ama Gürcüler derneğinden ziyade Artvinliler Derneği olarak geçtiğini bilmiyorum” (A10, 55, Erkek, Lise, Memur).

“İstanbul’da Bursa’da var. Yılda bir olsa da toplanır birbirlerini görür. Kültürümüzü korumak için. Eş dost birbirini görsün korusun diye” (A16, 41, Erkek, Lise, Taksi Şoförü).

“İstanbul’da Macahel vakfi ihtiyacı olanlara destek veriliyor, mesela şimdi ramazan da ihtiyacı olanlara erzak veriliyor. Hani ihtiyacı olan öğrencilere burs veriliyor, bir sürü şeyler var irtibatım yok” (A24, 57, Kadın, İlkokul, Ev Hanımı).

“Dernek var da ben öyle o işleri pek sevmem. Ülkede bir sıkıntı yokken sorun varmış gibi yok Gürcülükmiş yok kültürmüş, ben sevmiyorum öyle işleri. Ben Türk’üm. Milliyetçi bir adamım. Ülkemi çok seviyorum. Biz tamamen Türkleşmişiz. Ben artık Gürcü olduğumu kabul etmiyorum. Çünkü hiçbir şeyimiz uymuyor. Macahellilere uyuyor ama. Gürcü isimler de var orada” (A18, 38, Erkek, Lisans, Müteahhit).

Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülere ait belirli dernekler kurulmuştur, fakat bu dernekler daha çok Artvin civarında değil de, Müslüman Gürcülerin yoğun bir şekilde yaşadığı İstanbul, Bursa gibi şehirlerde kurulmuştur. Söz konusu derneklerin kuruluş amaçları, Artvin dışında yaşayan Gürcüleri bir arada tutmak, etnik kültürlerinin devamını sağlamak, kültürlerini yaşatmak, belirli yardım içerikleri sayesinde de dayanışmayı sağlamaktır. Bu anlamda kurulan derneklere üyelikler ise, sözü edilen şehirlerde yaşayan Müslüman Gürcüler oluşturmaktadır. Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler ise özellikle kent merkezlerinde yaşayan Müslüman Gürcüler, kurulan derneklerin varlığından haberdar olmakla birlikte, herhangi bir üyelikleri söz konusu değildir. Kırsal bölgede yaşayan yani Müslüman Gürcülerin sözü edilen şehirlerde kurulan derneklerle aktif bağları bulunmaktadır. Özellikle Müslüman Gürcülerin birlikte yaşadığı, kapalı toplum özelliği gösteren Macahel bölgesi derneklerin kurulmasında ve etnik kültürlerinin devam etmesinde aktif roller üstlenmektedir. Bu anlamda derneklerle ilişkileri bakımından kır ve kentte yaşayan Müslüman Gürcüler arasında farklılık bulunmaktadır. Buna karşın Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler, derneklerin kurulması ve dernekler hakkındaki düşüncelerini şu şekilde aktarmaktadırlar:

“Dernekler var ve isimleri yardımlaşma derneği, Gürcü Müslüman derneği (Batum da hizmet veriyor), Dünya Gürcü Müslüman derneği, Müslüman kadınların derneği var (Hulo da), Batum da yeni bir cami inşaatı derneği var” (B30, 48, Erkek, Lisans, Müftü).

“Dernekleri çok zor açarız. Onlar biliyorlar ki iyi iş yapacaksın yoksa şöyle bir sıradan gazino açmak daha kolay, yurt derneği açmak çok zor. Kısacası budur burada gazino açmak kolay cami açmak zor” (B28, 43, Erkek, Lise, Marangoz).

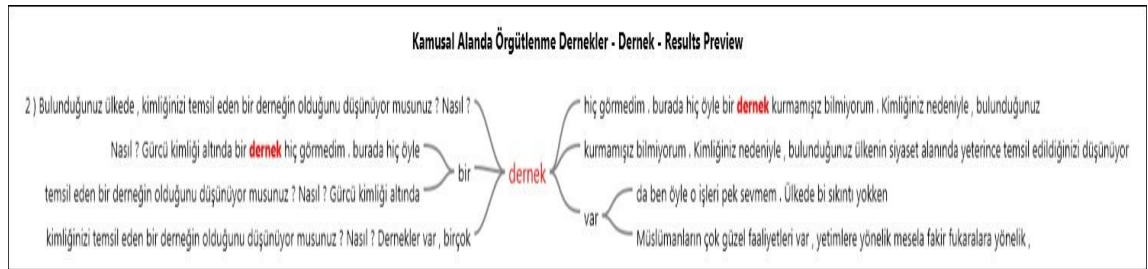
“Dernekler var, çeşitli vakıf dernekler bünyesinde de dini eğitim alabilecek kurslar var, bazıları vakıflar adı altında. Vakıf bünyesinde de bir yer var aynı halk eğitim gibi sen gidip mesela ne istiyorsan yemek ustası gidenler bir şeyler öğrensinler ya da çocuklar

dini namazı öğrensinler onlarla ilgili şeyler de var” (B34, 30, Kadın, İlkokul, Ev Hanımı).

“Dernekler var, birçok dernek var Müslümanların çok güzel faaliyetleri var, yetimlere yönelik mesela fakir fukaralara yönelik, İslam’ı yayınlamak için, onla ilgili sıkıntı yok” (B41, 35, Erkek, Lisans, Din Görevlisi).

Batum’da Müslüman Gürcülerin kurmuş oldukları çeşitli dernekler mevcuttur. Bu dernekler daha çok dini eğitim amaçlı kurulmuştur. Müslümanların yoğunlukta yaşadığı Batum ve Hulo çevresinde, çeşitli yaş gruplarına dini eğitim verilmesi ve çeşitli yardımların yapıldığı dernekler kurulmuş ve bu dernekler aktif olarak devam etmektedir. Bu anlamda Batum’da kurulan dernekler daha çok dini eğitim için kurulmuş derneklerdir.

Kamusal Alanda Örgütlenme: Dernekler hakkında karşılaştırma yapıldığında şu sonuçlar elde edilmiştir: Türkiye ve Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcülerin kurmuş oldukları dernekler bulunmaktadır. Her iki ulus devlet içerisinde kurulan derneklerin amaçları konusunda farklılaşmalar mevcuttur. Türkiye’de yaşayan Müslüman Gürcüler, kurdukları dernekler ile etnik kimliklerine ait kültürel yapıyı yaşatmak ve Müslüman Gürcüler arasında dayanışmayı sağlamaktır. Buna karşın Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, dini değer ve eğitimi gerçekleştirecek dernekler kurmaktadırlar.

Şekil 16. Kamusal Alanda Örgütlenme Dernekler ile Dernek Arasındaki İlişki

Şekil 16’da Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin kamusal alanda örgütlenme faaliyetlerine yer verilmiştir. “Dernek” kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Gürcü kimliği altında dernek var da ben öyle işleri sevmem; burada hiç öyle dernek görmedim; dernekler var, birçok dernek var, Müslümanların güzel çalışmaları oluyor. Söz konusu bağlamlar ekseninde Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler,

kimliklerini temsil eden derneklerin mevcut olduğu, fakat birçoğunun kurulan derneklerle herhangi bir bağının olmadığını vurgulamışlardır. Batum'da ise, Müslümanların faaliyet gösteren birçok derneğe sahip olduğunu ifade etmişlerdir.

Conor Prasad'ın da altını çizdiği gibi, 2011 yılında AGM'nin kurulması Müslüman Gürcülerin sorunlarının çözümlenmesinde önemli bir adım oluşturmakta ve Müslüman Gürcülerin memnuniyetini sağlamaktadır. Alan araştırmasından elde edilen veriler kapsamında ise, Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin ikinci önceliğe sahip bir konumda bulunmalarından memnuniyet duymamaktadırlar (Prasad, 2012). Günay'ın da vurguladığı gibi, dernekleşme, toplumsal farklılaşma olayının bir sonucu olup, bu durum yerleşik dini bünyede pek çok etkiler uyandırmaktadır. Gerçekten derneklere, oldukça az farklılaşmış kültürlerde rastlanmaktadır. Bununla birlikte, karmaşık toplumlara gidildikçe dernekleşme sürecinde belli bir artış ortaya çıkmaktadır (Günay, 2014: 335).

Müslüman Gürcülerin kimlik inşa pratiklerinin karşılaştırma alanlarından bir tanesi de, toplumsal cinsiyettir. Toplumsal cinsiyet kimliklerine dayalı kimlik inşa pratikleri, Müslüman Gürcülerin kimlik inşası sürecinde bir kilometre taşı işlevi görmektedir.

3.4.5. Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet terimi, erkekler ve dişiler arasındaki toplumsal ve kültürel farklılıklarla ilgilidir. Toplumsal cinsiyet hemen hemen her toplumda önemli bir tabakalaşma biçimidir. Toplumsal cinsiyet, bireylerin ve grupların elde edebilecekleri fırsatları ve yaşam şanslarını belirleyen hayati bir etkidir ve evden devlet kademelerine dek tüm toplumsal kurumlarda üstlenebilecekleri rolleri esaslı bir şekilde etkiler. Her ne kadar kadınların ve erkeklerin rolleri kültürden kültüre çeşitlilik gösterse de, kadınlarının erkeklerinden daha güçlü olduğu bilinen bir toplum yoktur. Erkeklerin rollerine daha fazla değer yüklenir ve bu rollerin ödülleri daha büyüktür: Neredeyse her kültürde çocuk yetiştirme ve ev işleri konusundaki sorumluluklar öncelikle kadınlara aittir; erkeklerse geleneksel olarak eve ekmek getirmek ve ailenin refahını sağlamakla yükümlüdürler. Cinsler arasında hüküm süren bu işbölümü, erkeklerin ve kadınların güç, saygınlık ve servet bakımından birbirine eşit olmayan konumlarda bulduklarının kanıksanmasına yol açmıştır (Giddens, 2008: 505, 514). Toplumsal cinsiyet kavramı,

cinsiyetin son derece karmaşık toplumsal ilişkiler ağı içinde kurulduğunu, bu karmaşık ilişkilerin basitçe (ne olduklarının bilindiği varsayılan) biyolojik cinsiyetlerin referans çerçevesi olarak kullanılarak anlaşılmasının mümkün olmadığını ifade eder. Kavramın arkasında yatan fikir, cinsiyetin toplumsal bir inşa olduğudur. Kadınlık ve erkeklik, doğuştan getirilen biyolojik özelliklerden çok, toplumsal birer kurgu olarak ele alınır (Bora, 2012: 22). Toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkeğin toplumdaki konumları etnik ve dinsel gruplara göre benzer ya da farklı yönleri mevcut olabilmektedir. Bu anlamda bu bölümde, Müslüman Gürcülerde kadın ve erkeğin rolü, toplumdaki konumları, etnik ve dinsel kimlikte bilinçlilik düzeyleri ve grup kimliğinin özelliklerini gelecek kuşaklara aktarmada etkin rollerine odaklanılmaktadır.

3.4.5.1. Kadın ve Erkeğin Toplumsal Konumu ve Rolü

Aile, toplumdaki cinsiyet hiyerarşilerini ve cinsiyet ayrımlarını yansıtan bir kurumdur, cinsiyet temelinde toplumsallaşmanın gerçekleştiği ve kadın ve erkek arasında güç ilişkilerinde dengesizliği içermektedir (Anderson & Taylor, 2001: 432-425'den akt. Canatan ve Yıldırım, 2016: 42). Toplumsal cinsiyet hiyerarşisi; kadın ve erkeğin toplumsal hiyerarşideki farklı konumlarını yansıtan, toplumsal değer atfedilmiş kaynaklar, güç, prestij ve kişisel özgürlük gibi ödüllerin eşitsiz dağılımını anlatmak için kullanılan bir kavrama karşılık gelmektedir (Kottak, 2008: 443). Her etnik grup, grup içerisinde bulun kadın ve erkeğe belirli roller biçmiştir. Gruba ait kadın ve erkekler, gruba özgü davranış kodlarını taşımakta ve söz konusu davranış kodlarına göre eylemektedirler. Bu anlamda Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülerde, kadın ve erkeğin rolleri şu şekildedir:

“Şimdi eşitlik var ama çoğunluk yine erkek sözüdür. Çalışan kadınların durumu yine iyi. Ama çalışmayan kadınlar için durum çok kötü. Geçen hastaneye bir tane kadın gelmişti. Daracık ve eski bir kazak giyinmişti. Bende dedim ki bu nasıl giydin git bir tane al kendine. Bana dedi ki, ben parayı nereden bulayım da alayım kazağı. Senin gibi özgür değilim ki hemşire hanım, dedi. O an sanki başımdan aşağı kaynar sular indi. Ben ne dedim, diye. Çalışmayan için adam getirecek kadın giyecek. Bütün ilişkileri böyle. Hep adam önde. Eskiden de böyleydi. Kız çocukları okutulmazdı ve özür lük yoktu. Ben nasıl okudum. Babam beni liseye gönderdiğinde kırk kınamayla gönderdi. Çevreden hep kötü söz duydu” (A15, 36, Kadın, Önlisans, Hemşire).

“Gürcü kadını çok çalışkandır. Lazlar var, Hemşinliler var onlara kıyasla diyorum. Bir erkek kadar iş yapar. Çalışmayı sever. Çoluk çocuğunu sırtlanmayı sever. Diğer Lazlar mesela daha çok keyfine düşkündürler. Erkekler de çalışkandır. Ama köy köy fark eder bu durum. Bizim köy işi en fazla olan köylerden birisidir. Kayınvalidem çok çalışmış mesela. Halen daha çay fındık yapar. Ama öyle köyler var ki sadece ot biçiyorlar. Onlar biraz daha rahattır. Gürcülerde erkekler öndedir. Her yerde ve her zaman olduğu gibi erkekler öndedir. Söz hakkı tabi ki var kadının da son söz her zaman erkeğindir” (A2, 41, Kadın, Önlisans, Hemşire).

“Valla böyle bir kimlik var mıdır, burada Gürcü kadın eğer bir toplum da erkek gibi hitap ediyor ve yönetiyorsa o gürcü kadındır. Ben Laz köyün de ilk görevimi yaptım. Bir gün bir kavga ile mahalle de ırmak var. Irmak tepe aramız da bir 50 metre var. Bir nehir değil de ırmak düşün, yol düşünün. Ben de mektep de kalıyorum bir baktım karşı mahalle iki kadın kavgayla girmiş. Ben dışarı çıktım, öyle ev sahibi de Gürcü kadın kocası Laz’dır. Ama kendisi Gürcüdür. Yeni gelmişim karşı mahalleyi bilmiyorum kavga yaptığı şey çeper-çittir inektir. Ev sahibini çevirdim. Emine hanım bu iki kadın Gürcü müdür? Evet dedi nerden anladın inekle çeper çitte kavga ediyorlar, anladım dedim. Yani fark edilir otoriterliğiyle ortaya çıkar ve erkek gibi. Kadınların arkasından gidiyorsa o son derece Gürcü erkektir. Gerçek diyorum şimdi şöyle gerçek demin söylediğim gibi çok aktif ben erkeğim erkeğin de yapabilecek her türlü karaktere sahip onun için Gürcü erkekleri çok tembeldir. Gürcü kadınları da çok çalışkandır. Öyle bir fark vardır eğer bir yerde kadın çalışmak istiyorsa anla ki Gürcü’dür. Erkeği tembel ise anla ki tembel ve Gürcü’dür” (A22, 47, Erkek, Lisans, Din Görevlisi).

“Gürcü erkekleri ise kadınlarını öne alıp arkalarından geçiniyorlar. Kadınlar gider çay toplar, Ayşe toplar, Hasan’ın karısıdır. Çay koçanında kadının ismi yazmaz Hasan’ın ismi yazar. Gider çeker, Hasan parayı alır. Kadına parayı ya verir ya vermez. Aynen olay budur. Gürcülerde %80’i budur. Kadınlar özgür değildir. Biz yine özgürüz falan diyoruz ama ben Artvin’e Diyarbakır’dan kadınlar geldi. ‘Özgürlük şöyle böyle, arkadaşlar hakkınızı savunun. Ezilmeyin bilmem ne’ dediler. Ben de dedim ki ‘ya siz ne yapıyorsunuz, sen burada böyle diyorsun kadınları toplamışsın, sen burada kadını galeyana getiriyorsun. Sen evine, otele gidiyorsun. Kadın evine gidiyor. O kadın senin dediklerini yapsa bir de yumruk yer, oturur aşağıya. Git kurtar o zaman daha’ dedim.

Yok öyle bir şey. Sen önce toplumu geliştireceksin. Adamın beynini değiştireceksin kadının değil” (A4, 56, Kadın, Önlisans, Emekli).

Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerde kadın, çalışkan, aktif olmalarıyla öne çıkarken; Gürcü erkekleri, kadınlara göre çalışmayı sevmeyen, tembel olarak anılmaktadır. Gürcü kadın ve erkeklerinin genel özellikleri etnik kimliklerine göre şekillenmiş olmasının yanında Karadenizli kimliğinin etkileri de yadsınamaz. Bu anlamda Karadeniz’de yaşayan diğer grupların (Laz, Hemşinli, Lom gibi) kadın ve erkeklere ait özellikler Gürcü kadın ve erkeğinin özellikleri ile benzeşmektedir. Ayrıca Gürcü kadınının çalışma hayatında aktif bir şekilde yer alması, karar alma sürecinde etkin bir şekilde yer almasında büyük rol oynamıştır. Başka bir deyişle, Müslüman Gürcü kadın ve erkeği, geleneksel ve ataerkil kodları barındırırken bir yandan da karar alma sürecinde kadının da aktif olduğu görülmektedir. Buna karşın Batum’da yaşayan Müslüman Gürcü kadın ve erkeğinin özellikleri ise şu şekildedir:

“Bizim Gürcistan’da şimdi şöyle bir var, kadının işi mutfakta derler bizim Gürcüler, ama yani normal de bu doğru değil. Kadının işi mutfakta, mutfaktan çıkmayacak diyorlar, öyle diyorlar bizim Gürcüler, ama yani bence o çok kötü bir şey. Ya kadın hem şoförlük yapabilir hem devlet işlerinde çalışabilir hem güvenlik yapabilir, her şey yapabilir, ama yine bizim eskilerden kalmış olan söz var. Sanki kadın oraya gittiği zaman o kadından çıkar öyle bir manaya geliyor. Şimdi eskisi gibi değil yine gidiyor öğretmenlik yapıyor işte bir müdürün yardımcısı oluyor yani iş yerinde de çalışıyorlar, ama yine eskilerden kalmış şeyleri bizim Hulo’da var devam ediyor. Şimdi mesela benim evim de karar verdiği zaman tabi ki erkek verir yani onlara da biraz olsun sorulur soruyoruz ona göre birlikte karar veriyoruz” (B28, 43, Erkek, Lise, Marangoz).

“Valla kadınlar ve erkeklerin rolü aynıdır, aynı olması lazım. Kadınlar kendi işinin nasıl anlatayım kadının işi mutfakta diyorlar, eski bakış açısı. Şimdi bu asırlar sonra bu olmaması lazım. Şimdi bence hemen hemen denktir, eşittir. Kararı onlar da kendi sözünü söylüyorlar. Evler de en çok erkeklerin kararı ama bayanların da görüşleri alınır” (B27, 30, Erkek, Lise, İnşaat İşçisi).

“Herhangi bir iş için mesela normal bir aile de bir karar verilecek bir şey olduğun da diyelim çocuktan da güzel bir fikir çıkabiliyor ve çocuğun söylediği fikri de dikkate alıyoruz. Bayanların yeri dinden dolayı hiçbir problem göremiyoruz. Evde kalmak

dışarı çıkarmamak olmaz, çünkü o da toplumsal bir durum ve oda okumuş gidecek bir iş yerinde çalışsın. Problem değil yetişebiliyorsa tabi” (B29, 36, Erkek, Lise, Din Görevlisi).

“Evde büyüklerin sözü geçer. Herkes birbirine saygı duyar. Anne babanın sözü geçer, ama genel olarak babanın sözü geçer, bizim evde de eşimin sözü geçer. Müslüman gürcü kadınlar daha çok çalışkandırılar. Kocasını dışarı da çalışıyorsa kadın ev işlerin de çalışıyor, eğer koca devlet kurumun da her hangi bir işte çalışmıyorsa, evde koca çalışıyor kadın dışarı da çalışıyor. İkimiz de Evdeyse köy hayatı yaşıyorsak mesela bağ bostana beraber gideriz, beraber yaparız. Mısır ekilecek, fasulye ekilecek bunları hep beraber yaparız. Evde eşimin daha çok sözü geçer, erkeğin sözü daha çok geçerli” (B34, 30, Kadın, İlkokul, Ev Hanımı).

“Kadınlar en çok çocuklara bakar evde, kadınlar en çok çalışır, pazar mazar hep kadınlar vardır, erkeklerde dışarıdan mal getirir. Köylerden kadınların çalışması daha çok olur; şehirlerde işte ortak çalışıyorlar. Gürcü Müslüman kadınları dışarıda çok çalışmazlar. Ama Hristiyan kadınları daha çok dışarıda çalışırlar. Müslüman ailede saygı sevgi daha çok olur” (B42, 47, Erkek, Lisans, Tercüman).

Ataerkillik kavramını feminist anlayış ve analizlerin merkezini oluşturmuştur. Bu kavram ev içinde olduğu kadar toplumun genelinde de erkeklerin egemenliklerine ve gücüne açıkça ışık tutar. Ataerkillik düşüncesi erkeğin otorite konumunun babalığın korunması gereğiyle ilişkisini ortaya koyar ve böylece kadınların ikincil konumunun nasıl fiziksel ve duygusal güç ilişkileri kadar baskıya dayandığını da aydınlatır (Slattery, 2007: 147).

Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerde, kadın ve erkeğin rolleri kültürel, özellikle ataerkil kodlarla bezenmiştir. ‘Kadının işi, mutfaktır’ anlayışı, Gürcü kadın ve erkeğin toplumdaki konumunun ve buna bağlı olarak rollerinin bir ifadesidir. Bu anlayışa göre Gürcü kadını çalışma hayatında yer alamadığı gibi söz hakkı da erkekte olmaktadır. Söz konusu anlayış, geçerliliğini yitirmiş olsa da Müslüman Gürcülerde söz hakkı, kadına göre öncelik erkektedir. Ayrıca Müslüman Gürcü kadını çalışma hayatında yer almakta, kadın-erkek ayrımı yapılmamaktadır.

Kadın ve Erkeğin Toplumsal Konumu ve Rolü ile ilgili karşılaştırma yapıldığında şu sonuçlar ortaya çıkmıştır: Türkiye ve Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcü kadın

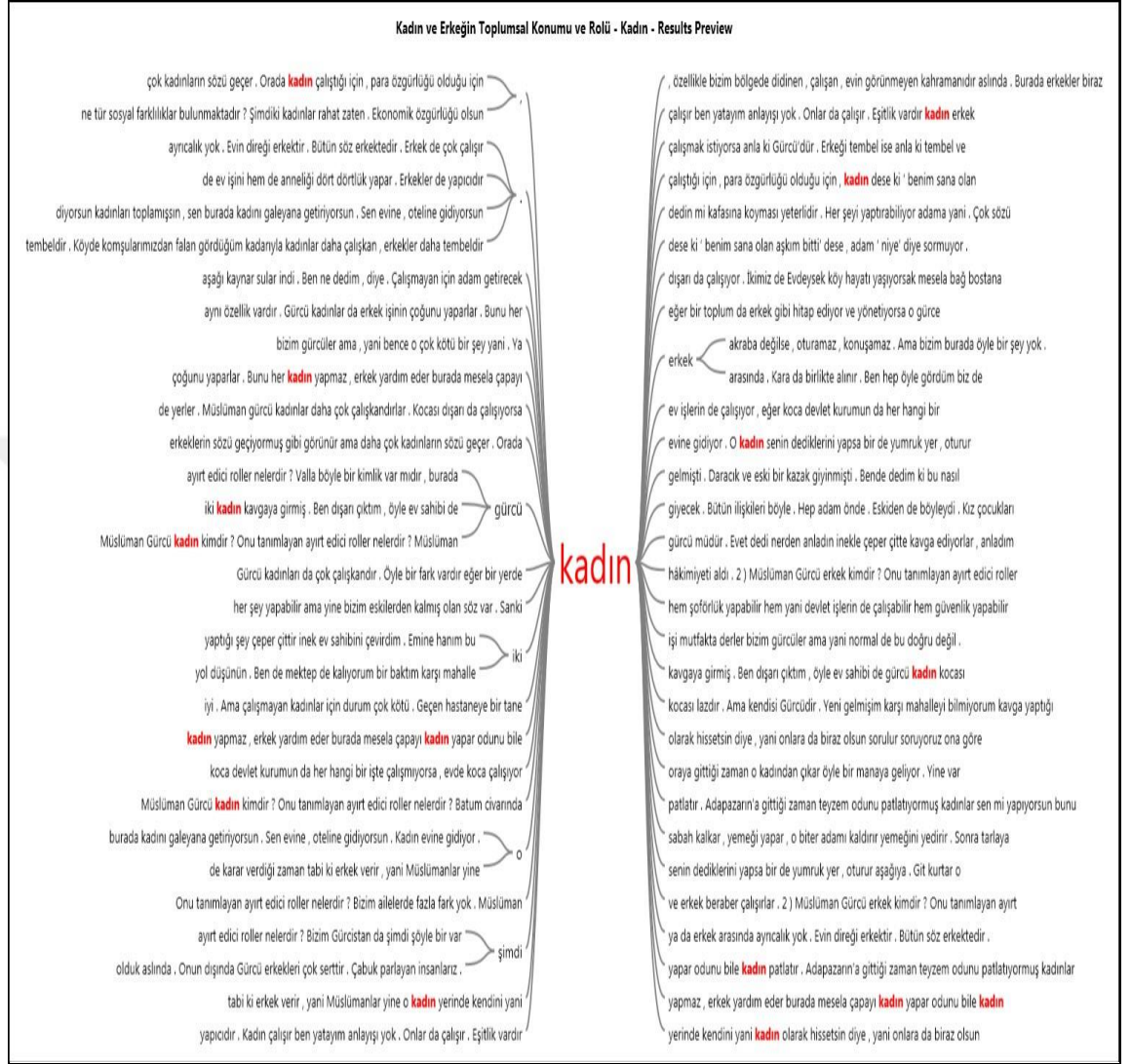
ve erkeğinin rolleri ve toplumdaki konumu bakımından benzerlik taşımaktadırlar. Her iki ulus-devlet içerisinde yaşayan Müslüman Gürcülerde geleneksel ve ataerkil kodlar bulunmaktadır. Bu kodlar, kadın ve erkeğin rollerini biçimlendirmektedir. Türkiye ve Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcü kadını çalışma hayatında aktif bir şekilde yer almaktadır. Çalışma hayatında aktif bir şekilde yer alan Müslüman Gürcü kadını, toplumsal olarak ataerkil kodları barındırmakta, söz hakkı bakımından erkeğe göre ikinci önceliğe sahip durumdadır.

Şekil 17. Kadın ve Erkeğin Toplumsal Konumu ve Rolü ile Erkek Arasındaki İlişki

Şekil 17’de Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin kadın ve erkek rolleri ve konumlarına yer verilmiştir. “Erkek” kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Bütün söz erkektedir, erkek de çok çalışır; eşitlik vardır, kadın erkek beraber çalışır; burada el kalktığına burada biteceğini erkek bilir. Bu bağlam ekseninde kadının rolünün ne olduğu, erkek konumuna göre kadının nasıl bir konumda bulunduğu karşılaştırmalı bir şekilde verildiği gözlemlenmiştir. Tabloda, Gürcü kadın ve erkeğinin konumlarının eşit düzeye yakın olduğu, çalışma yaşamında birlikte yer aldıkları, Gürcü

kadınlarının çok çalışkan ve aktif bir yapıya sahip oldukları vurgulanmıştır. Ataerkil kodların varoluşu aslında kadının çalışma hayatına pek yansımadığını göstermiştir.

Şekil 18. Kadın ve Erkeğin Toplumsal Konumu ve Rolü ile Kadın Arasındaki İlişki

Şekil 18’de Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcü kadınının özelliklerini kadın kavramsallaştırması bağlamında gösterilmeye çalışılmıştır. “Kadın” kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: kadın çalıştığı için kadın hakimiyeti ele aldı; erkek bir devlet kurumunda çalışmıyorsa kadın çalışır; burada mesela çapayı kadın yapar odunu bile kadın yapar; Gürcü kadınları erkek işlerinin çoğunu yapar, bunu her kadın yapar.. Bu bağlamda Gürcü kadını, Gürcü erkeğiyle aralarında fark olmadığını ve eşit olduğunu, gün içerisinde günlük rutinlerini düzenli bir şekilde yaptığını, çok çalışkan

olduğunu, bir şeyi yapmak için kafasına koymasının yeterli olduğunu, erkek üzerinde de söz sahibi olduğunu vurgulanmaktadır.

Gülay Toksöz'e göre, toplumsal cinsiyet bölümlenmesi köklerini geniş bir toplumsal işbölümünün asli unsuru olarak üretim/yeniden üretim koşullarında bulur ve ait olduğu toplumdaki kültürel, dinsel, ideolojik sistemler tarafından pekiştirilir. Cinsiyet biyolojinin alanına girer ve sabit, değişmez özelliklerle tanımlanırken, toplumsal cinsiyet bir toplumda kadınların ve erkeklerin konumlarının birbirine karşılıklı bağımlı karakterini ifade eder ve sosyal bilimlerin alanına girer. İlkinin değiştirilme imkânı yoktur, ikincisi ise sosyal ilişkiler ve etkileşimler tarihi içinde belirlenen nitelikleri kapsadığı için üzerinde çalışılabilir, politik ve düşünsel etkilerle değiştirilebilir (Toksöz, 2011: 65). Bekir Geçit'e göre ise, toplum, kadınları, onların doğalarıyla hiçbir ilişkisi olmayan önceden belirlenmiş rollere uygun olarak yetiştirmektedir. Kadının toplumdaki konumunun psikolojik alt yapısını erkekler belirlemiştir. Kadınların toplumda ikincil duruma düşürülmesinin temelinde, kadınların doğaları değil, toplumun önceden onlara biçtiği roller vardır (Geçit, 2013: 107).

Kadın ve erkeğin toplumsal konumu ve rolünün yanı sıra, Müslüman Gürcülerin kimlik inşa süreçlerinde kimlik bilinci de önemli bir yere sahiptir. Çünkü kimlik bilincinde kadın ile erkek arasında da çeşitli farklılıklar ve benzerlikler söz konusudur.

3.4.5.2. Kimlik Bilincinde Kadın-Erkek Farklılaşması

Kimlik kavramına yönelik ilk tanımlamayı yapan John Locke (1632-1704), kimliği; hatırlama, idrak ve şuurluluk hali olarak tanımlamıştır. Bu yaklaşıma göre kimlik, insanların düşünme, kanlılarını ifade etme ve geliştirme biçimlerinin asli ve değişmez karakteri olarak tanımlanmıştır (Anık, 2012: 21). Emile Durkheim toplumsal gerçeğin temelini toplumsal bilinçte görmektedir. Ona göre toplumsal bilinç, bir toplumun bireylerindeki ortak inanç ve duyguların bütünüdür. Ve bu bütün kendine özgü yaşantısı olan, belirlenmiş bir sistem oluşturur. Yine Durkheim'a göre, bireysel bilinçlerdeki inanç ve duygular aracılığıyla ya da onlar sayesinde toplumsal bilinç vardır (Ergun, 2006: 95-96). Bilinçlilik düzeyi her bireyde farklı düzeylerde olduğu gibi, her etnik ya da dinsel gruplarda da farklılık söz konusudur. Aynı zamanda söz konusu toplumsal bilinçlilik düzeyi kadın ve erkek de farklı derecelerde seyretmektedir.

Her etnik gruba ait kadın ve erkeklerin, etnik kültür veya etnik kimlik bilinci konusunda farklılıklar mevcuttur. Hayatın her alanında etkisinin görüldüğü etnik kimliğin, farkındalığı hususunda kadın ve erkek arasında önemli oranda farklılık söz konusudur. Bu anlamda Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerde kimlik bilinci şu şekildedir:

“Şu ana kadar hiç düşünmedim aslında. Yani farklılığımızı Gürcü olmamın hiç farkında değilim yani. Gürcü mü? Gürcü. Temelden gelen bir şey. Gürcü değil de Karadeniz insanı nasıl olur diye sorsanız onu anlatırım, ama Gürcü olmayı unutmuşum ben. Farkını tam bilemiyorum şimdi, açıklayamıyorum da. Tek farklılığımız sadece dil” (A20, 35, Kadın, Ortaokul, Esnaf).

“Aslında şöyle bir şey var. Biz dilimizi konuşmuyoruz. Gürcülüğe ait bir geleneğimiz de yok. En azından şu an bizim ailede yok. Bir Laz bir Hemşinliden çok da farkımız yok. Benim için düğünü de aynıdır, cenazesi de aynıdır. Bir farkımız yok yani. Hepimiz aynı yaşıyoruz. Benim gördüğüm kadarıyla bu. Şu an bu sorulara cevap verirken Gürcülük benim için o kadar da önemli bir şey değilmiş. Onun farkına vardım şimdi” (A7, 43, Kadın, Önlisans, Gassal).

“Hiçbir farklılık görmüyorum yani. Biraz zor sorular. Daha önce hiç düşünmediğim, dikkat etmediğim şeyler aslında” (A15, 36, Kadın, Önlisans, Hemşire).

Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerde kimlik bilinci konusunda erkekler kadınlara göre daha bilinçlidir. Yapılan görüşmelerde etnik kimlik ile ilgili sorulan sorularda, Gürcü kadınlarının daha çok pasif kaldığı gözlemlenmiştir. Gürcü erkekleri, etnik kimlikle ilgili olarak tarihsel, kültürel bilgi aktarımı konusunda kadınlarla karşılaştırıldığında daha aktiftirler. Gürcü kadınlarının kimlik bilincinde pasif kalmasının en önemli sebebi, Türk ulusal kimliğine entegre oluşlarıdır. Gürcü kimliği, Türk ulusal kimliği karşısında ikinci önceliğe sahiptir. Gürcü erkekleri ise, Türk ulusal kimliğine entegre olmalarına rağmen, etnik köken bilinci ve bilgisi önemini korumaktadır. Buna karşın Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerde söz konusu durum şu şekildedir:

“İyi bakıyorlar, bir problem yoktur. Gürcü Müslüman olamaz ya da Müslüman olan Gürcü olamaz, gibi bir durum söz konusu değildir ve öyle bir ayırım da yoktur. Ne onlar

bize dokunur ne de biz onlara dokunuruz, herkes kendi yolunu tutmuş kendi şeyine gider. Kimse kimsenin iradesine karışmaz” (B26, 63, Kadın, İlkokul, Pazarcı).

“Komşu olan Hristiyanlar çevrede oturan Hristiyanlar da bir sorunumuz yok. Onlar bize o kadar engel olmuyorlar. Biz onlara iyi davranırken onlar da bize iyi davranmak zorundalar yani. Bizim sorunumuz devletten kaynaklanıyor diyelim. Benim anlattığım devletten geliyor, söylediğin cümle Gürcü olan Müslüman olmaz sözü şöyle onlar istiyorlar ki Gürcistan da hep Hristiyanlar olsun, Müslümanlar olmasın. O problem o Hristiyanları hangisi bilmiyorum milliyet ayrı din ayrı onlar da bilmiyorlar birbirine karıştırıyorlar” (B29, 36, Erkek, Lise, Din Görevlisi).

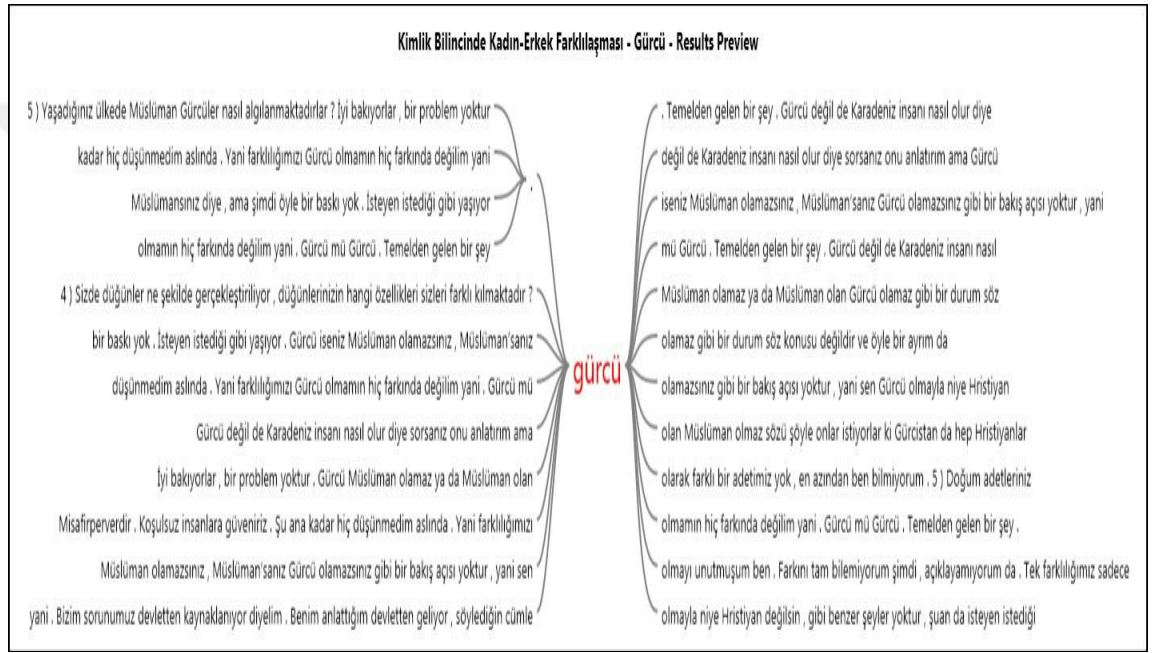
“Çok güzel bakıyorlar bir problem yok. Ramazan geldiğinde oruç tuttuğum da bana acıyorlar. Yemek yemiyorsun su içmiyorsun diye acıyorlar sadece. Merkezler de öyle sorunlar olmuş olabilir fakat ben bilmiyorum ama bu zamana kadar Hristiyanlardan herhangi bir baskı görmedik” (B32, 46, Erkek, Lisans, Pedagog).

“Yok, öyle bir ayrımcılık yoktur. Yani ben iş bulduktan sonra gidip bana kimse kimliğimi sormazlar, Hristiyan mısın diye. Müslüman şeyler, yöneticiler var, öyle bir sıkıntı yok orada. Bilgiye dayanıyor, yani aklın kesiyorsa o konu da bilgin varsa, uzmanıysan o ayrımı yapmazlar. Müslüman Hristiyan ayrımı olmaz” (B34, 30, Kadın, İlkokul, Ev Hanımı).

Batum’da yaygın dinsel anlayış Hristiyanlık olduğu için, Müslüman Gürcüler dinsel azınlık konumundadır. Yapılan görüşmelerde dinsel bir grup olan Müslüman Gürcülerin yaşadıkları en önemli sorunlardan birisi, Hristiyan Gürcülere göre ikinci önceliğe sahip olmalarıdır. Bu durum gündelik yaşamda, çalışma hayatında etkileri görülmektedir. Söz konusu duruma yönelik Müslüman Gürcü erkek ve kadınının yaklaşımları farklılaşmaktadır. Müslüman Gürcü erkekleri sözü edilen sorunları dile getirirken, Müslüman Gürcü kadınları ise, herhangi bir sorun olmadığını ve bahsi geçen sorunlarla karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir. Bunun dışında yapılan görüşmelerde etnik ve dinsel kimlikle alakalı sorulara verilen yanıtlarda, Müslüman Gürcü kadınlarının daha pasif kaldığı gözlemlenmiştir.

Kimlik Bilincinde Kadın-Erkek Farklılaşması hakkında bir karşılaştırma yapıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır: Türkiye ve Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcü kadın ve erkeğin kimlik bilinci konusunda farklılaşmalar mevcuttur. Her iki ulus-

devlet, etnik ve dinsel kimlik bilincinin farklılaşması noktasında benzerlik taşımaktadırlar. Türkiye’de yaşayan Müslüman Gürcü kadını, etnik kimlik bilinci zayıf kalırken, Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcü kadını, dinsel kimlikle alakalı yaşanan sorunlara karşı pasif kalmakta ve herhangi bir sorun olmadığı yönünde tavır takılmaktadır. Buna karşılık Türkiye’de yaşayan Müslüman Gürcü erkeği, etnik kimlik bilinci konusunda tarihsel ve kültürel bilgi birikimine bilincine sahiptir. Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcü erkeği ise, ülkelerinde yaşanan dinsel kimlikle alakalı sorunlar karşısında daha duyarlı ve dinsel kimlik bilinci daha aktiftir.

Şekil 19. Kimlik Bilincinde Kadın-Erkek Farklılaşması ile Gürcü Arasındaki İlişki

Şekil 19’da, kimlik bilincinde kadın ve erkek farklılaşmasına yer verilmiştir. “Gürcü” kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Gürcü olmamın hiç farkında değilim yani, Gürcü değil de Karadeniz insanı nasıl olur dersanız onu anlatırım; Gürcüyseniz Müslüman olmazsınız, Müslüman’sanız Gürcü olmazsınız gibi bir bakış açısı yok yani; Gürcü mü Gürcü, Gürcü olmayı unuttuğum ben. Bu bağlamlar çerçevesinde Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin kimlik bilincinde kadınların farklı bir bakış açısına sahip olduğu gözlemlenmiştir. Tabloda, Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcü kadınlara Gürcü kimliği sorulduğunda, Gürcü değil de Karadenizli insanı tanımlayabileceğini, Gürcü olduklarını unuttuklarını, Gürcü olmanın farkında olmadıklarını ifade etmişlerdir. Batum’da ise, Gürcülerin dinsel kimlik olarak

Hristiyan olmaları gerekliliğine ait hâkim düşünceyi Müslüman Gürcü kadınlarının reddettikleri gözlemlenmiştir.

Kimlik bilinci konusunda kadın-erkek farklılaşmasıyla ilgili Ersan Ersoy, Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği: Malatya Örneği (2009) adlı çalışmasında, şunları vurgulamaktadır: Kadınların değişim sürecinin içerisinde erkeklere göre daha çok yer aldığını kendilerini tanımlama hususunda ortaya koymaktadırlar. Zira araştırma sonuçlarında kadınlar erkeklere göre kendilerini daha çok geleneksellikle modernlik arasında geçiş aşamasında kabul ederken, erkeklerin geleneksel olarak kendilerini tanımlamakta olduğu görülmüştür. Erkekler bu doğrultuda kadınlara göre daha çok geleneklerine bağlı, akrabalarına düşkün, daha çok milliyetçi ve muhafazakâr bir tutum içerisinde iken, kadınlar akrabalarına daha az düşkün, özgürlüğe ve bağımsızlığa daha çok önem veren bir durumda yer almaktadırlar. Bulgular toplum içerisindeki kadınların daha çok değişime dönük olduğunu bize göstermektedir. Ancak diğer taraftan kadınların yetişme sürecinde geleneksel faktörlerin etkisi altında oldukları önemli bir gerçektir. Özellikle kimlik oluşumunda kadınlar ailenin, erkekler ise arkadaşların ve çevre faktörlerinin daha çok tesiri altında kaldıklarını ifade etmektedirler. Bu durum toplumsal yapı içerisinde kadınların ev içi sorumluluklara ve ilişkilere, erkeklerin ev dışı ilişkilere yönelik olmasıyla uygunluk göstermektedir. Aynı doğrultuda kadına toplum içerisinde ev içi rollerin biçilmesi, onların siyasi katılım profiline de etki etmektedir (Ersoy, 2009: 228-229). Müslüman Gürcülerin kimlik inşası sürecinde kadın ve erkeğin kimlik bilincinde de çok yönlü farklılaşmalar ortaya çıkmıştır.

Müslüman Gürcülerin kimlik inşa sürecinde kadın ve erkeğin toplumsal konumu ve rolü ile bilinç farklılaşmalarının yanı sıra, bu süreçte ortaya koyulan mücadele örüntüleri de, kimliğin inşasında merkezi bir yer tutmaktadır.

3.4.5.3. Kimlik İnşa Sürecinde Kadın ve Erkeğin Mücadele Örüntüleri

Modern toplumlarda cinsiyetlendirilmiş toplumsal alanlar sadece üretim ve siyasetin alanı değildir. Kadınların yaşam alanları evin/hanenin sınırlarını aşar; inanç, kültürel, aidiyet ve etnisite bağlantılı topluluk içi konumların da cinsiyetle ilişkilenebilir. Sosyal topluluk rejimi olarak tanımlanan günlük kültürel pratiklerin sürdürülmesi ile kadınların modern toplumlarda kendilerine bir tür geleneğin sürdürülmesi adına bir alan yaratarak konumlanışı ile ilişkilidir. Kadınların kendi

çevrelerindeki toplumsal ilişkileri denetleyebilmek ve kendilerini görünür ve toplumsal olarak güçlü kılmak için bir tür gelenek icat ederek toplumsal alana müdahale edebilmektedirler. Kadınların yürüttüğü kültürel pratikler bize sosyal topluluk rejimlerinin de cinsiyetlenerek var olduğunu gösteriyor (Sancar, 2012: 25). Anne aile içi eğitim dahilinde ait olduğu etnik gruba dair değer ve normları, pratikleri, dili, jestleri, çocuğuna aktaran ilk kişidir. Onun ne yemesi, ne giymesi, ne dinlemesi gerektiğine karar veren annedir ve bu seçimlerin etnik grup kültürünün temel bileşenleri arasından seçileceği açıktır (Erol, 2016: 252). Değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında kadın ve erkek rolleri son derece önemlidir. Bu anlamda Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerde kimlik bilincinin oluşmasında ve kimlik inşa sürecinde kadın ve erkek rolleri şu şekildedir:

“Çocuklar mesela ilk Kur’an kursuna gittikleri zaman, tabii ki Kur’an öğrensinler ama ilk önce ahlaki öğrensinler. Ben onu istiyorum ki, şu zamanda en çok da buna ihtiyacımız olan bir şey, ahlak. Ben bunu kendi çocuğuma vermezsem, bir başkası kendi çocuğuna vermezse o zaman ahlaksız bir toplum yetişecek. Dini ilk önce ailenin anlatması gerekiyor. Önce kurslarla değil. Benim kanaatimce budur. Benim eşim içki içer, hatta bazen mezesini ben hazırlarım evde ki dışarıda içmesin. Evinde içsin diye. Çocuklar babalarını da görüyor beni de görüyorlar. Ben de diyorum ki, ‘aklı Allah size vermiş, hangisini seçeceğinize kararı siz verirsiniz. Babanız emin olabilirsiniz ki içtiği için memnun değil, bağımlı olduğu için bırakamıyor’. Orada babayı da kötülemek istemiyorum, çünkü bir baba profili var. Her kız çocuğu evleneceği kişinin babasına benzemesini ister. Beni de görüyorlar. Namaz kılmadığım zaman soruyorlar, ‘anne, niye namaz kılmıyorsun?’ Ben de hemen anlatıyorum, özel bir durumdan dolayı. O da diyor ki, ‘haa ben de zannettim ki namazı bıraktın’. Hemen beni uyarıyorlar. Bu da benim hoşuma gidiyor açıkçası” (A1, 39, Kadın, Ortaokul, Ev Hanımı).

“Benim Gürcüce dilim pek iyi değil. Anneannem Türk dedem Gürcüdür bizim. O yüzden annem çok öğrenememiş. Evde kadın Gürcü değilse, orada sıkıntı oluyor. Evde konuşmak için annenin bilmesi gerekiyor. Annem de çok iyi bilmediği için ben de çok iyi bilmiyorum. Babam çok iyi konuşur ama biz öyle çok iyi bilmeyiz. Birazcık anlıyoruz” (A6, 28, Erkek, Lisans, Doktor).

“Gürcüce daha çok çocukluğumuzda konuşulurdu. Babamda annem konuşabilirdi. Annem sürekli konuştuğu için haliyle biz de öğrendik. Çok iyi konuşsamam da çok iyi anlıyorum. Eşim konuşamadığı için ben de çocuklarıma öğretemiyorum. Eşimin annesi Gürcü olmadığı için eşim Gürcüceyi bilmiyor. Ondan dolayı da çocuklarım da bilmiyor. Arada bir bazı kelimeleri söylüyorum bir onları biliyorlar o kadar. Benim de sürekli konuşacağım birisi olmadığı için doğal olarak ben konuşamıyorum çocuklar da bilmiyor. Öğretmek için de özel bir çaba sarf etmiyorum açıkçası. Aslında o da bir dil. Keşke öğrenseler” (A7, 43, Kadın, Önlisans, Gassal).

Etnik ve dinsel kimliklerin kültürel nosyonlarının devam ettirilmesi, söz konusu kimliklerin kalıcılığı için elzem bir durumdur. Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler için Gürcü kimliğinin en önemli sembolü dildir. Gürcücenin konuşulması ve öğrenilmesinde, Gürcü kültürünün yaşatılmasında ve en önemlisi kimlik bilincinin oluşmasında Gürcüce önemli bir yere sahiptir. Bu anlamda hem etnik bilincin oluşmasında hem de dinsel değerlerin öğrenilmesinde kadın ve erkeğin rolleri son derece önemlidir. Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcü erkeğinin etnik kimlikleri konusunda bilinç sahibi olmalarına rağmen, Gürcü kadını kimliğin ve kültürün devamını sağlayan önemli bir konuma sahiptir. Dinsel değerlerin öğretilmesinde ve Gürcücenin konuşulmasında aktif bir role sahiptir. Bir ailede, kadın Gürcüce bilmiyorsa çocuklar da öğrenememektedir. Dolayısıyla Müslüman Gürcü kadını, etnik ve dinsel değerlerin toplumsal taşıyıcılarıdır. Buna karşın Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerde durum şu şekildedir:

“Kimse kimsenin şeyine karışmaz, onların yaşam tarzı ne ise. Eşim Müslüman, fakat çocuklarım ve eniştelere Hristiyan. Eniştelere geliyor, onlar da biliyorlar domuz etini yemem eve de sokmam biliyorlar ki kayınvalidemiz Müslümandır, domuz etini getirmezler ve ben de gitsem bana domuz eti ikram etmezler. Bir tane oğlum var. 18 yaşına girdim mi bana karışamazsın, ben istediğim şekliyle yaşarım. Bana eşim kızdı ki nasıl oluyor da oğluna bakmıyorsun da Hristiyanlığa meyil ediyor, niye Müslüman olarak şey yapamadık diye. Tabi ki öyle diyorlar niye Müslüman oldun ne sebep var diye soruyorlar bende onlara kalbimden geldiği için diyorum” (B32, 46, Erkek, Lisans, Pedagog).

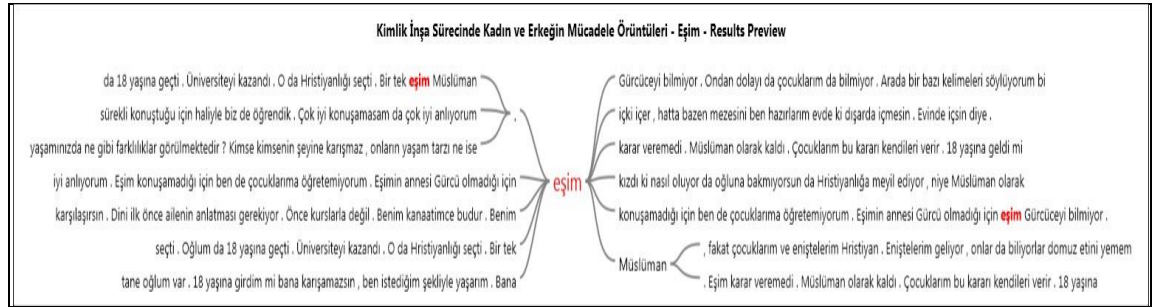
“Baba Müslüman’ sa çocuklar da Müslüman olur, Hristiyan ise Hristiyan olur. Genelde babanın inancı etkili oluyor. Anne çok nadir etkilidir. Kız çocukları din değiştirme se de evlenince değiştiriyorlar zaten. Kocalarının dini etkili oluyor” (B37, 47, Erkek, İlkokul, Ticaret).

“Şimdi ben çocuklarıma söyledim. Akıl var mantık var. Bunun kararını si vereceksiniz. Allah’ın hangi yolundan gideceğiniz hangi dini tercih edeceğinize siz karar vereceksiniz. Benim büyük kızım avukattır, Hristiyan bir erkekle evlendi ve Hristiyanlığı seçti. İkinci kızım da evlendi kocası Hristiyan’dı mecburen Hristiyanlığı seçti. Oğlum da 18 yaşına geçti. Üniversiteyi kazandı. O da Hristiyanlığı seçti. Bir tek eşim Müslüman. Eşim karar veremedi. Müslüman olarak kaldı. Çocuklarım bu kararı kendileri verir. 18 yaşına geldi mi tercih onlarındır” (B39, 49, Erkek, Lisans, Pazarcı).

Batum’da yaşayan ve dinsel bir grup olan Müslüman Gürcüler arasında dini değerlerin korunması ve gençlere aktarımı önemli bir husustur. Bu konuda ise Müslüman Gürcü kadın ve erkeğinin rolü ve konumu büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda dinsel değerlerin çocuklara aktarımı konusunda, Müslüman Gürcü erkekleri daha aktiftir. Çünkü Gürcistan’da farklı dinsel anlayışlar hâkimdir. Çocukların din seçiminde ve dinsel değerlerin korunmasında babanın etkileyici bir rolü söz konusudur. Hatta baba hangi dini seçmişse, çocuklar da o dine yönelmektedir. Bu anlamda dini değerlerin oluşmasında ve kimlik inşasında Gürcistan’da Müslüman Gürcü erkeklerinin kadınlara göre daha önemli bir konumda olduğu bir gerçektir.

Kimlik İnşa Sürecinde Kadın ve Erkeğin Mücadele Örüntüleri ile ilgili bir karşılaştırma yapıldığında, şu sonuçlar tespit edilmiştir: Türkiye ve Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcü ailelerinde kimlik inşası ve etnik ve dinsel değerlerin korunup genç kuşaklara aktarılması konusunda, Müslüman Gürcü kadın ve erkeği önemli rollere sahiptir. Türkiye’de etnik kimliğin sembolü olan Gürcücenin konuşulmasında ve çocuklara aktarımında, kadının rolü daha büyüktür. Ev içerisinde kadın Gürcüce bilmiyorsa, çocuklar da öğrenememektedir. Bu anlamda Türkiye’de yaşayan Müslüman Gürcü ailelerinde kimliğin aktarıcısı kadındır. Buna karşılık Gürcistan’da Müslüman Gürcü aileler için önemli olan husus, dinsel değerler ve bu dinsel değerlerin genç kuşaklara aktarımıdır. Sözü edilen bu durumda ise, aile içerisinde

babanın rolü daha büyüktür. Çünkü baba hangi dini seçmişse çoğunlukla çocuklar da o dini seçmiş olmaktadır. Bu anlamda kimliğin aktarıcısı erkektir.

Şekil 20. Kadın ve Erkeğin Mücadele Örüntüleri ile Eşim Arasındaki İlişki

Şekil 20’de Artvin ve Batum’da Müslüman Gürcülerin kimlik örüntülerinde kadın ve erkeğin etkisi üzerinden hareketle “eşim” kavramsallaştırması oluşturulmuştur. “Eşim” kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir; Çok iyi konuşmasam da çok iyi anlıyorum, eşim konuşmadığı için çocuklara öğretemiyorum; eşimin annesi Gürcü olmadığı için eşim Gürcüce bilmiyor; bana eşim kızdı ki nasıl oluyor da opluna bakmıyorsun da Hristiyanlığa meyil ediyor. Söz konusu bağlamlar itibariyle Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler için, Gürcücenin konuşulup konuşulmadığına dair bir çözümleme yapılmıştır. Ev içerisinde kadın Gürcüce bilmiyor ya da konuşmuyorsa çocukların da Gürcüceyi öğrenemediğini, evde kadın konuşuyorsa çocukların da öğrendiği vurgulanmıştır. Batum’da ise dini eğitim ve din değiştirme konusuna dair çözümleme mevcuttur. Dini eğitim konusunda ailenin önemini, çocukların din tercihinde annenin rolünün mevcut olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca din tercihinde 18 yaşına gelmiş çocukların kendilerinin tercihi olduğu ifade edilmiştir.

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, alan araştırmasından elde edilen verilerin analizini içeren bu bölüm, Artvin ve Batum’un karşılaştırılması çerçevesinde Müslüman Gürcülerin kimlik inşasını nitel araştırma yöntemi aracılığıyla anlamayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, elde edilen verilerin analizinin yanı sıra sentezi de bulunmaktadır.

3.4.6. Kimlik İnşasında Toplumsal Dinamikler ve Etkileşim Süreçleri

Etnisite, öylesine bir insan kalabalığını birbirine kenetleyen, onların dışarıdan fark edilebilir ve kendi kendilerinin farkında olmalarını sağlayan olası etkenlerden biridir. Bu sayede, ulusal bir dayanışma oluşumuna büyük katkı yapabilir. Etnik grup içi yoğun

akrabalık ilişkileri, toplumsal birliği güçlendirebilir; ama komşuluk ilişkileri, resmi örgütlere katılma ve birlikte çalışmak da öyledir. Ortak etnik kültür, toplumsal birliğin ve kolektif kimliğin oluşumuna katkı sağlarken, ortak kültürün ve siyasi katılımın başka biçimleri de farklı etnik grupları bir araya getirebilir (Calhoun, 2012: 67). Ulus-devletlerin bugüne kadar uyguladığı kimlik politikaları, toplumu diğer toplulardan (ötekiler) farklı kılan özelliklere, başta eğitim ve kültür teşkilatları aracılığıyla vurgu yaparak büyük toplumun (çekirdek etninin) kültürünü standart kültür haline getirme, resmi ideoloji ekseninde kimlik ve kültürel farklılıkları eriterek toplumun bütün üyelerine ortak bir sosyo-politik kültür kazandırma yönünde olmuştur (Şahin, 2009: 209). Farklı etnik ve dinsel gruplar söz konusu olduğu zaman ulus-devlet teşekkülünde söz konusu grupların genele uyumu beklenir. Gerek algıda gerek gündelik yaşantıda gerekse de kimlik inşasında ulus-devletin kimlik pratikleriyle uyum göstermesi beklenmektedir. Söz konusu durumun gerçekleşmesi için ulusal eğitim, dil ve yaygın kültür önemlidir. Fakat ulusal eğitim, dil ve kültürün etnik ve dinsel kimlikler üzerinde etkisi ya da yaşam pratiklerine yansımaları konusunda derece farklılıkları mevcut olmaktadır. Derece farklılıkları, etnik ve dinsel grupların özelliklerine, yaşadıkları mekâna göre farklılık göstermektedir. Bu çerçevede bu bölümün konusu, iki farklı ulus-devlet içerisinde yaşayan Müslüman Gürcülerin ulusal kimliğe entegre olma dereceleri, farklılıkları ve pratikleri oluşturmaktadır.

Kimlik inşa pratiklerinin sonuncusunu, Kimlik İnşasında Toplumsal Dinamikler ve Etkileşim Süreçleri alt teması ve bu alt tema ise, kendi içinde üç alt temadan oluşmaktadır: Kır-Kent Farklılaşması, Sınırın Açılması ve Zihinsel Haritalardaki Kırılmalar ve Ulusal Eğitim, Yaygın Kültür ve Dil.

3.4.6.1. Sınırın Açılması ve Zihinsel Haritalardaki Kırılmalar

Sınır çizgisi, anayasanın ve kapsadığı kurulmuş erkin temeli olduğu gibi, hukukun geçerli olduğu son eşiktir. Egemenlik özel bir sınır kavramıdır ve bir kendiliğin sınırlarını belirtmekle kalmaz, bu sınır çekme edimi yoluyla o kendiliğin hem içini hem de dışını düzenler ve bu alanların koşullarını belirler (Brown, 2010: 55-64). Sınır bölgeleri, iktidar alanları ve sembolleridir. Güvenlik kuleleri ve dikenli teller, devletlerin kendilerine ait topraklarının ulaştığı son sınırları belli eden uç bir egemenlik göstergesidir (Donnan ve Wilson, 2002: 11). Sınır bölgeleri, ulus-devletlerin egemenlik

alanlarının başlangıcı ve sonudur. Bu nedenle ülkenin herhangi bir yerinde daha fazla güvenlik duvarına ihtiyaç duyulur. Sınırlar, ulus-devletlerin uluslararası arenada egemenlik alanlarını belirleyen ve savaşlarla, uluslararası anlaşmalarla çizilen, insanlar tarafından yaratılmış yapay olgulardır (Akyüz, 2012: 139). Sınırlar sadece devletlerarasında değişmez şekilde doğal olarak konumlandırılan unsurlar değil, aynı zamanda sosyal, politik ve geçirgen yapılardır. Sınırlar ve sınırların önemi tarihsel olaylara dayanır, mülk ve mülkiyetin oluşumunun ve kurumsallaşmasının bir parçasını oluştururlar. Mülki birimler arasında hatlar çizmelerine ve aynı zamanda sosyal gruplar arasında kültürel, tarihsel ve dini açıdan itirazlara/çatışmalara neden olmalarına rağmen, sınırların sembolik anlamda önemi vardır. Sınırlar birçok sosyal, politik ve kültürel uygulamaları temsil ederler. Günümüz uluslararası sisteminde güvenlik; ötekine karşı oluşturulan sınırlarla belirlenmiş alanları kontrolü ve ulusal siyasi kimlikleri temsil ederler (Karabağ, 2014a: 21).

Sınır, iki farklı ulus devlet arasında çizilen hattır. Bu hat, farklılığın ve ötekinin sembolüdür. Sınır, sınırın diğer ucunda yaşayanlar ve yaşananlar konusunda algıyı belirlemektedir. Türkiye-Gürcistan sınır kapısı olan Sarp sınır kapısı da algıyı şekillendiren semboldür. Nitekim Sarp sınır kapısı açıldıktan sonra iki farklı ulus-devlet içerisinde yaşayanlar ve yaşananlar ile ilgili algı ve düşünce de değişmiştir. Bu anlamda Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler için kapı açıldıktan sonra değişen algı ve zihinsel kırılmalar şu şekildedir:

“Gürcü dediğin zaman hemen Batum’dan buraya fuhuş yapan kadınlar akıllara geliyor. Bizi de aynı kefeye koyuyorlar. O çerçeve geliyor akıllara. Kapı açıldıktan sonra bu algıyla karşılaşınca kültürümüzden utandık. Gürcü olmaktan utandım açıkçası. Gürcüyüz de bu nasıl ırktır diye utandım. Dışarıdan misafirimiz geliyor bize diyorlar ki, burada güzel Gürcüler varmış. Bize mi diyorlar benim karıma mı diyor diye bir atarlanıyoruz” (A19, 43, Erkek, Lise, Şantiye İşçisi).

“Bir gün otelde kalıyordum Artvin’de. Bir kadın bağılıyor ama Gürcü. Batum’dan gelmiş. Yok mu Gürcü dilini bilen, diye bağılıyor. Duygulandım biraz. Dedim, ben biliyorum. Bana dedi ki, bu adam bana sarkıntılık ediyor. Şikâyet ettik o adamı sonrasında. Temizlikçilik yapıyor orada. Sarhoş birisi gelmiş kadına sarkıntılık yapıyor. Kadının fuhuş yaptığını düşünmüş” (A13, 47, Kadın, İlkokul, Çiftçi).

“Başka bir yere gittiğimizde Gürcüyüz demekten çok utanıyorum. Kapı açıldıktan sonra Gürcü kadınları burada fuhuş yapmaya başladılar. Bizi de aynı kefeye koyuyorlar” (A20, 35, Kadın, Ortaokul, Esnaf).

“Eskiden Batum sınır kapısı açılmadan herhangi bir sorun yoktu. Ama şimdi atıyorum İstanbul’a gittiğin zaman Gürcü’yüm dediğinde Batum Gürcü’sü zannediyorlar. Normalde buradaki Gürcü diye düşünmüyorlar. Bakış açıları farklı oluyor. Çünkü oradaki Gürcülerin buraya geliş amacı farklı. Kadınlar özellikle farklı farklı yerlerde çalıştılar. İşte hırsızlıkta oldu fuhuş da oldu. Bu yüzden Artvin dışında Gürcülere bakış açısı değişti. Onlar Batum’da yaşadıkları için yaşam tarzları bizimkinden çok farklı. Onlar biraz daha rahatlar. O da bize uymuyor. Gürcü’yüm demeye korkuyorum ben. Şu an mesela çekiniyorum. Sınır açıldıktan sonra kadınları fuhşa yöneldi bu yüzden şu an ben Gürcü demeye çekiniyorum. İster istemez farklı bir etiket oluyor. Onun için ben açıkçası çekiniyorum. Yani bu hale getirdiler bizi. Onları o şekilde tanıdıkları için ben Gürcü’yüm dediğimde Batum Gürcü’sü zannediyorlar. Onlara da biraz benziyorum. Öyle olunca anlatamıyorsun tabii” (A3, 43, Kadın, Lise, İşletme Sahibi).

“İlk zamanlar burada kapı açıldığında bu Rus Gürcüleri, çok iğrenç bir toplumun içine girdik. İlk geldiklerinde açtılar kapıları, bizim erkeklerimiz daha kadını o şekilde görmezken, öpücük yaka diyorlar göğüsleri görünen kıyafetler giyiniyorlardı. Memeleri görünüyordu. Burada ki adamların %80’i genç, yaşlı özellikle yaşlı kesim pazarda dört dönüyorlardı. Bir şey alacaklarından değil, sırf kadınları izlemek için. İlk kapı açıldığında pazarcılık yapıyorlardı. Çantalarla giriş yapıyorlardı. Bavul ticareti başlamıştı. Ama ne oldu bizim Gürcüce bilmemizin avantajı oldu. Onlar öyle bir dil olarak geldiler. Yabancı gibi geldiler. Bizim o zaman tercüman pozisyonuna girdik. Biz onlarla iletişim kurunca, etrafımızdakilere karşı biraz havaya girdik. Dil bilmemizden dolayı. O tür şeyler oldu. Onun dışında gerçekten, burada çok insanın yuvasını yıktılar. Birçok insan intihar etti. İntihar eden kadınlar oldu. Sessiz kadın, adam diğer kadınla iletişim kurdu, resmen kendi evine getirdi o kadınlardan. Kendi karısının yanında ahlaksızlık yaptı. İntihar edenler oldu bu yüzden. Havlucu İsmet diyorlardı Artvin’de ben o zamanlar duymuştum onun karısı bu yüzden intihar etti. Borçka’da da yuvalar yıkıldı. O zamanlar öyleydi. Sonra ticarete satacakları şeyler de bitti, % 80’i bedenlerini kullanıyorlar. Fuhuş yaygınlaştı. Onlar gelmeden önce yok denecek kadar azdı. Ama onlar geldikten sonra fuhuş arttı. Daha sonra ülkede içeriye doğru aktılar.

Daha çok Batı'ya Ege'ye aktılar. Burada yine var, ama çamaşırcı, ihtiyar kadın baktırıyorlar. Çocuk baktırıyorlar. Ne diyeyim, hamal gibi kullanıyorlar. İş gücünden yararlanmaya çalışıyorlar. Köylerde çay toplattırıyorlar. Fındık toplattırıyorlar. Şimdi artık bunlara büründüler, bunlarla uğraşıyorlar. Avantajından çok dezavantajı oldu ilk zamanlar. Biz onları hakir görmeye başladık. Buradaki Gürcüler, oradan gelen Gürcülere sahip olmak yerine hakir görmeye başladık. Biz bir toplumuz demedik. Gidiyoruz, bize Gürcü müsün diye sorulduğunda, 'hayır, asla biz onların Gürcülerinden değiliz' diye tepki verirdik. Biz onlardan değiliz, diyoruz, çünkü farklı bir konumda geldiler onlar ülkemize. Farklı açıldılar. Düşünün, iki tane sarı saçlı kadın gördün mü, onlar Rus karısı, hele bir de Gürcüce konuşmaya başladılar mı, Rus karısı derdik, derdi buranın insanları” (A4, 56, Kadın, Önlisans, Emekli).

Sarp sınırının açılmasıyla birlikte Türkiye’de, Gürcülerle ilgili olarak birtakım zihinsel kırılmalar yaşanmıştır. Bu kırılmaların yaşanmasında Gürcistan’dan Türkiye’ye çalışmak için gelen Gürcülerin, çalıştıkları sahalar etkili olmuştur. Özellikle kadınların fuhuşa yönelmesi, Türkiye’de Gürcü eşittir fuhuş algısını oluşturmuştur. Bu algı, Türkiye’de yaşayan Gürcüleri de etkilemiştir. Türkiye’de yaşayan Gürcü kadınlarının da fuhuş yaptığı algısı güçlenmiştir. Bu nedenle, Türkiye’de yaşayan Gürcüler, kendilerini Gürcistan’da yaşayan Gürcülerden ayrı tutmakta, onları öteki olarak değerlendirmektedir. Buna karşın, sınır açıldıktan sonra Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerde ise, değişen algı ve tutumlar şu şekildedir:

“Sınır açıldıktan sonra Türkiye’deki Gürcüleri gördük Gürcüce konuştuklarını duyunca çok hoşumuza gitti. Sonuçta kendi memleketinden bir ses duyuyorsun. Bu başka bir şey. Farklı ülkelerde yaşasak da sonuçta Gürcüyüz biz” (B40, 30, Kadın, Lise, Ev Hanımı).

Sarp sınır kapısı açıldıktan sonra, Türkiye’de yaşayan Gürcülerle karşılaşılması Gürcistan’dan Türkiye’ye gelenler açısından olumlu katkısı olmuştur. Ayrıca sınırın öte yüzünde kandaşlarıyla karşılaşılması, onlarla iletişim kurulması sınırın öte tarafını öteki olmaktan çıkararak biz algısı oluşturmuştur.

“Türkiye-Gürcistan sınırı açıldıktan sonra bize bakış açılarının da değişme oldu tabi ki niye oldu biliyor musun, nasıl diyeyim kapı açılmasının güzel taraf şudur ki, Türkiye’den gelen o insanlarla iletişim, etkileşim oldu. İş adamları geldiler ya bir Gürcü arkadaşlara bizim Acara bölgesinin de Müslümanlara iş ortaklığı yaptılar,

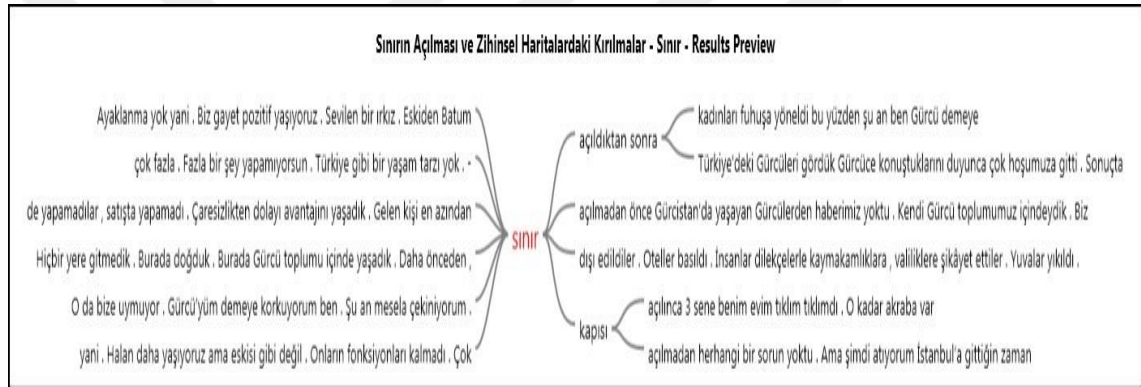
yapmışlar. Bir baktım bugün Cuma ben camiye gidiyorum bir Türk arkadaş diyor şaşırды iş adamı cumaya gidiyor, bende gideyim anlatabildim mi. Ona çok büyük olumlu katkısı oldu çünkü o yavaş yavaş alıştı gitti. Kapı açıldıktan Türkiye Müslüman bir ülke, aralarında iyi anlaşmaları Hristiyanlar tarafından hoş karşılanmadı ama hiçbir zaman belli etmediler. Bir zamanlar buradaki bilgileri oraya götürüyorsunuz yani ajanlık yapıyorsunuz gibi düşünüyorlardı, ama yavaş yavaş öğrendiler ki çocuk ne bilgi getirip götürecektir” (B28, 43, Erkek, Lise, Marangoz).

“Türkiye Gürcistan Sovyet’ten sonra kapılar açılınca bizim gençler Türkiye gittiğinde İslam öğrendi. Ondan önce buradaki hocalar Allah razı olsun onlardan mekânları cennet eylesin, ellerinden gelenleri gayret ettiler, fakat o sistem Sovyet sistem müsaade etmedi. Onun için o dönemde yetişme o insanlar din alakalı pek olmadı. Bakıyorsun dedeler amcalar pek dinden bilgileri pek yok, elinden geleni yapıyorlar. Bu kitaplar yeni başladı, ama şuanda yurtlar açıldı, kuran kursları, açıldı çocuklar Türkiye’den eğitim alıyorlar” (B41, 35, Erkek, Lisans, Din Görevlisi).

“Buradaki yaşayan Müslümanlarda Hristiyanlığa geçen çok oluyordu. Müslüman olarak kalanlarda kapı açıldıktan sonra dinlerini daha iyi bir şekilde öğrendiler. Gördüler Müslümanlık nasıl yaşanılır, nedir diye. Hristiyan da çalışmaya gitti Türkiye’ye Müslüman oldu. Önceden bir cami vardı şimdi ikinci camiye yapmaya başladık. Kapı açıldıktan sonra Müslümanlar camiye gitmeye başladı. Buradakiler kapı açıldıktan sonra dinlerine sahip çıktılar. Önceden Müslüman’ım diyemiyorduk ama kapı açıldıktan sonra artık televizyonlara çıkıyoruz” (B44, 37, Erkek, Lisansüstü, Yurt Müdürü).

Sınır kapısı açıldıktan sonra Gürcistan’dan Türkiye’ye çalışmak için gidenlerin yanı sıra, Türkiye’den de Gürcistan’a çalışmak, iş kurmak isteyenler de göç etmiştir. Karşılıklı işgücü etkileşiminin Müslüman Gürcüler için olumlu katkısı olmuştur. Özellikle Gürcistan’a giden işadamları Müslümanlarla iş ortaklığı yapmış, Müslüman Gürcülere İslami yaşam tarzı konusunda örnek olmuşlardır. Ayrıca Türkiye’de eğitim alan Müslüman Gürcülere yönelik Hristiyan Gürcüler tarafından olumsuz bir algı oluşumuna neden olmuştur. Dolayısıyla Müslüman Gürcülerden ziyade Hristiyan Gürcülerin sınıra yönelik algısı ve tutumu olumsuz olmanın yanı sıra, sınır Gürcüler için para simgesi haline gelmiştir.

Sınırın Açılması ve Zihinsel Haritalardaki Kırılmalar hakkında yapılan karşılaştırma, şu sonuçları ortaya çıkarmıştır: Türkiye ve Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülerin sınıra yönelik algıları farklılık göstermektedir. Türkiye'de yaşayan Müslüman Gürcüler için sınır, Gürcistan'dan Türkiye'ye çalışmak için gelen Gürcülerin fuhşa yönelmesi ve Gürcülerin fuhuş ile anılır olması olumlu bir zihinsel kırılma sayılmamaktadır. Özellikle Türkiye'de yaşayan Müslüman Gürcülerin de aynı algıya maruz kalması, kendileri için olumsuz bir tutum söz konusudur. Buna karşılık Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcüler için sınır, iş imkânı, Müslüman bir ülkede alınan eğitim ve İslami yaşam tarzının Gürcistan'a taşınmasının bir sembolüdür. Fakat Hristiyan Gürcüler için sınır iş imkânının yanı sıra, Müslüman Gürcülerin sınır açıldıktan sonra ülke için bir tehdit unsuru olarak görülen bir algıdır.

Şekil 21. Sınırın açılması ve Zihinsel Haritalardaki Kırılmalar ile Sınır Arasındaki İlişki

Şekil 21'de Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin Sarp sınır kapısı açıldıktan sonra algılamalarında ne tür değişikliklerinin olduğuna yer verilmiştir. "Sınır" kelimesinden geçen bağlamlar şu şekildedir: Gürcüyüm demeye korkuyorum, şu an çekiniyorum, sınır açıldıktan sonra kadınlar fuhşa yöneldi bu yüzden; sınır açılmadan önce Gürcülerden pek haberimiz yoktu. Bu bağlamlar ekseninde Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler için sınır açılmadan önce Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcüler için herhangi bir fikre sahip olmadıklarını, sınır açıldıktan sonra Gürcistan'da kalan akrabaları ile tanıştıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca sınır açıldıktan sonra Gürcistan'dan Türkiye'ye çalışmaya gelen Gürcülerin, vasıfsız işlerde çalıştıklarını özellikle Gürcü kadınlarının fuhuş yaptıklarını ve bu yüzden kendilerini Gürcü olarak tanımlamaktan çekindikleri ve utandıklarını dile getirmişlerdir. Batum'da yaşayan

Müslüman Gürcüler ise, Türkiye’de yaşayan Gürcüleri görünce mutlu olduklarını ifade etmişlerdir.

Sezgi Durgun’a göre, sınırlı hayal edilen cemaatin ötesinde başka bir dünya vardır. Bir bakıma topluluğun belirli bir alan ile sınırlandırılması onu hem özel ve ayrıksı hem de bütünlüklü kılan şeydir. Sınır, içerisi-dışarıyı ayırmanın yapılmasında aktif bir rol oynamaktadır; mekânı, dünya coğrafyasından ayırarak ulusal has bir alan haline getirmektedir. Dolayısıyla içerideki mekân hayal edilirken ulusal aidiyetleri daim kılmak için simgeler (bayrak, dil, harita) bütüne ilişkin bir imgelem kurmaktadır (Durgun, 2011: 62). Hasting Donnan ve Thomas M. Wilson’a göre ise, farklı bireyler için farklı şeyler demektir sınırlar; sınırın bu tarafında yaşayanlar için olduğu kadar karşı tarafında yaşayanlar için de aynı şey söz konusudur. Gerçekte, birileri sınırların varlığını kabul ederken, başkaları reddedebilir (Donnan ve Wilson, 2002: 48). Bu bağlamda, sınırın açılması, Müslüman Gürcülerin kimlik inşası sürecinde çok yönlü bir değişimi ortaya koymuş ve bu değişim zihinsel haritalarda birtakım kırılmalara neden olmuştur.

Sınırın açılması ve zihinsel haritalarda meydana gelen kırılmaların yanı sıra, ulusal eğitim, yaygın kültür ve dil de, Müslüman Gürcülerin kimlik inşasında toplumsal dinamikler ve etkileşim süreçleri içerisinde yer almaktadır.

3.4.6.2. Ulusal Eğitim, Yaygın Kültür ve Dil

Kültür, hem sembolik ve anlamlandırma hem de maddi olana yaptığı atıfla toplumsal hayatın niteliklerine bir vurguyu içermektedir. Toplumsal yaşantı, kendi içerisinde bu türden özellikleri sergilemesinin yanı sıra, benzer şekilde ulusal düzeyde de içerimlemelere sahiptir. Bireylerin, grupların ve hatta topluların maddi-manevi üretimlerine ilişkin kavrayışları kültür temellidir. Yine kültürel oluşumlar bireysel yaşantı ya da faaliyetler üzerinde belirleyici konumdadır (Yanık, 2013: 21-22). Kültür, içgüdüsel ve kalıtsal değil, her bireyin doğduktan sonraki yaşantısı içinde kazandığı alışkanlıklardır (davranış ve tepki eğilimleri). Ve mademki kültür öğrenilen, eğitimle kazanılan bir şeydir, öğrenmenin kurallarına, yasalarına ve ilkelerine uygun olmak zorundadır. Kültürel sistemin öğrettikleri yalnız zaman boyutunda sürekli değil, fakat aynı zamanda toplumsaldır. (Güvenç, 1974: 103-104). Eğitim ise, bireylere iktidarın ideolojik önceliklerini, toplumda öne çıkan değer ve normları, mesleki bilgileri

öğretmeyi amaçlayan temel bir kurumdur. Eğitim, bir toplumda ideal insanı yetiştirmek amacıyla faydalanılan en temel ideolojik araçlardan birisini oluşturmaktadır. Eğitim kurumları, birbirinden çok farklı inanç, değer yargısı, ideolojik arka plana sahip ailelerden gelen çok farklı bireylere iktidarın ve toplumun temel değerlerini öğretir. Bu yönüyle genelde eğitim sisteminin özelde okulun, bireylerin farklılıklarını törpülemek, herkesi tek tipleştirmek gibi bir işlevi de bulunmaktadır (Zencirkıran, 2017: 185). Bir ülkenin eğitim felsefesi, o ülkenin siyasal amaç ve beklentilerini yeni kuşaklara aktarmaktadır. Her siyasal örgütlenme doğal olarak dünya görüşü anlamında kendi siyasal yapısına uygun bireyler yetiştirmek ister. Böylece eğitim kurumları aynı zamanda siyasal bir kültürleme işlevi görmüş olurlar (Topses, 2016: 73). Eğitimi yaygın kültür ve dil çerçevesinde düşünüldüğünde etnik ve dinsel gruplar üzerinde etkisinin büyük olduğu söylenebilir. Ulus-devlet ideolojisinin, kültürünün, dilinin bireylere aktarıldığı en önemli kurumlardan birisidir. Bu çerçevede Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin ulusal eğitim ve dil konusunda yaklaşımları şu şekildedir:

“Ben mesela kızımın Gürcüce öğrenmesini çok isterdim. Tamam ben çok fazla bilmiyorum, anlıyorum ama onun öğrenmesini isterdim. Hatta ben şey diyorum, yabancı dil olarak İngilizce, Almancayı öğrendikten sonra Gürcüceyi de öğren diyorum. Sonuçta bizim anadilimiz. Diyorum ya görümcemin bakıcısının avantajı oldu. Onunla konuştuğu zaman anlayabiliyor, dilini geliştiriyor. Mesela biz görüntülü konuştuğumuz zaman o kadın, sanki memleketiyle konuşuyormuş gibi oluyor. Gürcü, Hristiyan bile olsa dil var ya, ya da kan çekiyor. Dil bizim en büyük ortaklığımız işte. Din daha farklı aslında. Din bir seçim aslında. O onu seçer, ben bunu seçerim. Ama dil öyle değil. Ortak ikimizin anlaşabildiği tek şey” (A1, 39, Kadın, Ortaokul, Ev Hanımı).

“Asimile olduk. Türkçe mecburiyeti vardı. Türkçe dışında hiçbir dil konuşulmadı. Bizler de nenelerimizden dedelerimizden gizli gizli öğrendik. Ben Gürcüce okuma-yazmayı 1992’de öğrendim. O da halamdan öğrendim. İki alfabe getirmişti. Oradan öğretti bana. Gürcüce okul açılrsa öğrenci bulunur ama hoca bulunmaz. İki okul birden açılmış olsa hem Gürcüce eğitim verseler hem de Türkçe eğitim verseler. Önce Türkçeyi öğrenmesini isterim. Ama bir taraftan da Gürcüce öğrenmesini isterim. O da bizim kimliğimiz. Kimliğini unutan insan kendini unuttur. İnsanlık bu zaten. Kimlik bir süstür. O milletin zenginliğidir” (A11, 79, Erkek, Lisans, Emekli).

“Ailemizin Gürcüce konuşulur. Ben 7 yaşına gelince Türkçe öğrenmeye başladık. Evde Gürcüce konuşulurdu. Son zamanlarda buna dikkat edilmiyor. Biz biliyoruz ama çocuklarımız bilmiyor. Bizim evde Gürcüce konuşulmuyor. Gürcü olarak bir dilimiz var, onun içinde ayrı bir eğitim söz konusu değil” (A3, 43, Kadın, Lise, İşletme Sahibi).

“Esas bizim ana dilimiz Gürcü dilidir. Aramızda konuşuyoruz. Fakat resmi bir yerlerde derhal Türkçe konuşuyoruz. Türkçeyi de ana dilden farksız güzelce konuşuyoruz. Bilmediğimiz bir kelime yok. Çocuklar konuşmaya başlar başlamaz anne-babadan alıyorlar zaten” (A8, 76, Erkek, İlkokul, Çiftçi).

Uluslaştırma süreçlerinde dilin işlevi önemli olmuştur. Bu süreçte dil, dil topluluğundan ayrı düşünülmemiştir. Dil, etnik/ulusal kimliklerin oluşumu ve nesiller arasında aktarılmasında önemli bir işlev görmüştür (İnal, 2012: 113). Dil, bir ulusun en önemli sembollerinden birisidir. Her etnik grubun ise, kendine özgü bir lehçesi veya dili mevcuttur, fakat ulusal dil karşısında etnik dillerin kullanım alanları sadece grup üyeleri arasında gerçekleşmektedir. Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin grup üyeleri arasında kullandıkları dil ise, Gürcücedir. Kullanım alanları ve kullanım sıklıkları ise değişkenlik göstermektedir. Söz konusu değişkenlerden ilki, gündelik yaşamda, aile içerisinde Gürcüce konuşuluyorsa, başka deyişle, Gürcüceyi kullanan yaşlı kuşaklar varsa çocuklar da Gürcüce öğrenebilmekte ve gündelik yaşamlarında kullanabilmektedirler. Eğer ev içerisinde ve çevrelerinde Gürcüce konuşulmuyorsa, çocuklar da Gürcüce öğrenememektedirler. Bir diğer değişken ise, Gürcüce kullanım alanlarında kır-kent farkıdır. Şehir merkezlerinde yaşayan Gürcüler, ulusal kültür sembolleriyle iç içe yaşadıkları için ve gündelik yaşamda ulusal dili kullandıkları için, grup dilini kullanım alanları daralmaktadır. Buna karşın, kırsal bölgelerde, daha çok grup üyelerinin iç içe yaşadığı alanlarda, gündelik hayatta Gürcüce konuşulmaktadır. Çocuklar, ulusal dili, örgün eğitime başladıkları andan itibaren öğrenmektedirler. Diğer yaş grupları ise, gündelik yaşamda Gürcüceyi kullanırken, şehir merkezinde veya resmi kurumlarda ulusal dili kullanmaktadır. Bu anlamda, grup üyelerinin kullandıkları dilin kullanım alanları ve sıklığı, ulusal dil ve kültüre karşı vaziyet alışlarına göre şekillenmektedir. Batum’da durum ise şu şekildedir:

“Mesela, takvimden her tatil Hristiyanların tatilleri yazıyor, bizim iki tane bayram var ve ramazan bayramını kabul etmiyorlar. Ettikleri zaman da şöyle kabul ediyorlar,

sadece hayırlı olsun tebrik ederiz gibi resmîliği yok. Ama bizim çocuklar okulda onların resmi tatillerini biliyorlar mesela bugün Meryem'in günü gibi" (B30, 48, Erkek, Lisans, Müftü).

"Onu zaten bizim çocuklar okulda okurken köyler de yok da şehirlerde mesela şöyle var, Hristiyanlarla birlikte okuyorlar, karma eğitim var, din dersleri var. Şimdi benim çocuklar Tiflis'te ilkokul da bir gün okuldan geldi, yemeğe oturduk. Kızım teyzesine dedi ki, teyze dur dur bizimle birlikte şeytan yemek yemesin öğretmen böyle öğretti. Ondan sonra yemeğe başla dedi, onu orada gördüler. Haç işareti alın ve yemeğe başlayın çünkü şeytan bizimle yemek yiyor, böyle bir şey anlattılar. Hanım akşam eve geldi ve kızıma anlattı biz Müslüman'ız bizde öyle şeyler olmaz, sen yemeğe başladığımız zaman Bismillahirrahmanirrahim diye başlarız ve bunu öğretti. Yarın okula gittiğin de öğretmeni böyle yapın şöyle yapın diye öğrettiği zaman da hayır ben öyle yapmam, çünkü ben Müslüman'ım. Diğer gün öğretmen hanımı çağırdı, sen kıza ne öğrettin de o da böyle böyle şeyler dedi. Hanım da biz Müslüman'ız kızım böyle yapacak, dedi ve öğretmen de pardon dedi zorla bir şey yapamazlar. Ondan sonra da bismillah deyip öyle yemeğe başlıyor" (B31, 31, Erkek, Lisans, İnşaat İşçisi).

"Biz çocuklarımızı İslami kurallara göre eğitmeye çalışıyoruz. Sünnet yaparız, kurallar nasılsa onu uygulamaya çalışırız. Bizim çocuklar Hristiyan okuluna gidiyorlar. Hristiyan çocukları haç işareti yapıyor. Benim oğlumda geldi dedi ki baba ben ne yapayım? Ben de dedim ki, oğlum sen de La ilahe illallah de, dedim" (B37, 47, Erkek, İlkokul, Ticaret).

"Zaten ilk adımlar aileden başlıyor, ondan sonra Allah razı olsun hocaları hafta sonu kurslarımız var. Buraya geliyorlar anlatıyorlar dinin başlangıcını anlatıyorlar. Ondan sonra yavaş yavaş başka kurslarımız var, hem okula gidiyorlar hem yurttaki kalıyorlar üniversiteye hazırlık yaptırıyoruz, hem dini hem de dili öğretiyoruz. Dini öğretmemiz bizim kurstan hoca çıkmaz ama şöyle bir adam çıkar Müslüman adama ne lazımsa doğru namaz kılması okuması her şey onu veriyoruz. Batum da ki okullarda kendi dini değil de Hristiyanlık için bir baskı var, ama yani o kadar belli etmeye çalışıyorlar diyelim matematik öğretmen dersi anlatıyor, işte bir Hristiyanlık durumunu araya sokacak yani. Aynen bu durumlar var, anaokulda ki tertemiz çocuklara Hristiyanlığı

daha kolay öğretebiliyorlar, çocuklara ne göstersen onu yaparlar” (B28, 43, Erkek, Lise, Marangoz).

Batum’da, yaygın dini anlayış Hristiyanlık olduğu için ulusal eğitim ve yaygın kültür de buna göre şekillenmektedir. Dolayısıyla azınlıkta kalan Müslüman Gürcülerin ise, söz konusu yaygın kültür ve ulusal eğitime göre vaziyet alışları görülmektedir. Dini eğitim söz konusu olduğunda ya aile ve grup üyeleri çevresinde ya da dini kurslar sayesinde eğitimlerini alabilmektedirler.

Ulusal Eğitim, Yaygın Kültür ve Dil hakkında yapılan karşılaştırma şu sonuçları içermektedir: Türkiye ve Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcüler, ulusal eğitim, yaygın kültür ve dil karşısında durumları farklılık göstermektedir. Türkiye’de yaşayan Müslüman Gürcülerin, etnik kimliklerini var eden sembol dildir. Gürcü dilinin kullanım alanları ve sıklığı ise, ulusal dil ve eğitim karşısında sınırlı kalmaktadır. Buna karşılık Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcüleri var eden varyant ise, dinsel kimlikleridir. Yaygın inanç Hristiyanlık ve ulusal eğitim de buna göre şekillendiği için, Müslüman Gürcülerin dinsel eğitim ve yaşamları, grup üyeleri arasında sınırlı kalmakta ve yaygın kültür karşısında şekillenmektedir.

Şekil 22. Ulusal Eğitim, Kültür ve Dil ile Dil Arasındaki İlişki

Şekil 22’de Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin ulusal eğitim, kültür ve dil hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir. “Dil” kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Din bir seçimdir, o onu seçer ben bunu seçerim ama dil öyle değil, ortak ikimizin anlaşabildiği tek şey; Türkçe mecburiyeti vardı, Türkçe dışında hiçbir dil konuşulmadı; Hristiyan bile olsa kan çekiyor, dil en büyük ortaklığımız; bir dil konusunda büyük avantajını yaşadım. Bu bağlamlar ekseninde Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler için dinin bir seçim olduğu, fakat dilin Gürcistan’daki Gürcülerle

tek ortak yönlerini oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Dil aslında diğer Gürcistan'daki Gürcülerle kan bağının var olduğunun hatırlatıcısıdır bir nevi. Gürcistan'a gittiklerinde rahatlıkla iletişim kurduklarını düşünmektedirler. Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler için ise, Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülerin de Gürcüce bilmesini avantaj olarak gördüklerini, sınırdan geçtikten sonra kendi ülkelerinde gibi hissettiklerini vurgulamışlardır.

Şekil 23. Ulusal Eğitim, Kültür ve Dil ile Eğitim

Şekil 23'te Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin ulusal eğitim hakkındaki düşünceleri mevcuttur. "eğitim" kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekilde: Gürcü olarak bir dilimiz var, onun içinde bir eğitim söz konusu değil; Hem Gürcüce eğitim verseler hem Gürcüce eğitim verseler, önce Türkçeyi öğrenmek isterim; Hristiyanlarla birlikte okuyorlar, karma bir eğitim var. Bu bağlamlar ekseninde Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler için çocuklarının Gürcü kimliğinin tek sembolü olan Gürcüceyi öğrenmelerini istemekle birlikte ilk önce Türkçeyi öğrenmek istemektedirler. Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, eğitim kurumlarında Hristiyanlarla birlikte eğitim aldıklarını, dini eğitim için ya ev ya da özel kurslarla destek verildiğini ifade etmişlerdir.

Mahmut Tezcan'a göre, eğitimin siyasal niteliği, onun devletin bir işlevi oluşundan ileri gelmektedir. Siyasal bakımdan eğitimin başlıca iki görevi vardır. Birincisi, mevcut siyasal sisteme (devlet düzenine) sadakati sağlamaktır. Bütün siyasal sistemler, çocuklara ve yurttaşlara bir siyasal eğitim vermek isterler. Eğitimin ikinci siyasal işlevi, önderlerin seçilmesi ve eğitilmesidir (Tezcan, 1996: 68). Siyasal işlevleriyle eşgüdümlü olarak eğitimin diğer bir işlevi de, ideolojik işlevdir. Ulusal eğitim, devlet iktidarının ideolojisine uygun tek tip bireyler oluşturmayı amaçlarlar. Genellikle milli eğitim ideolojisi şeklinde cereyan eden bu işlevde, bireylerin siyasal topluma ve devlete uyumlu birer makbul vatandaşlar olması sağlanmaktadır. Bu ise,

eğitim kurumlarındaki toplumsallaşma süreciyle gerçekleşmektedir. Huseyin ztrk'e göre, her ocuk, yesi olduğu topluma uyabilmek için sosyalleşir. ocuğu sosyalleştiren ve onu şu ya da bu nitelikte bir insan yapan toplumun kültürüdür (ztrk, 1993: 134). Müslüman Gürcüler de, hem Türkiye hem de Gürcistan'da ulusal eğitim müfredatına uygun bir şekilde eğitimlerini sürdürmektedirler.

Eğitim ve kültür ilişkisinin somut yansımalarını bulduğu temel alan ise, dildir. Ulusal eğitim ve kültüre entegre bireylerin yetiştirilmesinde ortak dilin belirleyici olduğu görülmektedir. Türkiye'de Müslüman Gürcüler Türkçe üzerinden eğitimlerini sürdürdükleri gibi, aynı zamanda anadilleri olan Gürcüceyi de öğrenmektedirler. Gürcistan'da da benzer durum olmakla birlikte, Müslüman Gürcülerin önemli bir kısmı Türkçe'yi de bilmektedirler. Yunus Zeyrek'in de vurguladığı gibi, Günümüzde Acaristan'da Mevlid, hala Türkçe olarak okunmaktadır. Yukarı Acara köyleri (Bako, Sukana, Zablana, Thilvana, Kalota, Rakta, Vernep, Kuvatiya, enlihev, Ginavur, anhalo, Zamlet, Hihazır, Puşukavur, Hola, Mumsuyu vs.) tamamen Türkçe konuşmaktadır. Uzun yıllardan beri Türk izlerinin silinmeye çalışılmasına rağmen, insan isimleriyle, din, örf ve adetler gibi bir millet için çok önemli sayılan kültür şubeleri, Acara'da hala dimdik ayaktadır (Zeyrek, 2001: 13-14).

Kimlik İnşasında Toplumsal Dinamikler ve Etkileşim Süreçlerinin son alt başlığını, Kır-kent farklılaşması oluşurmaktadır. Bu başlıkta ise, Müslüman Gürcülerin etnik ve dinsel kimlik örüntülerinin, ulusal kimlik karşısında konumlanma biçimlerinin, etnik, dini ve kültürel uygulamalarda ne gibi farklılıkların mevcut olduğuna yer verilmiştir.

3.4.6.3. Kır-Kent Farklılaşması

Kültür alanında en anlamlı gruplar, mekân ve zamanda, geçmişten geleceğe oldukça bağımsız bir sürekliliği temsil eden yerleşmedir. En kk köylerden, aracı kasabalara, kentlere ve başkentlere kadar her boydaki yerleşme çok önemli bir alt kültürü temsil eder (Güvenç, 2015: 38). şehirler yapısal bakımdan küresel sayılırlar, çünkü bir dizi kültürü, etnisiteyi, dili ve tüketiciler ürünler kapsarlar. Ayrıca şehirler çevrelerindeki bölgeler üzerinde (kültürel, politik ve ekonomik olarak) güçlü etkiler yaratır. şehir temelli birçok örgütte, karmaşık ağlar aracılığıyla, kendi ülkesinde ki ya da dünyadaki başka şehirlerdeki örgütlenmelere bağlanır. Ulusal ve küresel şehirler

sistemi de, önemli insan akıntılarında, bilişime göre belirlenmiş bir hiyerarşi içindedir ve her şey bu hiyerarşide hem aşağıya hem yukarıya doğru hareket edip durur (Ritzer, 2011: 432). Şehirlerdeki mevcut yapı itibarıyla etnik ve dini kimlikler bakımından çeşitlilik söz konusudur. Buna karşılık kırsal bölgeler etnik ve dini kimlikler bakımından daha homojen bir yapı sergilemektedir. Kırsal bölgeler, kentlerde bulunan örgütsel ağlardan uzak oldukları için homojen yapılarını korumakla kalmayıp etnik ve dini kimliklerini korumada daha tutucu bir tavır sergilemektedirler. Bu anlamda, kimlikler söz konusu olduğunda, bir bütün olarak kültürel kodların taşınmasında kır-kent arasında önemli oranda farklılıklar mevcuttur. Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerde, kimliğe ait kültürel kodların taşınması kır-kent olarak şu şekilde farklılaşmaktadır:

“Gürcistan’da konuşulan dil ile bizim konuştuğumuz Gürcüce farklı. Macahel’in daha da farklı. Onlarla Batumlular tamamen aynı dili konuşuyorlar. Oradan çok yakın oldukları için Batum’a. Macahel kışın kar yağar, bütün bağlantı kopar. Tek bağlantıları Batum’dur. Sadece Gürcistan’a gidip gelebiliyorlar” (A1, 39, Kadın, Ortaokul, Ev Hanımı).

“Biz okula gidip Türkçe öğrendik. Bir tek Türkçe kelime bilmiyorduk. Televizyon var artık. Bizden sonra gelenler Türkçe öğrenerek gidiyorlar artık. Biz hep Gürcüce konuşuyorduk” (A13, 47, Kadın, İlkokul, Çiftçi).

“Biz burada hep Gürcüce konuşuyoruz. Ailemizle komşumuzla. Artvin’e gidince Türkçe konuşmaya başlıyoruz. Ancak okula gidince öğreniyorduk. Okula da o zamanlar pek göndermezdi. O kadar iş vardı ki. Çalışacak adam lazım. İş mi yapacaksın okula mı gideceksin. Zorla beş yılı bitirdik. Bir hafta gidebildik bir hafta gidemedim. Gidemediğimiz zaman babam öğretmene derdi ki kızma. O okuldan sonra biz Türkçe öğrendik. Şimdi de idare ediyoruz. Şimdi de öyle. Çocuklarımız ilk önce Gürcüce öğreniyor. Okula gidince Türkçe öğreniyorlar. Artvin’de yaşayanlar önce Türkçe öğrenirler ve ağırlıkta Türkçe konuşurlar. Burada Türkçe konuşan yok. Orada herkes çarşıya gidiyor ve Türkçe konuşuyorlar. Mecburen Türkçe öğrenmiş ve konuşmuş oluyor” (A14, 67, Erkek, İlkokul, İşletme Sahibi).

“Bizde öyle bir durum yok da Camili’de Macahel bölgesinde Gürcüler kendi aralarında evleniyorlar. Bizde ise dışarıdan da evlilikler olur. Erzurumlu damadımız var, Konyalı

gelinimiz var. Biz öyle ille de Gürcü olsun demiyoruz yani. Şimdi artık herkes okuyor işe giriyor. Artık herkes kendi tanıştığıyla evleniyor. Ben artık Gürcü olduğumu kabul etmiyorum. Çünkü hiçbir şeyimiz uymuyor. Macahellilere uyuyor ama. Gürcü isimler de var orada” (A18, 38, Erkek, Lisans Müteahhit).

“Burada Gürcü dediğinde Macahel akla gelir. Onlar o kültürü çok fazla almışlar. Kültürlerini de çok iyi muhafaza ederler” (A19, 43, Erkek, Lise, Şantiye İşçisi).

“Gürcü konuşuyoruz. Kentte gidince Türkçe konuşuyoruz” (A23, 67, Erkek, İlkokul, Çiftçi).

“Benim çocuklarım Gürcüce biliyorlar, önceden kimse Türkçeyi konuşamazdı. Çocukları şımarışta Gürcüceyi tenezzül etmiyor, diye hani arkalarından konuşurlardı, ama şimdi öyle değil herkes serbest istediğini öğretiyor. İstedikini konuşuyor şimdi ki nesil hiç çocukları Gürcüce konuşmuyor. Çocuk dili öğrenir öğrenmez Türkçeyi öğretiyor, ama aslında Gürcüce bilmeleri daha iyi. Ben 9 sene Borçka’da kaldım. Benim küçükler Gürcüceyi bilmiyorlardı. Hani okulda çok yakındı öğrencilerin yanında alıp götürüyorlardı. 1 haftalık okula götürüyorlardı. Onlar hiç Gürcüce bilmiyorlardı buraya taşındıktan sonra Gürcüceyi okulda öğrendiler. İyi ki de öğrenmişler şuan da halk Gürcüce konuşmuyorlar, ben Borçka’dan geldiğim de o dönem de Gürcüce daha köylerden gelen çocuklar genelde Türkçe bilmiyorlardı. Gürcüce konuşuyorlardı. Biz de öyle Türkçeyi okul da öğrendik. Şuanda evde karışık konuşuyoruz, işte hangisi kolayımıza geliyorsa” (A24, 57, Kadın, İlkokul, Ev Hanımı).

Dil, insanın hem organı hem de ölçütü olduğu için, sıradan bir varlık ya da araç değil, insan olmanın göstergesi ve insana özgü belirleyici bir özelliktir. Onun için insan, konuşan canlı olarak tanımlanır. Onun için dil, bireyin ve toplumun kimliğini oluşturmada bireyi ve toplumu temsil etmede, birinci derecede bir işleve sahiptir (Buran ve Yüksel-Çak, 2012: 93). Zihinlerde yaratılan dil-etnisite-vatandaş eşitlemesinde, normal/makbul vatandaş en önemli yollarından biri Türkçedir. Daha çok devletle ve siyasi iktidarla bağlantılı olarak düşünmeye alıştığımız iktidar ilişkisi, gerçekte gündelik hayat içinde ilişkilerde de örtük veya açık kendini göstermektedir (Türker, 2015: 115). Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin kültürel kodları görünür bir şekilde dil üzerinden devam etmektedir. Özellikle Gürcü denildiğinde, akla gelen kültürel kod, dil olmaktadır. Gürcü dilinin konuşulması ve gelecek kuşaklara aktarılması noktasında, kır-

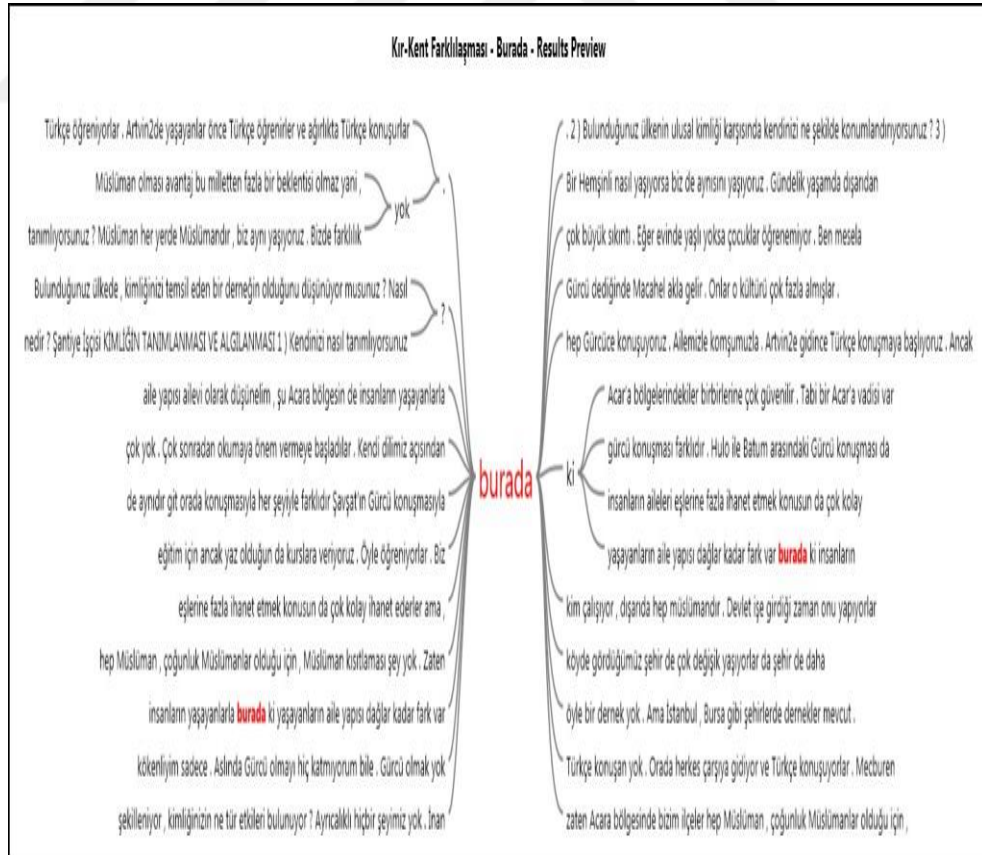
kent olarak farklılıklar mevcuttur. Macahel ya da Muratlı gibi Batumla sınırı olan kırsal bölgeler, Gürcü kültürünün devamını sağlamakta daha bilinçli davranmaktadır. Daha çok kapalı, ulusal kültürden uzak ve Gürcü kültüründe muhafazakâr olan bu bölgeler, Gürcü dilini konuşmakta ve kültürel kodları yaşamakta ve yaşatmakta aktif rol oynamaktadır. Ayrıca bu bölgelerin Batumla sınır olmasından dolayı, Gürcü kültürünün canlı kalmasının itici gücü haline gelmektedir. Buna karşın, Borçka gibi merkez kabul edilen bölgelerde ise, Gürcü kültüründen uzak, daha çok Türk ulusal kimliğiyle iç içe yaşam tarzının bulunması nedeniyle Gürcü kültüründen ve dilinden uzak kalınmaktadır. Dolayısıyla merkezde Gürcü kültüründen uzak bir yaşam hâkimken, kırsal bölgelerde Gürcü kültürü hâkimdir. Batum'da ise durum şu şekildedir:

“Müslüman her yerde Müslümandır, biz aynı yaşıyoruz. Bizde farklılık yok. Burada köyde gördüğümüz şehir de çok değişik yaşıyorlar da şehir de daha değişikler. Çok farklı ya şehir de bizim gibi yaşamazlar, burası Hristiyan bir ülke ya ortamdan falan köylerde daha Müslüman yaşıyoruz çok değişik yani. Valla onlarla bir ilişkimiz çok sınırlı da değil bu bizim köyde. Tiflis tarafında zaten cami falan yapılmasına karşı geliyorlar da zaten ilişkiyi zorlayan onlar.” (B27, 30, Erkek, Lise, İnşaat İşçisi).

“Köylerde dini yaşıyorlar, aşağıda yani merkeze gelince durum değişiyor. Merkeze gelince dini yaşama azalıyor Müslümanlıkta. Sebebi ise, Hristiyan ailelerle beraber yaşamaları, birbirlerine yakın olması etkilemiştir. O yüzden cenazelerini yani bekletiyorlar, işte şarap içiyorlar. Merkezde her türlü komşusu var, Hristiyan olsun Müslüman olsun o yüzden etkilenmiştir ve cenazelerini bekletirler. Bir de artık son görüşleri olduğu için o yüzden çok bekletiyorlar” (B43, 36, Erkek, Lisans, Ticaret).

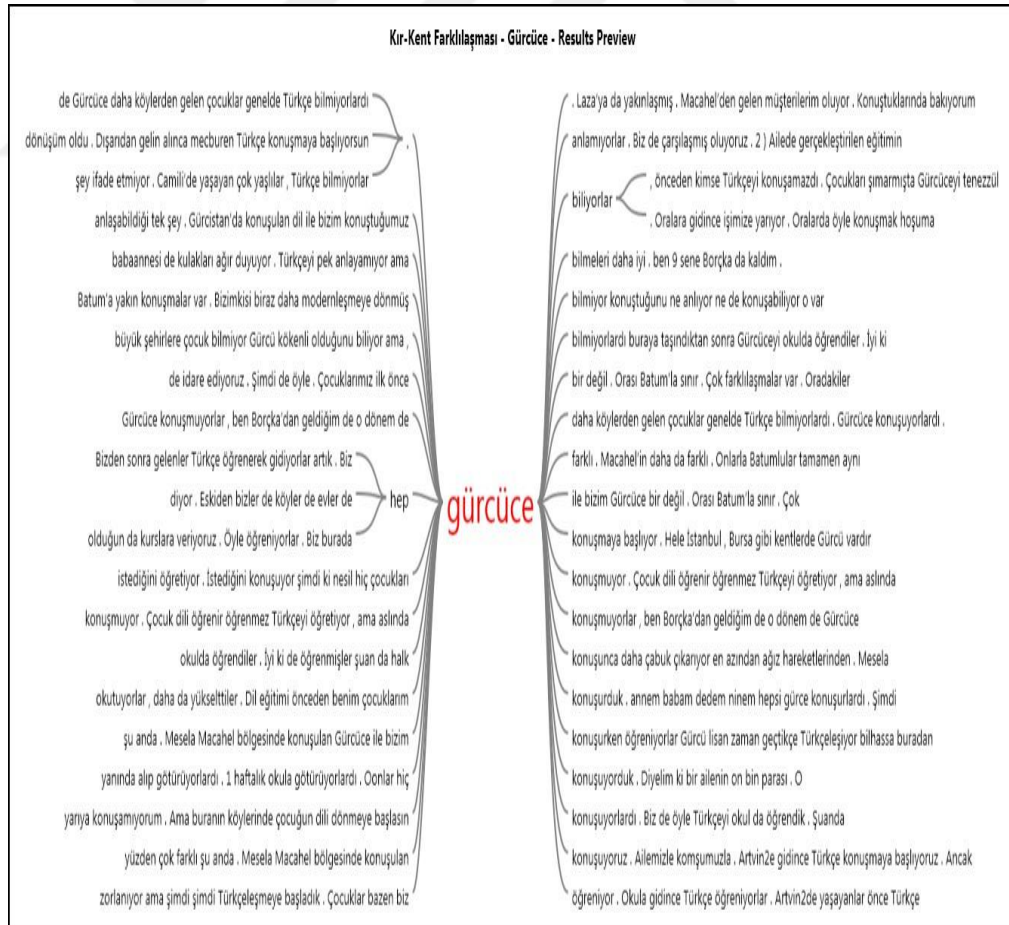
Batum'da yaygın inanç Hristiyanlıktır. Müslüman Gürcüler ise, azınlıkta kalmaktadır. Bu anlamda Müslümanlığa ait kültürel kodların taşınmasında kır-kent farklılığı mevcuttur. Kırsal bölgelerde yaşayan Müslüman Gürcüler daha çok İslamiyet'e ait kültürel kodları taşırlar. Bunda ise, kırdaki Müslümanların bir arada yaşaması rol oynamaktadır. Batum merkezde yani kentsel alanda ise, Müslüman Gürcüler, Hristiyan Gürcülerle bir arada yaşadıkları için İslamiyet'e ait kültürel yaşam tarzı zayıf kalmaktadır. Bu anlamda Gürcistan'da İslami yaşam tarzında kır-kent arasında farklılık mevcuttur.

Kır-Kent Farklılaşması ile ilgili yapılan karşılaştırmada şu sonuçlar elde edilmiştir: Artvin ve Batum'da Müslüman Gürcülerin yaşadığı bölgeler dikkate alındığında yaşam tarzı bakımından, kır-kent arasında farklılıklar mevcuttur. Artvin ve Batum'da kır-kent arasındaki farklılıklar söz konusu olduğunda benzer özellikler göstermektedir. Fakat farklılıkların mahiyeti bakımından ise, farklılık mevcuttur. Artvin'de Müslüman Gürcülerin yaşadığı kır ve kentteki farklılıkların konusunu daha çok, Gürcü kültürünü yaşatma oluşturmaktadır. Kırsal bölgelerde yaşayan Müslüman Gürcüler, Batumla sınır oldukları için, Gürcü kültürü daha aktif ve daha canlı bir özellik göstermektedir. Merkezde yani Türk ulusal kimliğinin canlı olduğu kent dediğimiz bölgelerde yaşayan Müslüman Gürcüler ise, daha çok Türk ulusal kimliğine entegre olmuştur, buna karşın Gürcü kültürü zayıf kalmıştır. Batum'a bakıldığında ise, İslami yaşam tarzı Müslüman Gürcülerin yoğun bir şekilde yaşadığı kırsal bölgelerde canlılığını korurken, kent dediğimiz alanlarda yaşayan Müslüman Gürcülerde ise, Hristiyan kültürüyle iç içe yaşamının vermiş olduğu etkiyle İslami yaşam biçimi ve kültürü zayıf kalmıştır.

Şekil 24. Kır-Kent Farklılaşması ile Burada Arasındaki İlişki

Şekil 24'te Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin, kır-kent ayrımında ne tür farklılıkların mevcut olduğu yer almaktadır. "Burada" kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Artvin'de yaşayanlar önce Türkçe öğrenir, burada yaşayanlar Gürcüce; Müslüman her yerde Müslüman bir farklılık yok, burada Acara bölgesi hep Müslüman; burada Gürcü dediğinde Macahel hep akla gelir. Bu bağlamlar ekseninde Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler için, Gürcülerin daha çok kırsal alan olarak tanımlanan Macahel bölgesinde yoğunlaştığı, burada çoğunlukla Gürcüce konuşulduğu, Macahel'de konuşulan Gürcüce ile sınırın karşı tarafında yer alan Batum-Hulo'da konuşulan Gürcücenin birbirine çok yakın olduğu, ancak Artvin merkezde Türkçe konuşulduğunu ifade etmişlerdir. Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler göre ise, Müslüman Gürcülerin yoğunlukta kırsal alan olarak tanımlanan Hulo bölgesinde yaşadıklarını, Batum merkez ve Hulo civarında Müslüman Gürcülerin yaşam şekillerinin birbirinden farklılaştığını dile getirmişlerdir.

Şekil 25. Kır-Kent Farklılaşması ile Gürcüce Arasındaki İlişki

Şekil 25'te Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler arasında kır-kent dinamiğine göre, aralarında ne tür farklılıklar bulunduğu yer verilmiştir. "Gürcüce" kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Dışarıdan gelin alınca mecburen Türkçe konuşuyorsun Gürcüce bilmiyorlar; köylerden gelen çocuklar Türkçe bilmiyorlardı, Gürcüce konuşuyorlardı; büyük şehirlerde çocuklar Gürcü olduklarını biliyor ama Gürcüce bilmiyor; Macahel bölgesinde konuşulan Gürcüce ile bizimkisi farklıdır. Söz konusu bu bağlamlar ekseninde Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülere göre, Macahel'de Gürcüce konuşulduğunu, çocuklar ilk Gürcüce öğrenmekte okula başladıklarında Türkçe öğrenmeye başlanıldığını, orada yaşayanların Borçka ya da şehir merkezlerine gidince Türkçe konuşmaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Buna karşılık şehir merkezlerinde çocuklar konuşmaya başlar başlamaz Türkçe öğrendiklerini dile getirerek Artvin'de Müslüman Gürcüler arasında kır-kent ayrımına göre nasıl farklılaştıklarını vurgulamışlardır.

Korkut Tuna'ya göre, dil birliği kültür birliğini sağlamaktadır. Çünkü bir toplumun tüm faaliyetlerinin ve ilişkilerinin ürünü olan kültürünün kodlanarak ortak bir toplum paydasında kullanıma açılmasını sağlamaktadır. Başka bir ifadeyle, bir toplumun kültürü, o toplumun maddi ve manevi tüm hasılı olarak ele alındığında, dil ve kültür bağlantısı en açık ve kapsamlı bir biçimde kendisini ortaya koymaktadır. Dil ve kültürün biraradalığı aynı zamanda dil ve kültür sayesinde toplumun kendisini tanımasına ve diğer toplumlarla olan farkını, farklılığını algılamasına yol açmaktadır. Aynı durum dilin koruyup geliştirdiği toplumsal değerler etrafında ortak bir kimliğin oluşmasına da etkide bulunmaktadır (Tuna, 2013: 227). Bu bağlamda, Artvin'deki Müslüman Gürcülerin kendi kültürel kimliklerini muhafaza etmek amacıyla, anadili olan Gürcücenin kullanımına ve yeni kuşaklara aktarımına da önem atfetmektedirler.

Kimlik inşa sürecinde kır-kent farklılaşmasının yanı sıra sınırın açılması ve zihinsel haritalarda meydana gelen kırılmalar da, kimlik inşasındaki toplumsal dinamiklere ve etkileşim süreçlerine işaret etmektedir.

3.5. KİMLİK İNŞASINDA YAYGIN DİN ANLAYIŞI VE ULUSAL KİMLİK KARŞISINDA KONUMLANMA BİÇİMLERİ

Türkçede hüviyet, aidiyet, kişilik, benlik gibi kavramların eşanlamlısı olarak kullanılan kimlik kavramı, kelimenin kapsamı dikkate alındığında, bu kavramlarla

sınırlı bir anlama büründürülmektedir. Sözelimi aidiyet kelimesi, bir topluma ya da gruba ait olma haline göndermede bulunmaktadır. Bu haliyle kavram, kişinin sırf başkalarıyla biraradalığı üzerinden kurgulanmakta, bireye özgü çeşitli özellikleri dışarıda bırakmaktadır. Yine benlik kavramı, bir bire diğer kişilerden ayıran özellikler üzerinde kurgulanmakta, kişinin ait olduğu toplum ve/yahut grupla olan ilişkisini arka plana atmaktadır. Gerek aidiyet gerekse de benlik, kimliğin bir bileşeni olmakla birlikte bu kavramların kimlik kavrama karşılık olarak kullanılması sınırlı düzeyde bir anlam yüklemeye neden olmaktadır (Anık, 2012: 22). Kimlik, kişilik ve benlik gibi kavramların ötesinde farklı anlamları da içerisinde barındırmaktadır. Bu anlamda tek bir kimlikten veya tek bir özellikten bahsedilemez. Küreselleşmenin etkisiyle kimlikler çeşitlenmekte ve şekillenmektedir. Farklı gruplar ya da farklı ulus-devletler ile etkileşime geçilmesi, çeşitliliğin en önemli kaynağını oluşturmaktadır.

Etnik ve dinsel bir topluluk olan Müslüman Gürcüler, farklı ulus-devlet içerisinde yaşıyor olmanın getirdiği çeşitli farklılıkları barındırmaktadır. Farklılıkların yanı sıra, etnik ve dinsel kimlikleri ile yaşadıkları ulus-devlete eklemleme biçimleri de farklılık arz etmektedir. Söz konusu farklılığın kaynağı ise iki farklı ulus-devletin yaygın din anlayışı ve etnik yapılanması oluşturmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde, Kimlik İnşasında Yaygın Din Anlayışı ve Ulusal Kimlik Karşısında Konumlanma Biçimleri ana teması yer almaktadır. Bu tema kendi içinde iki alt temadan oluşmaktadır: Yaygın Din Anlayışıyla Birlikte ve Yaygın Din Anlayışına Rağmen, Müslümanım, Türküm, Gürcüyüm versus Gürcüyüm ama Müslümanım. Bu Bölümde, iki farklı ulus-devlette yaşayan Müslüman Gürcülerin yaşadıkları ulus-devlete eklemleme süreçleri ve pratiklerine yer verilmiştir. Söz konusu süreç ve pratiklerde rol alan zihinsel ve tarihsel bellekler, etnik ve dinsel kimliklerinin ve ülke içerisindeki yaşam pratiklerinin rolüne yer verilmiştir. Bu süreçte Müslüman Gürcülerin ulus-devlete eklemleme pratiklerinde ve zihinsel kırılmalarda hangi yönlerde farklılaştıklarına odaklanılmıştır.

Uluslar, ortak ata ve paylaşılan kan bağı ideolojilerine sahip olsalar da, esas olarak, çeşitli kültürel atıflar -ortak dil, din, görenekler; isimler, vs.- temelinde birbiriyle özdeşleşen tekil üye kategorileri halinde örgütlenir (Calhoun, 2012: 62). Ancak insanlar bu ayrımları nasıl yapar ve bu kimlikleri nasıl geliştirirler? Etrafında etnik kimliklerin inşa edildiği sosyal yaşamın yok olması güç boyutları etnik kavramının ağırlık merkezi” dediğimiz boyutlardır soy, kültür ve dil. Ancak etnisitenin ilişkilere dayanan doğası

etnik gruplardan, aynı soy, kültür ve dili paylaşan halklar diye bahsedemeyeceğimiz anlamına gelir. Bu paylaşıma az ya da çok hepsinde rastlansa da etnisitenin hayatiyet kazanması için gerçek veya algılanan soy, kültür ve dil farklılıkların sosyal davranışlarda harekete geçirilmesi gerekmektedir (Fenton, 2001: 9). Farklı dinsel ve etnik yapılanmaya sahip grupların mevcut olan özellikleri itibariyle farklılık göstermektedir. Fakat söz konusu olan etnik ve dinsel kimliklerin ulus-devlet potası içerisinde yer almanın gerekliliklerini getirmekle birlikte, bellek ya da anlam dünyalarında da belirli oranda farklılık ya da değişiklik meydana gelmesi kaçınılmaz olacaktır. Nitekim bir tarafta etnik ve dinsel kimlikler, diğer tarafta ulusal kimlik ile bezeli yaşam tarzı. Başka bir deyişle, ulus-devlet içerisinde farklı etnik ve dinsel yapılanmalar, söz konusu grupların gerek gündelik yaşamlarını gerekse de anlam dünyalarını şekillendirmektedir. Bu anlamda bu bölümün konusunu, iki farklı ulus-devlet içerisinde yaşayan Müslüman Gürcülerin farklı etnik ve dinsel yapılanmalar karşısında vaziyet alışları oluşturmaktadır.

3.5.1. Yaygın Din Anlayışıyla Birlikte ve Yaygın Din Anlayışına Rağmen

Mekân, kolektif aidiyetin ortak zemini haline gelmiştir. Bu çerçevede ulusal tarih ve coğrafya anlatıları kurgulanmış, sadece fiziksel anlamda değil, toplumsal kimlik anlamında da içerisi ve dışarı tanımlanmıştır. Nerenin içerisi nerenin dışarı olacağını belirleyen faktörler (etnisite, kültür, din, dil, ırk, coğrafya gibi), farklı ulusçuluklarda farklı özellikler göstermektedir (Durgun, 2011: 15). Din olgusunun yaygınlığına, tarihselliğine ve evrenselliğine ağırlık veren düşünürler, toplumları ve kültürleri, belli başlı dinlere göre sınıflayarak Budist, Hristiyan ve İslam medeniyetlerinden söz etmişlerdir. Toplumunu oluşturan bireylerin çoğunluğu belli bir dine mensup ise, böyle bir sınıflama yapılabilir. Belli bir medeniyet alanına giren toplumun kültürü, aynı medeniyet alanına giren öteki topluluklarla anlamlı benzerlikler gösterebilir. Ne ki, kültür ve uygarlık alanlarında benzerlik kadar farklılıklar da anlamlıdır (Güvenç, 2015: 13). Ulus-devlet içerisinde bulunan farklı etnik grupların benzer ya da farklı dinsel anlayışa sahip olmaları etnik gruplar için önemli hale gelmektedir. Başka bir deyişle, yaygın dini anlayış etnik grupların yaşam pratiklerini önemli oranda etkilemektedir. Bu anlamda Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin yaşam pratiklerini ülkenin yaygın din anlayışı şu şekilde etkilemektedir:

“Cenaze törenlerimiz çok yoğun, hiçbir zaman yalnız bırakmazlar. 1 hafta 15 gün cenaze evine gidilir kuran okunur. Yalnız başına bırakmazlar, yanlarında bulunurlar bir hastalık falan olur, gider hal hatır sorarlar. İhtiyaçlarını falan ihtiyacı olana destek verirler. Farklı olarak bir geleneğimiz yoktur. Türk’ün de aynı Laz’ın da aynı Gürcü’nün de aynı” (A24, 57, Kadın, İlkokul, Ev Hanımı).

“Diyanet işleri açıkladı, bayram nasıl yaşanır diye. Biz de aynısını yaşıyoruz. Buradaki Müslümanlar nasıl yaşıyorsa biz de aynısını yaşıyoruz. Eskiden kalan bayat inançlara yer yok. Diyanete uyarak, hükümetin emrine uyarak elimizden geldiği gibi uygun yaşıyoruz” (A8, 76, Erkek, İlkokul, Çiftçi).

Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, Müslüman oldukları için Türkiye’deki yaygın dini anlayışla paralellik göstermektedir. Dolayısıyla yaşam pratikleri buna göre şekillenmektedir. Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, ülkedeki diğer gruplar nasıl yaşıyorsa kendilerinin de aynı şekilde yaşadıklarını, düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bunun en somut örnekleri, cenaze törenleri, Türkiye’de nasıl uygulanıyorsa Gürcülerde de aynı şekilde uygulamalarda bulunmaktadır. Nitekim etnik kimlikler farklı olsa da aynı dine sahip olanlar, aynı yaşam tarzına sahip olmaktadır. Buna karşılık, Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin yaşam pratikleri şu şekilde biçimlenmektedir:

“Ya şimdi herkesin kendi tanrısı var. Onlar daha fazla düşünürler, biz peygamber diyoruz, onlar bizim peygambere Allah diyorlar. Onlar başka bizim başka. Hristiyan arkadaşlarımız var. Türkiye de birlikteydik çalışıyorduk orada tanıştık Hristiyan birisiydi, tanıştım ama yani o kadar aramız iyi oldu ki arkadaş olduk. Kendisi Hristiyan ben Müslüman öyle buraya geldik Batum’a. Ben ona misafir olarak gittim, adam Türkiye’deyken benim için bir tane seccade almış, getirmiş burada da misafirlğe gittiğim de seccade verdi bana, sen namaz kılabilirsin. Sen istediğin gibi görevini yap, diyor bana. Ama işte o kendisi Hristiyan ben Müslüman o bana da geldi, ben de ona dedim ki; biz Müslümanlar şarap içmiyoruz, biliyorsun zaten elimden geleni yaparım, ama şarap falan isteme benden. Bana dediki; onu hiç beklemiyordum senden.” (B25, 34, Erkek, Lise, Kur’an Kursu Görevlisi).

“Birbirimizin şeyine karışmayız o bana demez ki niye Müslümansın, ben de ona demem ki niye Hristiyan’sın. Ben kendi dinimi yaşarım mesela onların Hristiyan günleri oldu

mu ben gider onları kutlarım tebrik ederim. Onlar da bizim dini bayramlarımız olduğu zaman onlar da gelir bizi kutlarlar” (B32, 46, Erkek, Lisans, Pedagog).

“20 sene önce Hristiyanların ve Müslümanların mezarları ayrı ayrı olurdu. 10-15 yıldır ise hepsi aynı yerde. Müslüman yatıyor İslamiyet’e göre defnedilmiş, hemen yanında Hristiyan usule göre defnedilmiş birisi yatıyor. Artık mezarları da birlikte” (B39, 49, Erkek, Lisans, Pazarcı).

Gürcistan’da yaygın din anlayışı Hristiyanlık olduğu için, Müslümanların yaşam pratikleri bu anlayıştan önemli oranda etkilenmektedir. Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcüler, yaygın din anlayışıyla birlikte yaşamış olmanın vermiş olduğu karşılıklı anlayışın önemli örneklerinden birini teşkil etmektedir. Birbirlerinin yaşam tarzına karşı saygı söz konusudur. Öyle ki bu durumun, sembolik görünümünden birisi, Hristiyan ve Müslüman Gürcülerin mezarlıklarının yan yana olmasıdır. Buna karşılık Müslüman Gürcülerin, yaygın din anlayışına rağmen yaşam pratikleri de mevcuttur:

“Bizler namaz kılıyoruz, onlar kiliseye gidiyorlar. Haç var mesela, mum var. Onlarla birbirimizin arasında diyelim, biz onlara kötü bir şey demiyoruz, aralarımız da iyilik var. Yanımız da kilise var. Ben birkaç yerde inşaat da çalıştım, Türk şirketlerin de tercümanlık da yaptım, benim oda da Hristiyan arkadaşlarım vardı. Benim seccadem vardı, namaz kılardım, o da yatıyordu. Bende söyledim ki, ben namaz kılacağım o da gitti. Ben kendime ayrı oda istiyorum dedim, verdiler. Ben kendi işimi yapıyordum, onlar da kendi işlerini yapıyorlardı. Birbirimize karışmıyoruz. Gürcü dediğin zaman Müslüman mıdır böyle bir şey yoktur. Biz önceden kendisinden doğduğumuzdan beri Müslüman’ız diyoruz. Önceden bize diyorlardı ki sizin eskileriniz Hristiyan’dı, bende dedim ki, benim gördüklerim Müslüman’dı, benim tarihim de İslam vardı, bu dünyaya Müslüman geldim, Müslüman da gideceğim, dedim başka bir şey yok” (B31, 31, Erkek, Lisans, İnşaat İşçisi).

“Gürcistan’da %11 oranı Müslüman ama büyük bir çoğunluğu Hristiyan’dır. Yani nasıl diyeyim, okumamış yarı okumuş vatandaşlar diyor ki, Müslüman Gürcü, Gürcü olamazmış. Gürcü olsa illa ki Hristiyan olacak öyle de bir durum var. Hristiyanların baskısı var ya bu baskı altında yaşamaya çalışıyoruz, ama zor. Şu ki yani diyelim bir düğün oldu benim akraba tarafım illa içki olacak. Gitsen olmuyor gitmesen olmuyor.

İşte yaşamaya zorluyoruz, gitmesem ama gelmedi falan filan uzayacak. Gitsem içkili masa da oturmak zor. Gerilimli bir durum” (B28, 43, Erkek, Lise, Marangoz).

Müslüman Gürcüler, Gürcistan’da yaygın din anlayışıyla birlikte uyumlu yaşam süreçlerinin olmasına rağmen, olumsuz sayılabilecek yaşam pratikleri de mevcuttur. Bunların ilkinin, Gürcistan’da Gürcülerin, Hristiyan kökenli olduğu, buna karşın Müslüman kimliğine sahip olanların Gürcü olmadığı fikri mevcuttur. Bir başka ifadeyle, Hristiyan Gürcülerin, Gürcistan’da yaşayan Müslümanlar hakkındaki düşünceleri iki noktada düğümlenmektedir: şayet Gürcü ise o zaman Müslüman değil ya da Müslüman ise Gürcü değildir. Bu bakış açısı doğal olarak Müslüman Gürcüleri çok boyutlu bir şekilde etkilemektedir. Müslüman Gürcülere baskı şeklinde tezahür etmese de toplumsal ilişkilerde zorlayıcı ve gerilimli ilişkilere yol açmaktadır. Hristiyan ve Müslüman Gürcüler toplumsal yaşamda birlikte yaşıyor olmanın da etkisiyle, özel günlerde de birlikte bulunmaktadır. Her dinsel grup kendi kültürel yapısını yansıtmakta ve bu durum diğer dinsel grupları, toplumdaki dışlayıcı ya da ötekileştirici etkiye sahip olmaktadır.

Yaygın Din Anlayışıyla Birlikte ve Yaygın Din Anlayışına Rağmen hakkında bir karşılaştırma yapıldığında, şu sonuçlar tespit edilmiştir: Artvin’de ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin yaygın din anlayışına göre yaşam pratiklerinde benzerlik ve farklılıklar mevcuttur. Türkiye’de yaygın din anlayışı Müslümanlık olduğu için, Müslüman Gürcülerin buna uygun yaşam pratikleri söz konusudur. Gürcistan’da yaygın din anlayış, Hristiyanlık olduğu için, Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcüler hem birlikte yaşıyor olmanın uyumunu yakalamıştır, hem de farklılıkların kısacasında sıkışıp kalmıştır. Dolayısıyla Gürcistan’da yaşayan Müslüman Gürcüler için, Gürcülerin kökeni Hristiyan’dır anlayışı gerilimli bir duruma yol açmaktadır.

Şekil 26. Yaygın Din Anlayışı ile Hristiyan Arasındaki İlişki

Şekil 26'da, Artvin ve Batum'da ki Müslüman Gürcülerin yaşadıkları ülkede bulunan yaygın din anlayışı karşısında gündelik yaşamlarını nasıl biçimlendirdikleri ile ilgilidir. "Hristiyan" kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Benim iki tane kızım var, ikisi de Hristiyan evlilik yaptı; Gürcüler asıl Hristiyandır düşüncesi var, Hristiyan devletidir Gürcistan; mevlit okuttuğumuzda Hristiyan komşum gelir, onların günü oldu mu ben giderim. Bu bağlamlar ekseninde Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler yaygın din anlayışı olarak Hristiyan dini karşısında gündelik yaşamlarını şekillendirmektedirler. Bu anlamda bu şekilde, Müslüman Gürcülerin dini bayram tatillerinin bulunmadığını, Müslüman Gürcülerin Hristiyan Gürcülerle evlilik yaptıklarını, çocuklarının dinlerini değiştirdiklerini, Hristiyan kültürü altında yaşadıklarını ifade etmektedirler. Ayrıca, Hristiyan arkadaşları ve akrabalarının bulunduğunu ve bu sebeple birlikte yaşayabildiklerini dile getirmişlerdir.

Şekil 27. Yaygın Din Anlayışı ile Biz Arasındaki İlişki

Şekil 27’de Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin yaygın dini anlayışa göre nasıl yaşadıklarına yer verilmiştir. “Biz” kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Buradaki Müslümanlar nasıl yaşıyorsa biz de aynısını yaşıyoruz; biz Müslüman ülkenin elinde kalmışız, onlar Hristiyan ülkenin; biz Müslümanlığı büyüklerimizden gördük Müslüman olduk; cenazede balık olmazsa olmazdır biz de de aynısı olur. Bu bağlamlar ekseninde Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, Türkiye’deki Müslümanlar nasıl yaşıyorsa kendilerinin de aynı şekilde yaşadıklarını, herhangi bir farklılığın bulunmadığını ifade etmişlerdir. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, Hristiyan kültürüne göre yaşamlarının şekillendiğine, cenaze törenlerinin, gündelik yaşamlarında Hristiyanlığın etkisinin bulunduğunu dile getirmişlerdir.

Volkan Güllüdağ'ın da 2014 yılında Mormanların Dinsel Dünyası üzerinde yaptığı çalışmada vurguladığı üzere, Mormon dininin ortaya çıkmasında ve yayılmasında etkili olan en önemli faktörlerden biri, Mormonluğun insanlara bir kimlik kazandırmasıdır. Sisteme çeşitli sebeplerle tam olarak entegre olamayan insanlar, Mormonluk ile bir din üzerinden kimlik kazanmışlardır. Bu kimlik, dinin içeriğinden dolayı, kendilerine Tanrısallık ve seçilmişlik gibi statüler veren bir kimliktir. Dolayısıyla, kimlik inşası ile, insanların kendilerini çok daha önemli hissetmeleri ve güçlü bir birey statüsünde olduklarını düşünerek psikolojik doyum sağlıyor olmaları son derece olasıdır (Güllüdağ, 2014: 87). Buradan hareketle, çalışmada, Müslüman Gürcülerin buldukları ülkedeki yaygın din anlayışına entegre olmaları ya da ol(a)mamaları onlara bir kimlik ve bu anlamda bir statü kazandırmaktadır.

Kimlik inşasında yaygın din anlayışı ve ulusal kimlik karşısında konumlanma biçimlerinin ikinci alt temasını, Müslüman Gürcülerin etnik ve dinsel temelde oluşturdukları hiyerarşik kimlik örüntüleri aracılığıyla yaygın din anlayışı ve ulusal kimliğe eklenme süreçleri oluşturmaktadır.

3.5.2. Müslümanım, Türküm, Gürcüyüm ve Gürcüyüm ama Müslümanım

Kimi dönemlerde vatandaşlık etnik farklılıkların üstünde tanımlanırken, kimi dönemlerde etnik kimlik ön plana çıkıyor. Milliyetçilik dansı iki partnerli bir dans, bir tango. Bu dansın koreografisi bazen organik partneri bazen de siyasal partneri egemen kılıyor. Etnik grubun sıklıkla karıştırıldığı bir diğer kategori de kültürel gruplardır. Dil, din, gelenek gibi kültürel özelliklerin paylaşımı, çoğunlukla grup sınırlarını aşar. İnsanlar kültürel özelliklerini her zaman aynı grupla paylaşmazlar. Kültürel sınırlar etnik sınırlarla örtüşemeyeceği gibi yeterince açık da olmayabilir (Yıldız, 2016: 11, 43). Yani herhangi bir etnik grubun üyeleri yaşadıkları ülkenin ulusal kimliğine kendilerini daha yakın hissedebilirler. Aynı zamanda aynı etnik gruba dâhil olan insanların, farklı ulus-devlet içerisinde kendi kimliklerini tanımlama biçimleri farklılaşabilmektedir. Bu anlamda Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülerin etnik ve dinsel kimlik sıralaması şu şekildedir:

“Benim için öncelikli gelen şey Müslüman olmam. Türkiye Cumhuriyet’inde yaşıyorum. TC’yi kullanıyorum. Ama Gürcü’yüm. Etnik kökenim Gürcü, Tabi ki ilk önce gelen Müslümanlık sonra Türkiye Cumhuriyet’i vatandaşım, yani Türk’üm, daha sonra da

Gürcü olmam gelir. Benim için öncelik bu sıradadır” (A1, 39, Kadın, Ortaokul, Ev Hanımı).

“Gürcü kimliğimiz yok bizim. Bizim asıl kimliğimiz Türk kimliğidir. Benim için öncelikli olan Türk kimliğimdir. Sonra Müslüman’ım. En sonda sorulduğunda Gürcüyüm diyorum. Sorulmasa onu bile demiyorum” (A10, 55, Erkek, Lise, Memur).

“Seni başkalarından ayıran şey Gürcü olmaktır. Kendi kökenimizin ırkımızın nereden geldiğimiz, zaten bizim esas anavatanımız Gürcistan. Savaş sırasında bir kısmı burada kalmış bir kısmı orada kalmış. Mesela dedemin iki kız kardeşi Batum’da kalmış. O kadar yakın insanlar yıllarca birbirlerini görmediler. Karşıdan karşıya el sallayarak ya da bağırarak. Maradit’te sınır var. Oradan işte. Onun değerlerini taşıyorsun. Daha sonra Müslüman. Gürcü olduğumuzu zaten herkes biliyor, onu ayrı olarak söylemeye gerek yok. Burada herkes birbirini tanıdığı için de çok öne sürmelik bir durum olmuyor. Ben kendimi Türk olarak hissediyorum. Gürcü olarak hissetmiyorum açıkçası. Türkiye’de doğduğum için, Türkiye’de doğduğum için Gürcü olarak hissetmiyorum. Kendimi Müslüman Türk olarak hissediyorum. Ama köken olarak Gürcüyüz. Burada yaşadığımız için Türk gelenek ve görenekleriyle yaşadığımız için Gürcü olarak hissetmiyoruz. Orada yaşıyor olsaydık Gürcü olarak hissederdik” (A3, 43, Kadın, Lise, İşletme Sahibi).

“Aslında şöyle, ilk başta Müslüman’ım ben. Gürcülük benim için çok da şey değil yani. Gürcü olmak üçüncü sırada benim için, kendime Türk diyebilirim, ama ilk başta Müslümanım” (A6, 28, Erkek, Lisans, Doktor).

“Şimdi Türk olmak Gürcü olmak Müslüman olmak arasında bir fark yok. Yalnız biz Müslüman’ız, ırkımız Gürcü, Türk toprağında kaldığımız için şu anda Türkiye vatandaşım, Türk’üm, bitti” (A8, 76, Erkek, İlkokul, Çiftçi).

Müslüman Gürcülerde genel olarak ulusal kimlik bilinci gelişmemiştir. Dinsel tutuculuk bunu sürekli engellemiştir. Türkçülüğün de sistematik olarak bunun gelişmesini engellemesine karşın, pratik açıdan aşırı duyumsama bugün de varlığını korumaktadır (D’allesio, 2003: 22). Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, etnik kimliklerinin Gürcü olmasına rağmen kendilerini Türk ulusal kimliğiyle özdeş olarak görüp tanımlamaktadır. Bu durum, Gürcülerin Türk kültürel yapısını içselleştirmelerinden kaynaklanmaktadır. Aynı kültürel yapıya sahip olunması, farklı

etnik grupları birleştirici özelliğe sahiptir. Gürcü yaşam kültüründen uzak kalınması, Türk kültürel yapısını sürdürmeleri Gürcülerin, Türk ulusal kimliğiyle bütünleşmelerini sağlamıştır. Bunun dışında, Türkiye'nin yaygın din anlayışının Müslümanlık oluşu, Müslüman Gürcüleri bir arada tutan ve kolektif bir yapı sergilemelerinin en önemli varyantını oluşturmaktadır. Dolayısıyla Müslüman Gürcüler için öncelikli olan, Müslüman olmaları ve daha sonra kendilerini Türk ulusal kimliğiyle entegre bir şekilde görmeleridir. Gürcü olmaları onlar için üçüncü önceliğe sahiptir. Buna karşılık Batum'daki Müslüman Gürcülerin kendilerini tanımlama biçimleri ise, şu şekildedir:

“Şimdi resmi olarak Gürcü manasına geliyor hemen hemen Hristiyan. Gürcü bizim dinimiz de Gürcü Hristiyan manasına geliyor nereden baksak ama biz Gürcistan'da yani Gürcü Müslüman'ız. Gürcistan'da yaşıyoruz ama Gürcü Müslüman olarak tanıtıyoruz biz kendimizi” (B25, 34, Erkek, Lise, Kur'an Kursu Görevlisi).

“Kimliğimiz de Müslüman diye yazmıyor sadece Gürcü diye yazar, ama biz kendi aramızda Müslümanız” (B32, 46, Erkek, Lisans, Pedagog).

“Ben Gürcü vatandaşım, ama Müslüman'ım. Bizim taraf Müslümandır. Müslümanlık daha önce gelir” (B33, 51, Erkek, Lisans, Tur Rehberi).

“Bizim kimliğimizde Müslüman ya da Hristiyan yazmaz. Sadece Gürcü yazar. Millet olarak Gürcüyüz ama Müslüman'ız. Gürcüydük, Müslüman olduk. Ama benim için şu an Müslüman olmam daha önceliklidir” (B36, 60, Erkek, Lise, Din Görevlisi).

“Önce Müslüman olmak, daha sonra Gürcü olmaktır. Müslüman olmak çok önemlidir. Kim olursa olsun” (B42, 47, Erkek, Lisans, Tercüman).

Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin, etnik kimlik bakımından diğer Gürcülerle aralarında bir bütünlük söz konusuysen, dinsel kimlik bakımından farklılık mevcuttur. Bu farklılıklar, Gürcistan'da yaygın din anlayışının Hristiyanlık olmasıyla bazı Gürcülerin Müslümanlığı tercih etmiş olmasına dayanmaktadır. Bu durum ise, etnik bakımdan aynı kültürel yapıya sahip olmalarına rağmen dinsel bakımdan farklılıkların mevcut olması, kültürel yapıda farklılığın da kaynağını oluşturmaktadır. Söz konusu farklılıkların yanı sıra ülke içerisinde çeşitli dinamiklerin etkisi, Müslüman Gürcülerde bu şekilde bir sıralama yapmasına neden olmaktadır. Nitekim bu dinamiklerin en başında dinsel kimliklerinin iş bulma ve iş tercihinde olumsuz bir durum oluşturmasından ileri gelmektedir. Bu durum Müslüman Gürcüleri, Hristiyan Gürcülere göre ikinci önceliğe sahip olduğu bir konuma itmiştir. Dolayısıyla bu durum

Batum'da Müslüman Gürcüler için olumsuz bir algı oluşturmuştur. Bu anlamda söz konusu bu algı, Müslüman Gürcüler için dinsel kimliğin etnik kimliğe göre önceliği e sahip olmasını gündeme getirmiştir..

Müslümanım, Türküm, Gürcüyüm versus Gürcüyüm ama Müslümanım ile ilgili bir karşılaştırma yapıldığında şu sonuçlar gözlemlenmektedir: Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler için etnik ve dinsel kimliklerin önceliği açısından benzerlik ve farklılıklar mevcuttur. Türkiye'de yaşayan Müslüman Gürcüler için etnik kimlik olarak Gürcü olmalarına rağmen kendilerini Türk olarak görmekte ve Türk ulusal kimliğiyle özdeş kabul etmektedirler. Bunun en önemli nedeni, Gürcülerin, Türk kültürel yapısıyla yaşıyor olmaları ve yaygın din anlayışına uygun bir şekilde aynı inancı paylaşıyor olmaları gelmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de yaşayan Müslüman Gürcüler etnik olarak Gürcü olsalar da Müslümanlık ve Türk ulusal kimliğinin önceliği söz konusudur. Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcüler de, Gürcü etnik kimliğinin birleştirici unsuru söz konusuysen, yaygın dinsel anlayıştan farklı bir inancı taşıyor olmaları nedeniyle, dinsel açıdan farklılık göstermektedirler. Ülke içerisinde azınlıkta kalmaları ve Özellikle bazı alanlarda Hristiyan Gürcülere göre ikinci önceliğe sahip olmaları Müslüman Gürcülerin etnik ve dinsel kimlik sıralamasını etkileyen önemli bir dinamik halini almıştır. Söz konusu durum neticesinde, Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcüler için dinsel kimliğin, yani Müslümanlığın, etnik kimliğe yani Gürcü kimliğine önceliği söz konusudur. Bu durumda Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin sıralamasını Müslümanım ama Gürcüyüm oluşturmuştur.

Şekil 28. Müslüman, Türk ve Gürcü Kimlikleri ile Olarak Arasındaki İlişki

Şekil 28’de Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin etnik ve dinsel olarak kendilerini tanımlamaları yer almaktadır. “Olarak” kelimesinin geçtiği bağlamlar şu şekildedir: Ben kendimi Türk olarak görüyorum, Gürcü olarak görmediğim için; kendimi Müslüman Türk olarak hissediyorum; Gürcüyüz ama Müslüman olarak yaşıyoruz. Bu bağlamlar ekseninde Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, kendilerinin Müslüman olduklarını, köken olarak Gürcü olduklarını fakat Türk olarak hissettiklerini ifade etmişlerdir. Gürcü kimliğini sorulduğunda tanımlama yaptıklarını, Türk kültürüyle yetiştiklerini ve Gürcü olarak hissetmediklerini dile getirmişlerdir. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, etnik olarak Gürcüyüz ama Müslümanlığı kabul ettiğimizden dolayı dinsel olarak diğer Gürcülerden farklı olduklarını düşünmektedirler.

Jan Berting’in de ifade ettiği gibi, ulusal kimlik hakkındaki tartışmalar diğer kolektif kimlik tarzlarıyla ilişkili olarak gerçekte kolektif kimlik kavramının bir sosyal birimin tüm üyelerini kapsamaması bakımından kafa karıştırıcı bir niteliğe bürünür. Fakat buna rağmen bu kavram hep kolektivist boyutuyla kullanılmıştır. Bu kabil bir birime mensup olanların tümü, ait oldukları topluluğun biçimlendirdiği kolektif kimliği öz kabul ettikleri etnikliği ve bir şemsiye olarak gördükleri kültürü belirleyici parametreler olarak kabullenirler. Kendilerini asla kendi bireysel tercihleri temelinde geliştirme hakkına sahip olan otonom varlıklar olarak düşünemezler (Berting, 2012: 100). Berting’in ifade ettiği tartışmada yer alan parametreler üzerinden düşünüldüğünde, Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler açısından aslolan kimlik ifade etme biçiminin Türk ve Müslüman olduğu görülmektedir. Batum’daki Müslüman Gürcülerin kolektif kimlik deneyimlerinin ise, Müslüman ve Gürcü kimlikleri üzerinden şekillendiği gözlemlenmektedir.

Yaygın din anlayışı ve ulusal kimliğe eklenme süreçlerinin bir diğer boyutu da, kimlik inşasında toplumsal dinamikler ve etkileşim süreçleridir. Bu dinamikler ve süreçler, çok katmanlı ve çoğul bir görünüme sahiptir.

3.6. VERİ SENTEZİ

Bu bölüm, alan araştırması kapsamında elde edilen verilerin sentezini içermektedir. Verilerin sentezi yapılırken, çalışmanın kuramsal yaklaşımını oluşturan İnşacılık kuramına göre söz konusu veriler değerlendirilmektedir.

Etnik farklılıklar bütünüyle öğrenilmiştir. Aslında etniklikle ilgili doğuştan olan hiçbir şey yoktur. Etniklik, zamanla üretilen ve yinelenen bütünüyle toplumsal bir olgudur. Toplumsallaşma yoluyla genç insanlar, topluluklarının yaşam tarzlarını normlarını ve inançlarını özümserler (Giddens, 2008: 535). Fredrik Barth'a göre etnik grup, genellikle aşağıda sıralanan dört özelliği içinde barındıran toplumsal bir kategori olarak tanımlanır:

1. Biyolojik olarak kendi varlığını sürdürebilen;
2. Açık bir şekilde ortak bazı temel kültürel değerlere sahip olan;
3. Karşılıklı etkileşim ve iletişimin olduğu bir alan yaratan;
4. Kendisi ve diğer etnik gruplara ait bireyler tarafından bir etnik gruba aidiyetle tanımlanan insanlardan oluşan toplumsal kategorilere etnik grup adı verilir (Barth, 2001: 13).

Bu özellikleri itibariyle etnik kimlikler özünde ortak bir köken aidiyeti, kültürel varlıklar, ortak özellikleri barındıran etnik bir grup ve karşılıklı iletişim ve etkileşimi barındırmaktadır. Özellikle iletişim ve etkileşimin var olması etnik kimliklerin değişebilir ya da yeniden inşa edilebilir özelliğine vurgu yapmaktadır. Söz konusu bu durum, etnik ya da dinsel kimliklerin farklı kimliklerle etkileşim içerisinde olduğunu ve bu durumun ise, kimlikler üzerinde değiştirici bir etkiye sahip olduğu konu edilmektedir. Bu çerçevede bu bölümde, iki farklı ulus-devlet içerisinde yaşayan etnik ve dinsel bir topluluk olan Müslüman Gürcülerin, kimlik inşalarını, İnşacılık kuramı çerçevesinde analiz edilmektedir.

İnşacılık kuramının en önemli temsilcilerinden biri olan Anderson'a göre uluslar tarihsel kategoriler olarak inşa edilmiştir ve bu inşa ulusun belirli bir biçimde zamansal ve uzamsal olarak hayal edilmesini gerektirmektedir. Hayal derken burada kastedilen gerçeklikten kopuk bir yanılsama dünyası değildir. Siyasi olarak kendi gerçekliğini üreten ve meşrulaştıran bir ulus tasavvuru söz konusudur. Zaten Anderson'un argümanında dikkat çekici olan noktayı hayal edilen bir kurmaca olmaması, yani belirli bir kolektif gerçeklik taşımasıdır. Anderson'un da belirttiği gibi esas önemli olanın ulusun hayal edilmiş olması değil, hayal edilmiş biçimidir (Bell, 2003: 68'den akt. Durgun, 2011: 60). Anderson'a göre uluslar bu haliyle inşa edilmişlerdir. Başka bir ifadeyle, ulusların oluşumunu sağlayan şey, tek bir kriter değil, farklı dinamiklerin

oluşturduğu bir bütündür. Dolayısıyla ulus söz konusu olduğunda tek bir etnik ya da dinsel kimlikten bahsetmek mümkün değildir. Farklı etnik ya dinsel grupların bir ulusla bütünleşmesi söz konusudur. Nitekim bu durumu Müslüman Gürcülerin kimlik inşaları konu edildiğinde, iki farklı ulus devlet içerisindeki vaziyet alışları ile gözlemlenebilir. Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, Türk ulusal kimliğine entegre olmuş etnik ve dinsel bir topluluktur. Farklı bir etnik yapılanma söz konusu olsa dahi, yaygın dinsel anlayışla bir bütünlük sağlanmış ve Müslüman Gürcüler söz konusu dinamikler çerçevesinde kimliklerini inşa etmiş ve bu inşa çerçevesinde kimlik tanımlamalarında bulunmuştur. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, ulus-devletle etnik bir bütünleşme söz konusuyken dini anlayışları sebebiyle farklılaşmaktadır. Dolayısıyla İnşacılık kuramı çerçevesinde Müslüman Gürcülerin, tarihsel süreç içerisinde değişen koşullar, yaşanan etkileşim neticesinde kimlikleri farklı şekillerde kurgulanmıştır, inşa edilmiştir.

İnşacılık kuramına göre kültür, hiç bir zaman etnik grupların arasında var olan sınırlara endeksli değildir; kültür her zaman değişebilir ve öğrenilebilir. Bu nedenle, bir etnik grubun tarihi o grubun kültürel tarihiyle özdeş değildir. Bir etnik grubun bugünkü kültürel kimliğini oluşturan öğelerin, söz konusu grubun geçmişteki kültürünün doğal uzantısı olma gerekliliği yoktur. Etnik gruplar, sınırların belirlediği daimi bir örgütsel yapıya sahip tasarımlardır. Kültür ise, etnik grupların örgütsel yapısına karşın çok daha fazla bir değişime uğrar (Barth, 2001: 40). Bu anlamda Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin tarihsel kökleri ortak olmuş olsa da zaman içerisinde kültürel tarihleri değişmiştir. Başka bir ifadeyle Müslüman Gürcülerin etnik tarihleri ortak olsa da farklı coğrafyalarda yaşıyor olmanın bir getirisi olarak kültürel tarih bakımından farklılıklar mevcuttur. Söz konusu farklılığın önemli dinamiğini Osmanlı İmparatorluğu ve bir kısım Gürcülerin Müslüman oluşu oluşturmaktadır. Bu çerçevede Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin, Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerle aynı etnik kimliğe sahip olmalarına rağmen, kendi tarihsel kökenlerini Osmanlı İmparatorluğuna bağlamakta, dolayısıyla Türk-ulusal kimliğiyle bütünleşmektedirler. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin ise, Müslüman kimliğine sahip olmalarının dönüm noktası olarak Osmanlı İmparatorluğunu görmekteyiz. Bu çerçevede Müslüman Gürcüler, farklı kültürel tarihe sahip olmaktan ileri gelen kimlik inşaları ya da kimliklerinin şekillenmesi söz konusudur.

Ortak etnik köken, ortak tarihsel koşullar itibariyle şekillenen kimlikler, öteki kimlikler üzerinden de belirli bir tanımlama ya da şekillenme söz konusudur. Etnisite, inşacı kuramların geliştirdiği üzere çevresi ve ötekiyle etkileşim içinde ortaya çıkan, ancak ilişkisel sınırlarla kurulan bir grup olma hali olarak kabul edilmektedir (Serdar, 2015: 93). İnşacı yaklaşımda devletlerin çıkarları ile kimlikleri arasında kuvvetli bir ilişki vardır. Bu kimlikleri belirleyen ise 'ben' ve 'öteki' düşünceleridir (Özev, 2013: 491). Kimlikler aktörlerin taşıdıkları niteliklerle beraber toplumsal çevreleriyle etkileşimi ile oluşmaktadır. Kimliklerin inşası içeride ve dışarıda var olan söylemsel pratiklerin bir arada geliştiği bir süreçten ibaret olmaktadır. Bu söylemsel pratikler ile olaylara, kişilere, politikalara ve devletlere anlamlar yüklenmektedir (Doty, 1996: 127'den ak. Öztürk 2014: 2-3). İnşacı kurama göre, etnik ve dinsel gruplar çevresiyle sürekli etkileşim halindedir. Söz konusu etkileşimde olma hali ise, grupların kimliklerinde, kimlik tanımlarında ve hatta kimlik algılarında belirli değişikliklerin kaynağını oluşturmaktadır. Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülere yönelik Türkiye genelinde tanımlama ya da algı genellikle Karadeniz kültürüyle şekillenmektedir. Gürcü olmalarından ziyade Karadenizli olarak tanımlanmaktadırlar. Dolayısıyla etkileşim, hem etnik ve dinsel kimliklerin şekillenmesinde ve inşa edilmesinde hem de diğer gruplar tarafından tanımlanmalarında değişikliğe neden olmaktadır.

Bireye, gruba veya ulusa ait simgeler ve değerler bütünü olarak kimlik, durağan olmaktan öte, değişime veya başkalaşmaya her zaman açıktır. Bu noktada bireysel kimlikler, öteki kimlik türlerine göre değişime daha fazla açıktırlar. Zamansal veya tarihsel koşullar içerisinde meydana gelen değişimler, coğrafi veya mekânsal koşullar ile sosyal şartlardaki farklılıklar, bu yönde çeşitli değişimlere neden olabilmektedir (Anık, 2012: 41). Barth'a göre ise, etnik grubun kendini tanımlaması genellikle kimlik düzeyinde olur; bu kimlik tasarımının temel bileşenleri kökler ve geçmiş şeklinde olur. Sosyal aktörler, etnik kimliklerini kendilerini ve diğer gruplara mensup kimseleri sınıflandırmak için kullanırlar (Barth, 2001: 16). Kimlik özünde, öteki üzerinden bir tanımlamadır. Etnik ve dinsel grupların varlığı ise, öteki üzerinden şekillenmektedir. Söz konusu şekillenmeler ise, tarihsel koşullar çerçevesinde yeniden inşa edilmektedir. Müslüman Gürcüler de kimlik tanımlamalarını öteki gruplar üzerinden yapmaktadır. Etnik ve dinsel topluluk olan Müslüman Gürcüler için öteki, aynı etnik kimliğe sahip olan Gürcüler oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle, Artvin'de yaşayan Müslüman

Gürcüler için öteki, Gürcistan'da yaşayan dinsel kimliği fark etmeksizin Gürcülerken, Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler için öteki ise, yine Gürcistan'da yaşayan Hristiyan Gürcüler oluşturmaktadır. Bu anlamda Müslüman Gürcüler için öteki, aynı etnik kimliğe sahip olan Gürcülerin oluşturuyor olması, kimlik inşasının ya da kimlik tanımlamasının tarihsel koşullar içerisinde değiştiğinin önemli bir göstergesidir. Tarihsel koşulların yanı sıra ulus-devletlerin kendilerine has olan özellikleri de kimliklerin şekillenmesinde önemli bir paya sahiptir.

Devlet, toplumlardaki baskın kurum olması ve politikalarının etnik sınırları ve etnik tanımlama kalıpların etkilemesi nedeniyle; etnik kimliği biçimlendiren grup dışı etkenlerden en önemlilerinden biri olarak değerlendirilebilmektedir. Devletler hem etnik kimlik oluşumunu teşvik edici yaklaşımlarıyla, hem de etnik kimlikler arasında sınırları belirginleştirici ayrımcılık ve baskı politikalarıyla etnik kimlikleri yaratmada/yeniden yaratma da önemli roller üstlenebilmektedirler (Yapıcı, 2009: 66). Hiç şüphesiz, ulusal kimliklerin mülki ve etnik sınırları sabit değildir; değişimleri sürecinde birbirleriyle karışıp örtüşebilir ya da aralarında açığı, gerilimli bir çatışmaya kaynaklık edebilir (Yıldız, 2016: 19). İnşacı kuram çerçevesinde, kimliklerin oluşturulmasında ve şekillendirilmesinde devletlerin de önemli bir payı söz konusudur. Ulus-devletin sınırları içerisinde yaşayan gruplardan, belirlenen özellikleri taşımaları beklenmektedir. Nitekim Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin kimlik inşasında, ulus-devlet kimliğinin etkisi söz konusudur. Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler, yaygın dinsel anlayışa sahip oldukları için, kimliklerini de bu eksende oluşturmuşlardır. Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, yaygın dinsel anlayıştan farklı dinsel anlayışa sahip oldukları için, kimlikleri hem farklılık hem de kendi dinsel anlayışları üzerinden şekillenmektedir. Bu anlamda etnik ve dinsel bir grup olan Müslüman Gürcülerin iki farklı ulus-devlet içerisindeki vaziyet alışları birbirinden farklılaşmaktadır. Yaygın dinsel anlayışa göre farklılıkları ya da benzerlikleri, kimliklerin şekillenmesinde önemli bir dinamik oluşturmaktadır. Söz konusu bu dinamikler ise, aynı etnik kimliklerin farklı uluslara yakın hissetme durumunu da gündeme getirmektedir.

İnşacı kurama göre, etnik gruba aidiyeti belirleyen unsurlar objektif olarak nitelenen farklılıklar değil, toplumsal süreçte oluşan farklılıklardır. İnsanlar sergiledikleri davranışlar açısından ne denli farklı olurlarsa olsunlar eğer kendilerini

akraba bir topluluk olan B grubuna değil de A grubuna ait hissediyorlarsa bu tanımlamayı kimse engelleyemez. Burada objektif farklılıklardan ziyade, toplumsal etkileşimin belirlediği farklılıklar önemlidir. İşte bizim üzerinde durmamız gereken konu, gruplar arasındaki objektif farklılıklar değil, bireylerin kendi kimliklerini tanımlarken kullandıkları unsurların neler olduğudur (Barth, 2001: 17). Dolayısıyla, etnik kimlikler sabit bir karakter değil, değişken özellik göstermektedir. Aynı etnik ya da dinsel kimliğe sahip olan gruplar yaşadıkları coğrafyaya hâkim olan ulus-devlete kendini daha yakın hissedebilir. Aynı şekilde, aynı ulus-devlet içerisinde aynı etnik kimliğe sahip olan grupların farklı dinsel kimliğe sahip olmaları da söz konusudur. Nitekim Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerin farklı etnik yapılanmaları söz konusu olmasına rağmen, Türk ulusal kimliğine kendilerini daha yakın hissetmektedirler. Dolayısıyla aynı etnik kökene sahip olan Gürcistan’da yaşayan Gürcülerden kendilerini ayırmakta ve kimliklerini bu şekilde inşa etmektedirler. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, yaygın dini anlayışı paylaşmıyor olmalarından ileri gelen bir farklılaşma söz konusudur. Bu farklılaşma itibariyle aynı ülkede yaşayan, aynı kökene sahip olan Hristiyan Gürcülerden kendilerini ayırmakta, kimliklerini bu zemin üzerinden şekillendirmekte, aralarında duygusal bağ zayıflamaktadır.

Kimlik olgusu İnşacıların da belirttiği gibi “sürekli bir inşa” ve “yeniden kurgulama süreci”dir. Kimliklerin kurgulanması kimi zaman doğal/fiziksel faktörlere dayansa da çoğunlukla söylemler ve pratikler sonucu şekillenmektedir (Karabulut, 2016: 2). Etnik veya dinsel kimliklerin şekillenmesinde ve farklı ulus-devlete yakın hissetmede ulusun ideolojisinin veya ulusa ait özelliklerin içselleştirmesinin önemli bir payı vardır. Söz konusu durumda, ulusal dil ya da ulusal eğitim önemli bir dinamik oluşturmakta, kimliklerin şekillenmesinde büyük bir role sahiptir. Nitekim Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin aynı etnik ve dinsel kimliğe sahip olmalarına rağmen aralarında büyük farklılık söz konusudur. Söz konusu farklılığı oluşturan durum ise ulusal eğitim ve bu eğitim neticesinde yaygın kültürün özümsemesidir. Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler Gürcüceyi yoğunlukta kırsal bölgede yaşayanlar kullanmaktadırlar. Çocuklar ilkokula başladıkları anda Türkçeyi öğrenebilmektedirler. Kentsel bölgelerde ise, kentler kozmopolit bir yapı sergilediği için, Gündelik yaşamda Türkçe kullanılmakta ve Gürcücenin kullanım alanları ise, aile içerisinde kalmak koşuluyla sınırlı düzeyde kalmaktadır. Dolayısıyla ulusal eğitim ve ulusal dilin

kullanımı etnik ve dinsel grupları bütünleştiren bir yapı sergilemekte, Müslüman Gürcüleri Batum'da yaşayan Gürcülerden hatta Müslüman Gürcülerden farklı kılmaktadır. Batum'da ise ulusal eğitim yaygın dinsel anlayış olan Hristiyan kültürü ile bezeli bir durum sergilemekte ve Müslüman Gürcüler ise, ulusal eğitim kapsamında Müslümanlığın yanı sıra Hristiyan kültürüne ait öğeleri içselleştirmektedirler. Dolayısıyla farklı ulus-devletin kültürel yapısını deneyimleyen Müslüman Gürcülerde, kültürel pratiklerde benzerliklerin yanı sıra farklılıklar da mevcuttur.

İnşacı kuramına göre, devletlerin kimliklerini analiz ederken; kültür, normlar, örf ve adetler, inanış biçimleri, düşünce yapıları gibi soyut ve ölçülmesi zor olan olguları veri almaktadır (Alexandrov, 2003: 33'ten akt. Karabulut, 2016: 9). Oluşturulan kültürel formlar dışsal çevresel faktörlerin izlerini taşırlar. Kültürel formların tarihsel süreç içinde çevresel koşullara uyum sağladıkları gerçeği değildir; asıl dile getirmek istediğim nokta bu formların sosyal aktörlerin dikkate almak zorunda oldukları çevresel faktörlerin özelliklerini yansıttıkları konusudur. Herhangi bir etnik grup, aynı şekilde, farklı çevresel faktörlerle karşılaştığında değişik yaşama biçimleri ve davranış kalıpları geliştirecektir. Yine bir başka noktayı da unutmamalıyız ki, farklı coğrafyalar üzerinde yaşayan ve aynı etnik gruba mensup olan sosyal aktörlerin oluşturdukları davranış kalıpları önemli farklılıklar gösterebilir. Farklı çevresel koşullar altında yaşayan insanların geliştirdikleri farklı davranış kalıplarından yola çıkarak bu toplulukların farklı kültürlerden geldiklerini iddia etmek hatalı olur. Aynı şekilde, bir etnik grup içindeki farklılıklardan yola çıkarak, bu grubun çeşitliliğinden ve olası alt bölünmelerinden de söz etmek yanıltıcı olur. Öyle ki, elimizde oldukça basit bir iktisadi örgütlenmeye sahip, farklı çevrelerde hayatlarını idame ettiren, ancak bunlara rağmen kültürel ve etnik bütünlüklerini devam ettiren topluluk örnekleri de mevcuttur (Barth, 2001: 13). Aynı etnik gruba sahip olan, fakat farklı coğrafyada ya da iki farklı ulus-devlet içerisinde yaşayan Müslüman Gürcülerin benzer yönleri olmalarına rağmen farklı yaşam pratiklerine sahiptirler. Söz konusu farklılıkları dini yaşam pratiği olan cenaze törenleri, evlilik ritüelleri gibi gündelik yaşam pratikleri üzerinden okunabilir. Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler cenaze törenlerini İslami geleneklere uygun olarak gerçekleştirirken; Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler, hem İslami geleneklere hem de Gürcistan'da yaygın olan kültürel yapıya uygun bir şekilde gerçekleştirmektedirler. Aynı şekilde düğün törenlerinde de farklılıklar söz konusudur. Artvin'de yaşayan

Müslüman Gürcüler evlilik ritüellerini çok az bir farkla Türk adetlerine göre gerçekleştirirken; Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler genel olarak Gürcü adetlerine göre gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla söz konusu pratikleri farklı bir şekilde deneyimleyen Müslüman Gürcülerin kimlik inşaları ve tanımlamaları farklılık arz etmektedir. Bu farklılığın en önemli dinamiklerini farklı coğrafya ve farklı ulus-devlet içerisinde yaşıyor olmalarıdır. Müslüman Gürcülerin kimliklerini inşa konusunda farklı deneyimler yaşamalarına ve farklı kültürel pratikler sergilemelerine rağmen aynı köken aidiyetine sahip oldukları gerçeğini değiştirmemektedir. Aidiyetlerinin ön plana çıktığı toplumsal deneyimleri de mevcuttur.

Herhangi bir etnik grubun üretim araçlarını tekelinde buldurması, söz konusu etnik grupla diğer etnik gruplar arasında bir eşitsizliğin ve katmanlaşmanın doğmasına neden olur. Siyasal grupların etnik kriterler çerçevesinde muhalefetlerini dile getirmeleri durumunda kültürel değişimin şekli de bu muhalefetten etkilenir. Siyasal bir karşıtlık sadece grupların aynı ekseninde kendilerini ifade etmesiyle mümkündür (Barth, 2001: 30, 38) Bu durumu, grupların iş bulma sürecinde deneyimledikleri üzerinden okunabilir. Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler iş bulma sürecinde kimliklerinin herhangi bir olumlu ya da olumsuz bir etkiye sahip olmadıkları gözlemlenmiştir. Nitekim farklı bir etnik yapılanmaya sahip olmalarına rağmen, bu durumun herhangi bir dezavantajını yaşamamışlardır. Dolayısıyla farklı bir etnik yapılanma olmasına rağmen, Türk-ulusal kimliğine bütünleşmede önemli bir dinamik oluşturmaktadır. Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, iş bulma deneyimleri özellikle kamuda çalışma deneyimlerinde Hristiyan Gürcülere göre ikinci önceliğe sahip olmaları, aynı etnik kimliğe sahip olmalarına rağmen öteki konumunda yer almalarına neden olmuştur.

Alexander Wendt'e göre;

- 1) Uluslararası politikanın esas yapısı maddi değil, sosyal temellere dayalıdır.
- 2) Bu temeller aktörlerin sadece eylemlerine değil, aynı zamanda kimlik ve çıkarlarına da şekil verir (Wendt, 2005: 201).

Etnik ya da dinsel kimliğe göre şekillenen söz konusu itici güçler, grupların kimlik inşasında önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Bu itici güçler sayesinde ülke içerisinde farklı etnik yapıya sahip olsa da bütünleşme sağlanırken; farklı dinsel yapıya sahip olan gruplar ise, aynı etnik yapıya sahip olduğu ülkede bir bütünleşme

sağlanamamaktadır. Ayrıca söz konusu dinamikler grupların ve gruplara ait bireylerin kimlik bilincini de etkilemektedir.

Felsefi olarak kimlik, bir “şeyi” o “şey” yapan unsurdur. Bir başka deyişle kimlik, söz konusu varlığın kim ya da ne olduğunu belirlemektedir. Bu bağlamda kimliğin varlık olmanın kaçınılmaz bir boyutu olduğunu söylemek olanaklıdır. Fakat kimliğin kaçınılmaz olduğunu söylemek, verili olduğu anlamına gelmemektedir. Nasıl tanımlanırsa tanımlansın, bir kimlik belirli bir töze göndermeksizin bir kurguya dayanır, diğer bir deyişle inşa edilmiştir. Yine kimlik, sosyal bir fenomendir ve bu bağlamda “farklılık”la ilişkisi yoluyla inşa edilmektedir. Kimliğin bilincine varılması ancak kimlerden farklı olduğunun bilgisi ve yardımıyla gerçekleşebilmektedir (Ereker, 2010: 57’den akt. Karabulut, 2016: 3). Her kimliğin algısı ya da kimliğe dair bilinç farklılık göstermektedir. Söz konusu farklılığın konusunu ise, kır-kent ayrımı oluşturmaktadır. Her etnik ya da dinsel gruplar söz konusu dinamiklere göre bilinç farklılığı mevcuttur. Bu durum ise, kimlik inşasında dahi farklılıkların olduğunun göstergesidir. Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin, kimlik bilincinde kır-kent farklılaşması söz konusudur. Dolayısıyla kimlik inşalarında birbirinden farklı oranlarda seyretmektedir. Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcülerde etnik kimlik bilinci kırsal bölgeler olarak nitelendirilen yerlerde daha yoğun bir şekilde yaşanırken; kent merkezlerinde bunun yerini daha az yoğunlaşma almaktadır. Dolayısıyla kimlik tanımlamaları ve kimlik bilinci de buna göre şekillenmektedir. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler söz konusu olunca, kırsal bölgelerde daha çok dinsel kimliklerinin bilincinde ve buna göre kimlikleri inşa etmiş olan insanlar yaşamaktadır. Kentsel bölgelerde ise, dinsel kimliğe göre inşa edilen kimlik ve buna göre şekillenen bilinç daha az düzeyde seyretmektedir. Dolayısıyla kimlik inşası, kimlik bilinci bir ülke de ya da bir grupta aynı düzeyde gelişmemekte, kır-kent farklılaşmasına göre de farklı düzeylerde seyretmektedir.

İnşacı kurama göre, etnisite verili olmaktan ziyade, inşa edilmiştir. Bireylerin aktif olma durumu ve gündelik yaşam pratiklerini ve dolayısıyla kimliklerini yeniden şekillendirmeleri söz konusudur. Başka bir ifadeyle, etnik ve dinsel kimliğe sahip olan bireylerin kimlikleri aktif bir şekilde yeniden yorumlanmakta, değişmekte ya da yeniden inşa edilmektedir. Bir defalığına oluşmuş herhangi bir etnisiteden bahsetmek pek mümkün değildir. Bu durumu ise şekillendiren, çok çeşitli argümanlar mevcuttur. Bu

durum Artvin ve Batum'da yaşayan etnik ve dinsel bir topluluk olan Müslüman Gürcüler üzerinden okunmuştur. Aynı etnik kimliğe aynı tarihsel kökene sahip olan Müslüman Gürcüler, iki farklı ulus-devlet içerisinde kimliklerini inşa etmişlerdir. Söz konusu inşa sürecinde benzer yönler olsa da aralarında önemli farklar oluşmuştur. Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler Türk ulusal kimliği ekseninde kimliklerini inşa ederek Batum'da yaşayan etnik akrabaları Gürcülerden önemli oranda farklılaşmaktadır. Bir başka ifadeyle, Türkiye'de Müslüman Gürcülerin kimlik inşası Türk ve Müslüman kimlikleriyle bütünleşme, kendilerini bu kimlikler üzerinden sunumlama şeklinde tezahür etmiştir. Türk ve Müslüman olarak topluma entegre olan Müslüman Gürcüler, Gürcü etnisitelerini de Türk ulusal kimliğine karşıtlık oluşturmayacak şekilde muhafaza ettikleri gözlenmiştir. Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, farklı bir dinsel örüntüye sahip olmalarından dolayı kimlik inşa süreçlerini ağırlıklı olarak farklılaşma temelinde sürdürmüşlerdir. Her ne kadar Gürcü ulusal kimliğiyle ortaklıklar söz konusu olsa da, Müslüman kimliği toplumsal ilişkiler ve etkileşimler sahasını daha fazla belirler hale gelmiştir.

Şekil 29. Tüm Görüşmelerde En Sık Geçen İfadeler

Şekil 29’da, tüm görüşmelerden elde edilen verilerde en sık geçen kelimeler bulunmaktadır. Öne çıkan kelimeler daha çok Müslüman, Gürcü, Hristiyan, bizim gibi kelimeler oluşturmaktadır. Söz konusu olan kelimeler, çalışmanın temel noktalarını ilişkisel bir biçimde yansıtmaktadır.

Tablo 4. Tüm Görüşmelerde En Sık Kullanılan İfadelerden Seçilen Kelimeler

müslüman	gürcistan	erkek	gelin	farklı
gürcü	devlet	islam	şimdi	olarak
hristiyan	yemek	namaz	birlikte	şeyler
islamiyet	millet	herkes	bizim	başka
batum	insanlar	acara	önceden	kendi
türkiye	kadınlar	gürcüce	cenaze	nasıl
burada	zaman	eskiden	yaşıyoruz	şeyler
onlar	çocuklar	orada	değil	diyorlar

Tablo 4’te tüm görüşmelerde en sık geçen ifadelerden kelimeler seçilmiştir. Müslüman, Gürcü, Hristiyan, Batum, Türkiye, onlar, bizim, eskiden, farklı gibi kelimeler Artvin ve Batum’da yaşayan Müslüman Gürcülerin kimlik tanımlamalarında öne çıkan kelimelerdir. Müslüman Gürcülerin kendilerini tanımlamalarını, nereye ait hissettiklerini, gündelik yaşamda ne gibi değişikliklerin meydana geldiğini en sık kullanılan kelimeler üzerinden analiz edilebilmektedir.

Genel olarak bakıldığında, çalışmada alan araştırmasında elde edilen verilerin, kuramsal veriler ışığında sentezi yapılmıştır. Başka bir ifadeyle veriler, kuramsal temel ile değerlendirilmiştir. Veri sentezi çalışmanın amacına uygun bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla bu aşamadan sonra araştırmanın sonuç ve değerlendirilmesinin yapılması gerekmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, etnik ve dinsel bir topluluk olan Müslüman Gürcülerin kimlik inşalarını iki farklı ulus-devlet içerisinde nasıl deneyimlediklerini, kendilerini ve aynı zamanda birbirlerini nasıl tanımladıklarını, gündelik yaşam pratiklerini nasıl oluşturduklarını, hangi yönde birbirlerine benzedikleri ya da birbirinden farklılaştıklarını anlamayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda İnşacılık kuramına başvurulmuştur. Kuramsal çerçeveden hareketle alan araştırmasından elde edilen verilerin karşılaştırmalı bir şekilde analizi ve sentezi yapılmıştır. Bu anlamda elde edilen sonuçlar ana temalar üzerinden değerlendirilecektir.

Kimliğin tanımlanması ve algılanması bölümünden elde edilen veriler ışığında, Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler, kendilerini tanımlarken, etnik ve dinsel dinamiklere göre tanımlamada bulunmaktadırlar. Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler, Gürcü ve Müslüman olarak tanımlamaktadırlar. Ayrıca Gürcü olmalarına rağmen Türk ulusal kimliğine kendilerini daha yakın hissetmektedirler. Bunun en önemli nedeni ise, Türkiye'de yaygın dinsel anlayışın Müslümanlık oluşu itibariyle ortak yönlerine vurgu yapılmaktadır. Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, kendilerini Gürcü ve Müslüman olarak tanımlayarak, Gürcü ulusal kimliğinden farklılaşmaktadırlar. Bunun en önemli nedeni ise, yaygın dinsel anlayışın Hristiyanlık oluşu ve kendilerinin Müslüman olmasıdır. Dolayısıyla Müslüman Gürcüler etnik ve dinsel dinamiklere göre kendilerini tanımlarken, aynı zamanda yaşadıkları ülkeye eklemlenme deneyimleri de farklılaşmaktadır. Aynı etnik gruba dâhil olmalarına rağmen dinsel anlayışları, yaşadıkları ülkeyi benimsemeleri ya da kendilerini o ülkeden ayrı görmelerinin önemli dinamiğini sunmaktadır. Aynı zamanda bu durum Müslüman Gürcülerin kimlik inşalarında da önemli bir role sahiptir. Başka bir deyişle etnik ve dinsel kimliklerine göre kendilerini tanımlamaları ve yaşadıkları ülkeye eklemlenme pratikleri söz konusu olunca, kimlik inşa pratikleri de birbirinden farklılaştığı tespit edilmiştir. Müslüman Gürcüler kendilerini tanımlarken aynı zamanda bir öteki üzerinden bunu gerçekleştirmektedirler. Öteki grupların ne olduğu ve kendilerinin ne olmadığını sunarak bir kimlik tanımlamasında bulunmaktadır. Bu anlamda Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülerin öteki tanımlaması ülke içerisinde yaşayan etnik ve dinsel gruplar oluşturmaktadır. Bunların önde gelenleri Lazlar ve Hemşinlilerdir. Bunun dışında Gürcistan'da yaşayan Hristiyan ya da Müslüman fark etmez Gürcüler, Artvin'de

yaşayan Müslüman Gürcüler için ötekidir. Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler için öteki ise, aynı ülkede yaşayan Hristiyan Gürcülerdir. Kendilerini aynı ülkede yaşıyor olmalarına rağmen Hristiyan Gürcülerden ayrı tutmaktadırlar. Buradan hareketle iki farklı ulus devlet içerisinde yaşayan Müslüman Gürcüler, öteki üzerinden kendilerini tanımlarken, aynı zamanda aynı etnik kimliğe sahip olan Gürcülerin kimlik inşalarında farklı dinamiklerin rol oynadığını da göstermektedir. Başka bir deyişle, Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülerin Gürcistan'da yaşayan Gürcüleri ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin ise, Hristiyan Gürcülerinden kendilerini ayırtmalarını, aynı etnik kimliğe sahip olursa da kendilerini farklı bir şekilde tanımlamaya ve kendi kimliklerini buna göre şekillendirmelerinin söz konusu olduğu önemli bir göstergedir.

Türkiye ve Gürcistan'da Müslüman Gürcülere yönelik bakış açıları noktasında elde edilen sonuç ise, farklılık arz etmektedir. Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülerin Türkiye'de algılanış biçimlerini belirleyen nokta, Gürcülerin daha çok Karadeniz bölgesinde yaşıyor olmaları ve bu kültür ile harmanlanmış olmalarıdır. Müslüman Gürcülere yönelik genel bakış Karadenizli olarak ifade edilmeleri şekillendirmektedir. Bunun dışında Müslüman Gürcülere yönelik algıyı, sarp sınır kapısının açılmış olması da olumsuz yönde etkilemiştir. Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülerin, Gürcistan'da yaşayan Müslüman Gürcülerden kendilerini ayırmasında önemli bir oynamaktadır. Batum'da yaşayanların Müslüman Gürcülere bakış açıları ise, daha çok yaygın dini anlayışın karşısında yer alacak şekilde değerlendirilmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler, yaşadıkları ülkenin kendilerine yönelik bakış açıları kimlik tanımlamalarını ya da kimlik inşalarını şekillendirdiği görülmüştür.

Müslüman Gürcülerin kimlik inşa pratiklerinin karşılaştırılması ana başlığında ise, Müslüman Gürcülerin kimlik tanımlamalarında ve kendilerini ifade etmelerinde etkili olan dinamiklerin okunmasında önemli veriler sağlamaktadır. Kimlik inşasının maddi, sembolik ve toplumsal görünümleri kapsamında iki farklı ulus-devlet içerisinde yaşayan Müslüman Gürcülerin hangi yönlerden benzer hangi yönlerden farklı özellikler taşıdıkları analiz edilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır: Elde edilen sonuçlardan ilkini aile oluşturmaktadır. Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler, farklı etnik ve dinsel kimliğe sahip kişilerle evliliğe sıcak bakmayıp, grup içi evlilik gerçekleştirmeye önem

atfederken; günümüzde farklı etnik ve dinsel kimliğe sahip olan kişilerle evlilikler gerçekleştirilmektedir. Aynı şekilde Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler, farklı dinsel kimliğe sahip kişilerle evliliğe sıcak bakmazken, günümüzde farklı dinsel kimliğe sahip kişilerle evlilikler gerçekleştirilmektedir. Bunun en önemli nedenini ise, eğitim, iletişim teknolojilerinin gelişmesi, göç ve farklı grupların iç içe yaşaması oluşturmaktadır. Nişan ve düğün uygulamalarına bakıldığı zaman ise; Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler nişan ve düğün uygulamalarında yaygın kültür ve yaygın dinsel anlayışa uygun bir şekilde gerçekleştirmektedirler. Dolayısıyla Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin nişan ve düğün uygulamalarını, yaşadıkları ülkenin özgül koşullarına göre şekillendirmektedirler.

İkinci önemli mevzu ise, dini pratiklerdir. Müslüman Gürcüler dini bayramlarını İslami değer ve tutumlara göre gerçekleştirmektedir. Fakat Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler, ülkenin özgül koşulları itibariyle Müslüman ve Hristiyan Gürcüler her iki dine ait özel gün ve ritüellere dikkat etmekte, azami derecede katılım sağlamaktadır. Cenaze törenlerine bakıldığı zaman ise, Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler cenaze törenlerini İslami değer ve tutuma göre gerçekleştirirken; Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler cenaze törenlerini hem dini değer ve tutumlara göre hem de Hristiyanlığa ait uygulamalarla birlikte kültürel uygulamaları da bir arada gerçekleştirmektedir. Bu anlamda Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin cenaze törenleri Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülerden farklılık arz etmekte, aynı ülkede yaşadığı ve öteki olarak konumlandığı Hristiyan Gürcülerin gündelik yaşam pratikleriyle ilişkiselliği neticesinde şekillenmiş olduğu saptanmaktadır.

Üçüncü önemli konuyu, çalışma hayatı ve ekonomik ilişkiler oluşturmaktadır. Meslek türlerine bakıldığı zaman, Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin eğitim seviyelerinin yüksel olduğu görülmüştür. Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler çeşitli meslek dallarında çalışırken aynı zamanda yöreye özgü çalışma alanlarında da yer almaktadır. Dolayısıyla ekonomik yaşamda etnik kimliklerinin herhangi bir olumlu ya da olumsuz etkisi söz konusu değildir. Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, kamu kurumlarında belirli alanda çalışmakta, belirli seviyeden sonrası için tercih edilmektedir. Bunun en önemli nedeni, dinsel kimlikleridir. Yaygın dini anlayış karşısında azınlıkta kalmakta ve Hristiyan Gürcülere göre ikinci önceliğe sahip

olmaktadırlar. Dolayısıyla Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler kamu kurumunda çalışmak için ya din değiştirmek ya da dini kimliklerini gizlemek zorunda kalmaktadırlar. Bunun dışında, Müslüman Gürcülerin daha çok ticari alanda yer aldıkları tespit edilmiştir.

Dördüncü konuyu ise, siyaset oluşturmaktadır. Müslüman Gürcülerin siyasette temsil sorunu ile elde edilen sonuçlara bakıldığında; Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler, her partinin ve her milletvekilinin ülkeyi nasıl temsil ediyorsa kendilerini de temsil ettiğini düşünmekte, sadece kendilerini temsil eden herhangi bir siyasi partiye ihtiyaç duymamaktadırlar. Bu durumun en önemli nedeni, kendilerini Türk ulusal kimliğinden ayrı görmemelerinde aranmaktadır. Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, kendilerini temsil eden herhangi bir partinin bulunmadığını, diğer partilerin ise kendilerini yeterince temsil etmediğini düşünmektedirler. Bu durumda ise, Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler kendilerini, yaşadıkları ülkede hâkim siyasi yapıdan ayrı yere koymaktadırlar. Dolayısıyla Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler ülke içerisindeki özgül koşullar itibariyle kendilerini farklı yerlerde konumlandırmaktadırlar. Buna bağlı olarak ise, kendi kimlik ve kültürlerinin bir ifadesi olan dernek faaliyetlerinde farklılaşmalar söz konusudur. Artvin'de özellikle kırsal bölgede yaşayan Müslüman Gürcülerin Gürcü kültürünün yaşatılması amacıyla için Artvin dışında Gürcülerin yaşadıkları şehirlerdeki dernek faaliyetlerine aktif bir şekilde katkı sunmaktadırlar. Batum'da ise dini eğitim için kurulmuş dernekler ve vakıflar mevcuttur. Dolayısıyla Müslüman Gürcülerin farklı amaçlar çerçevesinde örgütlendikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Beşinci konuyu ise, toplumsal cinsiyet mevzusu oluşturmaktadır. Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerde kadın ve erkeğin toplumsal konumu ve rolleri ataerkil kodlarca belirlenmiştir. Ataerkil kodlara rağmen kadının çalışma hayatında aktif bir şekilde rol aldığı gözlemlenmiştir. Kadın çalışma hayatında her ne kadar rol alsada karar mekanizmasında erkeklerin önceliğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kimlik bilinci ve farkındalığında ise, Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülerde kadınlar kimlik bilinci ve farkındalığında erkeklere göre zayıf kalmaktadırlar. Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerde ise durum biraz daha farklıdır. Batum'da Müslüman Gürcülerin yaşadıkları dinsel kimlikle ilgili sorunları, kadınlar sorun olarak algılamazken, erkekler

sorun olarak görmekte ve ifade etmektedirler. Buna bağılı olarak kimlik inşaa sürecinde kadın ve erkeğin rolleri de farklılaşmaktadır. Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülerde etnik değerlerin korunması ve Gürcücenin konuşulmasında kadınların rolü aktifken; Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerde dini değerlerin korunması ve din tercihinde erkeklerin rolünün daha aktif olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak kimlik inşasında toplumsal dinamikler ve etkileşim süreci oluşturmaktadır. Bu bölümde elde ettiğimiz sonuçlar ise, şu şekildedir: Sarp sınır kapısının açılması iki farklı coğrafyada yaşayan Müslüman Gürcüler için önemli zihinsel kırılmalara neden olmuştur. Gürcistan'dan Türkiye çalışmak için gelen Gürcülerin vasıfsız işlerde çalışması ve özellikle kadınların bir kısmının fuhşaa yönelmesi nedeniyle Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcüler için olumsuz bir algı söz konusu iken; Batum'da yaşayan Müslüman Gürcüler için sınır, iş imkânı gibi olumlu bir algıya neden olmaktadır. Bunun dışında Müslüman Gürcülerin algı, tutum ve gündelik yaşam pratiklerinin şekillenmesinde kır-kent farklılaşmasının mevcut olduğu saptanmıştır. Artvin'de kırdaa yaşayan Müslüman Gürcüler, Gürcü kültürünü muhafaza ederken kente doğru Gürcü kültürü zayıf kalmıştır. Gürcücenin kullanım alanı kırdaa yoğunken, kente doğru bu yoğunluk azalmaktadır. Batum'da kırdaa yaşayan Müslüman Gürcüler, dinsel kimliklerini yoğun bir şekilde yaşarken, kente doğru bu yoğunluk azalmıştır. Bunun en önemli nedeni ise, kent merkezleri sayılabilecek mekânlarda ulus ve yaygın kültüre ait dinamiklerin daha fazla yer alması, Müslüman Gürcülerin bu dinamiklerle iç içe yaşıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Ulusal, eğitim, dil ve yaygın kültür sözü elden dinamiklerin başında gelmektedir.

Son ana tamamız olan kimlik inşasında yaygın din anlayışı ve ulusal kimlik karşısında konumlanma biçimleri ile ilgili çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin yaygın dini anlayışla birlikte yaşıyor olmaları, kimliklerinin şekillenmesinde önemli bir dinamik sayılmaktadır. Artvin'de yaşayan Müslüman Gürcülerin ülke içerisinde yaygın dini anlayışla aynı inancı paylaşıyor olmaları; Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin ise, ülke içerisindeki yaygın dini anlayıştan farklı inanca sahip olmalarının kimliklerinin ve gündelik yaşam pratiklerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı saptanmıştır. Aynı zamanda söz konusu olan durum, yaşadıkları ülkeye eklenme süreçlerini de etkilemiştir. Bu anlamda

Artvin’de yaşayan Müslüman Gürcüler, Gürcü olmalarına rağmen kendilerini Türk olarak görüp, buna göre kimlik tanımlamalarında Gürcü olarak değil de Türk olarak tanımladıkları, Gürcü kimliklerinin Müslümanlık ve Türk olmanın yanında üçüncü önceliğe sahip olduğu gözlemlenmiştir. Batum’da yaşayan Müslüman Gürcüler ise, yaygın dini anlayıştan farklı bir anlayışa sahip oldukları için, ulusal kimlikten farklı bir kategoride değerlendirildikleri ve aynı zamanda kendileri için de Müslüman olmanın yanında Gürcü kimliğinin ikinci önceliğe sahip olduğu saptanmıştır.

Sonuç itibarıyla etnik ve dinsel bir topluluk olan Müslüman Gürcülerin kimlik inşasının karşılaştırmalı analizi, literatüre önemli katkı sunmaktadır. Her şeyden önce Müslüman Gürcülerin kimlik inşaları çok boyutlu süreçleri içinde barındırmaktadır. Bu süreçleri etkileyen dinamikler ise, Müslüman Gürcülerin etnik ve dinsel kimlikleri, iki farklı ulus devlet içerisinde yaşıyor olmaları, ülkenin yaygın kültürü ile ilişkisel boyutları ve müştereklikleridir. Söz konusu dinamikler, Müslüman Gürcülerin kendilerini tanımlamalarını, kimliklerini inşa etmelerini, süreç içerisinde kimliklerini şekillendirmelerini ve iki farklı ulus-devlet içinde karşılıklı olarak benzerlikleri ve farklılıklarını yeniden ve yeniden şekillendirmekte ve inşa edilmesini sağlamaktadır. Tüm bu boyutlar inşacılık kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, etnik kimliklerin verili olmadığı, süreç içerisinde farklı dinamiklerin etkisinde kalarak yeniden inşa edildiğini göstermektedir. Genel olarak bakıldığında ise etnik topluluklar incelenirken, etnik kimliklerin grup içerisinde analizi gerçekleştirilmektedir. Müslüman Gürcülerin kimlik inşasının karşılaştırmalı analizinde ise, hem grup içi dinamikleri, hem karşılıklı algı ve tutumları hem de iki farklı ulus devlet içerisindeki vaziyet alışları analiz edilmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında etnik ve dinsel bir kimliğe sahip Müslüman Gürcülerin çok boyutlu bir şekilde analiz edilmiş olmasıyla birlikte etnik kimliklerin ilişkisellik, müştereklik ve kendi içsel dinamikleri çerçevesinde farklı bir boyut sunmuştur.

KAYNAKÇA

- Ağacan, K. (2004). "Acaristan Sorunu ve Saakaşvili'nin Mevzi Kazanımı". *ASAM Yayınları: Stratejik Analiz Dergisi*, 4(48), 60-66.
- Akalın, A. E. (2014). *Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınların Toplumsal ve İktisadi Varoluş Stratejileri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz*. (Yayımlanmamış Doktora). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akdoğan, A. (2013). *Din Sosyolojisi*, Rize: STS Yayınları.
- Akengin, H. (2012). *Siyasi Coğrafya: İnsan ve Mekân Yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Akkoyun, T. (2009). *Artvin İli Şavşat İlçesi Yavuzköy Köyü Özelinde Ahıska Türkleri Üzerine Sosyal Antropolojik Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akpolat, Y. (2008a). *Farklı Ama Birlikte - Bir Sosyal Mesafe Çalışması: Erzurum Örneği*. Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- Akpolat, Y. (2008b). *Türkiye'de Milliyetçiliğin Sosyolojisi*. Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- Akşit, B., Şentürk, R., Küçükkural, Ö., & Cengiz, K. (2012). *Türkiye'de Dindarlık-Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akyüz, H. (1991). *Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Akyüz, H. (2008). *Kurumlar Sosyolojisi: Tanımlar, Kuramlar ve Uygulamalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Akyüz, L. (2012). "Bir Sınır Kasabası olarak Hopa Sınırın Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Etkilerinin Analizi". Uğur Birol (Ed.), *Karardı Karadeniz*. (ss. 139-163). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altunışık, R., Çoşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

- Alver, K. (2013). “Siyasal Eylem Alanı Olarak Kültür”, *Kültür Sosyolojisi*. Köksal Alver ve Necmettin Doğan (Eds.), Ankara: Hece Yayınları.
- Amselle, J. L. (1998). *Etnik ve Kabile: Her Kapıyı Açan Kavramlar, Uluslar ve Milliyetçilikler*. (Çev.: Siren İdemem). İstanbul: Metis Yayınları.
- Anderson, M. (1996). *Frontiers: Territory and State Formation in the Modern World*. Oxford: Polity Press.
- Anderson, B. (2014). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Yayılması ve Kökenleri*. (Çev.: İskender Savaşır). İstanbul: Metis Yayınları.
- Anık, M. (2012). *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Artvinli, T. (2008). “Artvin’de Sosyoekonomik Hayat”, *Geçmişten Geleceğe Artvin: Göğe Komşu Topraklar*. Ankara: T.C. Artvin Valiliği Yayınları.
- Aslanov, E. İ. (1998). “Ülke Ülke Yerel Yönetimler: Azerbaycan’da Yerel Yönetimler”. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 7 (3). 112-129.
- Aydın, S. (1998). *Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Aydın, A., Asker, A., Şir, A.Y. (Eds.). (2016). *Gürcistan’daki Müslüman Topluluklar: Azınlık Hakları, Kimlik, Siyaset*. Ankara: Avim Yayınları.
- Aydın, A. (2013). “The Ethnification and Nationalisation of Religion in the Post-Soviet Georgian Nation-State Building Process: A Source of Discrimination and Minority Rights Violations?”. *International Journal of Human Rights*, 17(7-8), 810-828.
- Aziz, A. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Balibar E., Walerstein I. (2013). *Irk, Ulus ve Sınıf: Belirsiz Kimlikler*. (Çev.: Nazlı Ökten). İstanbul: Metis Yayınları.
- Banton, M. (1997). *Ethnic and Racial Conciousness*, London and New York: Longman.
- Bauman, Z. (2014). *Sosyolojik Düşünmek*. (Çev.: Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Barth, F. (2001). *Etnik Gruplar ve Sınırları*. (Çev.: Ayhan Kaya ve Seda Gürkan). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bauman, Z. (2000). *Siyaset Arayışı*. (Çev.: Tuncay Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bazeley, P., Jackson, K. (2015). *NVivo İle Nitel Veri Analizi*, (Çev.: Arif Bakla ve Selçuk Beşir Demir). Ankara: Anı Yayınları.
- Beller, I., Hann, C. (2003). *Doğu Karadeniz'de Devlet, Piyasa, Kimlik: İki Buçuk Yaprak Çay*. (Çev.: Pınar Öztamur). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berdzenşvili, N., Canaşia, S., (2000). *Gürcistan Tarihi*. (Çev.: H. Hayrioğlu). İstanbul: Sorun Yayınları.
- Berting, J. (2012). *Şeytan Üçgeni: Kimlik, Kültür, Etnik Topluluk*. (Çev.: Hüsamettin İnanç). Bursa: MKM Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*, Ankara: Asina Kitaplar Yayınları.
- Bilgin, V. (2010). *Bizi Kuşatan Toplum: Sosyolojiye Giriş*. İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları.
- Bora, A. (2012). *Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bostan, İ. (1992). "Batum". *TDV İslam Ansiklopedisi*. (Cilt1). 210-215.
- Bottomore, T. B. (2000). *Toplumbilim*. (Çev.: Ünsal Oskay). İstanbul: Der Yayınları.
- Böke, K. (2014). "Örnekleme". Kaan Böke (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. (ss. 104-149) içinde. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Brass, P. R. (1991). *Ethnicity and Nationalizm, Theory and Comparison*. Londra: Sage Publications.
- Brass, P. (1979). *Elite Groups, Symbol Manipulation and Ethnic Identity and the Muslims of South Asia: Political Identity in South Asia*. Londra: Curzon Press.
- Breuilly, J. (2001). *Nationalism and the State*. Manchester: Manchester University Press.
- Brown, W. (2010). *Yükselen Duvarlar Zayıflayan Egemenlik*. (Çev.: Emine Ayhan). İstanbul: Metis Yayınları.

- Burhan, A., Yüksel-Çak, B. (2012). *Türkiye’de Diller ve Etnik Gruplar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bünyamin, Ç. (2007). *Sağlıklı Aile Sağlıklı Çocuk*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Calhoun, C. (2012). *Milliyetçilik*. (Çev.: Bilgen Sütçüoğlu). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Canatan, K., Yıldırım, E. (2016). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Carr, E. H. (2012). *Milliyetçilik ve Sonrası*. (Çev.: Osman Akınhay). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Clarke, P. B. (2012). *Din Sosyolojisi: Kuram ve Yöntem*. (Çev.: İhsan Çapcıoğlu). Ankara: İmge Kitabevi.
- Conolly, W.E. (1995). *Kimlik ve Farklılık, Siyaset Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri*. (Çev.: Ferma Lekesizalın). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cornell, S., Hartmann, D. (1998). *Ethnicity and Race-Making Identities in a Changing World*. London: Pine Forge.
- Çiloğlu, F. (1993). *Dilden Dine, Edebiyattan Sanata Gürcülerin Tarihi*. İstanbul: Ant Yayınları.
- Çoğ, M. (2007). “Gürcüler Arasında İslamiyet’in Yayılması”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 7(2). 39-54.
- Dağ, Z. (2002). *Kimlik, Milliyetçilik ve Dış politika, Rusya’nın Dönüşümü*. İstanbul: Boyut Kitapları.
- D’allesio, E. D. (2003). *İstanbul Gürcüleri*. (Çev. Fahrettin Çiloğlu). İstanbul: Sinatle Yayınları.
- Demir, O. Ö. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. (Edt.: Kaan Böke), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Denizci, Ö. Ç. (2010). *Gürcüler: Tarih, Dil, Kültür ve Müzik*. İstanbul: Chiviyazıları Yayınları.
- Doğanay, H., Orhan, F. (2014). “Artvin İlinde Nüfusun Başlıca Özellikleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*. 19(31), 1-22.

- Doğruel, F. (2013). *İnsanîyetleri Benzer: Hatay'da Çoketnili Ortak Yaşam Kültürü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Donnan, H., Wilson, T.M. (2002). *Sınırlar: Kimlik, Ulus ve Devletin Uçları*. (Çev.: Zeki Yaş). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Doty, R. (1996). "Sovereignty and the Nation: Constructing the Boundaries of National Identity". T. J. Bierstecker ve C. Weber (Eds.). *State Sovereignty as Social Construct*. New York: Cambridge University Press.
- Duncan, A. A. (2003). "Mythscapes: Memory, Mythology And National Identity". *British Journal Of Sociology*, 54(1). 63-81.
- Durgun, S. (2011). *Memalik-i Şahane'den Vatan'a*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dursun, S. (2011). Bölgesel Devlet ve Özerklik Kavramları Bağlamında Gürcistan ve Acara Özerk Cumhuriyeti. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdem, T. (2016). *Sosyoloji Notları*. İstanbul: Otorite Yayınları.
- Ereker, F. (2010). *Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Ergun, D. (2006). *100 Soruda Sosyoloji El Kitabı*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ersoy, E. (2009). "Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği: Malatya Örneği", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209-230.
- Eriksen, T. H. (2004). *Etnisite ve Milliyetçilik*. (Çev.: Ekin Uşaklı). İstanbul: Avesta Yayınevi.
- Erol, S. (2016). *Mazlum ve Makul İstanbul Süryanilerinde Etno-dinsel Kimlik İnşası ve Kimlik Stratejileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erözden, O. (2013). *Ulus-Devlet*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Fenton, F. (2001). *Etnisite: Irkçılık, Sınıf ve Kültür*. (Çev.: Nihat Şad). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Freyer, H. (2013). *Din Sosyolojisi*. (Çev.: Turgut Kalpüz). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

- Geçit, B. (2013). “John Stuart Mill’de Kadının Toplumsal Konumu”. *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy*. 3(2). 105-127.
- Geertz, C. (2010). *Kültürlerin Yorumlanması*. (Çev.: Hakan Gür). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Gellner, E. (2008). *Uluslar ve Ulusçuluk*. (Çev.: Büşra Ersanlı ve Günay Gökso Özdoğan). İstanbul: Hil Yayınları.
- Gellner, E. (2013). *Milliyetçiliğe Bakmak*. (Çev.: Saltuk Özertürk, Nalan Soyarı, ve Simten Coşar). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gelovani, N. (2012). “Women in Georgia: Trace of Islam”. *International Journal of Social Science and Humanity*, 2(4), 316-319.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (Çev.: Cemal Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Ulus Devlet ve Şiddet*. (Çev.: Cumhuriyet Atay). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Modernliğin Sonuçları*. (Çev.: Ersin Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Guniava, G., (2007). *Türk-Rus İlişkileri ve Gürcistan (XX. Yüzyılın İlk Çeyreğinde)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gülalp, H. (2007). “Giriş: Milliyete Karşı Vatandaşlık”, *Vatandaşlık ve Etnik Çatışma: Ulus-Devletin Sorgulanması*. (Haz.: Haldun Gülalp), (Çev.: Ebru Kılıç). İstanbul: Metis Yayınları.
- Gülçür, L., İlkaracan, P. (2002). “The ‘Natasha’ Experience: Migrant Sex Workers from the Former Soviet Union and Eastern Europe in Turkey”, *Woman’s Studies Internatinal Forum*, 25(4). 411-421.
- Güldiken, N. (2015). *Çalışma Sosyolojisi*. İstanbul: Nobel Akademi Yayınları.
- Güllüdağ, V. (2014). “Mormanların Dinsel Dünyası”, *Din ve Toplum: Seçme Makaleler*. Hâle Okçay (Ed.), İzmir: Duvar Yayınları.
- Günay, Ü. (2014). *Din Sosyolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları.

- Gündoğan, A. O. (2003). “Devlet ve Milliyetçilik”. *Doğu Batı Dergisi*, 6(21),181-194.
- Gündüz, A. (2006). “Rusların Türk illerinde Yayılması ve Osmanlı Devletine Yapılan Türk Göçleri”. *Türk Dünyası Araştırmaları*. 161.
- Güvenç, B. (1974). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Güvenç, B. (2015). *Kültürün ABC’si*. İstanbul: Yapı kredi Yayınları.
- Hasanoğlu M., Cemilli E. (2006). *Güney Kafkasya’da ABD Politikası*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- Hobsbawm, E. (2010). *1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik*. (Çev.: Osman Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Horowitz, D. L. (1985). *Ethnic Groups in Conflict*. Londra: University of California Press.
- Hutchinson, J. & Anthony, D. S. (1996). (Eds.), *Ethnicity*. New York: Oxford University Press.
- Iberieli S. (2014). *Gürcü Halkının Tarihi: Osmanlı-Gürcü İlişkileri Üzerine Kapsamlı Bir Araştırma*. (Yay. Haz.: Zeynep Aytekin), İstanbul: Cinius Yayınları.
- İnal, K. (2012). *Dil ve Politika Dil Kökeni, Etnik Boyutu ve Kimlikle İlişkisi*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Kahramanca, H. (2015). *Sakarya’da Yaşayan Gürcülerde Evlenme Geleneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karabağ, S. (2014a). *Jeopolitik Açıdan Sınırlar*. Ankara: Pegem Akademi.
- Karabağ, S. (2014b). *Mekânın Siyasallaşması*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Karaca, N. (2011). *Kimlik Sorunsalı: Üniversite Öğrencilerinde Kimlik ve Siyasal Aidiyet*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karakaş, M. (2007). *Türk Ulusçuluğunun İnşası*. Ankara: Elips Kitap Yayınları.
- Karakaş M. (2015). *Modernlik, Küreselleşme ve Türkiye’nin Kimlikler Evreni*. İstanbul: Küre Yayınları.

- Kalkışım, C. (2016). *Sınıf, Etnisite ve Kimlik: Sosyalist Paradigmanın Dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karamanlı, H. M. (1998). *İslam Ansiklopedisi*. (Cilt:14). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Keser, İnan. (2008). *Kent Cemaat Etnisite: Adana ve Adana Nusayrileri Örneğinde Kamusalılık*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- King, C. (2008). *The Ghost of Freedom A History of Caucasus*. New York: Oxford University Press.
- Kottak, C. P. (2008). *Antropoloji: İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*, Ankara: Ütopya Yayınları.
- Kurubaş, E. (2008). "Etnik Sorunlar: Ulus Devlet ve Etnik Gruplar Arasındaki Varoluşsal İlişki". *Doğu Batı Dergisi*, 11(44), 11-43.
- Leca, C. (1998). *Uluslar ve Milliyetçilikler*. (Çev.: Siren İdemen). İstanbul: Metis Yayınları.
- Liles, T. (2012). *Islam and Religious Transformation in Adjara*. ECMI Working Paper.
- Matthews, F. H. (1977). *Quiet for an American Sociology: Robert Park and Chicago School*, Montreal and Londra: McGill-Queen's University Press.
- Maxym, A. (2003). "The Concept of State Identity in International Relations: A Theoretical Analysis". *Journal of International Development and Cooperation*, 10 (1), 33-46.
- Meda, D. (2012). *Emek: Kaybolma Yolunda Bir Değer mi?*. (Çev.: Işık Ergüden). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Melucci, A. (2014). "Süreç Olarak Kolektif Kimlik". *Kimlik Politikaları: Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık*. Fırat Mollaer (Ed.), İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, (Çev. Fatma Koçak Canbaz & Muhammed Öz), Ankara: Nobel Akademi Yayınları.
- Mitchell, C. (2014). "Etnik Kimliklerin Dini İçeriği" *Kimlik Politikaları: Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık*. Fırat Mollaer (Ed.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

- Mollaer, F. (2014). *Kimlik Politikaları: Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Mouffe, C. (2010). *Siyasal Üzerine*. (Çev.: Mehmet Ratıp). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mutlu, K. (2007). *Sinop'ta Sosyo-Kültürel ve Dini Hayat: Gürcüler Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Neuman W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I-II*. (Çev.: Sedef Özge). İstanbul: Yayınodası Yayınları.
- Olgun, Y. (Yay. Haz.). (2003), *Cumhuriyet'in 80. Yılında Artvin*, Ankara: Artvin Valiliği.
- Ören, K., Yüksel, H. (2012). "Geçmişten Günümüze Çalışma Hayatı". *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum*, 1(1).
- Özdemir, N. (2005). *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özev. M. H. (2013). "Eleştirel Teori Olarak Konstrüktivizm", H. Çomak, C. Sancaktar (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Özkan, H. (2011). "Macahel'de Düğün". *Macahel*, (16). 27-31.
- Özkırımlı, U. (2016). *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Öztoprak-Sağır, M. & Akıllı H. S. (2004). "Etnisite Kuramları ve Eleştirisi". *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 28(1), 1-22.
- Öztürk, E. Ç. (2014). "Kimlik, Dış Politika ve Uzlaşma: İnşacı Kuram Çerçevesinde Ulusal Kimlikler ve İkili İlişkiler Üzerine Bir Değerlendirme". *Türkiye Günlüğü*, 60, 1-12.
- Öztürk, H. (1993). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Hatiboğlu Yayınları.
- Paksoy, H. B. (2005). *Etnik Kimlikler Nasıl Oluşur*. (Çev.: Osman Karatay). Çorum: Karam Yayınları.

- Parekh, B. (2014). “Kimliğin Mantığı”. *Kimlik Politikaları: Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık*. Fırat Mollaer (Ed.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Pehlivan, N. (2017). *Artvin Yöresi Halk Oyunları Müziklerinin İcra Farklılıklarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Poyraz, M. (2014). “Toplumsal Yaşamın Önemli Çelişkilerinden Biri Olarak Dışlanma veya Dışarı Edilme”, *Sınır ve Sınırdışı: Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinler Arası Bakışlar*. Ankara: Notabene Yayınları.
- Prasad, C. (2012). *Georgia’s Muslim Community: A Self-Fulfilling Prophecy?*. ECMI Working Paper.
- Ritzer, G. (2001). *Küresel Dünya*. (Çev.: Melih Pekdemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Roemer, H. R. (2006). “Timur in Iran”. *The Cambridge History of Iran The Timurid and Safavid Periods*. Cambridge: Cambridge University Press. 6. 42-97.
- Sancar, S. (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sanikidze, G., Walker, E. W. (2004). “İslam and Islamic Practices in Georgia”. *Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies Working Paper Series*. Berkeley: University of California.
- Sanikidze, G. (2007). “Muslims Minorities of Georgia”. 38. *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*. Ankara. 1, 489-509.
- Sarı, M. (2010). *Türkiye-Kafkasya İlişkilerinde Batum (1917-1921)*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarı, M. (2014). *Türkiye Kafkasya İlişkilerinde Batum (1917-1921)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Say, Ö. (2013). *21. Yüzyılda Ulus, Çokkültürlülük ve Etnisite*. İstanbul: Kaknüs Yayıncılık.+
- Sekin, S., Tekin, R., (2006). “Güney Kafkasya ve Gürcistan”. *Kafkasya Araştırma ve Analiz*. 2.

- Serdar, A. (2015). “Yerel ve Ulusal Ölçekte Lazlığın Etnik Sınırlarının Yeniden İnşası: Dil, Hafıza, Kültür”. *Mülkiye Dergisi*, 39 (1), 93-134.
- Sertel, E. (2005). *Din ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Sezal, İ. (2003). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Martı Yayınları.
- Slattery, M. (2007). *Sosyolojide Temel Fikirler*. (Ümit Tatlıcan-Gülhan Demiriz). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Smith A., Hutvnhinson J. (1996). *Ethnicity*. Oxford: Oxford University Press.
- Smith. A. D. (2010). *Milli Kimlik*. (Çev.: Bahadır Sina Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, A. (2013). *Milliyetçilik: Kuram, İdeoloji, Tarih*. (Çev.: Ümit Hüsrev Yolsal). Ankara: Atıf Yayınları.
- Somersan, S. (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Soysal, İ. (2000). *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasi Andlaşmaları (1920-1945)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Şahin, K. (2009). *Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus Devlet*. İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları.
- Tarhnişvili, M. (2008). “Gürcistan’da Şarap Kültürü”. *Pirosmani*, 2(5). 36-38.
- Tekin, H. H. (2006). “Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme”. *Sosyoloji Dergisi*, 3 (13). İstanbul.
- Tekin, F. (2014). *Sınırın Sosyolojisi: Ulus, Devlet ve Sınır İnsanları*. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Tezcan, M. (1996). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Feryal Matbaası.
- Thompson R. H. (1989). *Theories of Ethnicity: A Critical Appraisal*. Greenwood: Connecticut.
- Tokdemir, H. (1993). *Artvin Yöresi Folkloru*. Ankara: Şahsi Yayın Yayınları.
- Toksöz, G. (2011). *Kalkınmada Kadın Emeği*. İstanbul: Varlık Yayınları.

- Tomlinson, J. (2013). *Küreselleşme ve Kültür*. (Çev.: Arzu Eker). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Topses, M. D. (2016). *Kurumlar sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Toumanoff, C. (1966). "Armenia and Georgia". (Der.) Hussey, J. M. *The Cambridge Medieval History*. Cambridge: Cambridge University Press. 4(1), 593-637.
- Toumanoff, C. (1967). "The Background to Manzikert". *Proceedings of the 13th Congress of Byzantine Studies*. 411-427.
- Tuna, K. (2013). "Dil ve Kimlik", *Kültür Sosyolojisi*. Köksal Alver ve Necmettin Doğan (Eds.). Ankara: Hece Yayınları.
- Türkdoğan, O. (1998). *Etnik Sosyoloji*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Türkdoğan, O. (2005). *Türk Ulusal Devlet Kimliği*. İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık.+
- Türker, N. (2015). *Vatanım Yok Memleketim Var İstanbul Rumları: Mekan-Bellek-Ritüel*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Usta, N. (2012). "Ekonomi ve Din", *Din Sosyolojisi*. (Edt.: Niyazi Akyüz ve İhsan Çapcıoğlu), Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yalçinkaya, A. (2006). *Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümden Küresel Kördüğüme*. Ankara: Lalezar Kitapevi Yayınları.
- Yanık, C. (2013). *Dünya'da ve Türkiye'de Çokkültürlülük*. Ankara: Sentez Yayınları.
- Yanık, C., Kara, M. (2016). "Milliyetçiliğe Yönelik İki Kuramın Değerlendirilmesi: Modern Milliyetçi Kuram ve Etno-sembolcü Milliyetçi Yaklaşım". *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 559-582.
- Yapıcı, U. (2009). *Sovyet Sonrası Coğrafyada Devlet ve Milliyetçilik: Ukrayna, Estonya ve Kazakistan Örnekleri*. Ankara: Tan Kitabevi Yayınları.
- Yıldız, H. (2010). "Çalışma Üzerine Sosyolojik Perspektif". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 58(1), 129-161.
- Yıldız, A. (2016). *"Ne Mutlu Türküm Diyebilene" Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yücel, Yaşar. (1989). *Timur'un Orta Doğu Anadolu Seferleri ve Sonuçları*, Ankara.

Zencirkıran, M. (2017). *Sosyoloji*. Bursa: Dora Yayınları.

Zeyrek, Y. (2001). *Acaristan ve Acarlar*. Ankara: Belirtilmemiş.

Wendt, A. (2005). , "Constructing International Politics". Stephen Chan and Cerwyn Moore (Eds.). *Theories of International Relations*. London: Sage Publications, London. 201-211.

Wendt, A. E. (2014). *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

EKLER

EK 1. GÖRÜŞME FORMU

Bu araştırma Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında hazırlanan doktora tezine veri sağlama amacıyla yapılmaktadır. Araştırmada, Artvin ve Batum'da yaşayan Müslüman Gürcülerin kimlik inşasının karşılaştırmalı bir analizinin sizin söylediklerinizden yola çıkılarak oluşturulması amaçlanmaktadır.

Görüşme esnasında demografik bilgileriniz (yaş, cinsiyet, medeni durum, çocuk sayısı, eğitim durumu, yaşanılan yer ve meslek) haricinde kişisel bilgileriniz talep edilmemektedir. Bu görüşmeden elde edilen veriler yalnızca yukarıda verilen amaçlar için kullanılacaktır.

Görüşmeyi kabul ettiğiniz ve vereceğiniz bilgiler için şimdiden teşekkür ederim.

İlknur BEYAZ ÖZBEY
Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

- 1) Yaşınız
- 2) Cinsiyetiniz Erkek () Kadın ()
- 3) Medeni Durumunuz Evli () Bekar () Boşanmış () Dul ()
- 4) Çocuğunuz var mı?
- 5) Eğitim Durumunuz
- 6) Yaşadığınız Yer
- 7) Daha önceki ve şu anki mesleğiniz nedir?

KİMLİĞİN TANIMLANMASI VE ALGILANMASI

- 1) Kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz?
- 2) Müslüman olmak ile Gürcü olmak arasında nasıl bir bağ bulunuyor?
- 3) Sizlerle diğer dinlere mensup Gürcüler arasında ne tür farklılıklar bulunmaktadır?

4) Müslüman olmayan Gürcüleri nasıl değerlendiriyorsunuz, Müslüman olmak sizce Gürcü olmanın bir önkoşulu mudur?

5) Yaşadığımız ülkede Müslüman Gürcüler nasıl algılanmaktadırlar?

6) Müslüman Gürcü olmanın yaşadığımız ülkede sizin açınızdan avantajları nelerdir?

7) Müslüman Gürcü olmanın yaşadığımız ülkede sizin açınızdan dezavantajları nelerdir?

ETNİSİTEYE DAYALI KİMLİK İNŞASI

1) Etnik kimliğiniz sizin için ne anlam ifade ediyor, kimliğinizin ayırt edici özellikleri nelerdir?

2) Bulduğunuz ülkenin ulusal kimliği karşısında kendinizi ne şekilde konumlandırıyorsunuz?

3) Sizin açınızdan en önemli kimlik ifade etme biçimi, Gürcü olmak mı yoksa Müslüman olmak mıdır? Neden?

DİNSEL YAŞAM VE PRATİKLER

1) İslam sizin için ne anlam ifade ediyor, İslami yaşam biçiminizin genel özellikleri nelerdir?

2) Yaşadığınız ülkenin yaygın din anlayışından kendi dinsel anlayışınız ne yönde etkilenmektedir?

3) Kendi dinsel anlayışınız yaygın din anlayışını ne yönde etkilemektedir?

4) Müslüman kimliğine sahip olmanız, diğer Gürcüler tarafından ne şekilde değerlendirilmektedir?

5) Yaygın dinsel anlayıştan farklı olarak ne şekilde ibadetlerinizi gerçekleştiriyorsunuz?

6) Yaygın dinsel anlayıştan farklı olarak dini bayramlarınızı ne şekilde gerçekleştiriyorsunuz?

7) Yaygın dinsel anlayıştan farklı olarak cenaze törenlerinizi ne şekilde gerçekleştiriyorsunuz?

AİLE KURUMU

- 1) Diğer Gürcülerle karşılaştırıldığında aile yaşamınızda ne gibi farklılıklar görülmektedir?
- 2) Sizde nişanlılık-evlilik uygulamaları ne şekilde düzenlenmektedir? Nişanlılık-evlilik uygulamalarının hangi özellikleri sizleri farklı kılmaktadır?
- 3) Sizde evlilikler kendi aranızda mı gerçekleşiyor yoksa başka topluluktan insanlarla yapılıyor mu?
- 4) Sizde düğünler ne şekilde gerçekleştiriliyor, düğünlerinizin hangi özellikleri sizleri farklı kılmaktadır?
- 5) Doğum adetleriniz farklı olarak ne şekilde gerçekleştiriliyor?

ÇALIŞMA HAYATI ve EKONOMİK İLİŞKİLER

- 1) Müslüman olmanız, bulunduğunuz ülkedeki iş hayatında ekonomik ilişkilerinizi ne yönde etkilemektedir?
- 2) İş bulma sürecinde kimliğiniz nasıl bir rol oynamaktadır?
- 3) İş seçiminde kimliğinizin ne tür etkileri bulunmaktadır?

SİYASET

- 1) Bulduğunuz ülkede, kimliğinizi temsil eden bir siyasal parti olduğunu düşünüyor musunuz? Nasıl?
- 2) Bulduğunuz ülkede, kimliğinizi temsil eden bir derneğin olduğunu düşünüyor musunuz? Nasıl?
- 3) Kimliğiniz nedeniyle, bulunduğunuz ülkenin siyaset alanında yeterince temsil edildiğinizi düşünüyor musunuz? Nasıl?

EĞİTİM

- 1) Ailede eğitim ne şekilde gerçekleştirilmektedir?
- 2) Ailede gerçekleştirilen eğitimin Müslüman Gürcü kimliğinin oluşumundaki rolü nedir?
- 3) Ailedeki dini eğitim süreci ne şekilde gerçekleşiyor?

GÜNDELİK YAŞAMDA KİMLİĞİN İNŞASI

- 1) Gündelik yaşamınız nasıl şekilleniyor, kimliğinizin ne tür etkileri bulunuyor?
- 2) Gündelik yaşamda sizi tanımlayan ne tür kavramlar bulunmaktadır?
- 3) Size özgü ne tür bir yemek kültürü bulunmaktadır?

TOPLUMSAL CİNSİYET

- 1) Müslüman Gürcü kadın kimdir? Onu tanımlayan ayırt edici roller nelerdir?
- 2) Müslüman Gürcü erkek kimdir? Onu tanımlayan ayırt edici roller nelerdir?
- 3) Müslüman Gürcü kimliğine sahip kadın ile erkek arasında ne tür sosyal farklılıklar bulunmaktadır?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	İlknur BEYAZ ÖZBEY
Doğum Yeri ve Tarihi	Narman/ERZURUM - 09.01.1987
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü (2005-2009)
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı (2009-2013)
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce, 61.250
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	Artvin Çoruh Üniversitesi Borçka Acarlar Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmetler Programında Öğretim Görevlisidir. (2014-Devam Ediyor)
İletişim	
E-Posta Adresi	İlknurbeyaz087@gmail.com